

OLÁH JÁNOS

MB

237.958

SZÁMŰZÖTT TÖRTÉNETEK

MAGYAR
NAPLÓ

„...jó volna végre mai szemmel, mai érzékenységgel hozzányúlni a nemzeti önismeret hatvan éve tabuként kezelt témáihoz, aztán a maiakhoz is (...) Amíg a nemzet s benne megtartó erőként a nép létezik, addig a népi irodalomnak is van létjogosultsága. Ha eltűnik, a nép emlékezete tűnik el vele. Az irodalomnak – miközben természetes joggal foglalkozik az egyén, a lélek belső ügyeivel – meg kellene jelenítenie azt a közösséget is, amelyben létezik. A népi irodalom tehát nem csak a parasztokról szóló irodalom. A nép a kis egzisztenciák világa, a nemzet kilencven százalékát ők alkotják, mi alkotjuk. Ha a nemzet nagyobb részének ábrázolásával, gondjainak, panaszainak számbavételével nem foglalkozik senki, s ha a feladatot önként vállaló néhányak eltiltatnak az igazi nyilvánosságtól, összeomlik a nemzettudat” – vallotta Oláh János egy beszélgetésben.

A szerző első kispróza-füzére, Az Örvényes partján 1988-ban jelent meg, második novelláskötete, a Vér-szerződés csaknem másfél évtizedre rá, 2001-ben. A Száműzött történetek e két könyv írásainak zömét egyesíti átdolgozott formában, és – Az Örvényes partján mintájára – szintén a „novellafüzér” műfajmegjelölést kapta. Az elbeszélések képzelt falusi színterein – Örvényes, Avaskér, Varasd – a második világháború és a következő évtized történései elevenednek meg. Míg az írások egy része a valóságra eszmélő gyermek lelki ütközéseit mutatja be, túlnyomó többségük a történelmi idők fordultának pillanatait nagyítja ki: a háborúban, tévesztésben és forradalomban egyaránt a lélek, erkölcs, hagyomány pusztulását, ember és föld harmóniájának megbomlását ábrázolja, sorsképletekben láttatva a túlélés könnyebb és rögzősebb lehetőségeit, olykor lehetetlenségét.

OLÁH JÁNOS

SZÁMÚZÓTT
TÖRTÉNETEK

APPENDIX

OF THE
HISTORY OF THE

AMERICAN
REPUBLICS

IN THE
WESTERN HEMISPHERE

AND
THEir RELATIONS
TO THE
UNITED STATES

BY
JAMES M. SMITH

OF THE
UNITED STATES

OF THE
WESTERN HEMISPHERE

AND
THEir RELATIONS
TO THE
UNITED STATES

BY
JAMES M. SMITH

OF THE
UNITED STATES

OF THE
WESTERN HEMISPHERE

AND
THEir RELATIONS
TO THE
UNITED STATES

BY
JAMES M. SMITH

OF THE
UNITED STATES

OF THE
WESTERN HEMISPHERE

AND
THEir RELATIONS
TO THE
UNITED STATES

OLÁH JÁNOS

SZÁMÚZOTT
TÖRTÉNETEK

Novellafüzér

**MAGYAR
NAPLÓ**

Írott Szó Alapítvány
Budapest, 2011

A kötet megjelenését támogatta

a Nemzeti Kulturális Alap

Nemzeti
Kulturális
Alap

NEMZETI ERŐFORRÁS
MINISZTERIUM

© Oláh János, 2011

© Magyar Napló, 2011

© Írott Szó Alapítvány, 2011

ISBN 978 963 9961 47 0

MB 237.958

2012

KATONÁK

Az angol bombázók napok óta ott zúgtak Avaskér fölött, de szerencsére nem a házakat vették célba. Pedig a német katonaság réges-rég elhagyta már a folyó mentén kapart vakondtúrásnyi fedezékeket, és behúzódott a faluba. Ideiglenesen itt szállásolta el magát. A repülőgépek mégsem a falu fölött köröztek. Talán valami téves kémjelentés folytán vagy a közönséges halandók számára érthetetlen stratégiai megfontolás következtében az Örvényes vonalát ostromolták kitaróan. Az állandó repülőgépzúgás, a föl-fölzendülő robbanások, a géppuskák kattogása, na meg a német katonák veszélyt sugalló jelenléte nagy riadalmat okoztak a falusiak körében.

Ferenc első világháborús veteránként elkerülte a hadkötelezettséget, őrizhette odahaza a házat. Őrizte is. Nem menekült, mint a többiek a falu fölé magasodó szőlőhegybe, se a ház mögé, a krumpli-verembe, a szárkúpba. Személyesen fogadta a túlzó szigorúsággal bezörgető két német gye-rekkatonát. Hellyel kínálta őket, mással nem. Beérték ennyivel is. A nyakukon úgy lüktetett a verőér, mint a gyík tokája. Amíg a gépek a falu fölött köröztek, nem enyhült meg arcukon a feszült izgalom. Csak akkor lélegeztek föl, amikor kiderült, hogy a gépek nem a házak fölött, hanem az Örvényes vonalában oldják ki bombáikat. A bombázások ritkultával Ferenc felesége is megjelent a házban kézen vezetve az egyetlen unokát. A katonákra való tekintettel öregebbre maszkírozta magát, ámbár faluhelyen a nő ötvenévesen amúgy is matuzsálemnek számított. Elhárítandó a férje rosszalló tekintetét az unokára hivatkozott, akivel nem lehetett már bírni a pincében. A gyerekek Ferenc sem tudott ellenállni. Különben is az volt a tapasztalata, hogy a kisgyerekek előtt a legmordabb katonák is kiesnek a szerepükből, és érzelmes, gügyögő nagybácsivá változnak egyetlen pillanat alatt. Azonnal előkerül a történetéből, a

hátizsák mélyéről, a kézigránát tartóból, innen-onnan egy kis puskapor ízű csokoládé, cukorka. Ilyenkor ideig-óráig még a borról, a pálinkáról is képesek megfeledkezni, amit pedig egyébként hovatarozásuktól függetlenül egyforma elvetemültséggel kutatnak. Jobb is hát, ha itt van a kis Feri, legalább eltereli a figyelmet a nénjéről meg az anyjáról.

Most azonban Ferinek egyáltalán nem volt sikere. A két német katona, akik közül a legidősebb se töltötte be a húszat, a másik meg egyenesen iskoláskorúnak látszott, ügyet sem vetett rá, ijedten ültek az asztalnál, és az egyre ritkuló robbanásokat hallgatták. A háziasszony megsajnálta őket, szalonnaszíros főtt krumplit adott eléjük. A katonák fuldokolva falták az ételt. Bármelyik pillanatban megzavarhatta őket a riadó, és nem akartak semmit a tányéron hagyni. Gyorsan befejezték az evést, és kissé csalódottnak látszottak, hogy még mindig nem kell menniük. Idegesek voltak, föl-fölugráltak a helyükről, minden idegszálukkal a külvilág jelein csüngtek, hogy mi történik a szobában, azzal látszólag semmit nem törődtek.

A rangidős egyszer csak mégis ráparancsolt a fiatalabbra, hogy nyissa ki a hátizsákját. A játéktankot már ő maga vette elő, föl húzta, útjára eresztette a konyha kövezetén. Közben a nagymamára és Ferire pislantott, firtatva, tetszik-e nekik. A tank fittyet hányt asztallábnak, széklábnak, a tűzhely alatti akáchasáboknak, a cipőtisztító doboznak, gonoszul ment, csak ment előre, forgatta a csövét, hánnya a szikrát, tüzelt mindenfelé. Apró játéktank volt, akkora, hogy éppen elfért egy férfitenyérben, Feri mégis megijedt tőle. Bebújt a dívány alá, s mint egy függőnyt, az arca elé húzta a lelógó pokrócot. Amikor a rugó lejárt, a tank megállt a szoba közepén, és nem mozdult többet. Feri ekkor merészelt csak előleselkedni. A szürke testről visszacsillant a homályos ablak délutáni fénye. Kétoldalt, a lőtorony alatt, mint karvalyköröm, horogkereszt feketéllett. Feri kimászott a dívány alól, kerülgetni kezdte a tankot, szerette volna közelebbről megvizsgálni, de megszólalt a riadó. A katonák kirohantak

a gyöngyház-szürkén közelgő estébe. A fiatalabb fölkapta a tankot. Mielőtt becsapta volna maga mögött az ajtót, visszafordult, és irigy grimasszal nyelvet öltött Ferire.

A légítamadást követő tűzérési előkészítés meg a gyalogsági roham nem kímélte a falut. Éjszakát, nappalt egybe mosva dörögtek az ágyúk, ropogtak a kézifegyverek, nem lehetett aludni tőlük. Csak úgy ruhástul dőltek le az ágyra hébe-hóba, nem a napszakok rendje szerint, hanem attól függően, kit mikor környékezett meg a végső kimerültség. Olyan álmosak voltak, hogy egy-egy másodpercre, akár az ajtófélfának dőlve is el-elaludtak, de csak azért, hogy a következő lövés vagy robbanás zaja azonnal felpattantsa a szempillájukat. Nem is álomból ébredtek ilyenkor, hanem valamiféle ismeretlen, a rosszulléthez hasonló kábulatból.

Úgy érezték, most már mindig így marad. Akkor sem eszméltek rá igazán a változásra, amikor a recsegve-ropogva beszakadó ajtó mögül a hómarta fény arcukba világított. A félhomályhoz szokott tekintetek vaksin tapogatóztak. A betört ajtó keretében megjelenő katonának csak a sziluetdje volt kivehető. Meg a kezében a dobtaras géppisztoly, amelyből gyorsan, bemutatkozásként egy sorozatot a mennyezetbe eresztett. Visszafordult, intett, davaj, gyerünk, és csakhamar tele lett a konyha. Ferenc most adott csak igazán hálát az Istennek, hogy a lányait nem engedte előjönni a pincéből.

Az oroszok bort kértek. Van, nincs, nem kérdezték, csak ráfogták a géppisztolyt Ferencre. Bornak tehát lennie kellett. Ferenc a birkaól alól ásott elő egy demizsont, mert a pince felé nézni sem merészelt. Elég sokáig tartott a művelet. A katonák már türelmetlenkedtek. Egyikük sürgetésként egy figyelmeztető lövést is megeresztett feléje. Pedig Ferencnek semmi szüksége nem volt erre a figyelmeztetésre, amúgy is igyekezett, hideg verejtékben úszva, kapkodó mozdulatokkal próbálta kiszabadítani a makacskodó demizsont, miközben arra is vigyáznia kellett, össze ne törje. Amikor előkerült a bor, egyszeriben föloldódott a feszült-

ség, nagy lett a nevetés, hangoskodás. Az oroszok egymás szavába vágva mindnyájan egyszerre az otthon hagyott családról kezdtek mesélni, az egyiknek a gyereke épp ekkora, mint Feri, a másiké kicsit kisebb, a harmadiké kicsit nagyobb, az egyik most tanul beszélni, a másik iskolába készül, a harmadik már verekszik, a negyedik tótágast áll. Mindezt mutogatással adták elő, hogy a háziak is értsék. A bor mellé ekkorra már némi fegyveres segédlettel kenyér és szalonna is került.

Az oroszok körben álltak, hátukat a fallal fedezték. Feri nem félt tőlük, egészen a konyha közepéig merészkedett, onnan vizsgálgatta őket, egyiküknek még a ruháját is megtapogatta, kíváncsi volt, tényleg van-e benne vatta, vagy ez is csak olyan bolondság, mint a többi, amelyekkel a nagyapja ugratni szokta. Váratlanul kapott utána a két vasmarok, s röpítette föl a levegőbe egészen a lámpa közeléig, ott azután elengedte. Feri sikított. Maga sem tudta, a félelemtől vagy a boldogságtól. Tagjaiban a lebegés álomittas önkívülete zsibongott. Mielőtt földet ért volna, újabb kéz nyúlt a hóna alá, lendítette tovább. Feri mint szárnyat tárta szét a karját. Szédült, hányingere volt, de nevetett. Amikor végre letették, úgy támolygott, dülöngélt, totyogott, mint egy kis részeg. Ezen aztán a katonák jót mulattak. Egyáltalán, mulatni nagyon tudtak. Fékevesztett volt a kedvük.

Egyikük váratlanul felkurjantott, valamit mondott a többieknek, aztán kiment az udvarra. Ferenc nyugtalanul lesett a pince irányába, de a nehéz bakancsok szerencsére másfelé dobogtak. Megkönnyebbülten, kérés nélkül töltötte tele újra a poharakat. A katonáknak nagyon tetszett a szolgálatkészsége, tapssal jutalmazták. Addig nem nyugodtak, amíg Ferenc magának is poharat nem hozott, ragaszkodtak hozzá, hogy velük igyon, koccintson az egészségükre.

Még végére sem értek a köszöntőknek, a társuk máris visszaérkezett. Színpadias mozdulattal a konyha közepére ugrott. Leguggolt, a köpenye szétterült körülötte, mintha valamiféle orosz táncra készülődött volna, de nem. A földre

terült köpeny sátra alól kis játéktank bukkant elő, mintha csak a németek felejtették volna itt. Vadul törtetett előre, nekiment mindennek, forgatta a tornyát, és szórta a szikrákat. Feri most már nem bújt az ágy alá, szakavatott érdeklődéssel figyelte a tank körözését. És amikor az végleg kimerülve odasimult az asztallábhoz, négykézlábra ereszkedett, hogy egészen közélről is megvizsgálhassa. A tank ugyanolyan volt, mint a németeké, csak éppen terep-zöldre volt festve. Jól látszottak rajta a sietős ecsetnyomok kesze-kusza rovátkái. A horogkereszt helyén vörös csillag virított. Feri óvatosan lökdösni kezdte, hátha elindul. Szerette volna újra látni a szikrázó ámokfutást. A tank azonban nem mozdult. A katona vigyorogva segített. Nemcsak megmutatta, hogyan kell felhúzni a tankot, a kulcsot is Feri kezébe adta.

A parancsnok közben a gazdával egyezkedett. Bort kért, de amikor Ferenc tölteni akart, lefogta a kezét. Nem, ingatta a fejét mosolyogva, nem, nekik nem pohárra, egész hordóra van szükségük, és Ferenc oldalához nyomta a géppisztoly csövét. Kicsit meg is lódította vele, hogy siessen már, mert nincs idő. Szerencsére, háborút viselt férfiként volt annyi esze, hogy a szárkúpba meg a mellette lévő szénakazalba is elrejtessen egy-egy félakós hordót. Az egyiket előgurította. A parancsnok elismerően csettintett. Harasó, mondta, harasó, és a gépfegyver tusával barátságosan hátba billentette Ferencet. Aztán intett a szemével, s az egyik markos legény máris felkapta a hordót, mintha üres lett volna, és vitte kifelé, lökte fel az autóra, amely ott túlkölt türelmetlenül a kapuban. A többiek zajongva, vidáman tódultak utána. A parancsnok is indulóban volt, de mielőtt végleg eltávozott volna, mindenképpen meg akarta magyarázni Ferencnek, mennyire szabályszerű üzletet kötöttek. Mutatta, a hordót elviszik, de a tank itt marad.

– És a német – csodálkozott szinte ostoba óvatlansággal Ferenc –, a némettel mi lett?

– Nyemecki? – kiáltották mind egyszerre nevetve, szinte kórusban, és villámgyorsan, mintha vezényszóra tennék,

egy-egy sorozatot engedtek az udvar földjébe Ferenc lába köré, hogy csak úgy fröcskölt az agyagmorzsa. – Nyemecki kaput! – kurjongattak elégedetten, és újra fölnevettek. Hisztérikus, ellentmondást nem tűrő nevetésük sokáig visszhangzott a golyó szántotta, csupasz udvaron.

Feri kihasználva a zűrzavar okozta figyelmetlenséget, kiszökött az utcára integetni. A katonák boldogan dugták ki tányérképüket a búskomor ponyva alól, és visszaintegettek a gyerekeknek, aki egészen addig követte szemmel őket, amíg az autó nyögve, prüsszkölve el nem tűnt a tankoktól kivásott úton, a front irányába.

– Sipirc, be a házba! Nem szégyüllöd magad? – kiáltott rá a nagymama. Feri leforrázva követte a parancsot. Miközben fejét lehajtva a fal mellett oldalgott vissza, látta a nagyapát. Mozdulatlanul állt az udvar közepén, mint egy szobor. Mintha odafigyott volna. Hiába kérlelte a nagymama, sírva a távolból Feri is, képtelen volt egyik lábát a másik elé rakni, kimozdulni álltó helyéből.

Nagymama a hátára vette nagyapát, akinek a lába azért lelógott a földre, s próbálta lassú, óvatos mozdulatokkal segíteni a haladást. A kis Feri hátulról tolta őket. Egy örökkévalóságnak tetszett, mire betornázták magukat a házba, s lefektették az ágyra, csak úgy ruhástól a nagyapát, aki beszélni már nem tudott, csak a kezével mutatta, hogy vizet kér.

AZ ÖRVÉNYES

Álmos, búzaillatú forróság lövellt a dülőút porából. A fiú egyedül poroszkált a folyó felé. Meg-megállt, körülnézett. Madár se rebbent, az aratás vákuuma mintha őket is elnyelte volna, pedig máskor az egész rétet betöltötte a hangjuk, izgatottan röppentek egyik fűzbokorról a másikra, szinte fölrobbant szárnysurrogásuktól a lomb. Leveleken, fűszálakon most a hetes por lisztes lepedéke ült. Az Örvényes sárgászöld észrevétlenségben, mint valami álmos gyík lüktetett a magos löszfalak között, biztosnak érzett rejtekében. A fiú megállt a puccok, rókák liggatta löszfal tetején, s a virág-szirmoktól fehér-habos, sárgán átlátszatlan örvénybe bámult. Itt szoktak fürdeni, ebben a távoli, elhagyott bombatölcsérben, ahol a másutt csenevész patak szinte tóvá terült szét.

Sokáig állt a partszegélyen, nem ment le a vízhez, mintha várna valamire, pedig azért jött, hogy megfürödjék. Aztán mégis elindult lefelé a kitaposott, meredek ereszkedőn, ami egyenesen a partra vitt. Megszédült a töményen fölérző füledt virágillattól. A part meredekét körbe-körbe cigánykóró és bürök lepte el, közöttük-fölöttük komló futott, s most minden virágban állt. A nehéz illat idevonzotta a környék összes legyét, darazsát, méhét, lepkéjét, dongóját, szitakötőjét, olyan tömegben bozsogtak a pók beszötte sűrű fölött, hogy távolról is hallani vélte az ember szárnyuk zaját, mintha szövőgyár zümmögött volna valahol a távolban, a fűzes mögött.

Lerúgta magáról a gatyát, az inget már az úton levetette, a kezében hozta idáig, és sietve ugrott bele a vízbe, amely csobbanás nélkül, megbocsátón ölelte át. Sokáig guggolt mozdulatlanul a parti sekélyesben úgy, hogy csak a fejét dugta ki. Óvatosan beljebb merészkedett. A folyó tehetetlen lassúsággal forgott-forgott körülötte színlelt nyugalomban, s alattomosan lehelte az arcába édeskés lány-illatát.

Hirtelen, de nem egészen váratlanul szaladt ki lába alól az enyhén iszamos folyófenék. Eleinte nem is érezte kellemtelennek ezt az új állapotot. Igaz, nem tudott úszni, de egyelőre nem is volt szüksége e tudományra, a tüdeje tele volt levegővel, az izmai erővel. Behunyt szemhéja mögött sötéten derengett a víz titokzatos, zöldessárga fénye. Még nem zavarta meg az ijedség, amely azonban a következő pillanatban mégiscsak átvillant az idegein, szétfutott borzongó bőre alatt. Óvatosan, mintha nem is saját akaratából tenné, nyújtotta le a lábát, próbált tapogatózva valami szilárd támaszt keresni, de hiába. Úgy érezte, hideg vásznakba bagyulálja egy erőszakos, ideges kéz. Már-már rá is átragadt e hiábavaló kapkodás. Vakítóan üres pont indult el valahonnan a távolból, és gyilkos gyorsasággal közeledett feléje, de aztán váratlanul, éppen a döntő pillanatban visszahőkölt, vagy kialudt, ezt már nem volt ideje megfigyelni. Egy föl nem szakadt kiáltás fulladásérzése maradt a helyén.

A dobhártyáján peregni kezdtek a fulladás angyalának finom dobverői. Mégis inkább a menekülést szerette volna választani. Ahogy megszületett benne az elhatározás, kapálózni kezdett levegő nélkül, a víz alatt. De hiába, úgy érezte, nem halad semmit. A testét görcsbe rántó pánik olyan nehézé tette, hogy egészen a folyó fenekéig süllyedt. A legszívesebben föladta volna. Aztán mégis, talán nem egészen a saját akaratából, úrrá lett rajta a menekülési kényszer. Nem engedett a homloka dörömbölésének, a szeme előtt táncoló tarjagos, vörös karikák megadásra csábító kísértésének, utolsó erejét összeszedve elrúgta magát a sikamlós-agyagos folyómedertől. Maga is meglepődött, amikor a következő pillanatban a hosszú-hosszú vakságot megszakítva hirtelen szemébe ásított a nap, az ég, a part közönyös, részvétlen látványa. Sietve fújta ki, szívta be a levegőt, rögzítette az irányt, hogy aztán visszasüllyedve a víz alatti hínár-zöld derengése kezdhessen mindent előlről. Egyre rövidebb időket töltött a víz alatt, egyre nagyobb elszánással rúgta magát a felszínre. Annyira elmerült ebbéli foglalatosságában, hogy észre se

vette, menyire közel került a parthoz. A víz már csak a térdéig ért, ő mégis tovább szökdelt a nap felé. Amikor észrevette, mit csinál, az öröm mellett némi restelkedést is érzett.

Előrehajolt, a folyó hánytatóan édeskés íze csiklandva szökött föl a torkán, szaladt szét a szájában, lepte el az ínyét, de nem sikerült kiköpnie. Az erő egyik pillanatról a másikra teljesen kifutott a testéből, ha történetesen nem a parton áll, most még a térdig érő vízbe is belefullad. Egy füves horpadásig sikerült elmásznia, oda vackolta be magát. Lúdbőrző, de a naptól lassan-lassan átfülő hátát a fölrajzó kis kék lepkék úgy ülték meg, mintha nem is élne, olyan felhőtlen bizalommal.

Ormótlan kiáltozásra ébredt, fázott, érezte, hogy a nap már a löszfal mögé merült, későre járhat, el kéne indulnia, az a darab idő mögötte olyan üresen tátongott, mintha semmi, de semmi nem történt volna benne.

A legények most jöttek az aratásból. Észre se vette őket, amikor elcsörtettek mellette. Lent álltak a vízben. Meztelenek voltak. Testük kesernyés por- és izzadságszaga ott érzett a föltámadó szélben. Szőrös, fekete ágyékukat se takarták el, úgy nevettek föl szégyentelenül a túlparton visongó marokszedő lányokra, akik erre a bokrok mögé húzódtak, de csak a ritkás széléig, hogy azért lássanak.

A fiú ijedten kapott a ruhája után, még megvolt az ing is, a gatyá is, futtában öltözött fél lábon ugrálva, meg-megállva. A folyó sunyin, meghunyászkodva tűrte a legények harsány pocskolását.

Azonban ebbe a kaján megadásba mintha némi büntudat is vegyült volna.

NAGYMAMA

Nagymama a tornácról kiabált át a túlsó házhelyen játszó fiúnak. Hangja mérgesen verődött ide-oda az istállók, a csűr, a műhely meg a gyümölcsös között. A szél cibálta hangok jelentését nem lehetett kibogozni. Mi tagadás, a fiú nem is nagyon akarta, a játékkal volt elfoglalva. A nagymama sérődötten fordított hátat, csapta be maga mögött a konyhajtót. A fiú, ha nem is értette pontosan a szavakat, a déli harangszóból kitalálhatta volna, miért hívja a nagymama, de sem érteni, sem kitalálni nem akarta. Játsszani akart. Azonban a játék sem volt olyan önfeledt már, mint annak előtte. A fák koronája fölött csengő-bongó harangszó mintha sose akart volna elhalkulni.

– Eriggy a nagyanyádhó, tégöd hí – mondták a Czobor ikrek, akiken a déli harangszó hallatára ugyancsak úrrá lett a mehetnék, s egyáltalán nem osztottak a fiú játékszenvedélyében –, eriggy, ha mondom, különben kiporújja a seggödet! – Megálltak. Gazsi hátra is fordult. – Na, mi van, mért nem mégy? – A kócmadzag istráng lazán leffegett.

– Má' mögin nem húztok! – bosszankodott a fiú. Cséplést játszottak. Most éppen a betakarítás volt soron. Egész dél előtt a játék előkészítésével foglalatoskodott, ollóval vágta le az árokpart gyepét, rendezte kévékbe a szálakat, s kötötte be a békasó szárából font kötéllel a kévéket, rakta keresztbe őket. Gazsi és Pista kelletlenkedése miatt rengeteg időt vesztek, úgy érezte, ezért kerültek késésbe, miattuk vész kárba minden fáradsága. Az idő is esőre állt, a nagymama is várta. A helyzet reménytelennek látszott. Az ikrek nem mozdultak. Most mi legyen?

A fiú az ostorhoz kapott, és a rudas combjára cserdített vele, a rudaséra, akit Gazsi alakított.

– Hojsza, hé, Ráró, indulás! – Ráró volt Gazsi fogatbéli neve. Gazsi sérődötten simogatta az ostorcsípés helyét. Megpróbált kibújni a madzagistrángból. A fiú nem akarta

engedni. Dühödten rántotta meg a gyeplőt. Gazsi azonban nem hagyta magát, az istráng összegabalyodott, a gyeplő elszakadt, a kocsi pedig fölborult. Az apró kévék szanaszét röpültek. Az égnek fordult kerekek tehetetlen lendülettel forogtak tovább.

Gazsi dühödten hántotta le magáról a rátekeredett madzaghurkokat. Pista megpróbálta békíteni, kérte, jöjjön vissza, fejezzék be a fuvart, de hiába. Ahelyett, hogy újra beállt volna a kocsi elé, dühödten eltaposott néhány apró kévét, s vigyorogva nyelvet öltött a fiúra.

A fiút erre elfutotta a méreg. Nem a kévéket sajnálta, hiszen azokat a cséplés során hamarosan maguk vágták volna fel, a Gazsi arcára kiült káröröm, a pusztítás esztelen indulatának látványa bősztette föl.

– Állj vissza, azonnal állj vissza! – toporzékolt. A hangja olyan erőszakos és idegen volt, hogy az első pillanatban maga sem ismerte föl. Az öklét rázta Gázsira, aki erre futásnak eredt.

– Fogj mög, ha tucc! – a fiú Gazsi után vetette magát. Gazsi cikkcakkokban menekült, közben vigyorogva visszavisszanézett. Egészen közel engedte magához a fiút, mintha csak azért tenné, hogy még jobban fölingerezje. A fiú minden erejét beleadta a rúgásba, amellyel Gazsi ülepét célozta meg. Gazsi azonban egy könnyed, leheletfinom mozdulattal kitért, a rúgás célt tévesztett. Az eltúlzott lendülettől a fiú támaszkodó lába kibicsaklott, a másik pedig esés közben elakadt a felborult kocsi keréktartó csapszegében. A szeg ujjnyi mélyen fúródott a fiú combjába.

– Úgy köllött, úgy köllött, káposztába hús köllött! – harsant fel szinte azonnal és keringett vijjogva fölötte Gazsi csúfondáros kántálása. Most már Pista, a másik iker sem akarta békíteni őket, a győztes oldalára állt, és rányújtotta a fiúra valószínűtlen hosszú, lila nyelvét.

A seb egy pillanatig fehérén sajgott, csak utána kezdett ömleni belőle olajos lüktetéssel a vér. A fiú mozdulatlanul feküdt. Nem sírt. Láta, ahogyan az ikerk lassú, egyenletes futással távolodnak.

Megadta magát a sebből sugárzó, lassan-lassan az egész testét elborító zsibbadásnak. A csönd, mint egy üvegbúra borult a szérű fölé, s olyan fullasztó volt, mintha a levegő is elszívárgott volna alóla. A fiú légszomjjal küzdött. Kiáltani szeretett volna, de csak a suttogásig jutott.

– Mama, mama! – és a nagymama mintha az elhaló, talán ki sem ejtett hangokat is meghallotta volna, máris ott térdelt mellette a fűvön.

– Édös fiam, szójj mán, mi lelt? – a fiú hagyta, hogy a fejésillatú öreg karok átöleljék, a recsegve-ropogva megfeszülő ízületek a magasba emeljék, vigyék árkon-bokron, az úton át, be az udvarba, és leültessék a fejőszékre, hátát a tornác napsütötte, fehér falának támasszák. Az ígérkező esőnek híre-hamva se volt már, csupán az illata maradt itt a diófa levelei között, meg a néhány lehullott csepp kráteres rajzolata az udvar finom porában.

A nagymama bement a tisztaszobába. A gyógyszeres doboz után kutatott. Hallani lehetett, ahogy a fiókokat huzigálja.

– Ki vót az? – kérdezte vészjóslóan, amikor visszajött. A fiú makacsul szorította össze a száját. – E’ töröm a derekát, az eccer biztos – dohogott tovább a nagymama. A fiú sziszegve tűrte a jód csípését, a megbolygatott seb újrasajgó fájdalmát. A nagymama nem törődött vele, mint fásult felcser, rutinos mozdulatokkal látta el a sebet, majd összecsomagolta a jódot, a kötszert, a vattát, a csipeszt, és visszavitte a dobozt a helyére.

Az ikrek ott ólálkodtak a kapu előtt, kíváncsian lestek befelé, szeretnék volna megtudni, mi történt.

– Hát ti mög mit akartok itt? – kiabált rájuk a nagymama.

– Hun van Feri, gyün-e jáccani? – kérdezték kórusban ártatlan pofával.

– Pusztútok innen! – bökött feléjük mérgesen a vasvillával a nagymama. – Micsoda átokfajzat! – morgott magában. Az ikrek rémülten szeleltek el.

– Miért zavarta el őket, miért, amikor én vótam a hibás?

– Még védöd üket? – öntötte el nagymamát a méreg. –
Beléd vágják a bicskát, te mög a pártjukra állsz?

– Nem ők vótak, én estem el, kiállt a kiskocsibu a csap-
szög, az szúrt mög – lihegte el egy szuszra a fiú a gyónást.

– Mindögy, hogy vót, így vót, vagy úgy vót, akkor is ga-
zembörök – mondta a nagymama, és mint aki jól végezte a
dolgát, visszatámasztotta az istálló falához a vasvillát.

A FARKASKÖLYÖK

Az öregcserkész falába keményen kopogott a kockakövön. Civilként a gyerekek körében eléggé rossz híre volt a Kemény doktor receptjei alapján kevert megveszekedett keserű lázcsillapító porai miatt. Talán éppen azért állt a cserkészcsapat élére, mert így enyhítő színeket remélt csempészni a róla, mint vén méregkeverőről terjedező legendába.

Most azonban senki sem gondolt főfájásra, hideglelésre, keserű porokra, mindenki az alig elcsitult háború sebeinek gyógyulására áhítozott, felejteni akart, hátat fordítani a bajoknak. Miért vártak az emberek ettől a Húsvétól többet, mint az előzőktől, azt senki sem tudta. Irracionális várakozás volt ez, de talán éppen ezért fészkelte bele magát mélyebben a lelkekbe, mint ahogyan az indokolható lett volna.

A kopasz, visszametszett akácok furcsa, tél aszalta mádiíjesztökként álldogáltak az út mentén, és semmit nem árultak el a lelkekben örvénylő reménykedésből, egykedvűen fürdették kormos csonkjaikat a tavaszi verőfényben. A kerítések mögött sunyin hasalt a vasárnap délelőtti csönd, s hamis kutyaként lesett ki a deszka-hasadékokon az utcán vonuló furcsa kavalkádra. A tavaszi hűvösségtől megérce sedett fiatal hangok vegyesen zengettek föl népdalokat, egyházi énekeket, cserkészindulókat. A háttérből diszkrét rézfúvós aláfestés harsant, a napon úgy csillogtak a hangszerek, mintha még a harmat sem száradt volna le róluk, pedig az óramutató már a tizenegyet kerülgette.

Feri a magasban ült, az egyik nagyfiú nyakában. Miért vette föl, és miért éppen őt, akit eddig minden szerencse elkerült? Ráadásul nem is ismerték egymást. Ez a körülmény Ferit könnyekig meghatotta. István, így szólították a körülöttük lévők a nagyfiút, ráadásul valamiféle vezetője volt a csapatnak, a Feri által elkapott szavak értelme legalábbis erre engedett következtetni. Meg tudta hát becsülni azt a különös kegyelmet, hogy innen, mindenki feje fölül szemlél-

heti a világot, és nem odalentről, ahol az ormótlan bakan-csok, nyütt nadrágok erdejéből ki se láthat a gyermek, iz-zadtan, szeméből port és könnyet törülgetve imbolyoghat csak tűrve, hogy semmibe vegyék, a lábára tapossanak, ösz-szevissza lökdössék.

A napsütésben, az egyensapkák, a hímzett Mária-zászlók fölött, a hideg-meleg áramlatait hisztérikusan váltogató szél lobbanásaiban egy egészen más, eddig ismeretlen világ von-zása érintette meg. Nem nézett lefelé, eleinte azért nem, hogy a szédülését leküzdje, később meg már nem érdekelte mindaz, ami alatt történik, s történt nemrég még vele is. Szégyellte, hogy köze volt hozzá. Köze a pajtásaihoz, akik most is, a szeme sarkából látta őket, lopva iramodtak át itt-ott a közelgő csapat előtt az utcán, tűntek el egy-egy való-színűtlenül keskeny kerítésasadékban, kutya rágtá kapualjban, miközben irigy pillantásukat sietve kapták el az övé elől. Ugyan, mit irigyelnek, tűnődött Feri, amikor még rendes cserkészruháma sincs. Álságos tűnődés volt ez, hiszen tudta jól, nem a nem létező cserkészruha az irigység tárgya, hanem az a kivételezett helyzet, amelybe cserkészruha nél-kül is belecsöppent. A főkolompos nyakában utazni a látha-tóan végsőkéig elszánt ifjú csapat közepén már-már hősnek járó kiváltság volt. Igaz, csupán a svájcisapkája molyette lyukába tűzött árvalányhaj jelezte, ő is a csapathoz tartozik, de ez az árvalányhaj mindenenk fölött lebegett, a tüntetésnek is beillő végső kiállítás jelképeként.

A finn kés más lapra tartozott, csupán a nagypapa ígére-teként létezett. Róla kettőjükön kívül senki nem tudott. Feri azt remélte, ez az akaratlan hőstett, akkor is, ha nagypa-pa nem tud róla, végérvényesen érdemessé teszi az ajándékra.

Boldog volt, hogy a fiúk maguk közé fogadták, István a vállára vette. Mostantól ő is a csapathoz tartozik. Talán még eltökéltebben, mintha csak egyenruhája volna.

Anyja hova tűnt? Iménti nagy-nagy boldogsága hirtelen ke-serűséggé változott, a sírás fojtogatta. És apa? Apának most is túlóráznia kellett. Tudta, hiszen odahaza a húsvéti mű-

szakról folyt a beszélgetés már hetek óta. Igen, ezért sietett el anya, hogy meleg étellel várhassa apát. De hát nemcsak ő, mindenki sietett valahova. Pillanatok alatt kiürült a tér.

Csupán a cserkészek maradtak. Az elszánt tekintetek egymást keresték, a sápadt, fiatal arcok a parancsnok felé fordultak. Csurgó bácsi, a falábú öregcserkész, akinek elveszített fél lábát a hófúvásos, kietlen Don-kanyar nyelte el, a halál torkából szabadult hadfi hiteles nyugalomával állt a kérdő, kételkedő tekintetek kereszttüzében. S viszonzva őket, bátorságot öntött a megfutamodásra hajlamos kételkedőbe.

Feri nem volt beavatva semmibe, csupán azt érezte, hogy a nagyfiúk, akik eddig elhessegették, most egyszerre testvéri bizalommal veszik körül. Nem tudta, mivel szolgált rá erre a bizalomra, de nem is kutatta, elfogadta, hiszen úgy érezte, már régóta kijárt volna neki. Hogy ez a hirtelen jött bizalom veszélyeket hordoz magában, nem érzékelte, de ha érzékelte volna, valószínű, akkor se utasítja vissza, annyira fontos volt neki.

Nincs más hátra, mint előre, hangzott el a rejtélyes jelmondat, valahol a rémült fiúk körében, és a félelemből vakmerő bátorságba torkolló közös lelki akarat nem engedte megfutamodni a társaságot.

Az ünnepi csapatgyűlés színhelyéül az Új iskola udvara volt kijelölve. Nem véletlenül. Az épület – nevével ellentétben – nem volt új, egy óriási, a kitelepítések során megürült parasztház lakószobái, istállóí, csűrjei adtak helyet az osztálytermeknek. A régi polgári iskolával szemben, amely a háború előtt is működött, és így már a falai is reakciós eszmékkel voltak átitatva, ez az intézmény lett volna hivatva képviselni az új, modern korszellemet. S talán valóban azt is képviselte volna, ha a főváros, a helybeli tanácsi vezetők és pártaktívák heves tiltakozása ellenére nem ezt az intézményt szemeli ki az elitiskolákból, egyetemekről eltávolított tanárok büntetőtelepéül. Alighanem a lepusztult, alkalmatlan épület, valamint a kitelepített németiség helyére beözönlött telepések elkanászkodott csemetéi, a minisztériumi tisztviselők szóhasználata szerint a kezelhetetlen gyerekanyag tették a reak-

ciós tanárok átnevelésére alkalmas büntetőteleppé az Új iskolát. A helyes ideológiai irány tartására az iskola pártalap-szerve ügyelt. Mind marxista gyorstalpalón végzett agitátorok és agitkák. Ebből a furcsa egyvelegből, amelyet nem éppen a szocialista tanügy ideológusai által megálmodott recept szerint kevert az élet, kellett volna kialakulnia az újkor minta-iskolájának. Nem lehetett tudni, mi lesz e sajátságos kísérlet mindenképpen egyedinek ígérkező végeredménye: elemész-ti-e a pudvás reakció mételye a nagyszerű kezdeményezést, ahogyan azt a helybéli párttitkár egyik elkeseredett beszédében vészjóslón megjegyezte, vagy minden ellenkező előjel ellenére a szocialista embertípus nevelésében élenjáró pedagógiai műhely mintapéldájává válik? Ide tartott hát a cserkészcsapat, egyenesen az oroszlanbarlangba.

A még mindig trágyatőrekes udvarra bevonuló fiúkat népes közönség fogadta. A lerongyolódott suhancokból, a kocsmák tájékán ácsingózó alkalmi munkásokból verbuválódott társaság nem mutatott egységes képet. Mintha szántszándékkal kerülni akarták volna az együvé tartozásnak még a látszatát is, szanaszét kódorogtak az udvaron. Ki az árnyékszék palánkjának kátrányszagú enyhelyén, ki a kerítés mentén körbefutó jegenyesor árnyékában kereste a maga biztonságát. Arra azonban mindegyikük gondosan vigyázott, nehogy a tantermek közelébe kerüljön. Az ünnepi hangulat se bírhatta rá őket, hogy görcsös furkósbotjaiktól akár csak egy pillanatra megváljanak.

A díszvendégek számára az ablakok alá kihordott székeken biztosítottak helyet. Az ülésrend kialakítása különösen nagy fejtörést okozott. A feladattal az iskolaigazgató, a szovjet-barát Kormos elvtárs és Csurgó bácsi, a cserkészparancsnok, mindketten a szovjet front veteránjai – bár ellenkező előjellel – együtt próbáltak megbirkózni.

Szakértelmüknek lehettek hiányosságai, az üresen maradt székek sokasága mindenesetre erre engedett következtetni. Vagy talán valami egészen másra? A mindentudók bojkottja a későbbi események ismeretében logikus döntés lehetett.

A díszvendégek széksora előtt terpeszkedett a dobogó, rajta a nemzetiszín terítővel borított asztal, amely mögül az ünnepi szavalatoknak, beszédeknek kellett elhangzaniuk. A cserkészek nem törődtek a báméskodókkal, talán észre se vették őket, katonás rendben hallgatták a műsort, amely bármilyen vontatott volt, a jóindulatú megjegyzések szerint túlon túl méltóságteljes, lassan a vége felé közeledett. A tavaszi ragyogás elkápráztatta, a szél áttetsző maszkja megváltoztatta Feri arcát, a gyerek Buddhához tette hasonlóvá. Olyan volt, mintha mindenről mindent tudna, miközben semmiről semmit nem tudott. Figyelme a selyemzászlók hullámozása, az árvalányhajak lobo-gása körül kalandozott, a kétségkívül lelkesítő szavalatok, a minden valószínűség szerint mély értelmű beszédek titkai meg sem érintették. Mentségére legyen mondvá, a foghíjasan jelen lévő köztiszteletnek örvendő nobilitások egyike-másika is el-elbóbiskolt. Ferit mindez nem akadályozta meg abban, hogy alkalomadtán együtt éljenezzen, tapsoljon a többiekkel.

Az önfeledt félálomból hideg csattanás ébresztette fel. A füléhez kapott. Iszamos, fekete valami mázolta össze a kezét, az arcát, befolyt még a nyakába is, az inge alá. Ijed-tében azt sem tudta eldönteni, sár-e vagy vér. Nem várta meg, hogy István letegye, önként siklott le az eddig oltalmat adó izmos vállról, s vetette magát a dobogó bakancsok közé. A cserkészek megzavarodva ugráltak összevissza. Nem tudták eldönteni, hogy ami történik, valóban itt, most és velük történik-e, vagy csupán egy érthetetlen káprázat okozta érzékcsalódás. Néhányan menekülni szerettek volna, mások az ellenállás mellett döntöttek. Teljes volt a zűrzavar. Csattogtak a furkósbetok, zuhogott a kő- meg a sárzapor. Itt, most Csurgó bácsi vezérsége is véget ért.

– Be vagyunk kerítve! – hangzott fel innen is, onnan is a pánikot keltő mondat. Az udvar híg, törekés pora kifutott a kétségbeesetten kövek után kutató ujjak közül. A fiúk arcukat a tenyerükbe temetve, hátukat az ellenségnek fordítva adták meg magukat a sorsuknak. Sem a kitörést, sem az el-lentámadást nem kísérelték meg. Látványos önfeladásuk

még jobban felbátorította a támadókat, akik most már abahagyva a kő- és sárdobálást buzgó ütlegetésben részesítettek mindenkit, aki az útjukba került.

Csurgó bácsit sem illette kímélet, hamarosan felbukott ő is a tarkójára mért kurta botütéstől. Feri nem esett pánikba. Ellenkezőleg, a veszélyhelyzet tettekre készségre sarkallta, ügyesen siklott ide-oda az értelmetlenül tipródó lábak között.

– Reakciós banda, itt a nép haragja – skandálták véget nem érően az alkalmi rigmust a támadók. A kórusból Feri ismerős hangokat vélt kihallani. Először Gazsi csapost ismerte fel, akihez hébe-hóba, ha vendég érkezett, vasárnapi sörért apa őt ugrasztotta a kocsmába, aztán Kóbor Gusztit, a szenest, a szívlapát, a nyögő hátikosarak félelmetes meseterét. Miért bántanak minket? – jajdult föl Feri. A választ keresni azonban nem volt ideje.

Menekülni kell! – hangzott el az életösztön tudat alatti parancsa. Megbotlott. Feje egy mankóhoz koppant. Sokan botladoztak mankóval ekkoriban.

A faláb, amelyhez Csurgó bácsi rejtélyes összeköttetései révén juthatott hozzá, szinte beszerezhetetlen hiánycikk volt ebben az időben. A háborúból hazatért féllábú hadfiak többsége kénytelen volt mankóval beérni. Rangot jelentett, ha valaki elbujtatta a nadrágba, már-már falábként használta a saját mankóját. Strenger-Szabó nem vesződött efféle tornamutatóvánnyal, ő szépen visszahajtogatta a saját nadrágját, elvarrta a csonk alatt, de nem vágta le, mert még bízott a faláb kiutalásában. A többség azonban már minden reményét elvesztette. Borra, pálinkára váltotta a fölösleges nadrágszárat. Ekkoriban jó ára volt a szövetnek, akár az egész havi pálinkaadag kitelt egy nadrágszárból. Sokan siettükben ollót sem kerestek, életlen bicskával estek neki a munkának. Annyi fáradtságot sem vettek, hogy elvarrják a szélbe ágaskodó szálakat, vagy akár csak biztosítótűvel összetűzzék a rojtos nadrágvéget, hagyták, hadd látsszon ki a rózsaszínű lábcsonk, amit aztán olyan hetvenkedve mutogattak, mint valamiféle tábornoki sarzsit, de hiába, mert semmiféle megbecsülést nem sikerült kivívniuk

vele. A győztesek nem elégedtek meg azzal, hogy a legyőzött nemzetet megalázzák, meg akarták alázni a legyőzött nemzet minden egyes tagját külön-külön is. A rokkantakat pedig legkivált. Senki sem csodálkozott rajta, hogy többségük az alkohollal próbálta oldani mérhetetlen keserűségét. Talán azért is övezte akkora ellenszenv, kerülgette annyi méregfullánkú pletyka Csurgó bácsi alakját, mert ő nem adta meg magát, szembeszállt a méltatlan mellőzéssel, hálátlansággal, lenézés-sel, és egyelőre úgy látszott, nem is egészen sikertelenül.

Most azonban hanyatt feküdt a porban, a falábát valaki lecsatolta, s ketten, István meg a társa, a hűséges cserkész-fiúk húzták-vonták valahova félre, védett helyre az újabb csatatéren elbukott vezért. Feri szégyellni valónak tartotta, hogy mások, az ellenállást bátran vállaló hősök árnyékában ide-oda cikázva meneküljön, mégis ezt tette. Nem okozott neki örömet, amikor a nehéz fakapu részén átsurranva sikerült kijutnia az utcára. Leült a lépcsőre, és nem mozdult, egyelőre azt is nehezebbre esett tudomásul vennie, hogy él.

Az ünneplőruhája csupa por és sár volt. Előre hallani vélte apja szemrehányásait: nem tudsz vigyázni a ruhádra, hát ezért dolgozom én még húsvétvasárnap is? Ha a brigádtagok némi fröccsözéssel ünnepelték meg a húsvéti műszak végét, tudta, egy-két pofonra is számíthat. Azt is tudta azonban, az igazi veréstől anyja szoknyája mindig megvédi. Megenyhülve aztán apa is átadja engesztelő ajándékát, valamelyik dohányszagú zsebből biztosan előkerül néhány szem, néha egész zacskó savanyú vagy erős cukor, a Húsvétra való tekintettel most még diannásra is számíthatott. Ferinek ez volt a kedvence, de ritkán jutott hozzá, mert apa nem szerette. A cukorbevonat könnyen eltörött, és akkor a szétszivárgó dianna ragacsossá áztatta apa zsebét s benne a dohányát is. Apa áldozatkészségét mutatta azonban, hogy e nem mindennapi veszteség kockázatát is vállalva hébe-hóba mégiscsak meglegpte Ferit egy-egy csomag diannással.

Mégsem a veréstől való félelem tartotta vissza a hazaindulástól. A könnyeivel küszködve lyukas svájcisapkáját ta-

pogatta. Hiába volt nyilvánvaló, hogy az árvalányhaj elvesztett, nem akarta a nyilvánvaló tényt elfogadni. A zokogás kényszere és a düh egyszerre ragadta torkon. Érezte, ha ezt most veszni hagyja, soha többé nem jut már ilyen kincshez. Nem volt esélye, mégsem mondhatott le a keresésről. Halált megvető bátorsággal nyitotta újra a nehéz tölgykaput. A gyöngyházfényű félhomályból rávetült farkasvakságtól meg kellett torpannia. A fal mellett tapogatózva próbált előre araszolni. Az udvarra nyíló belső, üvegezett ajtóig akadály nélkül jutott el. A poros üvegen átszivárgó világosságban visszanyerte a látását. Lenyomta a kilincset. Mielőtt azonban az udvarra léphetett volna, acélos, hideg ujjak ragadták meg, penderítették vissza.

– Na, eretty háza bikfic! – Pelikán volt az, a frissen szerződötetett orosz tanár. Érezni lehetett, az idegenes kiejtés nem sajátja, a tekintélyszerzés kedvéért erőlteti magára. – Nincs itt sámmi keresnivalót!

A részint ideiglenes fogdává, részint vöröskeresztes szobává alakított osztálytermekből dulakodást sejtető tompa dübögés hallatszott, s jódos alkoholszag áradt. A csata alighanem már véget ért, mert az udvaron csönd honolt. A győztesek a foglyok vallatásával, a vesztesek sebeik bekötözésével voltak elfoglalva. Feri bármennyire szégyellte is a gyávaságát, megadta magát neki.

De azért elképzelte, csörömpölve zúzza be az udvari ajtó üvegét, véres ököllel gyomrozza Pelikánt, áttör a feléje rohánók csatárláncán, megtalálja az árvalányhaját, a sapkájába tűzi, a gáncsot vető lábakat átugrálva sikerül megmentenie a kincset. Bizakodva tapogatta a sapkáját, de hiába, az árvalányhaj nem volt sehol.

Hirtelen buggyant ki belőle a sírás. Nem a sebesülteket sajnálta, nem is az ütlegetéstől fel-felnyögő foglyokat, róluk, ahogyan hátat fordított nekik, szégyenszemre azonnal megfedekezett. Az árvalányhaját siratta, amely végérvényesen elveszett, meg a finn kést, amelyre gondolni se gondolhat már többé.

VASALT BAKANCS

Bárhova ment, az új bicskáját állandóan vitte magával, a markában szorította, nehogy elveszítse. Hiába szólt rá Solymosi a vegyesbolt előtt, hogy add ide, nem adta. Solymosi árvagyerek volt, és nem hogy bicskát, de még egy szem szaloncukrot sem kapott soha a Mikulástól. Az út széléről szedte a mások által elköpdösött csikkeket, mégis olyan büszkén pöfékelte el őket, mint a gyógyszerész úr az Amerikából kapott Havanna szivarját. Most is Feri arcába fújta a füstöt. Feri fuldokolva köhögött. Solymosi kiröhögte.

– Mi van, anyámasszony katonája, nem bírod a füstöt? – Feri rosszat sejtett, mégis váratlanul érte a pofon. Térdre esett tőle. – Na! Adod, vagy nem adod? – kérdezte Solymosi. Feri négykézláb állt előtte, megalázva, mégsem akart engedni.

– Nem! – suttopta. – Nem adom, csak azért sem. – Egészen közélről látta, hogy Solymosi felpöndörödött orrú vasalt bakancsa a bicskát szorító keze fölé emelkedik. Elhúzta a kezét, a bakancs követte. Fölnézett. Tekintete összetalálkozott Solymosi kiszámíthatatlan kigyótekinetével. Moccani se merészelt, dermedten várta, hogy a bakancs cinikus lassúsággal az öklére nehezedjék. Nem teljes súllyal, annyira csak, hogy éppen fájjon.

– Möggondútd magadat? – kérdezte Solymosi. A hangjában fölényes önhittség csengett. Feri hallgatott. Mindenre el volt szánva. Solymosi kiszámítottan adta rá a súlyt, bár volt ebben a mozdulatban egy icipici ingerültség is.

Az üvegszerű, hideg csöndben hallani lehetett, ahogy a csont elpattan Feri ujjában. Feri hányingerrel küszködve húzta ki Solymosi talpa alól a kezét. Solymosi nem sietett, megvárta, amíg Feri eltűnt a dülöngő kerítések kísérte kanyarban, és csak utána hajolt le a bicskáért.

Feri útközben havas zsebkendőjével hűtötte lüktető kisujját, de odahaza levette a kötést. Félt bevallani, hogy apja tilalma ellenére nemcsak kivitte a házból, de azonnal el is veszítette a

vadonatúj bicskát. És ezzel a félelemmel nehezebb volt szembeállni, mint a fájdalommal. A sarokba húzódott. Enyhülést keresve a kemence meleg hasának támasztotta a homlokát, most azonban a sárgafőd faparázs illata sem adott vigasztalást. Odakint a diófa ágai recsegve bólítottak, ahogyan a meggyült hó le-lehuppant közülük a földre.

Valaki halkán megkocogtatta az ablakot. Nagymama most nem morgolódott, mint máskor, ha váratlan látogató érkezett, ugrott azonnal ajtót nyitni. A halk, angyalcsőrcocogtatást gyanús zajok követték, lánccsörgés, bakancsok, botok dobogása.

Fehér vászonlepedőbe burkolózva két angyal lépett a kinti sötétségből a petróleumlámpa fénykörébe. Nyomukban a pásztorok. A bundákra, kóc-szakállakra, kukoricaszösz-bajszokra finom cseppekben ült ki a pára.

Az angyalok letették a Betlehemet a konyhaasztalra, és szipákolva, náthásan fújni kezdték a Csordapásztorokat. A kis papírtemplom mélyén gyertyaláng ugrált. Mária, Szent József és a barmok körében középen, jászolban feküdt a kis Jézus. Feje körül, az arany sztaniolpapírból készült glórián föl-föllobbant a gyertyaláng visszfénye. Minden olyan lélegzetelállítóan ünnepélyes volt, hogy Feri egy pillanatra nemcsak az ujját hasogató fájdalomról, de a bicskájáról is megfeledkezett.

A magasabbik angyal, láthatóan ő volt a főnök, kiszólt az Öregnek, aki még mindig a küszöb előtt kolontérolt a láncos botjával.

– Gyere be!

– Nem mögyök! – makacskodott az Öreg.

– Adunk önnöd, innod – jött a kórus csábító válasza. Ennek az Öreg sem tudott ellenállni. Belépett. Kucsmájába s hosszúszőrű kecskebundájába ragadva újabb hideghulám tódult be vele. Vörösre fagyott gyerekezeit huhogva melengette.

– Szöröncsés jó estét! – köszönt illedelmesen kamaszdörmögését a kócszakállba fojtva. – Hát ti, édös fiaim, itt

csak ösztök, isztok, szögény Öregapátokra nem is gondútok? Na, de gondútok majd, ha ezzel az istennyila gircsös-görcsös bottal a hátatok csontját izzé-porrá töröm – és nyomatékul hármat dobbantott-csörrentett a láncos bottal. Mielőtt azonban tényleg használatba vette volna a botot, a főangyal ráfordult:

– Fél zöd, fél tizenkettő, egy fertál zödre, lefekhecc a földre! – Az Öreg kicsit kelletlenül, de engedelmeskedett a főangyalnak, aki azonban nem érte be ennyivel, kisvártatva megint rászólt az Öregre: – Ereggy, Öreg, az erdőre!

– Nem mögyök én az erdőre, inkább mögyök Betlehembe! – lázadt fel az Öreg. Nehezen tápázkodott, mint akinek minden csontja fáj. Besöpörte a tarisznyájába az asztalra kikészített diót, mogyorót, hurkát, kolbászt, s már indult is kifelé. A pásztorok is követték. Az angyalok a Betlehemmel hátramaradtak.

A főangyal karinge alól, amikor indultában felcsippen-tette a viseltes lepedőt, nehogy rátaposson, Solymosi vasalt bakancsa bukkant elő. Feri homlokát elöntötte a forróság, a szeme égett, a gyomra remegett, azt hitte, ébren álmodik. A betlehemesek után iramodott. Az utcán érte utol őket. Megragadta a főangyal lepedőjét, és megpróbálta lerángatni róla.

– Na, haggyál mán! – szólalt meg hamisítatlan Solymosi hangon az angyal. Ferit azonban az engesztelő hang nem lágyította meg, elszántan támadt rá, most már kétségen kívül Solymosira.

– Mocsok! – rángatta a lepedőt. – Add vissza a bicskám! Add vissza! – közben a sírással küszködött. Teljes erejéből bokán rúgta Solymosít, aki erre fölszisszent, de nem rúgott vissza. Talán a ruha tette, hogy nem használta ki erőfőlényét és a vasalt bakancs nyújtotta előnyt. – E’vötte a bicskám! E’vötte! Nem értitök? – próbálta magyarázni a többieknek, akik azonban figyelemre se méltatva már az első szó után hátat fordítottak neki. – Szójjatok neki, hogy aggya vissza! – fordult erre az Öreghez. Hirtelen úgy érezte, senki másban, csakis benne bízhat.

– Erre most nincs idő! – mondta az Öreg. – Sietni kő! – és láncos botjával ingerülten mellbe taszította Ferit. Feri görnyedten bukott le az árokpartra. Ujja között síkos, hideg péppé olvadt a hó, majd kásásan visszafagyott. Minden ereje elhagyta, még a nyelvét sem tudta kidugni, hogy legalább a szája szögletében fölgyűlt nedvességet megízlelje: tényleg vér az, vagy csak megolvadt hó?

Anya meg nagyanya ölben vitték be. A melegben magához tért.

– Ki vót az, mondd mög, ki vót? – kérdezte az apja. – Utána mögyök – makacskodott –, és kitaposom a belit! – így akarta megvigasztalni Ferit, de Feri nem válaszolt, nem mondta ki, maga sem tudta, miért, de érezte, nem fogja ki mondani Solymosi nevét.

MÁJUSI POR

Az Örvényes sárillata korán belesajdult a tavaszi szélbe, talán télen se aludt igazán, a jég alatt. De ilyenkor, májusban azért mégiscsak más, csábítóbb, elemibb volt, mint bármikor máskor, már-már szemérmetlenül, érzékien az. Rögtön megérezte, ahogy kilépett az iskolakapun. Meg se állt a hídig. A kenderáztató gyíktokaként lüktető nyálkás, hideg vize éberen lapult a hirtelen-zölden sarjadó sás között. Mintha csak azért állt volna lesben, hogy a fiút megbabonázza. És valóban nem volt könnyű elszakadni a látványtól. Megpróbált másra gondolni. Egy óvatlan pillanatban aztán tényleg sikerült hátat fordítania a jelenségnek. Hazafelé indult. Útja a cukrászda előtt vezetett el.

A cukrászat a főtéren állt, a templom közelében, ahogyan azt az üzlet jellege megkívánta. L alakú épület volt komorló kapubolttal, mint a jómódú gazdaházak itt a lassan-lassan kisvárossá terebélyesedő falu közepén általában. Az üzlet-helyiségben még sose járt, nem vettek süteményt, az anyja maga süített ünnepnapokra. Fagylaltra kapott hébe-hóba egy-egy forintot, de azért nem kellett bemenni, utcán át mérték, csak azok kapták odabenn, akik asztal mellett, pohárból akarták elfogyasztani, de az efféle mulatság többletköltségeire nekik sohase futotta. Nem neheztelt ezért, tudta, az anyja egyedül neveli, fáradságos munkával kapar össze minden fillért.

A kíváncsiság nem hagyta nyugodni. Mi van odabent, mi lehet ennek a számára elérhetetlen szertartásnak a titka, ezt akarta megfejtetni. Az üzlet mögé került. Az udvar felől próbált bemászni, ott, ahol a folyóparti bokrok belenőttek, és megszággatták a kerítést. Könnyebben célhoz ért, mint remélte. A két, egymásnak háttal álló ház közötti sötét sikátoron kényelmesen föllopadhatott egészen az utcafrontig, s a likacsos kőkerítés fokaiba kapaszkodva a szellőzőablakig mászott, ahonnan egyenesen a műhelybe láthatott.

A táncteremnyi helyiség közepén egy hosszú, esküvői ebédhez illő asztal állt. Körülötte három fehérsapkás inas buzgólkodott. Közben harsányan fújtak egy, a fiú számára teljesen ismeretlen dalt. Amikor észrevették a fiút, abba hagyták az éneklést. Egyikük nyelvet öltött rá, a másik számfület mutatott, a harmadik egy habcsókkal célozta meg a szellőzőablakot. A fiú nem várta meg, hogy nagyobb skandalum kerekedjék, az esetleges horzsolásokkal se törődve egyetlen lendülettel lecsusszant a földre, és futásnak eredt. Tudta, ha beszorul ide a két fal közé, mindenképpen elkapják, igyekeznie kellett hát, hogy mielőtt fölfejlődné az inasok riadólánca, a megbízható rejtekhelyet biztosító Duna-partra érjen. A part felé bukó meredek homokpart kecskerágó bokrokkal benőtt sűrűjébe húzódva úgy érezte, hazaérkezett. Csepp félelmet sem érzett, amikor felhangzott az őt hajkurászó csapat, az inasok, a segéd meg a mester, káromkodással fűszerezett kurjongatása. A baljós kutyaugatás sem billentette ki nyugalmaiból, pedig a kutyát azért hozták magukkal az üldözők, hogy szagot fogva nyomra vezesse őket. A fiú azonban valamiféle megmagyarázhatatlan belső sugallat ösztönüzenetére hallgatva bízott a kutyában. És nem kellett csalódnia. A kutya céltudatos loholással egyenesen a vízpartra vezette az üldözőket. Föl-le rohangálva, néha-néha szügyig belegázolva a vízbe azt a gyanút igyekezett kelteni, mintha az üldözöttet a dermesztő, szürke folyó túlsaján, valahol a szemközti csónakház körül sürgölődő melegítő alakok valamelyikében kellene keresni. Aztán bizonyoságul a szájába kapott egy átázott, latyakos fekete félcipőt, s a zsákmányt büszkén magasra tartva a nyomában tanácstalanul börtörkáló kisded csapat élén megindult hazafelé. A fiú csaknem fölnevetett, amikor az iménti felbőszült, vérszomjas üldözők hosszúra nyúlt, csalódott képpel elkullogtak előtte, de türtőztette magát. Készenléti állapotát feladva boldogan hevert el a homokban, sokáig bámulta a levélközökben meg-megrezzenő pókhálók mértani ákombákomát, s a körülöttük bozsgó apró, kékesfekete legyek önfeledt rajzását.

Hamarosan úgy ítélte meg, nincs értelme a további rejtőzködésnek. Előlkászálódott a bokrok rejtekéből, s elindult hazafelé. A cukrászdát azonban a biztonság kedvéért messzi ívben elkerülte. A Templom utcát – amelyet nemrég kereszteltek el Sztálin utcára, a névre ekkor még senkinek sem állt rá a szája, és azt se gondolta volna senki, hogy előbb-utóbb majd fordítva lesz – mindkét oldalt füves árokpart szegélyezte. Az árokpart enyhe rézsűjét szigorú golfgyeppé tépdesték a libák, a meredekebb oldalban azonban embermagasságúra nőtt a szamárkóró, ölnyi leveleket terített szét az útilapu, s virgoncan meresztette égre barnás bojtját a lósóska. A fiúnak nem kellett sietnie, ráérős, nagyon is ráérős volt az útja. Úgyse várta otthon senki. Az anyja kinn dolgozott a mezőn. Nem figyelt soha az anyja dolgaira, mintha nem érdekelték volna. Pedig dehogynem, csak mutatni nem akarta. Szinte szántsándékkal űzte ki a fejéből, mi történik körülötte.

Éppen elég volt, amit mímelt közömbössége ellenére is meg kellett tudnia.

– Apád – röhögtek rajta az osztálytársai –, hiszön nincs is neköd apád! – És kergetni kezdték körbe-körbe. És ő futott előlük, futott, futott, mindig csak futott, fröcskölt utána az iskolaudvar ezerszer megtaposott, mérges pora. Amikor néha-néha sikerült előnyt szereznie, lehajolt, s mindkét kezével belemarkolt ugyanebbe a porba, hogyha majd szorul a hurok, üldözői pofájába vág hassa egyiket a másik után. Csak úgy vaktában a háta mögé. A fölcsapó káromkodás, szitkozódás úgylis jelezte, ha célba talált.

Belátta, igazságtalanul gondolta, hogy odahaza nem várja senki, mert a hajónapló igenis várta. Benne jegyezte föl az idő kiszámíthatatlan hullámain vergődő háznak és népének hányattatásait. Nem emlékezett rá, hogyan és mikor fedezte föl, hogy a ház, amelyben, részben legalábbis, az élete zajlik, tulajdonképpen nem más, mint egy nagy hajó. Talán egy szeles éjszakán, amikor a feje fölött recsegő-ropogó padlásgerendák álmából fölébresztették? Talán valamelyik

békés, a semmibe nyújtózkodó nyáreleji délutánon, amikor a padlás gerendái között kutakodva a lassú hullámlás ígézetét sugalló szúpercegés altatta el? Vagy egészen máskor, a rettegett villámfény fehér-álarcos vacogásában, az udvart dühödt patakkaá változtató nyári záporok idején? A napló minden egyes napot megörökített, még a legeseménytelenebbeket is. Talán éppen őket a legaggályosabb figyelemmel. Nem lehetett tudni, utólag milyen szempontok szerint kell értékelní az esetleg bekövetkező katasztrófa fényében a történeteket. Lehet, hogy a legeseménytelenebb nap rejti majd a végkifejlet magyarázatának magvát. Szóval azért mégis lett volna, ami várja, mégis maradt. A krónikaíró pihenhet, gondolta, miközben az árokparton elszántan semmittevő pózban heverve a báránýfelhős eget szemlélte.

A néptelen országút égre keringő távlatából apró, bizonytalan mozgású pálcikaemberként bukkant fel az idegen. A fiú változtatva nemtörődömségén figyelni kezdett. Észrevette, hogy az idegen meglepően otthonosan viselkedik. Otthonosságát eltúlzott, óvatos távolságtartással próbálta leplezni. A fiú azonban átlátott a szítán. A hiábavaló igyekezet az idegen minden egyes mozdulatát bábu-merevségűvé tördelte, és a végletekig lelassította. Az öltözéke egyszerre volt megszokott – zakót, pantallót viselt, meg félcipőt, mint a mesteremberek errefelé – és ingerlően szokatlan. A szokatlanság-érzetet alighanem a por keltette, a kiismerhetetlen szürkességű por, amely nemcsak a ruhája ráncaiba ült bele, hanem a bőre alá, a szeme árkába, talán még a csontjai közé is leszivárgott.

A fiú meglepődött, amikor a férfi – azt hitte, a bürökbor tökéletesen elrejtí – váratlanul megállt előtte. Nem nézett rá, de a szavait eltéveszthetetlenül hozzá intézte:

– Hát te meg mit keresel itt? – A fiú sértetten vont a vállát. Nem válaszolt. Az idegent bosszantotta ez az elenséges viselkedés, de úgy tett, mintha észre se venné.

– Látom, iskolából jössz – mondta –, nálad a táska. Mért nem mégý haza, nem vagy ehös?

A fiú legszívesebben fölcsattant volna, mi köze hozzá, aztán mégis valamiféle belső sugallat csillapító zsongásától elkábulva hagyta elpárologni az indulatát. Furcsálkodva fedezte fel, hogy az idegen milyen óvatosan, megrágva-harapdálva mondja ki a szavakat, mintha nem volna egészen biztos az értelmükben, mintha nem az anyanyelvén beszélné, a kiejtése ugyanakkor a legapróbb részletekig a helyi sajátosságokat követi.

Hosszú csönd települt közéjük. A fiú makacsul hallgatott. A férfi azonban nem hagyta ennyiben.

– Kinek a fia vagy? – kérdezte.

– Senkinek – mondta a fiú. A férfi mutatójával, mint aki könnyezik, óvatosan végigtörölte először a jobb, majd a bal könnyecsatornáját, aztán hátat fordítva a fiúnak leszegett fejjel, konokul nekivágott az enyhén emelkedő utcának. A fiú nézte egy darabig, aztán fölugrott, a nyomába eredt, s követte egészen hazáig.

Mert oda fordult be a férfi, az ő kicsi recsegő-ropogó hajóházuk udvarába. Mit keres ez itt, ébredt föl a fiúban az ellenszenv fűtötte gyanakvás. A férfi után osont, de hogy észrevétlen maradjon, a kertek alján próbált leskelődésre alkalmas helyet keresni magának. A hátsó, hajdan gazdaságnak szánt, mára azonban lomtárrá züllött udvart a lakóháztól elválasztó kerítést szemelte ki leshelyül. Ez a deszkapalánk valamikor gondos munkával készült, a deszkák réseit mindenütt takaróléccel szögelték le, de illetéktelen kezek letördelték itt-ott a léceket, a görcsöket az eső, a szárazság lazította meg úgy, hogy könnyedén, akár pusztá kézzel is ki lehetett piszkálni őket a helyükről. A legkisebb résen is kitűnően át lehetett látni. A lemenő nap vesékbe hatoló élességgel világította be a hosszú parasztház tornácát.

Az idegen végigment az üres udvaron, megállt a hátsó szoba ablaka alatt. A lábával közelebb húzta az eresz alá lökött fejőszéket, és leült rá. Hátát a fehér, laskásan ropogó falnak vetette, amelynek meszelése holdtűkörként vibrált a meredeken rávetülő napban, arcát, sápadt, ideges bálvány-

arcát az érzéketlen nap felé fordította. Ez még talán a palánkon is átlát? – ijedt meg a fiú. A félelmét igazolni lát-szott, hogy az idegen, nem túl nagy érdeklődéssel, de azért többször is végighordozta tekintetét a kerítésen.

Már-már elhagyta a leshelyét, amikor váratlanul megnyikkant az utcai léckapu. A fiú nem értette, mit keres az anyja idehaza. Sose szokott megjönni ilyen korán. Villanyt kell gyűjtani, mire hazaverődik fáradtan, porosan, izzadt arcából a szélfúttá tincseket ki se takarja, csak leül az ágy sarkára, erőt kell gyűjtenie ahhoz is, hogy elkészítse a vacsorát.

Most meg kipirultan, lesimított hajjal, kötény nélkül, rö-pülő, pettyes szoknyában jön föl a lejtőn, mintha csak egy kellemes, vasárnap reggeli álomból lépett volna ki, feléje, vagyis hogy éppen nem feléje, kínos kijózanodás ez is, hanem az idegen felé. Akár egy ismeretlen nő. A fiú most vette csak észre, amire eddig sohase nyílt rá a szeme, meny-nyire fiatal. Kényeskedve, lábujjhegyen lépkedett, szinte le-begett az udvar fényesre koptatott hepehupái fölött. Minden mozdulatán érződött, valakinek tetszeni akar. Ez is sértette a fiút, de az idegen közömbössége talán még jobban.

A napfény csaknem szétfeszítette a keskeny udvart, semmi nem zavarta a kora délután idilli csöndjét. Anyja a kezében tartott kötővel babrált. Nem szólalt volna meg a világért sem, elvégre az első lépést megtenni, gondolta, mégiscsak a férfi kötelessége.

A férfi fölemelkedett a székről, és mohó, tapintatlan kíváncsisággal meredt az előtte álló, sirással küszködő asz-szony szemébe. A fiúnak fájt látnia, hogy az anyja milyen riadtan hőköl vissza, mintha a férfi – talán mégsem Pista az? – ellökte volna magától. Pedig hogy futott, félig a blúza is kibomlott, alatta a tavaszi szélnek feszülve izgatott, bim-bózó melle remegve ugrált, kicserepesedett ajkát a régi csókok ízére emlékezve mohó örömmel nedvesítette újra meg újra a nyelvével. Amit remélt, amire számított, az új ölelés-ből, az új csókból semmi se lett. Pista helyett egy elszür-kült, ideges emberárnyék fogadta, akinek tekintetéből a

szeretet leghalványabb rezdülését sem tudta kisilabizálni. Nem tükrözött az a tekintet semmit, csupán a gyanakvás hideg oknyomozó szenvedélye vibrált benne.

Az asszony karja lehanyatlott. Tudta, a pletykáló nyelveket nem lehet elnémitani, azt is sejtette, mi mindent duruzsolhattak Pista fülébe akár az alatt a rövid idő alatt is, amíg a határból a házhoz ért. Nyilván, az első hír, amit hallania kellett, hogy a gyerek nem az övé. Ki másé lenne, fortyogott magában ingerülten. Meg aztán, hogy füvel-fával összeadtam magam, amíg ő oda volt. Nem, nem, nem, százszor és ezerszer nem. Igaz, s ezt nem is akarom tagadni, bizonykodott magában, kerülgettek, körülrajzottak, mint a darazsak, szabad prédának néztek, egész éjszaka az ablakomat kocogtatták, de én nem engedtem be egyiküket se, ezért állnak rajtam most bosszút a nyelvükkel. Amely, ha ölni tudna... De hát, hiszen tud is.

Belenézett a merev, moccanatlan arcba, amely nemcsak idegen, ellenszenves is volt. Egyre jobban elbizonytalanodott: ki ez az ember? Az biztos, nem a régi Pista, aki olyan, minden gyanakvástól mentes szenvedéllyel nyújtotta ki feléje a kezét, bagyulálta be kényeztető mosolyával, hogy egyből a hetedik mennyországban képzelhette magát. Nem, ez a férfi egészen más. Talán mégis, mint először gondolta, valami fogolytársa. Ugyanakkor tudta, nagyon is jól tudta, Pista az, Pista, aki meghalt a harctéren, de föltámadt, és hazajött hogy őt kísértse.

– Könyörülj rajtam, Uram! – suttogetta, letérdelt az udvar porába, és megcsókolta a földet.

A férfi gyanakodva nézett az asszonyra.

– Hát mégis igaz? – kérdezte.

A fiú semmit se értett. Láta, hogy a férfi megindul a kijárat felé. Az anyja nem emelkedett föl, nem rohant utána, továbbra is földre támasztott homlokkal térdelt a kút mellett, és zokogott.

A fiú akkor tért magához, amikor az anyja elpenderítette a leshelyétől.

– Te piszok, te szégyentelen, hát micsoda dolog ez, leskelődni! – és beletépett a fiú hajába. Pofon ütötte. Nem a szokásos tessék-lássék pofon volt ez, olyan elkeseredett erő csattant benne, amilyent eddig a fiú sohase tapasztalt.

Először a szája peremén futott végig a meleg csík. Ekkor még nem tudta, hogy vér. Óvatosan mártotta bele a nyelvét. A sós íz okozta ijedtségtől megborzongott. A vér összegyűlt a szája szögletében, aztán az álláig iramodott. Megpróbálta letörölni a tenyerével, de csak szétmázolnia sikerült az arcán.

Az anyja ekkor vette észre, mi történt. Fölsikoltott. Mi van veled, kisfiam, mondta, és magához ölelte. Nem törődött vele, amire pedig máskor érthetően olyan kényes volt, hogy összepiszkítja a ruháját. A bőre melege átsütött a blúz vékony vásznán, s a mező, a föld nyers, megbékítő illatát árasztotta. Csak a melle rázkódása árulta el, hogy sír. Sokáig maradtak így. A fiú azt szerette volna, ha örökre. Minden olyan meghökkentően tökéletes volt, amilyen soha azelőtt, és érezte, soha ezután nem lehet.

HÉTÁGÚ SZEDERFA

Az országút mentén végig mind a két oldalon szederfák álltak. A selyemhernyó-tenyésztésre sandító varasdi reformerek ültették ide őket úgy húsz-harminc évvel ezelőtt, de a környék népe annyira irtózott mindennemű parancsra bevezetett újítástól, lett légyen az akár hasznos, akár haszontalan, hogy hozzá se nyúlt a fákhoz. Nemcsak a leveleket hagyta a vadul elburjánzó káposztalepke-rajok prédájának, de a lekvárnak, pálinkának egyformán felhasználható szedret se gyűjtötte össze, a zsibáknak, a gyerekeknek, a cigányoknak engedte át az egész termést. Még az éhezésbe torkolló legnagyobb szegénység se bírt rá senkit a falusiak közül, hogy változtasson e szokáson.

Volt a fák között egy különleges példány, amelyik nemcsak abban különbözött a többitől, hogy a gyümölcse levesebb, ízletesebb volt amazokénál, hanem az ágai elrendezésében is; nem bozontosodott ki mindjárt a törzse fölött, előbb hétfelé ágazott. Ott állt ez a fa a falun kívül, az Örvényes dobogó, mohos fahídjának közelében, átellenben a cselédházzal, a vilanyalomhoz vezető dülőút elágazásában. Kicsit kicsúszott a sorból, ferdén nőtt bele az árok partjába, míg a többiek nyílegyenesen sorakoztak a szántóföld szélén.

Szederéréskor itt töltötték a napot, még ebédelni se mentek haza. A maga ágát a világért se engedte volna át senki a másiknak. Eltartott egy ideig, amíg kiadós verekedések árán mindenki elnyerte végre a saját, jól kiérdemelt helyét. Attól kezdve aztán szent volt a béke, és nagy az egyetértés. Csakis külső tényezők zavarhatták meg, olyanok például, mint Balhás-Gaál Jani feltűnése.

Balhás-Gaál Jani öreglegény volt már, megrögzött kocsmás, a világ minden kincséért se vett volna a szájába akár csak egyetlen szem szedret, de azért irigylte őket. Ha arra vitt az útja, rájuk ordított, az isten a jó dógotokat, s megmegdobálta őket öklömnyi göröngyökkel. A vak véletlen a

pártjukat fogta. A göröngyök recsegve-ropogva törtettek át a lomb között, de nem találták el soha egyiküket sem.

Különösen Kis Béla volt a bögyiben Balhás-Gaál Janinak, rajta köszörülte legtöbbit a nyelvét. Nem mintha oka lett volna, hogy jobban haragudjék rá, mint a többire. Csupán azonosította magát a falu véleményével, ami szerint Béla felnőtt ember már, milyen alapon lopja itt pendelyes gyerekek között reggeltől estig a napot.

Való igaz, Bélát nem érdekelték a férfias multságok. A vele egyivásúak többé-kevésbé mind belekóstoltak már a bálozásba, a kocsmázásba, míg őneki most is a játék járt folyton az eszében. Képes volt a munkából megszökni, vállalva a nem éppen kellemes következményeket, csak hogy bevehesse magát a játszópajtásai közé. Nem fogott rajta se a szidás, se a verés. Megrándította a vállát, vigyorgott, szopogatta tovább a szedret, pöködött le a fa legtetejéről, mert a felső ág mindig az övé volt.

Bözsi, a legkisebb Balhás-Gaál lány folyton ott ólálkodott a fa alatt, a lehajló ágakról szedegette a szedret, s azt se nagyon vette zokon, hogy a fiúk odafönről kicsúfolták. Csak amikor köpködni kezdtek, akkor menekült odább, az árok túlsó partjára. Na, maradatok mán, mondta, s egy szál kötényszerű ruhájának a szélét huzigálva alig várta, hogy visszatérhessen a helyére. Tízévesnek látszott, bár jóval több volt annál, de hogy mennyivel, azt senki se tudta, talán ő maga se. Ha kérdezték, ravasz, együgyű mosollyal kerülte ki a választ. Mint ahogy azt se mondta meg soha, miért éppen ezt a fát kerülgeti.

Béla volt a legöregebb, a vezér mégis Sály Vendel lett. Nem azért, mert a szülei a falu legtehetősebb rétegéhez tartoztak, ennek a ténynek itt nem volt jelentősége, a kíméletlensége, az elvetemültsége emelte a többiek fölé. Az, hogy tiltották a rossz társaságtól, nem riasztotta el, inkább meghatványozta benne a bandához tartozás ambícióját. A többiek gyanakodva fogadták, nemcsak a szülői tiltás, hanem sokkal inkább a faluban terjengő rosszindulatú szóbeszéd miatt, amely szerint nem lett volna szabad egy illen röndös

gyeröknek ollan vásott társaságba keverődni, mint a szödör-banda. Ezért aztán Vendelnek napról napra bizonyítania kellett. És ő bizonyított. Túltett mindenkin, nemcsak magát, az egész bandát képes volt belehajszolni a legképtelenebb, legvakmerőbb kalandokba.

Most is ő volt a kezdeményező. Leugrott a fáról, odalépett Bözsihez, és a fülébe súgott. Erre Bözsi, mintha kutya marta volna meg, összerándult, átugrotta az árkot, s elfutott egészen a felső partban kezdődő búzatábla széléig.

– Gyertök – kiabált föl a fára Vendel –, kergessük be a búzába! – Bözsi meglátva, hogy mind Vendel köré sereglenek, befutott a búzába, amely éppen most kezdett sárgába váltani. A kalászkok a vállát verdesték, a zöldessárga hullámszín csaknem egész alakját ellepte. Jó messzire eltávolodott tőlük. Nem kergették. Éhes szemmel néztek utána, egymás sarkára hágva, ugrásra készen. Bözsi megállt, szembefordult velük.

– Csak egy gyűjjön! – kiabált vissza. – Belületek az is öleg – letört és a szájába vett egy búzakaralást. – Még sok is – tette hozzá nevetve. Aztán újra hátat fordított, és futni kezdett, de már nem olyan meggyőződéssel, mint eleinte. Vissza-visszapislantott. Kíváncsi volt rá, követi-e valaki, s ha igen, ki az.

Vendel éles könyökét Béla bordái közé vágta:

– Na, mi lösz – mondta –, mire vársz? – a többiek lesütötték a szemüket, s meztelen lábujjukkal elmélyülten ásták a port. Belátták, bármennyire nem tetszik nekik, Vendelnek igaza van. Béla az első, hiszen már nem is merészel közöttük meztelenül fürdeni, gatyával kell takarnia igazi férfiszemérmét. A múltkor, amikor a sásban halásztak, s leszakadt róla a gatyá, nagyokat röhögtek rajta, s kárörvendően a hirtelen kiszőrösödött pöcsét is megrángatták.

Béla azonban nem véletlenül maradt velük. Lélekben gyerek volt még, nem akart tudomást venni a testét átalakító változásról. Most sem érzett semmi készletetést, hogy Vendel unszolásának engedelmessédjék. Kelletlenül lódult neki a búzatáblának. Esetlen, hosszú karjával úgy kaszált, mint egy vízipók. Vendel volt az egyetlen a bandában, aki

meglátta Bözsiben a nőt. A többiek úgy néztek rá, mint egy koszos, csipás kismacskára. Béla egyre azt fontolgatta magában, visszafordul, s meg is tette volna, ha azok ott a tábla szélén nem szögeznek olyan gyilkos, ösztökélő akaratot a háta a tekintetüket, amely elől képtelenség lett volna kitérni.

Először Bözsi bukott le, aztán kisvártatva Béla.

Sokáig vártak, képtelenül sokáig. Türelmüket veszítve egyszerre néztek föl, villant össze a tekintetük, s indultak meg láncba fejlődve befelé a búzába. Amikor odaértek, Béla a térdét porolta, s kínos, csodálkozó vigyorral fogadta őket. Bözsi még nem kelt föl, ott feküdt a pipacsok, a búzavirágok között, felcsúszott szoknyáját igazgatva, a földön. Béla megpróbálta útjukat állni, de hiába volt vagy egy fejjel magasabb, Vendel könnyedén félretolta. Ott érezte a karjában a többiek erejét is, akik szorosan a sarkába nyomakodtak. Béla nem akarta hagyni magát, de amikor a tekintete összehatalálkozott Vendel kíméletlen pillantásával, félreállt. Hadd történjék meg, gondolta, aminek meg kell történnie. Nem nézett oda, de végigvárta, amíg sietősen, türelmetlenül sorba mind Bözsi fölé görnyednek. Még a legkisebbet, Ferit is nyakon csípték, amikor szökni próbált. Vendel lódította oda egy jól irányzott rúgással, miután a gatyát térdig lerántotta róla. Feri sírt, Vendel röhögött, Bözsi mozdulatlanul feküdt, még a lélegzetét se lehetett hallani. Sápadt volt, a szeme üvegesen fordult az ég felé, mintha meghalt volna.

Béla ekkor már messze járt. Mint a kiverő kutya, kergén rohant bele a határba. Haza nem akart menni, a bandába meg, tudta, ha akarna, se térhetne vissza többé. Egy távoli kazal szúrós ölébe vetette magát, s itt várta a világ végét, aminek, ebben egészen bizonyos volt, pillanatokon belül be kell következnie.

A többiek Vendel köré gyűltek, s amikor rohanni kezdett, lélekszakadva futottak utána. Nem mentek ki az útra, a búzában gázoltak toronyiránt a falu felé. Csak Feri maradt ott, benyálazott ujjával próbálta eltüntetni az arcáról a sírás okozta koszfoltokat.

Bözsi, amikor látta, tiszta a terep, föltápászkodott, szórazottan végigsimította a ruháját, és elindult a cselédház felé. Feri tisztas távolból követte. Se vonzalmat, se szánalmat nem érzett iránta, egyszerűen csak félt egyedül maradni. Bözsi úgy ugrott át az árkon, a szoknyájába úgy kapott bele a szél, mintha semmi se történt volna. Feri ezen elcsodálkozott. Nem értette, mi volt, ami olyan elemi erővel, olyan ellentmondást nem tűrő hirtelenséggel zajlott le imént körülötte, de érezte, mindez nem volt egészen rendjén való. Vagy éppen mégis egy másik, végzetes rend beteljesülése lett volna, amely fölött a szél, az ég, a föld béketűrő, már-már idilli csöndje rezzenetlen egykedvűséggel tér napirendre?

Félt, mint amikor egyedül ment fürödni a folyóra. Érezte, akármikor beszippanthatja valamelyik örvény. Óvatosan Bözsi közelébe lopakodott, megpróbált az arcába nézni. Ekkor vette észre a lány szeméből patakzó könnyeket. Feri odalépett hozzá, megrángatta a szoknya szélét:

– Ne bögj mán, na! Mért bögsz? – mondta, de nem volt módja tovább folytatni a vigasztalást. Egy nagy pofon térítette el a szándékától. Bözsi maga se értette, miért ezen a kis takonypóc Ferin vezette le a bensőjében vibráló, csaknem a sejtjeit is szétrobbantó feszültséget.

– Semmi közöd hozzá! – vonta meg a vállát Bözsi. – Inkább szívó föl a taknyod, aztán sipirc haza!

Béla a történetek után messzire elkerülte Vendelék társaságát, de talán még ennél is jobban félt a Balhás-Gaál Janival való találkozástól. Bözsinek meg aztán végképp nem akart a szeme elé kerülni, pedig ő ugyancsak szorgalmazta a találkozást. Ha mégis itt-ott összefutottak, csarnokba menet, templom előtt, a kocsmá ajtajában, ahova a bátyját hazavonszolni nemegyszer elzavarta Bözsit az anyja, Béla úgy tett, mintha semmi se történt volna közöttük, kimeredt szemmel bámulta a cipője orrát, ha éppen volt rajta, s alig várta, hogy odébbállhasson.

Akár a partra vetett hal, úgy hanyódott, innen is, onnan is kivette, mígnem rászokott a kocsmázásra. Hiába vesze-

kedett vele a nagymama, kiabálta utána utcahosszat rekedt varjúhangján, ej, csak vinnének el már katonának, azok talán ráncba szödnék, tisztösségre tanítanak. Nem, ezt Béla se bánta volna, csak el innen, el, ha mindjárt katonának, most az se számított volna. Ahogy sikerült kicsalni ott-honról valami kis pénzt, rögtön rohant a kocsmába, ahol, ha volt pénze, mindjárt lehetett valaki, akadtak haverok számolatlanul. Ez volt az egyetlen hely, ahol jól érezte magát.

Lakli, idélen kamasz volt a játszótársai között, de itt a felnőttek világában, az áporodott kocsmafüstben egyszerre jóképű fiatalemberré változott, s hamvas fiatalessága, ártatlanságot sugalló félszége nem várt népszerűséget kölcsönzött neki.

A bort Weisz Juci, a kocsmáros lánya hozta ki. Megállt Béla mellett, de olyan szorosán, hogy amikor az asztal fölé hajolt, a combja hozzányomódott a fiú vállához, aki ráadásul ingujjra vetkőzött a melegben. Juci, miután letette a kancsót, szemtelenül még a hamut is lecsapkodta az asztal lapjáról a kezében tartott kendővel. Közben többször odapillantott Bélára, tetszett neki, hogy a fiú egészen beleiz-zadt ebbe a semmi kis érintésbe. Juci alig lehetett egy-két évvel idősebb Bözsínél, de a külleme, a viselkedése felnőtt nőre vallott. Úgy siklott ide-oda, olyan kiszámított ügyességgel az éhes férfitekintetek között, mint csík a sásban. Amikor Juci befejezte az asztal tisztogatását, Béla kirúgta maga alól a széket, s hirtelen-váratlanul fölpattant. Nem akarta elengedni a lányt, odaállt eléje, dölleszkedve, mint egy kakas, hogy a mellük csaknem összeért. Juci fölnézett rá, és elégedetten elmosolyodott. Halvány, alig észrevehető mosoly volt ez, a fölényt, a lenézést alighanem csak Béla képzelte bele, aki ettől elveszítette lába alól a talajt, ugyan-olyan félszeg és szerencsétlen kisfiú lett, mint amikor először lépte át a kocsmá küszöbét.

– Parancsul még valamit a fiatalúr? – bűgta Juci a kérdést a sok cigarettafüsttől kissé érdes, mámorító hangján Béla fülébe. Béla zavartan nemet intett a fejével, és sietve, a haverokra se várva nekiesett a bornak.

Habár nem kívánta, gyorsan legyűrte az egész kancsóval, de Juci nem jött vissza, hogy megkérdezze, hozhatja-e a következőt. Azt se vette észre, amikor Béla integetni kezdett. Mintha szándékosan fordította volna el a fejét. Béla a bortól felbátorodva, igaz, kissé bizonytalan járással, maga indult a lány után. A hátsó kijáratban érte utol. Elkapta a karját, s megpróbálta magához húzni, de Juci a könyökével, mintha csak véletlenül történt volna, úgy gyomron taszította, hogy nekitántorodott a falnak.

– Na – szólalt meg békéltetően –, möglátja az apám! – És eltűnt a csapóajtó mögött, hogy ezen az estén aztán többet ne is jöjjön elő.

Béla, amikor visszament az asztalhoz, és le akart ülni, meglepődve tapasztalta, hogy a helyét Balhás-Gaál Jani foglalja el. Már éppen megfordult volna, hogy távozzék, majd fizetek a pultnál, gondolta, amikor Jani lerántotta maga mellé egy sebtében odahúzott székre.

– De sietős lött hirtelen! – sziszegte. Megmarkolta Béla mellén az inget, és úgy megcsavarta, hogy pattogni kezdek róla a gombok.

– Mit akarsz? – kérdezte Béla, és megadóan az asztal fölé dőlt.

– Ezt inkább én kérdezhetném tüled.

– Hogyhogy? Nem értöm.

– Gondulom, te akarod elvönni az én húgomat, és nem én a tiedét.

– Elvönni? Miért?

– Mert gyereket csináltál neki, te marha.

– Miből gondolod, hogy én vótam?

– Csak nem akarod ráfogni azokra a szöröncsétlen kölkökre? Hiszön azoknak még a pöcsük se áll föl röndösen. Úgy készülj, hónap möglösz az esküvő.

– De hiszön nemsokára elvisznek katonának!

– Annál inkább köll sietni – mondta Jani, és újra megmarkolta Béla mellén az inget. – Ott vagy holnap a tanácsházán, délelőtt tízkor, mögértötted? Tarkó elvtárs összead

bennetöket, el van intézve. Létra Jóska bátyám lösz az egyik tanú, a másik én. De el ne késs, mert akkor kitekeröm a nyakadat! – Elengedte Béla ingét, fölállt, és köszönés nélkül kitörtetett a kocsmából.

Az esketés pár perc alatt lezajlott. Aláírták az előre kitöltött anyakönyvet, és már mehettek is volna, ők azonban nem mozdultak. Tarkó csak nézett rájuk, hogy mire várnak, mit akarnak még, miért nem indulnak, de amikor látta, semmire se megy a sürgető pillantásaival, előmászott az íróasztala mögül, és saját kezűleg tuszkolta ki őket az irodából. Odakint az utcán, a tanácsháza kapuja előtt megint megálltak, toporogva, várakozón néztek körül, hátha történik valami.

– Na, ezt mögünnepüljük – bukott ki Balhás-Gaál Janiból a keserű csalódottság – odahaza. – Azért erre nem számított, hogy Tarkó, az ő jó elvtársuk még egy kancsó borral sem kínálja meg őket az ünnepi esemény alkalmából.

A cselédház konyhájában másnap hajnalig folyt a dorbézolás. Kenyér, szalonna egy kis kalács, ez volt az ünnepi ebéd-vacsora. Az anyjuk ezt is sokallta. Esküvő, a fészkes fenét esküvő ez, csak egy újabb ürügy, hogy igyatok, mög zabájjatok ahelőtt, hogy dógoznátok, morogta, és eltűnt a házból, hogy ne is találkozzék a következményekkel. Jani kitett magáért, pálinka annyi volt, hogy másnap hajnalban még a konyha földjét is föllocsolhatták vele, lyukas, kék zománcos bögréből eregették a nyolcasokat a kiszáradt, föl-rugdalt sárgaföd padlatra.

– Mönjünk el a paphó – állt elő Jani az ötlettel, ami már akkor megfogant az agyában, amikor Tarkó olyan kurtán-furcsán kipenderítette őket a tanácsházáról. Földhöz vágta az üres bögrét, és odaállt Létra Jóska elé: – Mit szól hozzá, Jóska bátyám?

– Nem töhetöm – mondta Létra Jóska elgondolkozva –, az én helyzetömben nem engedhetöm mög magamnak. Elvégre én vónék a párttitkár, vagy mi a szösz! De neköd se ajánlom.

– Nem is azt mondom, hogy ide mönnyünk, a faluba, hanem Varasdra – mondta Jani –, mind így intézik, a többiek is. Arru nem tud sönki.

– Engöm ott is ismernek – mondta Létra önérzetesen, és kihúzta magát – az elvtársak.

– Hát akkor Pestre – makacskodott tovább Jani –, ott már aztán tényleg nem ösmer bennönket sönki, de még magát se.

– Azt te nem tudhatod.

– Ha ennyire be van ijedve, akkor elmögyünk maga nélkül. Igaz-e, gyerökök? – Odafordult Bözsihez meg Bélához, és egy túlradó mozdulattal összeölelte őket. – A köccségöket én állom.

Négykézláb másztak ki a vonathoz, utaztak a fővárosba. A végén Létra Jóska is beadta a derekát, és állítólag meglett az egyházi esküvő. Este már semmi kivetnivalót se találhatott volna senki az ifjú páron, amikor kéz a kézben leszálltak a hatos személyről, és megindultak hazafelé. Az idill azonban nem sokáig tartott, hamarosan, már a templom előtt, elvált az útjuk. Ment ki-ki a maga családjához, mert összeköltözni nem tudtak. Hiába volt meg minden papírjuk, a szülők makacsul ellenálltak, és ezt a gyűlölködést a szokásostól eltérően az idő se volt képes kibékíteni.

Jani úgy érezte, ő megtette a magáét, a továbbiakkal egyáltalán nem látszott törődni. Elváltok, nem váltok, mondta, az már nem az én gondom. Ha rëndösen fizetőd a gyeröktartást, nem lösz baj, figyelmeztette Bélát. Béla még örült is, hogy így megúsza a dolgot, csak Bözsit rágtá titkon a keserűség, és fogyasztotta gyereklányra emlékeztető törékeny testét egyre soványabbra és soványabbra.

A gyereket azért büszkén-dacosan mégiscsak megszülte, nem vetette el, ahogyan sokan mások. Ekkoriban már-már divattá vált miatta berándulni Varasdra. És nemcsak a birtokra spekuláló nagygazdák körében. Azoknak különben is, úgy nézett ki, mindörökre bealkonyult. Mindenki így gondolkodott, aki kicsit is adott magára: előbb meg kell teremteni a megfelelő körülményeket, csak utána vállalhatjuk a gyereket, a bi-

zonytalanra szülni felelőtlenség. Erkölcsi felsőbbrendűségnek gondolták gyilkos orvosi szikék prédájául vetni a magatehetetlen, de már meg-megmoccanó magzatokat, semmint hogy a sors rendelése szerint megadják nekik az élet lehetőségét, amelynek egyetlen, nélkülözés sújtotta pillanata is érzékkápráztató csoda a meg nem születés brutális ürességéhez képest.

Bözsí nem törődött a körülményekkel, természetesnek vette, elfogadta őket olyanoknak, amilyenek. Kezdetől föl se merült benne, hogy elvetethetné a gyereket, pedig mindenki rá akarta beszélni. Többen ajánlkoztak is, hogy elkísérik Varasdra, ő mégse ment. Valószínű szerepet játszott ebben, hogy az egész Balhás-Gaál család betegesen irtózott a kórháztól. A helybéli bábaasszonyoktól nehezebb volt megőriznie magát, de ezt is megtette.

Hiába látszott betegesnek, volt csupán gyereknyi, csenevész a termete, a gyereket könnyen megszülte, minden orvosi segítség nélkül, csupán a szomszédasszony szaladt át hozzájuk, hogy a legszükségesebbeket elvégezze. Béla és Bözsí házassága ennek ellenére is csak formaság maradt. A faluban sem vette komolyan senki. Egyrészt a részeg Tarkó hókuszpókusza a szemükben semmit nem jelentett, másrészt a pesti egyházi esküvő meséjében is többen kételkedtek, mint ahányan elhitték. Aztán itt volt a legvégső és legnagyobb kétely: Béla apasága. Ha szóba került, erre is mindenki csak a száját húzta. Végül is az egész rablómese úgy hangzott, mintha elejétől a végéig Balhás-Gál Jani találta volna ki. Tény ami tény, bizonyíték a gyerek születésén kívül a történet egyetlen mozzanatát sem támasztotta alá, még a Tarkó által levezenyelt polgári esküvőről sem készült semmiféle írásos anyag. Bemondásra kellett elhinni mindent. A fennálló politikai viszonyok által meghatározott hatalmi térben azonban a felszínen ez is elégnek kellett, hogy bizonyuljon. És hát ott, de csakis ott bizonyult annak.

Kénytelen-kelletlen, Béla is elfogadta a helyzetet. Egyéb-ként mi mást tehetett volna, ha egyszer amúgy sem változtathatott rajta. Néha-néha meglátogatta Bözsit, eljátszott a

kicsi Vendellel. Mert a gyerek nemcsak a tanácsi névadón, hanem a nagymama erélyes föllépése következtében most már a nyíltan elnyert szent keresztségben is a Vendel nevet kapta. Béla, ámbár furcsállta a névválasztást, bambán napi-rendre tért fölötte. Különben is, a keresztelő idején már a katonaidejét töltötte.

Amikor leszerelt, a rendőrségre került. Balhás-Gaál Jani minden fizetésnapon megjelent Krausznál, Béla főnökénél, hogy fölvegye Béla fizetéséből a gyerektartást. Törvényes ítélet nem született erre az összegre vonatkozólag, mégse vonta kétségbe senki Balhás-Gaálék jogát a pénzhez. Maga Béla se. Szinte örült, hogy Jani levette a válláról a pénzzel való bajlódás gondját. Ha neki kell elvinnie, egyszer-másszor biztosan elfelejti, nem úgy, mint Jani, aki ebben a dologban igazán megbízható volt. Sose késett, sose maradt el. És ő, aki-nek a zsebében egyébként percig sem állt meg a pénz, ehhez az összeghez a világ minden kincséért se nyúlt volna hozzá. Odaadta maradéktalanul, az utolsó vasig a húgának. Lecsapta az asztalra, nesze, vögyél rajta valamit a gyeröknek, mondta, s már fordult is ki az ajtón, hogy utánanézzon, hátha akad valami potyáznivaló a kocsma környékén.

A gyerök szegény úgy fityegett ennek a megkergült világnak a mellényén, mint az utolsó, leszakadni készülő pitykegomb. Egyelőre azonban semmit sem érzett helyzete bizonytalanságából. Elégedetten sírdogált, nevetgélt, szívta a mámorítóan édes anyatejet a vézna gyereklányból egy csapásra mellyes-faros fiatalasszonnyá kerekedett Bözsi melléből, és élvezte a végül mégiscsak megenyhült nagyanya önzetlen gondoskodását. A gyerekre pillantva nagyanya rancos bálványarcán is átfutott néha-néha egy-egy mosolyra emlékeztető fintor. Tudta jól, a gyerekeknek se lesz könnyebb a sorsa, mint az övé volt. Ahogy ez a világ kinéz, gondolta, inkább nehezebb. Mégiscsak élet költözött a házba, egy új élet, amely puhán és ártatlanul fordult feléje. Bármennyi fájdalom, szitok, bűn fojtogatta is, azért csak élet volt ez, élet, amelynek meg kellett születnie minden áron.

ISTEN BÁRÁNYA

Mise után, amikor belépett a sekrestyébe, hogy elszámoljon a perselypénzzel, a plébános úr odasúgta neki, most nem érek rá, de hazafelé menet, úgy fél óra múlva benézek, hogy megbeszéljünk valamit. Tudta, azonnal meg kellett volna kérdeznie, miről van szó, mert különben egész idő alatt ezen rágja majd magát, ezen idegeskedik. És valóban, hiába igyekezett nem törődni az egésszel, szinte forrt körülötte a levegő, hol a feleségével veszekedett, hol valamelyik lányt vette elő, mindhárman itt voltak most a háznál, egyikük állandóan, a másik kettő futó látogatóként, hogy hova a bűdös hétszentségbe tették a pártbérfizetési bizonylatokat, a régi temető kaszálásának bérleti szerződését meg a hitközség ügyeivel foglalkozó egyéb papírokat.

Elő akart készíteni mindent, hogy ne jöjjön zavarba, amikor a plébános úr tényleg bekukkant, ne akkor kelljen keresni, a ruhásszekrény mélyéről előkotorászni az iratokat. Azt akarta, hogy ott álljanak mind glédában az asztal sarkán, a pincehidegtől párás borosüveg meg a szóda mellett, hogy akármi kerül terítékre, egy észrevétlen mozdulattal előhúzhassa a paksamétából a kellő ügyiratot.

Mögbolondítod az embört, perelt ki a konyhából a felesége, de ne félj, véget vetök én ennek, lemondom ezt az egész bűdös istennyilát, ezt a hitközség-elnökségöt, varrja a plébános úr annak a nyakába, akinek akarja, akinek tudja. Bezzeg, amikor a díszhelre köll kiülni, amikor a püspök úrhoz hivatalos az eklézsia, akkor mind eléd furakodnak, de amikor kupeckodni köll a régi temető bérletivel, veszeködni a bádogossal, akkor ott vagy te, nohát mög is mondom neki, ne félj, ennek vége, ez így nem möhet tovább!

Nem volt más védekezés az asszony lamentálása ellen, mint hogy az egyik fülén be, a másikon meg ki, ha visszaszól, az még rosszabb, különben se volt ellenkeznivalója, tudta, az asszonynak igaza van. A légkör egyre szigorúbb s

egyházellenesebb lett. Ennek köszönhetette, hogy őt választották meg elnöknek. Jobb, ha rajta csattan az ostor, és nem rajtunk, gondolta a sok gazdag, tősgyökeres paraszt, és rá, a bevándoroltra szavazott.

Átok volt ez a hivatal, mégis azt híresztelték, hasznot húz belőle: fekete szerződése van Soós Gyulával, akinek állítólag áron alul adta ki a régi temető kaszálásának jogát, s aki neki ezért ingyen fuvaroz, meg a saját teheneit is onnan eteti. Egy szó se volt igaz az egészből, de a vénasszonyok rossz szájára az atyaúrsten se tudna lakatot tenni, ha lehetne, talán még őt magát is kikezdenék.

Az is feltételezhető volt, számolnia kellett ezzel a lehetőséggel, nem oktan vénasszonyok fecsegő kedve keltette a rágalmakat, néhányan, akik megbánták, hogy rá szavaztak, s szívesen visszavették volna a megbízatást, hogy a helyébe kerüljenek, a háttérben áskálódva munkálkodtak a leváltása ügyében. Szemtől szembe nem merték megtámadni, talán nem is bíztak igazán az igazukban, így hátulról, névtelenül egyszerűbbnek látszott ártani.

Igen, ilyenek ezek a Szajczyak, Bódoghok, Sáryk, mindig csak cselt vetve, alattomosan mernek ártani, merev, gögös arcukról, ha szembetalálkozol velük, szinte sose olvad le az elnéző, unott mosoly, de jaj neked, ha hiszel ennek a színlelt barátságnak.

A plébános úr le se akart szállni a kocsiról, Karval Jósát, az ügyeletes kocsist küldte be, hívja ki az öreget. Sándor bátyám, kezdte Karval a mondókáját, gyűjjék ki, mert várja a plébános úr.

Ki ne menj nekem, hallotta odabentről a felesége kiabálását, az asszony meg is jelent az ajtóban, és eléje furakodott. Hagyta, pedig félt tőle, hogy valami bajt kever, meg találja sérteni a plébános urat. Már az is rossz előjel volt, ahogy egyszeribe levetette a tájszólást, s ezért óvatosan, de talán annál felindultabban ejtette ki a szavakat, amelyek így elszabadulni látszottak tőle, már-már fölülkerekedni a szándékán. Ha akar valamit, hát csak gyűjön be, ne legyen

olyan finnyás, nem vagyunk mi leprások, se kommunisták, ha ahhó a pöffeteg Süle-Baloghó be tudott menni a múlt vasárnap, még ott is ebédűt, minket se kerűjjon el!

A plébános úr nem véletlenül küldte Karvalt maga helyett. Tudott a faluban keringő pletykákról, de csak véletlenül, szinte akarata ellenére, fél füllel hallott róluk, és csak annyit, amennyi a templomtakarító asszonyok susmorgásából a fülébe jutott. Hiába tudott ezt-azt, úgy kellett viselkednie, vagy legalábbis majdnem úgy, mintha semmit se tudna. Miközben meg volt győződve róla, egy szó se igaz az egészből, ugyanakkor jónak látta, ha mégis kicsit távol tartja magát Sándortól, nehogy rá is átháramoljanak, őt is bemocskolják a gyanúsítások.

Javoós Sándor egyszerű falusi mesterember volt, de a plébános úr, amióta együtt intézték az egyházközség dolgait, mintha megkedvelte volna, már-már a barátságába fogadta. Kellemetlenül, szinte kínosan érintette, hogy most több tartózkodást kell mutatnia, mint amennyit természetesnek érez. Amikor észrevette a Karval mellett sietve közelgő Ilust, a mester feleségét, rossz előérzete támadt. Ilus mindenre el volt szánva. A megelőzés látszott a legjobb megoldásnak. A plébános úr összefogta hát a térde körül a reverendát, és belekezdett a leszállás műveletébe. Megyek, megyek, mondta, és sietve kászálódott, ami kövér ember lévén, nem ment neki valami könnyen.

Ilust bosszantotta a váratlan, túl könnyű siker, így az a velős kis beszéd, amit olyan sietős gonddal készített elő a fejében, most mindenestül kárba vészett. A plébános úr arcán is átrebbent némi bosszankodás. Néhány ártatlan, az orra alatt elmormogott zsörtölődéssel vigasztalta magát. Ilus azt hitte, káromkodik. Igen, álszentnek tartotta a plébános urat, aki pénteken, ahelyett hogy igazi böjtöt tartana, kihasználva a túlon túl engedékeny pápai rendeleteket, kövér rántott ponttyal tömi degeszre a hasát, a kopácsi meleg fürdőben gatyára vetkőzve mutatkozik, nem elégszik meg a diszkrét kádfürdőzéssel.

Ilus, amikor biztos volt a dolgában, látta, hogy a plébános úr nem szökik meg, bement a konyhába, hogy utánanézzon az ebédnek, nehogy odaééessék a lányok, akikre, hiába voltak maguk is kész háziasszonyok, nem bízott volna nyugodt lelkiismerettel egy pohár vizet se.

A plébános úr tudta, ha nem mond idejekorán ellent, az ebédétől se menekülhet. Ennek pedig akkor is híre futna, ha senki se látná meg. Karval meg se várná, hogy hazaérjen, az első asszonynak, akivel összetalálkozik, elmondaná, de Ilus maga se tenne lakatot a szájára, hiszen éppen erre megy ki az egész, hogy dicsekedhessen vele, a plébános úr nálunk ebédelt, igenis nálunk, akárki akármit beszél.

Hozza a pénztárkönyvet, Sándor bátyám, aztán menjünk, Betheőék már várnak, meg van beszélve! – siettetta Sándort a plébános úr. Sándor a tekintetét a konyha felé vetette, majd a plébános úrra kapta, akinek toronymagas alakja, most, hogy ilyen közel volt, mindenben győzedelmeskedni látszott. Ilus kinézett a konyhaajtón. Látva, mi készül, leszaladt az udvarra, s ellentmondást nem tűró szívélyességgel fölvezette a vendéget a tornácra, ahol már meg volt terítve.

Ide üljön, ni, mindjárt kész az ebéd, mondta, de most már nem ment vissza a konyhába, nem törődött vele, akármi lesz is az étel sorsa. Ne fáradjanak, mondta a plébános úr, de alighogy kimondta, érezte, erőtlenségre sikerült a tiltakozása. Nyilvánvaló volt, itt szavakkal semmire se megy. Ilusnál mindenre készen állt a válasz: nekünk ez nem fáradtság, mondta, és megpróbálta erőszakkal lehúzni a székre a plébános urat, aki azonban megmakacsolta magát, nem engedett. Megbeszélésünk van, morogta, nem is Ilusnak, hanem a maga bátorítására. Sándor bátyámat is viszem, ebédre itt-hon lesz, ígérem.

Nem, hát ezt nem teheti velünk, csattant fel Ilus kétségbeesetten, ettől a hangtól biztos sikert remélt, és nem egészen alaptalanul. A plébános úr több ízben megingott. Körül is nézett, mint aki helyet keres, de Sándor nem használta kii az alkalmat, nem toltá alá a széket, ellenkezőleg, vette a kalapját,

hóna alá csapta a pénztárkönyvet, s előre indult. A plébános úr csak ekkor eszmélt föl, és hagyta faképnél Ilust.

Mögérdömli, dohogott az urára Ilus, hogy bolonddá tögyék. Hiába, ha eccer nem löhet segíteni neki. Még ő fordul ellenem. Akárkinek inkább utánaenged, mint neköm. Nem tudom, ez a szégyöntelen plébános is miféle bolondságra akarja rávönni már mögint, hogy jóra nem, az biztos.

A plébános úr szinte lélegzetviasszafojtva osont végig az udvaron, csapta be maga után a kertkaput, s csak akkor engedett föl, amikor a hátát nekivethette az ülés vesszőfona-dékának.

Most helyeselte, hogy az egyház annak idején elrendelte a cölibátust, és egy kissé szégyellte is, hogy eleinte annyi, de annyi baja volt vele. Nem értette, miért tilos a családalapítás a papoknak, ha a család egyébként istennek tetsző intézmény. A fiataalkori indulat lassan elkopott, csöndes kedvtelések foglalták el a helyét, a gazdálkodás, igaz, csak kicsiben, a méhészkedés, az olvasás s a mindennapos per-patvarok kényszerű eseményeinek aggályos számbavétele, ebből aztán tényleg nem lehet kifogyni sohase, különösen egy ilyen darázsfészekfaluban, mint ez is.

Betheöök ritkán látogatták a templomot, csupán húsvétkor meg karácsonykor, de juhászok lévén volt mentségük, a nyáját nem lehetett magára hagyni. Ezt, gondolták, Jézusnak kutya kötelessége megérteni, hiszen annak idején ő maga is szívesen mutatkozott a jó pásztor alakjában. A plébános úr ennek ellenére rendes és megbízható híveknek tartotta őket, az egyházadót mindenesetre késedelem nélkül fizették.

Sok mindent összefecsegték a Betheökről, s ezt a szóbeszédet illetően Betheö nem volt egészen vétlen. Úgy hírlett, a család egyidős a faluval, Árpádnak még híre-hamva se volt, amikor a Betheök már itt legeltették az állataikat. A régi avarok maradékának tartották magukat. Ezen a címen aztán nem tiszteltek senkit se, a legrégibb gazdákat is újdondász betolakodónak tartották, nem voltak hajlandók

előre köszönni nekik, s odaköptek eléjük a porba, ha azok nem hátráltak meg. Nem csoda, hogy egy-két szegény szomszédától eltekintve senkivel se voltak beszélő viszonyban. Egyedül Dömbödz, a varasdi sírkőfaragó járt hozzájuk, állítólag a közös eredet miatt voltak ennyire jóban.

Nem lehet tudni, melyikük agyából pattant ki az ötlet, csak az volt biztos, hogy mind a ketten ugyanazzal a mesével bolondították a környezetüket. Betheőnek nem volt számottevő hatása a falu társadalmi életére, hétszámra eltűnt a birkáival a dombok között, az erdőkben, úgyhogy senki se látta. Dömbödz annál inkább a figyelem középpontjában élt. Mindenki ismerte, mint a rossz pénzt, még hetedhét faluból is hozzá jártak a módosabb parasztok sírkövet faragtatni, ha meghalt valakijük.

Ha valaki alaposan megvizsgálta volna Betheő családfájának minden ága-bogát, valószínűleg – legalábbis a minden kákán csomót kereső megveszekedett faluszája kételkedők – könnyen talál szeplőt az ősi fogantatáson, Dömbödzre ugyanennek a gyanúnak az árnyéka hatványozottan vetült. A falusiak közül azonban senkit sem érdekelt még a saját családfája sem, nemhogy a másé, nem fárasztották magukat efféle hiábavalóságok észben tartásával, egyáltalán az önzonosság kutatása teljeséggel idegen volt tőlük. Ki a magyar, ki a sváb, ki a cigány, ezt azért meg tudták állapítani minden családfa-elemzés nélkül is, és számon is tartották. A legfontosabb azonban nem ez volt, hanem a birtok, föld meg a porta. Ez mutatta meg, ki vagy igazában. Eddig. Most azonban minden megkérdőjeleződött. Az évezredek értékek egyik pillanatról a másikra foszlottak semmivé. Az öregek s részben a középkorúak még ragaszkodtak a birtokhoz, a fiatalok már menekültek tőle, de a ragaszkodók közül is nagyon sokan beadták a derekukat, s megalakították a Vörös Csillag Tsz-t, mondván, ha haladni kő, hát haladjunk a korról, szél ellen amúgy sem löhet pisálni. Betheőéknek a kolhozosítás kifejezetten jót tett. A tsz-elnök azt mondta, neki juhászat nem kell. Így aztán Betheő egyedül lett ura a kör-

nyék minden, a hagyományos mezőgazdasági művelésre alkalmatlan földterületének. A gyerekei, a hat fiú és az egy lány mind továbbtanultak. Mégis, amikor csak tehették, segítettek otthon, nem menekültek a munkától, mint a pantallós embörré lőtt parasztfiak többsége.

A parasztok meghallgatták Betheő, még inkább Dömbödz meséit, de adni nemigen adtak rájuk. A történeteket itt is, mint talán mindenütt a világon, a naprakész, csupasz érdekek irányították. És egyik pillanatról a másikra úgy látszott, minden érdek, még az egymásnak szögesen ellentmondók is szövetségre léptek egymással Betheő tönkretételének érdekében. A juhászt sújtó balszerencsés történetek sora megállíthatatlan lavínának látszott: birkavész, rablások, tűzkárok, kulákadó, s végül a család szemefényekislány kórházba kerülése; mindezeket együtt csaknem lehetetlen volt kibírni. Készülődtek rá, eladják a házat, a maradék nyáját, és elindulnak ők is a többi szerencsekereső nyomában valamelyik szocialista város építkezéseinek munkát és megélhetést keresni, mikor is Isten egy váratlan jellel jobbra fordította a sorsukat, és maradtak.

Egyik éjszaka villám sújtott a megfogyatkozott nyáját őrző akol szalmafedelére. A boglyas szalmatető maradéktalanul leégett, a birkáknak azonban semmi bajuk sem lett. Szénné égett a nyáját már évek óta rendszeresen dézsmáló városi rablóbanda három tagja is. A karám rúdjaiba kapaszkodó megfeketedett, rejtélyes alakokra a lajtos kocsival a helyszínre robogó önkéntes tűzoltók találtak rá. Kiletűket sem ők, sem a később kikerkező rendőrök nem tudták megállapítani.

Ettől kezdve Betheőhöz visszapártolt a szerencse. A lánya kigyógyult súlyos betegségéből, s elhagyva a kórházat hazatérhetett a Köles-ér és az Örvényes találkozásánál elterülő lapos fölé enyhén magasodó szérűdombi házba. Betheő akkor hitet tett sajátos megtérése mellett. A ti Istenötök is neköm segít, mondta öntudatosan, mert látja, hogy neköm van igazam.

Ekkor született meg benne az elhatározás, hálából szobrot állíttat a templomba, a főoltárra, díszesebbet, mint annak idején a Szajczyak. A jó pásztort, na igen, mi mást is.

A plébános úr ugyan megsértődött egy kicsit, amiért ő szerzett utoljára tudomást e kétségtől nemesnek mondható elhatározásról. Annyira azért nem, hogy visszautasítsa az ajánlatot. A hír elterjedése után néhány hónappal aztán Betheő is megjelent a sekrestyében, hogy szándékáról személyesen számoljon be a plébános úrnak. Most ennek a megbeszélésnek a folytatására indultak kettesben a plébánia gondnokával a Betheő portára.

A plébános úrnak tervei voltak az új szoborral. Amikor a Szajczyak szobrának ügyeit intézte, sokat járt a fővárosban, s nagyon megszerette ezeket a kiruccanásokat. Színházba, moziba ment, még egy éjszakai mulató műsorát is megnézte, mert hát mi van abban, Isten annak idején nemcsak Ádámot, Évát is meztelennek teremtette, ezek a táncosnők meg ráadásul nem is voltak egészen meztelenek, kis ezüstpapír volt a mellbimbójukra ragasztva, s pár szál rojtos aranyzsinór fityegett rajtuk bugyi gyanánt.

Akárhogy húzta-halasztotta azonban a szoborvásárlás ügyét, előbb-utóbb pont került a végére, s a gipszből készült viaszarcú angyal, finom rózsapírral az arcán, kezében gertyatartó, amelybe a varasdi villanyszerelő helyezett villanykörtét, ott térdelt az oltár lépcsőjén, ruhájának bő aranyozása szinte vibrált az erős fényben, amikor a sekrestyés a mise előtt felkattintotta a kapcsolót. Az angyal a jobb oldalon térdelt, féloldalassá téve így a kompozíciót, nagyon hiányzott hát a bal oldali társ.

Nem mintha egyébként nem engedhetett volna meg magának hébe-hóba egy-két városi kiruccanást, csak hogy ürügy nélkül restellt volna belekeveredni ilyen léha, ha nem egyenesen bűnös utazások útvesztőjébe.

Betheőék felajánlása a legjobbkor jött.

Azt hitte, sima ügynek néznek elébe, bevételezik a pénzt, ezért hozta magával pénztárosi minőségében Sándort, aztán

mehet minden a maga útján. Egyedül a szobor témája látszott némileg kérdésesnek. A plébános úr ellenezte a jó pástort, nem elvileg, inkább gyakorlati és szépiészeti okokból. Egy párt szeretett volna a Szajczyak angyalának.

Először is, gondolta, be kell vételezni az adományt, s ha a pénz az egyházközség pénztárában lesz, újra meg lehet beszélni a dolgot, és egészen más alapokon, mint most, amikor még az is kérdéses, mennyit állnak a költségekből Betheők, és mennyit kell hozzátenni a közösből.

Ez a szépen kitervelt csapda azonban a valóságos ügymenet folytán teljesen használhatatlannak bizonyult. Nem ott támadt közöttük a nézeteltérés, ahol a plébános úr várta, hanem egészen másutt. A plébános úr magától értetődőnek tartotta, hogy a szobrot csakis a legjobb helyről szabad megrendelni, azaz egyenesen a fővárosi kegyserboltból, ezért lepte meg annyira Betheők makacskodása. Nem, nem, ez így nem lesz jó, mondták, mi másra gondoltunk. Másra, hökkent meg a plébános úr, aztán mi volna az a más? Dömbödz, szólalt meg hosszú hallgatás után az asszony, talán hallott róla a plébános úr, jó ismerőse a férjemnek, mögfaragná, és nem olyan drágán, és sokkal jobban, mint akárki a világban, hiszen ü mégiscsak ösmer minket. Már beszélünk is vele.

A plébános úrban meghűlt a vér, szégyellt még megszólalni is, lesütötte a szemét, és hallgatott. Hogy jön ide Dömbödz, méltatlankodott magában. Nem valami művészt kellene mégis fölkeríteni inkább, próbálkozott erőtlenül a maga igazával, de Betheők eleresztették a fülük mellett a megjegyzését, úgy tettek, mintha meg se hallották volna. Aztán a kérdés másodszori felvetésére Betheő mégiscsak válaszolt: Nincsen Dömbödz Jóskánál nagyobb művész a világon! – mondta ki a véleményét öntudatosan.

Művész, ábrándozott el a plébános úr, tudjátok is ti, milyen az igazi művész! Ő igen. Egyszer a kegyserboltban a boltvezető jóvoltából még kezét is fogott vele. Micsoda gyorsak, határozottak, ugyanakkor karcsúak voltak azok az

ujjak, s a tapintásuk meleg, mint a napsütötte gyíké. Igaz, elnézett közben a feje fölött, ami azért se volt valami egyszerű mutatvány, mert a plébános úr magas ember volt, jóval magasabb a művésznél, akinek ez a mutatvány mégsem esett nehezére, olyannyira nem, hogy ültében is képes volt rá, úgy látszott, van gyakorlata benne. A plébános úr nem vette rossz néven. A művész különleges lény, gondolta, akinek joga van elnézni a közönséges halandók feje fölött, hát még, ha az a közönséges halandó egy egyszerű falusi plébános csupán.

Nem is merte kielégíteni a kíváncsiságát, csak futólag vette szemügyre a férfit, aki a kegyesbölt irodának használt hátsó mélyedésében fél fenékkal, mintha éppen indulóban volna, ülte meg az íróasztal sarkát. Itt is volt, meg nem is. Már ebből az egyetlen mozdulatból teljes egészében kisugárzott az a téveszthetetlenül hanyag elegancia, ami minden vele kapcsolatba kerülő tárgyat, személyt egyformán hatókörébe vont. A szürke öltöny, a vajszínű ing, a sötétbordó nyakkendő, a fonott, puha, barna cipő, az inggel megegyező színű zokni, a ritkás-őszes hajban a gondos fésűnyomok, a körülötte lengő kölni illat, a szavaiban bujkáló enyhén idegen hangsúly ugyanezt a felsőbbrendű választékosságot sugallta. A plébános úr a szavak értelmére már nem tudott ügyelni, de azért megmaradtak benne, ott zsongtak örökre a fejében, mint a befőttesüvegbe szorult darazsak.

Most fejeztem be a küllei székesegyház számára egy többalakos kompozíciót, látta a párizsi érsek is, aki hivatalos úton járt nálunk, annyira megtetszett neki, hogy szeretett volna megbízni valami aprósággal, de hát ennek engedélyezése már az állami hatóságokra tartozik, s bár a legfelsőbb fórumokig gyűrűzik az ügy, nem valószínű, hogy lesz belőle valami. Nem annyira elvi akadályai vannak a dolognak, sokkal inkább gyakorlatiak, igen, nevetett föl elnézően és lenézően egyszerre, miközben cinkos kacintásával a kegyesbíró tekintetét kereste, a sárga irigység, az rágha

mindenütt a világot. Aki nem tud fölülemelkedni rajta, az elveszett. Látja, én megpróbálom, de hát ki tudja, sikerül-e. Biztosíték nincsen rá. Ahogyan semmire ezen a földön.

Dömbödz mocskos inge, csapzott haja, pálinkától bűzhödt lehelete rávallott a tulajdonosára. De ha eltekint Dömbödz testi jelenvalóságától, akkor se békélhetett volna meg vele. Ez a kiegyezés elvi okokból is lehetetlen volt.

Dömbödz alig járt templomba, állítólag bizonyos kocsmai nyilvánosság előtt többször is megtagadta az Istent. Istennek, papnak rajtam nincs hatalma, mondta, töszök én erre az egészre, zsidó kotyvalék, amit nyálás szájú papok a bibliából kavartak, hogy a régi igazságoktól eltérítsék a szegény embört, hogy bekössék a szömit, befogják a száját, kiheréljék a gondolatait. Bennem ugyan embörükre akadtak, már az anyám is látó asszony volt, tudott mindönt, amit halandó embörnek tudni érdömös ezön a földön. Nem volt olyan halott, akit ha a szükség úgy hozta, föl ne kereshetött volna. Mögértötte a nyelvüket, elhozta az üzeneteiket. Mi ehhez képest a pap? Sömmi se tud, könyvbül celebrál, a lélekhez nincs köze. Magam is fölös csonttal születtem, s habár a bábaasszony kinyomta a másik sor fogamat, azért a tudás itt van bennem. Szószátyár pap, részögös párttitkár nem fog ki rajtam.

Nem tett lakatot a szájára, és nem ült meg Varasdon, a környék összes falvát teledongta fekete monológjaival. Igen, jobbára csak a kocsma környékét, mert inni nagyon szeretett. Igaz embör, ha fikarcnyi böcsület van benne, harsogta, a halottakat kérdözi, nem forog hazug eszmék után, mint a szélkakas. Itt egy kis hatásszünetet tartott, úgy folytatta, de előbb hegyesen kiköpött a községháza irányába. Mint ezök a gyütt-mönt szöröncselovagok.

A plébános úr hallott Dömbödz magánprédikációiról, de nem vette a lelkére őket, annyi, de annyi minden elfér ezen a földön, miért éppen ennek a pogány istentelenségnek ne volna meg a helye, gondolta, az ég alatt. Ami azt illeti, valóban nem volt túlságosan nagy hitele Dömbödznek, min-

denki bolondnak tartotta, a háta mögött kinevette. Amikor már kellően lerészegedett, és nem tudott mit kezdeni a bivaly erejével, a bátrabbak még szemtől szembe is csúfolták. Sokat keresett a sírköveivel, amelyeket hanyag és durva megmunkálásuk ellenére, nem lehetett tudni, jobb híján-e, elfogadott, talán még kedvelt is a környék népe. Mégse volt semmije, gyalog járta a vidéket egy szál kifényesedett meggyfa botja kíséretében, télen-nyáron rongyos báránybőr bekecsben, suszter után hápogó csizmában. Nemcsak a kocsmá emésztette föl a pénzét, azt beszéltek, három-négy nőt is kitartott Varasdon meg a környező falvakban, házat vett nekik, s rendes havi jövedelmet biztosított a számukra.

A plébános úr, mint egy furcsa, egzotikus bogarat szemlélte Dömbödzőt, nem haragudott rá, de a keze munkáját beállítani a templomba, azt azért szentségtörésnek tartotta volna.

A kútba esett fővárosi utazások elveszített örömeivel már nem látszott törődni, de az ingerültsége, ha bevallatlanul is, bizonyos mértékben innen eredt. És ez az ingerültség még csak fokozódott, amikor világossá vált előtte, nincsen mód kiegyezésre, minden ravaszsága dugába dőlt. A kapzsi juhásza, gondolta, talán nem is fizet ennek a részeges szoknyapecérnek, megfaragja az ingyen is neki a szobrot, csak azért, hogy belerondíthasson a templomba. Az egész környék rajtam röhögne, ha engedném.

Javoós Sándor ránézett a pap feldúlt arcára, amelyen ittott mintha a gutaütés lila foltjai is előütköztek volna. Nem tudta mire vélni e váratlan fordulatot. Ha Döbmödz, hát Dömbödz, azt hitte, ez édes mindegy.

A plébános úr azonban megmakacsolta magát, nem, mondta, nem és nem, azt a szörnyűséget nem engedem a templom közelébe.

Erre Betheöné is kieresztette a hangját. Mögmondom én neki, ha te nem meröd, villant nagy, barna szeme a férjére, aki még itt se, a szobában, a plébános úr jelenlétében se vette le csurgóra állított kalapját. Kímélje a radai rosseb, hi-

szen ű se kímél minket. Amíg fizetsz, jó vagy neki, addig mögesketi a lányodat, eltemeti az anyádat, de ha nincs pénz, nincs esküvő, nincs temetés, ha mindjárt ott rohadsz is mög a ravatalon. Milyen бүдös vót már Darabos szomszéd anyósa is, de ha nem adsz nekik kölcsön az egyházadóra, nem рöstellte tíz évre visszamenőleg bevasalni, akár el is rohadhatott vóna felüle. Hát ez a nagy köröszтényi könyörүletösség, amirүl vasárnap a templomban prédikál? Bennүnk volt könyörүlet, mert adtunk kölcsön, de magába, mi vót magába, a nagy бүдös kapzsiság, semmi más. Azt mondja, eltemette vóna ingyen is, hát persze, tudjuk milyen az, se ének, se beszéd, se mise, csak köröszтöt vet, és iszkiri haza, a szögény halottat mög már kaparhatják is, mint egy kutyát. Ennél még a komenista temetés is jobb. Hát tudja, mit, a mi pénzүnket, amit Isten segödelmivel, de mégiscsak a két kezүnk munkája árán kerestүnk, maga nem fogja elherdálni, városi kurvákra köтteni... Se az a szöröncsétlen csicskása nem тöszi zsebre, annak is nagyon vásik rá a foga, látom én, de nem fog a mi kontónkra selömrühát vönni a lányainak, a rossebös városi kisasszonyoknak. Ha egyszer nem köлл, hát ne vigye, itt is eláll az a szobor, a mi udvarunkban, a jó Isten itt is möglátja, ha akarja, nemcsak a maguk flancos templomjában.

Nahát itt minden vádpont össze volt foglalva, és előhozatott nemcsak a plébános үr, még a gondnok ellenében is. A plébános үr megszegyenүlten indult az ajtó felé. Nem itta ki a pohár bort, amivel Betheö kінálta, mégis, mintha a fejébe szállt volna, үgy szédelgett. Nehezen tudta elleplezni a rosszullétét. Minden erő kifutott a lábából, a térde megmegrogyott, az ajtófélfába kellett kapaszkodnia. Attól a gondolattól azonban, hogy még a végén Betheöék segítségére szorul, үrrá lett magán. A tettetett nemтörөдөmség újra kiүlt az arcára, a kінosan örzött délcegség eluralta a mozdulatait, a tartását.

Эн vagyok a hibás, korholta magát, hogy betettem ide a lábamat, megszedített az ígéretésүk, pedig tudhattam

volna, hogy maga a sátán búvik meg mögötte. Tudhattam volna, de elvakított a hiúság. Az embert mindig a saját hibái csapják be a legdurvábban. Tőlük kéne leginkább őrizkednünk, de erre vagyunk a legkevésbé képesek.

Ahogy kiléptek a házból, úgy érezte, a falu szeme dermesztő mohósággal tapad rá. Összeszorította a fogát, csak azért se, gondolta, csak azért se adom ki magam. A reverendája csontgallérja mögül elővette illatos zsebkendőjét, gondosan megtörölgette vele a homlokát, aztán a halántékához szorította. Olyan erősen, hogy csaknem kifutott a fejéből a vér. A szeme előtt idegesen, mint a lovak horpasza, ha beléjük csíp a bögöly, meg-megrándult a szédülés halványzöld függőnye.

Betheőné hangja egészen a kocsiiig elhallott, még itt az utcán is jól kivehető volt minden szava, de a plébános úr úgy tett, mintha nem hallaná. Segítség nélkül kapaszkodott fel, foglalt helyet a szekérderékba tett fűzfafonadékból készült ülésen. Gyerme ked arcán némi öröm is felderengni látszott, amikor lehuppan a sarokban lapuló Sándor mellé. De nehogy elbízsa magát, Karval kárörvendő varjúképe máris szembevigyorgott vele. Volt ürügye, hogy hátraforduljon.

– Indulhatunk? – kérdezte.

A plébános úr biccentett. A lovak prüszkölve vették tudomásul a zabla rándulását. Az árokparti fűvet legelték elmerülten, nem volt ínyükre abbahagyni. Végül mégis nekifeszültek a hámnak, a szekér nyikogva-nyekegve indult meg a kövezetlen, löszporos dülőúton.

Karval belemerült a *Barna kislány mér nem gyütté mi-sére* című dal kicifrázott, füttyre hangszerelt változatának előadásába.

A lovak unottan kocogtak, verték föl a port, néha-néha odacsaptak a farkukkal a legyek közé, de aztán megunták ezt is, mentükben potyogtatták el a lócitromokat, csak vizelni állt meg a bal oldali almásderes. Már engedelmet, morogta röhögve a bajusza alá Karval, de möntében nem tud hugyozni, még a plébános úr kedviér se.

Karval valószínű mukkanni se mert volna, ha nem hallgatja ki Betheőné mocskolódását. Semmi újat nem tudott meg ugyan belőle, semmi olyat, amit a faluban kevergő pletyka százszor meg nem rágott, ki nem köpött volna, a merészség azonban, amellyel mindezt Betheőné szemtől szembe kipakolta, akár egy förtelmes ragály, őt is áthatotta. Pedig nem volt valami vakmerő ember. A Sunyi ragadványnév nem véletlen szegődött mellé. A pletyka arra való, hogy a háta mögött susmorogják el az embernek, mert aki nek a szemébe lehet mondani, az félig-meddig elveszett.

Nem tudta, honnan ez a nagy bátorság, honnan fűj a szél, de sejtette. A Szajczy-fi papneveldebe jár, végez nemso-kára, és a család szívesen látná itthon, ezért van útban a plébános úr. És mivel semmi köze nincsen a faluhoz azon kívül, hogy vagy huszonöt éve szívja a parasztok zsírját, az volna ildomos, ha szedné a sátorfáját, és szépen odébbállna, van üres eklézsia ebben az országban éppen elég. Ő is a Szajczyak pártján állt, hát persze, mégiscsak a faluból való a gyerek, gondolta. Meg aztán az se utolsó szempont, hogy a Szajczy gyereket nem nekik, a gazdáknak kellene hurcolászni. Van olyan gazdag az apja, hogy kü-lönb fogatot állítson akárkinél.

Na, mestőr uram – talán a megszólítottnak a falu intelligenciájához kötődő szervilis viszonyára célozva használta ezt a kissé ironikusan nagyzó kifejezést a Sándor bátyám helyett a kocsis – itthun vónánk! – Megállította a lovakat, és köszönés gyanánt az ostornyéllal a tarkójára tolta a kalapot. Lenézte Javoós Sándort, nem is nála dolgoztatott itt a felvégen, hanem lenn a faluban, a régi bognárnál, ahol a nagygazdák. Sándor eleresztette a füle mellett Karval kellemetlenkedését, ami egyébként is ravaszul el volt rejtve. A hangsúlyban és a hangszínből nyilvánult meg, a szavak alakját alig érintette. A plébános úr diszkrét köhintéssel utasította rendre Karvalt, akiből erre nyomban kibuggyant a hangos jó napot. Na igen, ehhez aztán nagyon értett a plébános úr, lenézni, semmibe venni valakit, porig sújtani

egy köhentéssel, egy elvétett, csupán a tarkóra villanó tekintettel. Elégedetten dőlt hátra az ülésen, tapasztalva, hogy ilyen, a maga számára is váratlan eréllyel sikerült Karvalon keresztül az egész falu ellenében pártját fognia a gondnoknak.

Ilus a kapu csapódásából kihallotta, hogy az ura egyedül jön, nem a plébános úrral. Erre számított, mégis elöntötte a méreg. Nem szólt. Magában zsörtölődött: mikor elmúlt már dél, most kő gyünni, a tészta szétfőtt, a hús kiszáradt, hiába fáradtam vele, olyan lőtt az egész étel, mint a moslék.

Kelletlenül kanalizott, megundorodott a saját főztjétől. A keze görcsösen kapaszkodott a kanálba. A gondolatai egy imamalom egyhangúságával pergették a szemrehányásokat, hogy tud ez az embőr ennyi időt eltölteni potyára avval a bolond pappal, mi löhet olyan érdökös egy ilyen fogatlan, pohos vénembőrbe, hogy még azt se sajnálja, ha a vásárnapi ebéd pocsékba mögy miatta.

A kanalak idegesen merültek az aranysárgán forgolódo zsírkarikák közé, csak a koccanásuk hallatszott, ahogyan vigyázatlanul odaütődtek a tányér aljához, étvágytalanul és mégis mohón szürcsölték a már sokadszor fölmelegített levest. Mindenkinek más-más feszültség szorította össze a gyomra tájékát, de az eredmény ugyanaz volt. A szürcsölés, a kanálkocódás, ezek a máskor olyannyira mellékesnek tetsző zajok most visszhangosan fölérősdtek.

Annyi minden összejött ezen a délelőttön, s olyan furcsa és zavaros benyomások maradtak vissza Sándorban belőlük, jó lett volna valakivel beszélni minderről, de Ilus tünetően beletemetkezett az étel újramelegítésének sietős munkálataiba, aztán meg a kötelességszerű, gyors evés foglalta el, nem lehetett szólni hozzá.

Szokatlan volt ez a bizonytalanság. Évtizedeken át sose zavarta meg semmi a vasárnapi ebédhez vezető délelőtt szinte szertartássá rögzült menetét. Reggeli után mise, utána a templom előtti beszélgetés az ismerősökkel, mire kényelmesen hazaballagott, éppen elkészült az ebéd – a felesége a

nyolcas kis misére járt, hogy legyen ideje a főzésre –, ebéd után rövid alvás, majd a filléres alapon játszott kocsmai ul-tiparti, amelyben bérelt helye volt. A kocsmá miatt sokszor kirobbant a vita, de bármennyit veszekedett vele Ilus, nem hagyta magát. Egész hétön dógozom, mondta, akkor ennyi szórakozás neköm is jár.

Az egész heti munka, az egyre növekvő adók és az egyre soványodó kereset közötti egerúton hajszolódás idegőrlő feszültsége, csak úgy magától, nem oldódott volna ki belőle. Szükség volt hozzá a kiadós sétákra, a kocsmá is, a templom is elég messze volt, az orgona bódító zúgására, a friss húseves, a főtt zöldség párolgó illatára, a délutáni alvásra, a duruzsoló kocsmazajra, a kártya tét nélküli, felszínes izgalomára. Most, hogy nem tudott beletalálni a pihenés rendes kerékvágásába, ólmos botként ütötte fejbe a fáradtság. Anélkül, hogy elálmosodott volna, egyszer csak végignyúlt a díványon, és furcsa, rövid horkanásokat hallatva elaludt. Az asszonyok még nem hordták le az asztalt, a feje fölött kellett átadogatni a piszkos tányérokat, lábasokat. Máskor, mielőtt ledőlt volna egy kicsit pihenni, átöltözött, most a zakót is Teri, a legkisebb lány rángatta le róla, akasztotta a szék támlájára.

Ilus irigykedve nézte az urát. Ha valami baj van, elmén alunni, én mög veszködhetők magamba, morogta, de azért a gondosság, ha nem akarta is, reflexszerűen megvillant a szemében, dobdt már rá azt a takarót apádra, mög ne fázzon, szólt oda Terinek, mielőtt végleg eltűnt volna a konyhai tenivalók ebéd utáni tömkelegében.

Ahogy a mosogatással, rendezkedéssel végeztek, előveték a hímzést, odaültek az ablak alá. A lányok szinte megsédültek az otthon újra bőrükre sütő fészekmelegétől, mint kamaszkoruk vasárnap délutánjain, ugyanúgy ömlött belőlük a szó. Arra egyáltalán nem volt idejük, hogy meghallgassák a másikat, mondani kellett tovább a magukét, mindig csak a magukét. Ilus hallgatott, ez a csivitelés – nem is figyelt rá, mennyi keserűséget, panaszt sodornak magukkal

a szavak – megnyugtatta. Kívülről minden olyan gondtallannak, idillinek hatott. Pedig volt baj elég, férj, szomszéd, anyós, munkahely, senki és semmi se olyan volt, amilyeneknek lennie kellett volna.

Észre se vették, elmúlt a délután. Amikor már nem látták befűzni a cérnát, akkor riadtak meg. Teri először, aki mégiscsak jobban benne volt az itthoni szokások gyakorlatában: hány óra lehet, mi van apával?

Ilus tekintete riadtan rebbent oda a komódon hangosan ketyegő almazöld vekkerre, s ijedten kapta szája elé a kezét, te úristen, már fél hét van. Bement a nagykonyhába, hogy megnézzze, mi van az urával. Kelletlenül nyitotta ki az ajtót, félt, hogy Sándor mérges lesz, és a szemére veti, miért nem keltette föl időben. Nem szándékosan felejtette el pedig, de azért benne volt ebben a feledékenységekben a rosszallása. Mindig föl szokott ébredni magától. Még sose aludt el. Csak nincs valami baj, torpant meg Ilus az ágy fölött. Igazán nem jött volna jól, tele voltak fizetnivalóval, és még csak egy rongyos segédet se tudtak fogadni, aki betegség esetén kihúzná őket a bajból.

Türelmetlenül ragadta meg az ura vállát, kejj fő már, mondta. Többször meg kellett ráznia, mire Sándor életjelt adott magáról. Fűjt, prüszkölt, horkantott, akár a lovak, ingerülten a másik oldalára fordult, mintha készakarva is tudna aludni.

Meztelen mellkasán forró fenekű vörös ördög ült, ha egyet moccant, még egyszer akkora súlya lett, ha kettőt, négyszer. Nem próbálkozott tovább a fölkeléssel, nem akarta agyonnyomtatni magát. De az ördög ezzel még nem elégedett meg, levegőt se engedte venni. Úgy érezte, nem bírja tovább. Az ördög kíváncsian nézett rá, mintha nem tudná, mi baja van. Kedves majompofája volt, a homlokán két kicsi szarv, a teste is majomtest, csak a szőre volt különös, ritkásan göndör és vörös.

Ahogy sikerült lelöknie magáról a vörös ördögöt, nyomban föl pattant. Egyenesen ült a díványon, mintha karót nyelt

volna. A fehér inge gyűrött volt, kilógott a nadrágból, az arcába belevágódtak a takaró ráncai. Odabenn a fejében távoli, összekuszálódott képzetek gabalyogtak.

A lélekharang hangja pókfonálnál is vékonyabban lebegett át az álmok díszletei között, észrevétlenül csavarodott az ördög nyaka köré, fojtotta meg. Az ördög nem kapálózott, nem vergődött, mintha kócból lett volna, úgy fordult le a díványról, meg se mozdult többet, talán nem is létezett.

Inas korában végzett így álmában egy patkánnyal. Az istállóban, a priccsen aludt, s a patkány belebújt a nadrágszárába. Azt álmodta, hogy valami motoz, áskálódik fölfelé. Odaüött, de nem erőből, hiszen nem tudta, mi csiklandozza. Reggel derült csak ki az igazság, amikor megtalálta a döglött patkányt a nadrágja szárában. Undorodva húzta elő farkánál fogva, az inastársak harsány röhögése közben, s vitte kifelé a ganyéra.

A lélekharang ezüstcérnája most már nem az álmok zavarosában kerengett. Az éberség váratlanul szökött szét az ereiben, feszítette meg az idegszárait. Hallotta, hogy valaki szokatlan erővel nyekkenti be maga mögött a kertkaput, aztán a lábdobogást föl a tornácra, és már itt is volt előtte Teri. Az arca izgatott volt, a haja zilált a futástól. Nem kellett tőle kérdezni, mi történt, mondta magától is.

Most gyűtt vissza Karval az üres kocsival. A plébános úrtól, hát. Ilyen későn. Nem én állítottam mög, emelte föl az anyjára bocsánatkérően a szemét, aki Karval nevének hallatára rosszállón kezdett bólogatni. Nanica ángyom vót, ü kérdözgette, én csak véletlenül hallottam. Csutáér vótam kinn, azt akartam behozni, nehogy az éjjel mögázzon, ha esni talál. Möghalt, azt mondta, a plébános úr. Akkor, amikor tülünk hazavitte. Csak üt a kocsin, azt mondta, csak üt, osztán nem szót egy szót se. A feje hátra vót düve, nem látta, azt hitte, alszik, oszt mögfogta a vállát, föl akarta kötneni, de abba a pillanatba eldút, mint a zsák, a nyelve már ki vót bukva, a szöme fehérje kifordult. Egyedü mög se bírta mozdtítani. A gazdaasszony segített bevinni. Orvos, pap után fut-

kosott egészen mostanáig, de hiába, még az utolsó kenetöt se sikerült fölanni rá.

Ilus nem hitte el, amit a lánya mondott, mégis ijedten hányta magára a keresztet. Értelem és megállás nélkül egyre csak ezt hajtogatta: Istenem, segíts meg, segíts meg, édes jó Istenem! Istenem, segíts meg!

Sándor lassan, komótosan hajolt le a cipőjéért, belebújt, befűzte, bekötötte. Egyenesen jól jött, hogy elaludta a kártyapartit, legalább nem ott érte, a kocsmában, a plébános úr halálhíre. A kocsmai közönség ezen is jól el tudott volna tréfálkozni, azt pedig nem szívesen hallgatta volna végig, tiltakozni, hiába tudta, hogy vétkesek közt cinkos, aki néma, érezte, nem lett volna elég bátorsága.

Reménykedett, hogy mindez csak vaklárma. Mi tagadás, jó esély volt erre is, hiszen Karval nem az igazmondásáról, megbízhatóságáról volt híres. Annyira bevégeztek tetszett ugyanakkor a plébános úr halála, hogy már egyenesen sajnálta volna, ha mégis az bizonyosodik be, Karval tényleg csak félrevezette Terit.

Ebben az ingben akarsz elmönni, riadt föl Ilus, úgy néz ki, mintha a kutya szájából húzták volna ki, mit szónak a faluban, az tégöd nem érdekül? Vödd le gyorsan, kimosom, kivasalom, ráérsz elmönni hónap is, most már úgyis mindögy, ha möghótt, möghótt, nem támaszthatod föl. Sándor azonban nem figyelt Ilusra, ügyet se vetve a téglajárda bokaficamító foghíjaira, futva indult a parókia felé.

Olyan hirtelen szakadtak rá a temetés előkészítésének gondjai, hogy képtelen volt rendet tartani közöttük. Kapkodott csak ide-oda, de sehova se jutott. Szerencsére a dolgok szinte maguktól intéződtek el, ő csak sodródott velük.

Hamar doktorért se üzent például senki, mégis elsőként csikorgott végig a fenyők, hársak között kanyargó kavicsos ösvényen. Egy idegen előkelőségével, ugyanakkor bennfentesen, fűrgén leltározta a halál tüneteit. A viselkedésével is lépten-nyomon érzékeltetni akarta, nemcsak kívül, de felül is áll a falu viszonyain. Enyhe, lenéző mosoly bujkált

ifjonti szája szögletében, nem titkolt kárörömmel fogadta ezt a kétes diadalt, amit az ő magasabb rendű, ateista tudománya a halál segítségével a tisztelendő úr fölött aratott.

Sándor kicsivé, a valóságos természeténél – ami szintén nem vallott óriásra – jóval kisebbé zsugorodva szemlélte a házban fölényesen ide-oda lófráló doktort. Amikor a doktor távozott, mit sem törődve a halott fölött kétségbeesetten imádkozó házvezetőnő kérlelésével, ő is hazaindult, magára hagyva a halottal meg a kitárt ajtajú, kietlenséget lehelő huzatos szobákkal a szerencsétlen asszonyt.

A kölkedi papnál jártában, amikor a helyettesítés ügyét intézte, mert a szentmisék nem maradhattak el, fölmerült, közben kéne járni a püspök úrnál, vállalja el a temetést. Ha megtenné, nagy esemény lenne ez a faluban, gondolta, talán még száz év múlva se felejtenek el. A javaslat a kölkedi paptól eredt: a tisztelt kolléga – az elvtársra sehogyan sem állt rá a szája, annak ellenére sem, hogy a megyei egyházügyi hivatal lelkesen támogatta ennek a megszólítási formának a bevezetését egyházi berkekben is – igazán kitűnően látta el a feladatát, mondta, önfeláldozóan szolgálta az Istent, s a püspök úrnak is mindig megbízható támasza volt, ennyi elismerést holtában legalább megérdemelne. Van odafönn egy kedves komája, mondta, akit még seminarista korából ismer, ha hozzá fordulnak, ő biztosan eligazítja a dolgot. S már írta is a levelet, amellyel majd Sándornak kell fölkeresnie a püspöki palotában a címzettet, Gerendás atyát.

A püspöki székhely nem Varasdon volt, hanem Torosnyéken. Torosnyék hajdan országra szóló egyházi központ volt, hatalmas tekintélyű püspökség, most csupán egy megbélyezett kisváros, ami a háborús sérülésekből se nagyon akart kigyógyulni, annyira elveszítette az életkedvét, annyira megritkult körülötte a levegő. Az egykori reneszánsz, barokk paloták, zárdaépületek, kolostorok a háború után romos állapotban maradtak a jelenkorra, amikor is a világi használat fokozott igénybevételétől romlásuk újabb lendületet vett, a katonaság, az állami nevelőintézet, a diákotthonok igazga-

tósága képtelen volt, vagy talán nem is akart elegendő pénzt fordítani arra, hogy az épületek viharos pusztulásának akár csak a látszatát elkerülje. A díszes kapuboltok kőfigurái összetörtek, elvesztek, az ablakok boltíveit kőművesek bontották meg modern, négyszögletes szabvány nyílászárókat építve be a helyükre, a falak öles darabokban vedlették le a vakolatot, s mázsaszámra a stukkódíszítést. A márványba faragott százados püspöki címert ideológiai célzattal vették ki a helyéről, dobták a mindent elmosó építkezési szemétké, cserélték föl a fasizmus áldozatainak emléktáblájával. Azonban ennek a táblának az elhelyezésére se fordítottak túl sok gondot. Alig pár év leforgása alatt meglazult, egyik fele kitört a helyéről, a másikat sebtében odacsapott cementes habarccsal rögzítették vissza ideiglenesen, a törött táblát újabbra szándékoztak fölcserélni a város ügyeletes vezetői, csak még nem döntöttek, miféle, addig meg, gondolták, amíg a döntés megszületik, eláll így is.

A püspökséget kitelepítették a város szélére, a hajdani cukorgyáros nyári házába, amely a háború után, mivel a tulajdonos mozdítható értékeivel egyetemben időben nyugatra pályázott, üresen maradt. A nyári lak nem holmi, manapság divatos, cikornyás faház volt, kisebbfajta palota maga is, a keleti s a barokk stílus motívumaiból önkényesen képzett egyveleg. Az egyházi használatba vétel folytán azonban mintha szelídült volna az épület félvilági jellege, nem valószínű, hogy csupán a mértéktartóan sárga vakolat, a díszítés éleit némileg tompító fehér meszelés okozta volna mindezt, a püspök úr tekintélye legalább ennyit nyomott a latban. Bármennyire kevés pénze volt az egyháznak, arra futotta, hogy a püspöki rezidenciát megfelelő állapotba hozzák. A rendbehozatal munkálatai nem voltak hivalkodóak, de azért az mégiscsak méltatlan lett volna, ha a nyári ház ugyanúgy megmarad eredeti, golyórágta állapotában, mint például a vályogsor egymáshoz tapadt, darázsfszék szobakonyhái fölé tornyosuló, a vakolatát teljesen elveszített, vízfejű városi börtön.

Nem volt könnyű feladat bejutni a püspöki palotába. Sándornak már a díszes, kovácsoltvas kertkapuban útját állta egy látszólag véletlenül arra csellengő papnövendék. Ez is hamar kezdhette a talpnyalást, hogy máris bekerült a püspök úr közvetlen környezetébe, gondolta a mester. A kispap semmiképpen se akarta továbbengedni.

– Gerendás atyát keresem – mondta a mester sokat sejtetően.

– Milyen ügyben?

– Üzenetet hozok.

– Átadom – mondta a kispap, s vette elő a jegyzetfüzetét, a tollát, hogy feljegyezze az üzenetet. Ezt aztán nem fogom egykönnyen lerázni, gondolta Sándor, de nem hagyta magát, nem olyan fából faragták őt se, aki az első akadálytól meghátrál.

– Személyös beszédöm van vele – mondta, s kinyitotta a táskáját. Körülnézett, és miután meggyőződött róla, hogy senki se látja őket, egy szál kolbászt halászott elő belőle. Nem az iratok közül, arra külön rekesz szolgált. A kolbászt a kispap kezébe akarta csúsztatni, de ő pirulva tolta félre, még tiltakozni se tudott igazi eréllyel, annyira kezdő volt.

– Tegye csak el, bátyám – mondta –, jó lesz otthon az unokáknak. Nem akadékoskodott tovább. Végigvezette Sándort a fehér kőzúzalékkal leterített nyílegyenes úton egészen a püspöki rezidencia lépcsőjéig.

Odabent, a csilingelő üvegajtó mögött egy női hálósobákba való kis biedermeier íróasztalkánál idősebb pap ült. Annyira bele volt mélyedve valamiféle levelek másolásába, hogy föl se nézett, amikor a mester megállt előtte, csupán a kopasz feje búbját fordította feléje, de azt aztán úgy, hogy éreztesse, itt az ő megkerülésével semmi sem történhet, senki se léphet tovább, egy tapodtat se. A mester gyakorlott hivataljáró emberként tudta, nincs mese, ki kell várnia, amíg a pap figyelemre méltatja, a sürgetésnek, a türelmetlenkedésnek itt semmi de semmi értelme sincs. Egyik lábáról a másikra nehezedve rezzenéstelen arccal várakozott. A nyitott aktatáskából szemtelenül kiértzett a kolbász ínycsiklandó

aromája, s elnyomta a szenteltvíz s a mirha templomillatát. Ezt már a pap se bírta idegekkel, fölnézett.

– Gerendás atyát keresem – mondta Sándor, a helyhez illő tapintattal mellőzve a tájszólást.

– Én vagyok – mondta szigorúan a pap –, mit óhajt?

Sándor letett a lila posztóval borított íróasztal védőüvegére egy pár fokhagymás füstölt kolbászt, aztán az iratok rekeszében a levelet kezdte keresni. Gerendás atya ördögös gyorsasággal tüntette el egy „Isten fizesse meg” dörmögés kíséretében az üveglapról a kolbászt. A levéllel már nem sitetett ennyire, egy örökkévalóságnak tetszett, amíg elolvasta.

– Egy pillanat türelmet kérek – mondta. Fölállt az íróasztaltól, s eltűnt a rövid folyosó szobanövényekkel rakott hajlatában. Nem kellett rá sokáig várni, görbedt, köhögéstől hullámozó alakja hamarosan újra feltűnt a szobanövények levelei mögött. Le se ült az íróasztal mögé, máris belekezdett a mondókájába: – A püspök úr elnézést kér, de bokros teendői miatt nem tudja önt fogadni. Azt üzeni, ismeri, és nagyra becsüli az avaskéri plébános úr, szegény, megboldogult Imre testvérünk érdemeit. Nagyon sajnálja, hogy bár szeretné, nem tudja személyesen megadni neki a végtisztességet. Megígéri azonban, hogy a soron következő szentmisét itt, a torosnyéki nagytemplomban az ő emlékének szenteli.

– Nagyon köszönöm – vágott közbe türelmetlenül Sándor. Örült neki, hogy mégse kell egészen üres kézzel hazatérnie. Így nem mondhatják a faluban: na, ez a szöröncsétlen Javoós Sanyi se tud sömmit elintézni, hallottátok-e, úgy ki-dobta a püspök úr, hogy még a lába se érte a földet.

– Ellenben van itt – kezdett bele a mondókájába újra Gerendás atya – egy tehetséges, szépreményű fiatalember, s a püspök úr a maga részéről őt ajánlaná a szertartás elvégzésére, biztosak lehetnek benne, hogy ez a fiatalember kitesz magáért, s olyan temetést tart, amelyet még nem láttak a faluban. Szajczynak hívják, Szajczy Ágostonnak, az Ágoston felvett név, a szent keresztségben a Sándor nevet nyerte a

fiú, és alighanem odavaló valahova a környékre, ha nem éppen avaskéri, de hát ezt ön jobban tudja – vonult fokozatosan háttérbe Gerendás atya. Az íróasztal fölé hajolt, tiszta ívpapírt tett maga elé, lecsavarta a rendesnél valamivel nagyobb fekete töltőtoll kupakját. Kövéren csillant elő a jókora szemfoghoz hasonló aranyhegy sárga hasa. – Várjon egy cseppet – szólt oda Sándornak, anélkül, hogy akár csak ránézett volna –, amíg megírom a tisztelendő úrnak a választ –, és a sárga aranytoll nesztelenül siklott a tojáshéj színű vízjeles püspöki levélpapíron.

Csak nem az a fiatal pap volt a Szajczy gyerek, aki a kápolnában az utamat állta, és akit én olyan ügyetlenül próbáltam lekenyerezni? Igen, utólag fölfedezni vélt valami hasonlóságot a hajdan jól ismert kisfiútekintet meg az ajtónálló ifjú számító, sunyi pillantásai között. Azt leste, gondolt vissza az ügyetlenül végződött kalandra, mit használhat föl ellenem, ha majd alkalma lesz rá. Valami halovány remény azonban pislákolott benne, hátha mégse ugyanaz a kispap a Szajczy fiú, hiszen valószínűleg nemcsak egyetlen papnövendék lebzsel a palotában, lehetnek itt többen is, a legszívesebben talán mind odagyűlné, mint cukorra a légy. Ez a tekintetbéli hasonlóság pedig egyáltalán nem bizonyíték semmire sem.

A reménykedés azonban nem tartott sokáig. Másnap reggel fáért indultak az erdőre Gaál Gyulával. A szekér ott álldogált a sorompó előtt, éppen keresztezte az útjukat a reggeli gyors, amikor meglátta, hogy a lépcsőről könnyed, fiatalos mozdulatokkal a palotabeli ficsúr, az a kis ajtónálló pattan le. Így, reverenda nélkül, civil ruhában kétségtelenül bizonyossá vált, tényleg a Szajczy gyerek az. A kezében könnyű bőrandót lóbált, akár egy aktatáskát. A többi csomagot hol hagyhatta? Mert aligha ennyi az összes poggyásza. Az is furcsa volt, hogy senki se várta az állomáson, gyalog indult neki a falunak. Talán a szülei se tudják, hogy megérkezett? Mert ha igen, az apja biztosan főlzalagozott fogattal várja, s úgy fuvarozza végig a falun, mint egy kis-

királyt. Vagy előre kitervelték volna az egészet? Mert most ez a módi, az egyszerű stílus, odafönn is.

A fiú átvágott a templom előtti téren, futólag vetve keresztet csupán, s megállt a tanácsháza orgonabokrokkal tarkart épülete előtt. Senki se mondta volna meg róla, hogy pap, megyei adószedőnek látszott inkább. Mielőtt benyitott volna, kissé kihúzta magát, hátrasimította a haját. Nagyon vigyáz rá, hogy jó benyomást keltsen, gondolta bosszúsan Sándor. Nem maradt több ideje a nézelődésre, fölnyílt a sörömpő, Gaál Gyula csettintésére a lovak nekifeszültek a hámnak, s elindultak az erdő felé.

Hazafelé az öreg Szajczy állította meg őket: a tisztölendő úr – nem a fiam, a tisztölendő úr, így mondta – délután két órára vár a sekröstyében – szólt oda Sándornak.

Szóval most már csak úgy lerendel, meg se kérdezi, ráérek-e, nem érek-e rá, fűtözt egyet, aztán gyerünk, forrt föl Sándorban a méreg. Délután kettőkor azonban ott volt a sekröstyében, és amennyire a körülmények engedték, megpróbált készségesnek mutatkozni. Mind a ketten úgy tettek, mintha arra a püspöki rezidencián történt találkozásra nem emlékeznének. Halk-hűvös hangnemben folyt a beszélgetés, és semmi másból nem állt, csupán a tennivalók rideg számbavételéből.

Bár többen haragudtak rá, mint szerették, a plébános úr temetésére mégis az egész falu kivonult. Ez a kíváncsiság nemcsak a megboldogultnak szólt, legalább felerészben az új papot illette. Amire senki se számított, félig-meddig még a hivatalos vezetés is képviseltette magát. Tarkó elvtárs, a tanácselnök is ki-kikukkantott az irodája hátsó ablakán, ahonnan az orgonabokrok résein át éppen odalátott a sárgán tátongó sírra, amin Tarr Béla, a helybéli kút- és sírásó éppen az utolsó simításokat végezte. Megáshatta volna ugyan már tegnap is a gödröt, a véleménye szerint azonban nem lett volna az igazi. A sírnak frissnek kell lennie, úgy tartotta. Mert nincs rosszabb annál, repecskes falú, beomlott, átázott gödörbe feküdni. A frissen ásott gödröt mindenki megér-

demli, szokta volt mondogatni, elvégre életében csak egyszer hal meg az ember.

A gyászkoCSI nem hajtott be, megállt a temető kapujában. A hátsó üvegajtót fölnyitották, és kicsúszatták belőle a koporsót, rá a Szent Mihály lovára. A rudakat négyen tartották a vállukon. Elöl jobboldalt Sándor állt. A többiek: Sáry Boldizsár, Királ Dénes meg Kaba Jóska, mind magas emberek voltak, mintha szántsándékkal válogatta volna össze őket valaki, és csak azért, hogy a koporsó java súlya a mester vállára billenjen. A plébános úr koporsóstul erősen környékezte a két mázsát, nem volt hát könnyű megtartani. Szerencsére a sírgödör nem volt messze, s így a mester, bár a térde, a bokája többször is megbicsaklott, kibírta odáig. A Szent Mihály lovát levették a vállukról, s közvetlenül a sír elé tették.

Az ifjú pap a fekete reverenda fölött csipkés, fehérén világító karinget viselt, s a vállán aranyos palástot. Kissé bő volt néki a plébános úr öltözete, de ez cseppet sem zavarta, vékony pengealakja öntudatosan szökött a sokaság fölé. Ravaszul valami véletlen földhányásra hágott, így toldva meg egyelőre ugyancsak kurta tekintélyét. Megilletődve nézett körül, hordozta végig a földet, szél kuszálta főként a tekintetét. Senki se nézett vissza rá, konokul a földet nézte mindenki. Csupán a távoli dombok merész-zöld horpasza meredt szembe vele, meg a tanácsháza hátsó ablakából Tarkó elvtárs szürke, hidegen számító pillantása.

Kínosan érezte magát, amiért itt kell állnia e három egymás ellen feszülő akarat metszéspontjában, nem értette, hogyan kívánhatta csak nemrég is még, hogy így legyen. Valójában nem is az ő kívánsága volt ez, hanem a családé. Pontosabban az anyjáié, az anyja volt az egyetlen a családban, aki igazán akarni tudott. Ő jófiúként tanult szorgalmasan, nem érhetette szó a ház elejét. Nem esett nehezére, kedvét lelte a tanulásban. Nemcsak azért törte magát, hogy itthon a szülei faluszerte dicsekedhessenek vele, így a mi fiunk, meg úgy a mi fiunk, hiszen ezt akkor is megtették volna, ha éppen

csak meg nem bukik, ki nem marad a szemináriumból. Nem, nem a falusiak szemében akart ő kitűnni, tudós papnak vagy bárminek látszani, jobban hízelgett ennél a hiúságának, hogy a tanárok kedvence lehetett, s hogy ennek következtében az iskola elvégzése után ott maradhatott az egyházi hatalmat jelképező püspöki palota közelében. Szívesen ellenállt volna az anyai rendelkezésnek, és maradt volna. Ha senki kis írnoksegédnek, hát akkor annak. Ott mégiscsak más távlatok nyíltak meg előtte, ha alulról szemlélhette őket, akkor is. Semmi kedve nem volt hazatérni, s itthon e ragacsos, nehéz és mégis megfoghatatlan hatalommal bajlódni, de ha mégis így kellett történnie, akkor azért szerette volna megmutatni nekik, hogyan is kell ilyen kicsinyes körülmények között egy fennebb stílus jegyében helytállni.

Szerencsére a beszédet előre megírta odahaza, különben képtelen lett volna megszólalni. Kapkodva körmölte csak le a vázlatos mondatokat, úgy képzelte, bele se néz, fejből beszél majd. Tudta, mit akar mondani, de mostanra mintha minden tudás kifutott volna a fejből. A távoli, völgyön átható vonatfüty, a madarak csivogása, a meleg áprilisi szél, akár a huzat a házat, úgy kiszellőztette a fejét. A parasztok türelmesen vártak. Ahogyan egyre kínosabbá nyúlt a csönd, titkon abban reménykedtek, az új pap hátha belesül a beszédébe, s előre örültek, milyen jólesik majd beleröhögniük az öreg Szajczy gőgös pofájába. Már készítették a szájuk szögletében a merev, napcserezett barázdák mögül olyan készségesen s mohón előkíváncsozó gúnyos mosolyt, na mi van, hát ez az a ti hős-nevezetős fiatok, de ez az ugrásra kész káröröm nem mutatkozott meg egyelőre sem a viselkedésükben, sem az arckifejezésükben. Türelmesen és számítóan vártak az alkalomra, akár az orvvadász. Csak Tarkó elvtárs integetett türelmetlenül kifelé a tanácsháza ablakán, mintha azt mondta, mit mondta, kiabálta volna: na, gyerünk, gyerünk, mi lesz már!

A betűk, amelyeket a szabálytalan alakú, s így csak nehezen összerendezhető cetlikre vetett, mivel nem felolva-

sásra szánta őket, elég kesze-kusván voltak egymáshoz illesztve, ez a viszonylagos olvashatatlanság, áttekinthetlenség megzavarta, de nemcsak ez, a dac is gátolta az első szavak kimondásában, ami a tanácselnök sürgető mozdulatainak láttán ébredt föl benne. Azt képzei ez a senkiházi, hogy parancsolni fog nekem? A hirtelen kelt indulat is másfelé, a megrendült kegyelet szavaival ellentétes irányba terelte a figyelmét. Mégiscsak a papír lett az a mankó, amelynek segítségével e kínosan kezdődő, illetve nem kezdődő gyászbeszéd göröngyös útján el kellett indulnia. Elolvassva gyorsan tisztában lett az első mondat értelmével, megtalálta a szavakat is hozzá, azonban valamiféle lenyelhetetlen gombóc a torkában makacsul útját állta a kimondásuknak. Itt csak az Isten segíthet, gondolta, és lehunyta a szemét, megpróbált nem gondolni a nehézségekre, nem számolni a várható ellenállással, a lesütött, konok tekintetekből füstölgő gyanakvással, szégyentől égő s a széltől pirosra csípett arcát az ég felé emelte, és ekkor a szavak is, teljesen váratlanul, és már-már hívatlanul, kibuktak a száján.

Tisztelt gyászoló gyülekezet, mondta. A hosszú hallgatás lepedéke hirtelen szakadt le a torkáról, s ettől a szokottnál is merészebben szárnyalt fel, suhant át a fekete ruhás nép fölött világos tónusú, behízelt hangja. Egy darabig észre se vette a sikert. A vége felé eszmélt csak rá, amikor a parasztok merev, moccsanatlan gyülekezete megélenkül, sutogva hajoltak egymás füléhez a bajszos öregek, s az asszonyok közül többen is hangosan fölzokogtak, ahogyan ez ilyenkor már szokás.

Elöntötte a büszkeség. Tüntetően fordult oda a tanácsháza valószínűleg szándékosan nyitva felejtett ablaka felé. A nép érdeke, a falué, fejtegette, hogy megtaláljuk a közös hangot, hogy az egyházi és az állami vezetés, nem úgy, mint ennek előtte, egyetlen közös akaratban egyesüljön. És ez a közös akarat elvezessen bennünket azoknak a közösségi eszméknek és céloknak a közelébe, amelyeket a politikai vezetés ma olyan fontosnak tart, de amelyek meg-

valósításáért az egyház már csaknem két évezrede lankadatlanul küzd, s amelyeket már a biblia tanításai is pontosan körvonalaznak. Mielőtt befejezte volna a beszédet, itt rövid hatásszünetet tartott. A tanácselnöki iroda ablaka meghasítva a bogárzűmmögésig hatoló csöndet, elégedetten vágódott be.

Sándor félig-meddig öntudatlanul fogta meg a feléje nyújtott rudat, vette ki Tarr Béla kezéből, csúsztatva a koporsó alá. A rúd túlsó végét Sárý markolta. Összenéztek, s megemelték a koporsót. Egyszerre kellett cselekedniük, nehogy a nehéz alkotmány lebillenjen. Ugyanígy cselekedtek a hátsó fertályon Királ meg Kaba is. Pár lépést kellett csak tenniük előre, s a koporsó máris ott feküdt a sírgödör fölött, a két keresztbe tett rúdon. A köteleket átfűzték a koporsó alatt, megemelték, az öreg Sárý halkán hórúkkolt hozzá. Ezalatt Tarr Béla kihúzta a rudakat a koporsó alól, s így az, ahogy lassan-lassan csúsztatni kezdték a tenyerükből a kötelet, megindult lefelé, a lábuk alól ki-kicsusszanó göröngyök huppogásától visszhangos gödör gyomrába.

Nagyon kellett vigyázniuk, nehogy a vastag rudaló kötél megszaladjon a kezükben, mert akkor aztán az Isten se állítja meg a plébános urat, és úgy járnak, mint Koporiék. Azok is leejtették a koporsót, amelynek persze rögtön fölpattant a fedele, és kigurult belőle a halott feje. Valahogyan rosszul boncolhatták. Le kellett mászni a sírba, hogy visszategyék a helyére, s leszögeljék újra a koporsót. Szerencsére most nem történt hasonló baleset, a koporsó puhán huppant le a sírgödör fenekére, ahol is szilárdan megvetette szekrénylábakhoz hasonló kurta, vaskos lábait. Kihúzták alóla a kötelet, s átadták Tarr Bélának, aki gondosan karikába tekerte a karján.

Sándor visszahúzódott a tömegbe. Nem bírta hallgatni, ahogy a göröngyök a koporsó fedelére kopognak. Észrevétlenül került a temető kapujához, lopakodott ki rajta. Mögötte, mint óriási kék Mária-zászló, lobogott, csattogott az ének:

*Porba tér a por,
Bilincse lehull.*

Befordult, az üres, kihalt Községház utcába.

A tanácsháza kapuján éppen Betheőék léptek ki. Egy pillantást se vetettek a temetőre. Sándor látni vélte, hogy az aszszony megrándította a vállát, mintha azt akarta volna mondani, mi közöm hozzád, mi közöm a plébánosod temetésihő. A férfi zsebében ekkor már ott lapult, mint később kiderült, a jó pásztor szobrának házilagos felállítását engedélyező okmány. Jó néhány birka láthatta ennek is a kárát.

Aztán nem úgy történt mégse semmi, ahogyan pedig a történetek után várni lehetett volna. Dömbödz egy nyáron át faragta az óriási mészkőtömböt. Ette a birkapörköltet, itta a bort, és faragott, faragott a fehér kőpor felhőjébe burkolózva reggeltől estig. A kötömb, mikor végre Dömbödz befejezettnek nyilvánította a munkát, olyan lett, mint egy leszúrt pásztorbot földből kimeredő bütyke, alig több önmagánál. Magukba zárt, befelé forduló formák, amilyeneket a zselici juhászok, kanászok szoktak faragni ráérő idejükben, igaz, nem kőből, csupán tölgyfából. Az emberek nem értették, hova, minek kellett az a rengeteg munka, amikor a kötömb eredeti alakja, amely már az ideszállításakor is valami emberfélét formázott, nem sokat változott Dömbödz keze alatt. Mégis mindenki fölismerte benne a pásztort, sokan Betheő arcvonásait is, az öregebbek az apjára is ráismerni véltek, az egész alak ugyanakkor mégis vitathatatlanul maga a Jó Pásztor volt. A pásztorbot megfaragásával Dömbödz nem vesződött, egy igazit helyzetett a kőalak kezébe. A bárány csupán egy, a pásztor csizmájához simuló dombormű volt. Igazán senkinek sem tetszett ez a szobor, mégis, még a fölszentelése előtt valóságos zarándokhellyé változott. Még Sándor is elhozta az unokáját, hogy megmutassa neki, s elimádkozzanak legalább egy Miatyánkot a lábánál.

A szobor fölszentelése meg már egészen különleges körülmények között zajlott. A juhászház addigra teljesen ki-

űrült. Igen, a családnak menekülnie kellett. Senki nem tudta a faluban, miért, és azt se, hova menekültek. Talán a főváros nyelte el őket, vagy a szocialista iparosítás valamelyik távoli fellegvára, egyesek szerint a külföld. A nyáját a helybeliek által eddig egyáltalán nem ismert távoli állami gazdaság emberei hajtották el hetedhét határon túlra.

A szoborszentelést sem a Szajczy gyerek végezte. Néhány hónapot töltött csak a plébánián, máris elhelyezték, de hogy hova, azt senki, állítólag még a család sem tudta. A harmadik faluból járt át az ottani plébános a vasárnapi szentmisét megtartani. Az utóbbi időben már ezt is csak havonta egyszer. Nem volt rá ideje. A szobor felszentelésére is csupán azért került sor, mert az egyre sűrűbben érkező zarándokcsoportok a megyei püspökségtől ezt kikövetelték. Kurta-furcsa szertartás volt. Néhány sietős ima, s máris hintette az idegen pap a szenteltvizet először a szobor mellkasára, aztán az egybegyűltek feje fölé. Menjetek Isten hírével, mondta. Összecsomagolva a szertartáshoz szükséges kellékeket, kibújt a reverendájából, s civilben azonnal sietve a vasútállomás irányába távozott. Mindenki széledezett már, amikor egy sovány, ismeretlenül is ismerős, a hóna alatt kopott, disznóbőr aktatáskát szorongató alak, talán éppen arról a vonatról szállva le, amely a tisztelendő urat tovább vitte, lépett a szoborhoz. Az aktatáskát le sem téve a hóna alól, sokáig térdelt ott. Kezét összekulcsolva, homlokát a kőnek támasztva imádkozott. A többség ügyet sem vetett rá, a szertartás végeztével mindenki ment a maga dolga után.

Néhány kíváncsi asszony leste csak meg, de ők is találgattak, kiféle, miféle lehet az idegen, mit akart itt. Mert időzni nem sokat időzött. Befejezve az imát rohant azonnal az állomásra, hogy éppen elérve a következő vonatot tovább is utazzon azonnal. Az asszonyok között akadt egy, aki Betheőt vélte felismerni az idegenben. Igaz, hogy Betheő tagbaszakadt férfi volt, az idegen meg olyan sovány, hogy szinte zörögtek a csontjai, Betheő annak idején bajuszt, szakállat viselt, az idegen képe csupasz volt, és olyan ráncos,

mint egy összegyűrt ív pergament. De a mozgása, bizonykodott az asszony, hamisítatlanul Bethőé volt.

Bolond likbul bolond szél fúj, mondták legyintve a falusiak, és nem hittek neki. Elfelejtették a juhászt. Egy szép napon aztán a szobor is eltűnt a helyéről. Eltűnt, eltűnt, vonták meg vállukat az emberek, és látszólag nem sokat törődtek vele. Mindenesetre nem kereste senki, és már legendákkal sem kísérelték meg eltűnését magyarázni, sem e pusztá tény ijesztő voltát enyhíteni. Élünk, ahogy élhetünk, morogtak magukban az emberek, és egyre jobban bezárkóztak önértékeik körébe.

A juhászház, mert Bethőék a sietős távozás közepette ezt sem tudták értékesíteni, ebek harmincadjára került. Téltre egy cigánycsalád költözött bele. A hideggel harcolva feltűzelték az ajtókat, a zsugáterekeket, az ablakkereteket, aztán tavasszal ők is továbbálltak, mintha csak átok ült volna a Szerű-dombon. Az ablakaitól, ajtajától megfosztott ház, mint egy kísértetkoponya, úgy figyelte ezután évtizedeken át a vidéket, a lét és nemlét határán imbolygó falut.

LEVELIBÉKA

A holtág békalencsés mocsara fölött kotyogva siklott a régi sváb ladik. Iványi kötötte el. Fogával harapta szét a láncot, súgta Pánczél Jancsi a fülembe olyan borzongó meggyőződéssel, mintha valóban látta volna. A korhadó deszkán lassan szivárgott be a víz. A tenyerünkkel mertük kifelé, Pánczél Jancsi meg én, a két alattvaló.

A szolgálatot mindketten rendjén valónak találtuk, s váltaltuk önként és boldogan. Örültünk, hogy Iványiék elhoztak magukkal, hogy minket választottak a parton csellengő ötödikesek közül. A víz zölden lihegett alattunk, a sás, a nád surrogva nyílt szét a csónak tömpe orra előtt, az ég imbolyogva, bizonytalanul lüktetett fölöttünk. A kék, a fehér, a zöld teljesen összekeveredtek, orrunkba tolult a kátrány egyszerre émelyítő és meghatóan bódító illata. Öklömnyi gombócot puhítottunk belőle tenyerünk melegével, hogy betömködhessük a réseket, de hiába, a korhadt deszka egész felülete eresztett. Nem volt más választásunk, mint kanalat formálva a tenyerünkéből buzgón meregetni kifelé a barna, langyos, ebihalaktól nyüzsgő vizet.

Iványi szétvetett lábbal állt a csónak derekában. Bütykös lába, izmos felsőteste meztelen volt, de nem klottgatyát viselt, mint mi, igazi, férfias hosszúnadrág volt rajta. Bármilyen kopott, bármilyen rongyos-foltos volt is ez a nadrág, irigykedve néztük. Kábító dohányszag áradt belőle, mint holmi nagypapamellényből, és valami tettenérhetetlen eredetű kamaszbűz.

A nagy, bütykös meztéláb olyan erővel taposott rá a kezemre, hogy még a csónak feneke is belereccsent. Pánczél Jancsi gyorsabban kapcsolt, a villámló tekintet parancsát elsőre felfogva időben hagyta abba a locskolást.

Egy öreg szárcsa rebhent ki előlünk a nádasból. Ráérősen kanyarogva vezette pelyhes fiókáit a zsombékok között. Iványi talpa eleresztette a kezemet.

– Most aztán gyerünk! – hangzott a vezényszó. A moccsatlan lesbenállás vad üldözésbe váltott. Iványiék versengve igyekeztek gyorsabb haladásra bírni a lusta ladikot. Csapkodtak az evezők, nyögött a csáklya, mi is besegítettünk a tenyerünkkel, a tavalyi nád recsegve-ropogva engedett utat, az új sás sisteregve nyílt szét előttünk, de csak azért, hogy azonnal összezsapódjék mögöttünk. A sárgapelyhes fiókák szanaszét menekültek, sírva-ríva keresték az anyjukat, egymást, mégse sikerült megfogni közülük egyet se.

Kissé csalódottan csusszant föl a sóderes kikötőpartra a ladik. Mi ketten Jancsival buzgón bogoztuk vissza a láncot, igyekeztünk a helyére illeszteni a lakatot, eltüntetni a fesztővas nyomait, amelyeket csak Jancsi betegesen szervilis képzelete láttathatott fognyomoknak. Iványi közben cigarettát sodort a zsebpiszokkal összekeveredett dohánymaradékból. Minket is megkínált, de mi nem tudtunk semmit se kezdeni a tenyerünkbe söpört puskaporszerűvé törődött fekete morzsalékkal. Mindet elpocsékoltuk nagy buzgal munkban, nem értettük a mesterséget.

– Idenézzetek! – mondta Iványi, és egy ezüst ötforintost kotort elő a zsebéből. A pénz fehéren derengett a kerges tenyér közepén. A szájunkat is eltátottuk, úgy meredtünk rá. – Mit bámultok? – nyugtázta elégedetten a hatást Iványi. Barátságos, kínáló mozdulattal nyújtotta felénk az érmét. – Akarjátok? – kérdezte, és még közelebb, szinte az orrunk alá tolta a tenyerét.

Elállt a lélegzetem. Eddigi egyetlen ezüst ötforintosomat a nagyapámtól kaptam karácsonyra, és a ruhásszekrény mélyén őriztem elrejtve egy leragasztott borítékban, nehogy elveszen. És akkor jön valaki, egy falurossza, s a rongyos nadrágja zsebéből előhalássza ugyanazt a kincset, ráadásul nemcsak azért, hogy megmutassa, el is akarja ajándékozni, mintha az neki semmi se volna. Jancsi azonnal lecsapott a lehetőségre.

– Mit kell csinálni érte? – kérdezte.

– Ha ezt megveszed – mondta Iványi vigyorogva – tiéd a pénz. – A markából egy ijedt levelibéka pislogott elő. Való-

színűleg az elfogni remélt szárcsa engesztelésére tartogathatta eddig a zsebében.

Jancsi ügyesen vette át Iványitól a békát. A kis állat mocanni se tudott, csak a kimeredt szeme, tátogó szája, meg buborékszerű, lüktető tokája árulkodott róla, mennyire izgatott.

– Vigyázz, agyon ne nyomd! – figyelmeztette Jancsit Iványi.

– Élve kell megenned! – röhögte el magát Mányi, aki bukkott nyolcadikosként Iványi fegyverhordozói közé tartozott. Iványi nem szólt, még csak nem is bólintott, mégis mindketten tudtuk, Mányi az ő véleményét mondta ki. Tiltakozni próbáltam.

– De hát élve? Élve hogy lehet? – Iványi elmosolyodott, és megvonta a vállát finoman jelezve, hogy őt ez egyáltalán nem érdekli. Jancsi nem is próbált vitatkozni. Gondolkodás nélkül a szájához emelte a békát. Egy pillanatra megállt, farkasszemet nézett vele, aztán hirtelen elhatározással mégiscsak bekapta.

A falfehér arc feszült kifejezés-nélkülisége hirtelen kópé vigyorba oldódott. A teli pofazacskó mintha csak lopott savanyúcukorkát rejtett volna. A szájszögletet lezáró ráncok makacsul őrizték a nem mindennapi zsákmányt.

A béka egyik hátsó lába azonban valahogyan kikeveredett Jancsi szájából, és eszeveszett kapálózásba kezdett. Jancsi konokul, görcsös harapásokkal igyekezett véget vetni a furcsa haláltusának. Mire sikerült, a szája szögletében megjelent egy vékony, keserű vércsík, és kúszni kezdett lefelé az állán.

Iványi Jancsi felé nyújtotta a pénzt. Nemcsak én lepődtem meg, szemmel láthatóan Jancsi is. Mintha egyikünk se bízott volna benne, hogy Iványi tartja a szavát. Nyugodtan megfedkezhetett volna róla, hiszen a hatalmasoknak van mentségük a szöszegésre mindig. Iványi azonban most, úgy látszik, nem akart élni a hatalmával. A pénzt a bal tenyeréből a jobbnagyujja körmére borította, és felpöckölte a levegőbe, majd hulltában könnyed mozdulattal kapta el, mint a legyet. Az ujjai között forgatva, játszadozva, sokáig búcsúzott tőle.

– A tiéd – mondta, és a hangjában némi tisztelet érződött. Az ezüst ötforintos hasán halványan csillant meg a lemenő nap fénye. Jancsi, mintha nyomtalanul elpárolgott volna belőle az iménti mohóság, sokáig tétovázott. A keze ugyan többször is elindult Iványi tenyere iránt, de mindig azonnal vissza is rebbent. Iványi kíméletesen félrefordult, mintha nem akarta volna tekintetével tovább babonázni az áldozatát. Jancsi ettől a biztatásnak is tekinthető gesztustól felbátorodva egy hirtelen karvalymozdulattal kikapta Iványi kerges tenyeréből a pénzt, de nem tudta megszorítani, a zsebébe rejteni, egyik kezéből a másikba dobálta, mint a forró krumplit, miközben egyik lábáról a másikra ugrott.

Végül Jancsinak mégiscsak sikerült megszeliédítenie, s öklébe zárnia a zsákmányt. Kezét boldogan emelte a feje fölé, de a mozdulat korántsem sikerült olyan diadalittasra, amilyennek szánta, inkább kissé esetlennek, komikusnak tetszett. Egy darabig tanácstalanul téblábolt, majd botorkálva, öreges léptekkel elindult hazafelé. Amikor visszanézett, láttam, még mindig véres a szája szöglete. Nem értettem, miért nem törli le?

– Főnök, a pénz... Mi lesz a pénzzel? – kérdezte Mányi. Iványi megrántotta a vállát, mintha egyáltalán nem izgatná a kérdés. – De hát az nem lehet... – pörölt Mányi kétségbeesetten –, hogy egy ilyen senkiházi csak úgy egyszerűen meglépjen vele.

– Jól van, na – mondta Iványi –, eriggy és vedd vissza tőle! – Mányi mohón iramodott Jancsi után.

Hátat fordítottam, nem akartam látni, mi történik.

FÖLKELE A NAP

A vibráló meleg csaknem fölrobbantotta a nyárfást, a porózus, meredek lombok likacsaiban egymás hegyén-hátán tülekedtek a madarak, rigó, veréb, cinke, harkály, szarka versenyt füttyögött, cserregett, csivogott. A nagy helyezkedés izgalmasában némelyikük ki-kirebbent a szabad ég alá, de vágott is vissza azonnal, mintha attól kellene félnie, a többiek végleg kiszorítják a helyéről.

E felfokozott nyugtalanság következtében egy-egy levél, száraz ág, törött hajtás le-levált, s kerengve hullott alá a magasból a számarkórával benőtt árokparti rézsűre. Fel-felnyögtek a lombok, meg-megnyikkantak a teknőnek való óriási törzsek.

Elképzelte, ha egyszer összefogna ez a sok madár, s egyszerre markolná meg az ágakat, mártaná a levegőbe a szárnyát, gyökerestül szakadnának ki a fák, s röpülnének föl furcsa léghajókként a magasba.

Délutáni álmából ébredt. A meleg tompa áradása elzsibbasztotta. Ez a zsibbadtság azonban nem akadályozta a cselekvőkészségét, puha, ernyedte mozdulatokkal, ahogy macska ered az este elnyúló árnyai után, vágott neki az útnak, hagyta maga mögött a nyárfást, vette szemügyre a faluszél félig-meddig ismerős házait.

Korán érkezett, de nem véletlenül. Ezt az időt szerette, amikor a falu még néptelen, nem kell úton-útfélen a mogorva parasztokba ütköznie, akik úgy néznek az emberre, mint tyúk a piros kukoricára. Az üresen szunnyadó udvarok mélyéről most még a barátságos disznóvinnyogáson, tyúkkáráláson, kutyamorgáson kívül – a csordás se hajtott haza, mindig megvárja, hogy leszálljon a nap – nem hallatszott semmi.

Csak a Balázs-porta volt gyanús, némi edénycsörgés, beszédfoszlány szűrődött ki, igaz, alig hallhatóan, de a gyakorlott, éles fül így is rátalált. Öreg Bojtár a szokásához

híven, hirtelen határozta el magát, megállt sündörgésében, és egy váratlan mozdulattal berúgta a kaput. A nevét a környékeliek ragasztották rá, az igazit senki se tudta, talán már ő maga se emlékezett rá.

– Kit keres? – pattant elő a nyári konyhából az asszony. Mérges volt magára, hogy kissé későn neszelt fel. Mennyivel könnyebb lett volna útját állni, ha még a kapun kívül észreveszi a vén csavargót!

A sok szóbeszéd, ami Öreg Bojtárról terjengett faluszerte, a bizalmatlanság levegőjét lehelte alakja köré. A gyerekek, akik mindent készpénznek vettek, eleven mesehőst látva benne, rajokban tódultak utána, elkísérték egészen a szomszéd falu határáig, miközben csúfondáros rigmusokat kiabáltak a fülébe. A magukat felvilágosultnak tartó felnőttek talán túlon túl is kritikusan viszonyultak hozzá. Az öreg Sárý fennhangon dicsekedett vele, én bizony bottal kergettem el a házamtól. Nekem ugyan hiába játssza a garabonciást, átlátok a szitán, jól tudom, ugyanolyan szélhámos, dologtalan csavargó ez is, mint a többi.

Balázsné tudta, a Sárýak igazságtalan, önző népség, most mégis az ő tekintélyük mögé próbált bújni.

Öreg Bojtár ismerte a személye köré fonódó, a környéken gazdátlanul terjengő mendemondákat, amelyekhez annyira hozzászokott aztán, hogy a végén maga se tudta, mi igaz belőlük, mi nem.

A falvakat, a határt járva nyitva tartotta a szemét, s így jóval többet tudott a környékbeli eseményekről, mint a magukat a mindennapi munka szigorú jármába görnyesztő parasztok, az őrsön hűsölő rendőrök vagy a tanácsháza intrikáló hivatalnokai. Nem kérkedett a tájékozottságával, de nem is rejtette véka alá. Kitől kapta a híreket, nem beszélt róla, mégis mindenki tudni vélte valamit a rejtélyes informátorokról.

Látták, akár egy akrobatát, a csordakutat beárnyékoló tölgyfa ágai között ugrálni alkonyatkor, a boszorkányokat várta föltehetőleg, igen, akadt még erre is szemtanú.

Azt is beszélték Öreg Bojtárról, hogy gyerekkorában megszökött otthonról, napokig hevert ájultan az árokban, valami történt vele, talán elrabolták a garabonciások, s azóta mindent tud.

Balázs Gergely, ahogy meghallotta az asszony perlekedését, előjött a jószágok közül.

– Mi van? – mordult föl. Az asszony vállat vont, és visszament a légydongásos nyári konyhába, onnan villogott elő az ajtórésen a szeme. Balázs a fészerhez vezette Öreg Bojtárt. – Rég járt erre – mondta.

A kocsiszín, akár egy odvas, fogatlan száj, éppen szembeásított a nappal. A napsütés melege ott percegett a szalmaszálakból előlövellő porcsíkokban. Öreg Bojtár elhelyezkedett. Nem volt valami beszédes kedvében. A házigazda, mint aki szertartást végez, szó nélkül is tudta, mit kell tennie.

– Pihenjen le! – fordult Öreg Bojtárhoz, aki ekkorra már kényelmesen bevackolódott a szalmába. – Hozok valami vacsorának valót – s bement a házba.

A család már ott ült a vacsoraasztal fölött. Az asszony mélyen a tányér fölé hajolt, az orrát csaknem beledugta a krumplilevesbe, amelynek lomha illata jóleső otthonossággal áradt szét a megfüstölődött fehér falak között, de ahogy az ura belépett a konyhába, félretette sértődött duzzogását, s azonnal támadásba lendült.

– Nem értöm, istenfélő embör hogy állhat szóba egy ilyen mögveszekődött csavargóval. Nem szégyüllöd magad?

Balázs Gergely mintha nem is hallotta volna az asszony szemrehányását, egyenesen a kamrába ment, szalonnát, kenyeret szelt, a bort már előbb fölhozta a pincéből, s a nyári konyhán át óvatosan kiosont a fészerhez. A kinti tuskóra rakodott. Benézni nem akart, nehogy megzavarja Öreg Bojtárt. Nem nagyon hitte, amit faluszerte beszéltek Öreg Bojtárról, hogy képes megrontani az állatokat, a tehén véres tejet ad, az anyadisznó elvetél, kilencet kölykezik a macska, az aprójószág elpusztul, ha ő úgy akarja, azonban jobb a bé-

kesség alapon mégis igyekezett a kedvében járni. Újabb baj nem hiányzott, volt elég ügyis.

Pár napja eltűnt az egyik borjú. Reggel kihajtotta a csordás, de este már nem jött haza. Hiába szaladgált fűhöz-fához, nem látta, nem tudott róla senki semmit. Rontás ült rajta, született meg a falusi szentencia. Hát egy újabb rontás nem hiányzott.

Lefekvés előtt még egyszer ellenőrző körutat tartva bejárta a portát, s kulcsot csörgetve a kezében lakatra zárta az istállót.

– Hát csak zárja is őket – szolt ki a fészertől Öreg Bojtár –, mert a végén lábuk kél ezöknök is.

– Honnan tudja, hogy elveszött a Rózsi? – képedt el Balázs. – Öreg Bojtár hallgatott. – Talán azt is tudja, ki vitte el?

– Sokat nem nyer vele, ha mögmondom.

– Azt csak bizza rám!

– Löhet róla szó, de mögér-e magának egy százast?

– Egy százast? Sok pénz ám az, hajja-e!

– Ha nem, hát nem – morgott sértődötten Öreg Bojtár, s nyúlt a tarisznájáért, mint aki menni készül.

– Álljon mög egy szóra! – Öreg Bojtár fogatlan szája torz vigyorba dermedt.

– Hát mögadja?

– Mög – válaszolta kurtán, sötéten Balázs Gergely. – Na, mért nem mondja mán? – csattant fel a következő pillanatban máris türelmetlenül.

– Majd ha itt lősz a pénz!

– És ha becsap?

– Én nem erőltetöm – mondta Öreg Bojtár, s megrántotta a vállát.

Balázs Gergely visszament a házba. Megpróbált észrevétlenül a tisztaszobába jutni. Éppen könyékig volt a szekrényben, ahol a félretett pénzt tartották, amikor bejött az asszony. Balázs Gergely abbahagyta a kotorászást, becsapta a szekrényajtót, a pénzt a nadrágja zsebébe gyűrte, s indult volna kifelé, de az asszony útját állta.

– Csak nem akarsz még pénzt is adni neki? – Félretolta az asszonyt, s kilépett a tornácre. A nyitott ajtón utána tódultak az asszony szavai: – Mit mondasz majd a plébános úrnak, hogy nézől a szömibe, ha mögtuggya, hogy lepaktáltál evvel a vén istentagadóval, mert mögtuggya ám, hamarabb, mint gondúnád. – A sötétség elnyelte, szétmorzsolta a tollpihe szavakat, a csillagok észrevétlen, távoli vibrálása alatt semmivé foszlani látszott minden, ami emberi.

– Itt a pénz – mondta Balázs Gergely, s elővette a zsebéből a gyűrött százast. Öreg Bojtár a tuskón ült, tarisznya a vállán, kezében a görbedt, vörösbarnára szikkadt somfabot.

– Balhás-Gaálnál mögtalálja – mondta, és elvette a pénzt.

Balázs Gergely leemelte az eresz gerendái közül a fokost, s elindult a Balhás-Gaál porta irányába. A kapuból azonban még visszafordult.

– És ha becsapott, ha nincs ott a borjú, mi lösz a pénzzel?

– Visszaadom – mondta Öreg Bojtár.

– Ha mög nem szökik közben. Mert látom, nagyon útra kész.

– Mögvárom – mondta Öreg Bojtár, de közben csúfondárosan fölnevetett.

Balhás-Gaál a falu legszélén lakott, az Örvényes melletti emeletes uradalmi épület egyik földszinti cselédlakásában özvegy anyja fennhatósága alatt. Látszatra nem sok hasznót húzott abból, hogy rendőr volt a sógora, s Létra Jóska, a párttitkár a legjobb pajtása. Éppolyan szegényen, nyomorúságos piszokban éltek, éppúgy berúgott, összeverekedett a családdal csaknem minden este, mint annak előtte.

A cselédház környéke nyugodt volt, Balázs Gergely mégis annyira izgult, hogy a gyomra csomóba rándult tőle, nem szokott ő más portáján ólálkodni soha. Azért átgázolt az udvari limlomok között, se kerítés, se kutya nem akadályozta. Félúton megállt, hallgatózott, azt remélte, a borjú majdcsak elbőgi magát.

A konyha függöny nélküli ablakán élesen sütött ki a mennyezetre függesztett meztelen villanyégő. Az ablakke-

retben jól látszott Balhás-Gaál csontos, beesett arca, hosszú, zsíros haja a homlokába hullott. Élénken hadonászott, mintha valakivel vitatkozna.

Balázs Gergely a fáskamra felé próbált puhatolózni, amikor ismerős hangján elbőgte magát a borjú. Az enyém, hát persze hogy az enyém, nyilallt belé a fölismerés. Ennél tovább azonban nem jutott. Éktelen csattanás állította meg. Hátulról jött. Ezt még mintha észlelte volna valahogy, másra azonban nem emlékezett.

Az árokparton, az egyik eperfa törzsének támaszkodva, a földig hajló ágak rejtekében eszmélt föl. A fejét tapogatta. Most, így utólag, arra is emlékezni vélt, hogy a csattanást, ami száraz tölgyfára vallott, halk mellékszörej kísérte, amely vasalkatrések finom, olajos összekoccanásától származhatott.

Mindenütt a virradat sejtelmes párája vibrált, s ebben az egyre álomszerűbb fényalagútban beláthatatlanul hosszúra nyúlt a hazaút. Részeg kiszámíthatatlanság hatolt a mozdulatai közé, ami csak akkor kezdett fölszakadozni, amikor a saját portájához ért, s átrázkódott rajta a mohos léckerítés ismerős tapintásának villanyárama.

Nem ment be azonnal a házba. Az asszony úgyis alszik, gondolta, minek zavarnám. Félúton, a pajta előtt megállt, hogy hallgatózzék. Csönd volt, olyan mély és szokatlan csönd, hogy az istálló zajai a vastag falon át is visszhangot vertek benne, a maradék borjú fáradhatatlanul csörgette a láncot, az öreg tehenek zihálva bele-belekaptak a csutába.

A szürkületben már kirajzolódtak a tárgyak, minden a helyén volt: a falon a fagereble, a sarokban a vellák, a daráló, a szecskavágó, a fűrészbak, a szénapallás előtt a létra, csak Öreg Bojtár nem volt sehol. A tarisznya is hiányzott a szög-ről, a bot a sarokból. Bár számított rá, Balázs Gergelyt mégis meghökkentette a fölismerés: Öreg Bojtár tényleg ke-reket oldott.

Ugrott a kapuhoz, ki az utcára, s az enyhe agyrázkódástól kissé bizonytalanul futni kezdett.

A kocsmá előtt már lebzselet néhány alak. Gondolta, oda-megy hozzájuk, megkérdezi, hátha látták Öreg Bojtárt, de amikor fölismerte őket, elállt a szándékától, s behúzódott a kocsmá kerítésének egyik téglaoszlopa mögé.

Létra Jóska, a párttitkár, Kis Béla, a rendőr és Balhás-Gaál Jani képezték a csoportot. Közel álltak hozzá, hallotta minden szavukat.

– Jóska bátyám – mondta Balhás-Gaál Létrának –, hadd intézzem el ezt a vén csirkefogót! – s a rendőr háta mögül a grabancánál fogva előrántotta Öreg Bojtárt.

Létra Jóska az okkersárga kocsmafalnak támaszkodott, Beesett, csontos arcát arra fordította, amerre a kelni készülő nap első lobbanásai föl-fölsejlettek a kémények között.

A rendőr a kocsmá lépcsőjén üldögélve a bicskájával tisztogatta a csizmáját. Nevetve kapta föl a fejét, s helyeslően bólogatott, amikor a sógora a kocsmá előtti útkereszteződés közepére penderítette Öreg Bojtárt.

– Mit mondtál te annak a szöröncsétlen Balázs Gergelynek, hun keresse a bornyúját?

– Én sömmit – görbedt össze félig guggolva Öreg Bojtár. Gyakorlott mozdulattal takarta el az arcát és a szemérmét, látszott, nem megy különös eseményszámba elviselnie egy-egy kiadós verést.

– Akkor honnan tutta, hogy nálam köll keresnie, az én istállómban?

– Amikor istállóid sincs – kiabált oda röhögve Béla.

– Mit kaptál érte? Na, ide vele! Úgyis elvőszöm tüled, ha nem adod is, te, te szöröncsétlen Isten marhája – mondta Balhás-Gaál, és előrántotta Öreg Bojtár inge alól a zsinigre kötött vászonzacskót. Kivette belőle a százast. – Itt van, ni, a júdás pénz – mondta, és a vállánál fogva megfordította Öreg Bojtárt, és belerúgott az ülepébe, de nem erőből, inkább jelképesen, mintha csak a sáros-mocskos bakancsát akarta volna úgy-ahogy megtörölni.

Öreg Bojtár fölállt, leporolta a nadrágját, s amikor látta, hogy Balhás-Gaál nem figyel oda, kiköpött feléje, de olyan

kiadósan, hogy még a harmattól megfogott pornak is föl-
szállt a füstje. Balhás-Gaál ekkor már a kocsmá ablakát zör-
gette, az öreg Weisz sehogyan se akart fölébredni.

– Gyűjék, Jóska bátyám, most mi hívjuk mög – kiabált
oda Létrának.

Balázs Gergely érezte, most kéne előlépnie, kikapni Bal-
hás-Gaál kezéből a százast, de nem mozdult, megadta magát
az alattomos gyávaságnak. Pedig a háborúban az első vonal-
ban harcolt, masírozott szembe a golyókkal, de az valahogy
más volt, ott szembenállásra sarkallta minden, most éppen az
ellenkezőjére, arra, hogy hátráljon meg, meneküljön.

Fülsértően zörrent meg a függöny se takarta poros üveg
– néhány rozsdás szög fogta csak bele a festékjét, gittjét el-
hullajtott keretbe –, amikor a kocsmáros kitérte az ablakot,
s kihajolt rajta. Szőrös mellén szétnyílt a fehér hálóing,
amelynek nyakából megkötetlen pertli fityegett.

– Mit akartok már mögint? – kérdezte bosszankodva.

– Bort, mi mást – rikkantott Balhás-Gaál.

– Korán kezditök – húzódott vissza az öreg a fanyar sö-
tétséget lehelő szobába, s becsukta maga után az ablakot.

– De most az egyszer fizetünk is – kiabálta Balhás-Gaál,
s a tenyerével az ablaküvegre tapasztotta a százast, hadd
lássa a vén zsugori, nem a levegőbe beszél. – Aztán ne lö-
gyön baj a kiszolgálással. A maga savanyú képét látni se
akarjuk! A lányát küldje, a Jucit! – Jani hangja olyan erős
volt, hogy a szomszédos házak némelyikének ablakában a
korai óra ellenére is megrebbe a függöny a kíváncsisko-
dók leheletétől.

Öreg Weisz, mielőtt elindult volna, hogy ajtót nyisson,
visszanézett. A százast látván váratlanul mosolyra torzult az
arca, de csak egy pillanatra, gyorsan visszarándultak a rán-
cok az iménti fásultság kriksszkrakszába. Elvégre semmi biz-
tosíték nem volt rá, hogy vendégei betartják ígéretüket.
Lehet, megint csak elhúzzák a szája előtt a mézesmadzagot,
s amikor fizetésre kerülne a sor, s a pénzért nyúlna, majd
elkapják előle, a szemébe röhögnek, ahogy megtették már

nemegyszer eddig is. Hamar úrrá lett azonban gyanakvó bizonytalanságán, s szinte hajbókoló udvariassággal terelte vendégeit a legbelső ivószobába.

Balázs Gergely, érzékelve a közvetlen veszély feloldódását, előlépett az útszéli szederfa rejtekéből. Balhás-Gaál Jani meg Kiss Béla, a rendőr vihogva hajoltak ki a kocsmablakán, hogy heves integetéssel, hangos kiáltásokkal magukhoz édesgessék, mondván, legyen a vendégünk, Gergő bátyánk, ha már eccer úgyis a maga pénzén iszunk. Balázs Gergely, habár szívesen bekapott volna egy féldecit a Weisz-féle lélekerősítóből, mégsem fogadta el a meghívást.

Tudta, nemcsak a falu, de az asszony is pipogya alaknak tartja majd a történetek után, mégsem tehetett mást, az életfogytiglan tartó megszégyenülés bélyegét is vállalva visszatért az övéihez.

NINCS ISTEN

A bodzapuska, a kukoricaszár-hegedű, a csutkakatonák, a napraforgóbél-állatok, a madzag-istráng, a nádparipa, a fűzfa síp, a gondtalan gyerekkornak ezek az észrevétlen, de nélkülözhetetlen kellékei mind innen kerültek ki, e faluszéli ház, az istállók, a szénapajták, a szérűskertek tájékáról, innen a Mici bárány, s később, a boldog gyerekkor betetőzéseként a kiscsikó is, Mirza. A csikó még ma is megvolt. Vén, megnyomorodott igásként, a háborúban kapott szilánktól lesántulva, de élt. Gajzágónak nem volt szíve vágóhídra küldeni. Úgy érezte, ha reggelenként, amikor benyit az istállóba, nem léphetne oda Mirzához, nem veregethetné meg a nyakát, nem volna többé ugyanaz az ember, amíg azonban így virrad fel a nap, addig semmi sincsen igazán veszve. Jöhetett bármi, a föld mindent elviselt, és aki nagyon ragaszkodott hozzá, azt megőrizte. Gajzágó abban reménykedett, nem lehet másképp ezután sem. Bármilyen pletykák keringtek a faluban kolhozról, csajkarendszerről, ahol majd az asszony is közös lesz, nem hitt nekik, csak legyintett, nagyon, talán túlságosan is bízott a saját igazában.

Most mégis, a késői idő ellenére a szénaszínben vesződött az öregfejszével, ahelyett hogy odabent aludta volna az igazak álmát. A fejsze élet kikezdte már a rozsda, a nyele összeszáradt. Gajzágó a fejét csóválta, majd munkához látott. Előbb éket faragott, hogy megerősítse a nyélben a fejet, majd előkereste a fenőkövet, megpökölte, s térde közé szorítva a fejsze fejét élezni kezdett.

Eszébe jutottak a régi idők, a Cserehát, ahol erdeje volt neki is, mint minden valamirevaló gazdának. Egész télen oda jártak ritkítani, irtani. Fénylett is a fejsze pofája, mint a tükör. Azóta nemcsak a fejsze élet, az egész körülötte bozsgó világot kikezdte a romlás.

Az erdővel kezdődött. A Felszabadulás Erdőgazdaság vette, ahogy mondták, művelésbe, a gazdákat pedig kiebru-

dalták belőle. Gajzágó nem tiltakozott. Hadd vigyék, ha annyira kell nekik, gondolta. Még reménykedett is, hátha beérik az erdővel, de tévedett.

Az agitátorok egy szép napon, éppen amikor befejezték a kinti munkát, és egy kicsit megpihenhettek volna, hozzájuk is bekopogtak.

A vidám, hangoskodó társaság a kaszagyárból jött, és többnyire fiatalokból állt. A tagjai inkább hasonlítottak parvenü, mindenben csodálkozó, mindent finnyásan lesajnáló városi kirándulókhoz, mint elvakult agitátorokhoz. Azonban így is meglehetősen kellemetlen vendégek voltak, talán még kellemetlenebbek, mintha durván előálltak volna igazi szándékukkal. Ironizáló megjegyzéseiket Gajzágó nem is értette, mintha egy más bolygóról kerültek volna ide ezek a fiúk, lányok, ráadásul, ahogy elnézte őket, a szüleik ugyanolyan parasztok lehettek, mint az ő szülei. A túlságosan is naprakész, piperkőc színes zakók, pálmafás nyakkendők, a lányok rikítóan hupikék kardigánjai, a sárga, piros nejlonblúzok mind arra engedtek következtetni, viselőik mindenáron leplezni akarnak valamit, valamit, ami a félig elnyelt, de mégis unos-untalan előtolakodó tájnyelvi szófordulatokban, a szögletes gesztusokban, a szemük állásában akaratlanul megnyilatkozott, a saját múltjukat.

– Na, mi van tata – ugratták a fiúk –, misére készül? – amikor szertartásosan átöltözve, sötét ruhában, fehér ingben megjelent közöttük. Szemtelenek voltak, de nem tegezték le. Ez is azt mutatta, bármilyen buzgón majmolták, nem idomultak még teljesen a városi szokásokhoz. Egyébként a csiricsaré öltözkűkön kívül, s hogy mind nőtlen leányek, facér lányok voltak, egyéb jogcímük nemigen akadt a tatázáshoz, hiszen korban amúgy elég közel álltak Gajzágóhoz, aki a kaszagyárban a harmincvalahány évével maga is fiatalembernek számított volna.

Nem úgy itt a faluban, ahol, ha vasárnap délutánonként betért a kocsmába egy-egy kártyapartira, már rendre az öreg gazdák invitálták maguk közé. Miután apja eltűnt a háború-

ban, mint egyetlen munkabíró férfiemberre, minden rá maradt. Ebben-abbán segített ugyan még a nagypapa, de igazán nem lehetett már számítani rá, az ereje fogytán volt, és a tanácsai sem sokat értek, hiszen ebben a felfordult világban a régi tapasztalatokra hagyatkozni egyenlő lett volna az öngyilkossággal. Azért jó volt, hogy velük volt. Őrzött valamit abból az állandóságból, amely a mindent fenekestül felforgató új rend beköszöntével mindörökre elillanni látszott.

Gajzágó tisztában volt vele, nem magáért kell helytállnia, nem is csupán a családjáért, jelképesen talán az egész falu becsületéért. Így aztán, bárhogy belesápadt, tűrte a megaláztatást. Előbb-utóbb, ha nem érnek célt vele, csak megunják a zaklatást, gondolta. És valóban, túlságosan sokáig sose múltatták vele az időt, egy-két órát, ha bírták, aztán pánikszerűen szedelőzködni kezdtek. Harsány, jókedvű kiabálásuk, visongatásuk még az utcáról is behallatszott mindaddig, amíg a rozoga Csepel teherautó fel nem bődült, s porozva el nem viharzott velük.

Az ifjómunkás brigád hamar lekopott, alig egy hónapig bírták a gyűrődést. A fiatalokat Bodó Tóni, az öreg szocdemmunkás váltotta. Egyedül jött.

– Agitáció – mondta rezignált öngúnnyal. Beült a sarokba, és órák hosszat hallgatott. Nem erőltette a beszélgetést. A bort szerette, Gajzágó borát, de bárhogy kínálták, nem részegedett le soha. Tudott mértéket tartani. – Ne törődjenek velem, elvagyok én itt magamban, amíg tele az üveg, tegyék csak a dolgukat! – nyugtatta meg a háziakat. Jelenléte eleinte, legalábbis a fiatalokhoz képest, megnyugvást hozott. Gajzágó azonban, ahogy telt-múlt az idő, egyre kevésbé volt képes elviselni Bodó Tóni sunyi, lapos Júdás-pislantásait. Attól félt, egy szép napon elveszti a türelmét, és ököllel veri be ennek a laposkúszó agitátornak a csúfondáros pofáját.

Azt gondolta, a legjobb lesz, ha egy időre elkerüli Tónit. Így hát, amikor meghallotta, hogy a kutya látogatót jelez, nekivetkőzött, és lefeküdt aludni. Itt volt a helye, a konyhasarokban, hogyha éjszaka rá kell néznie az állatokra, ne

kelljen felébresztenie senkit. Tüntetően hátat fordított az ajtónak, de csak tettette az alvást, nem volt képes átadni magát neki. Többször is elszámolt ezerig, elmondott ötven Mia-tyánkot, de hiába.

Bodó Tóni közben nem zavartatta magát, az asszonytól kérte a bort, még valami bókfelét is odarittyentett köszönetképpen, és elfoglalta a maga helyét, mintha otthon volna. Figyelt és várakozott. Gajzágónak elfogyott a türelme. Lerúgta magáról a takarót, és fölült. Meztelen talpát idegesen dörgölte egymáshoz.

– Hova, hova? – kérdezte Bodó Tóni. – Csak nem ébresztettem föl? Igazán sajnálom.

Gajzágó belebújt a papucsába, fölállt, odament az asztalhoz, széket húzott maga alá, és leült. Keményen, hogy a széktámla is belereccsent. Tekintetével az agitátor tekintetét kereste, de az mindenáron elsiklott előle.

– Mit akar tülem? – kérdezte.

– Tudja azt maga nagyon jól. Különben sem én akarom, én csak várom, hogy meggyűjjön az esze, és ne akadályozza tovább a szocializmus előrehaladását, ne legyen kerékkötő. – Gajzágó nem értette, miről beszél az okostojás. Még hogy kerékkötő! Mi tagadás, szívesen megkötötte volna ő a kolhozosítás mindent eltaposó kerekét, de hát hol volt ő attól, hogy erre a kerékkötésre akár csak gondolni is merészeljen!

– Nem lépök be, nem írok alá sömmi – mondta –, ha elevenön nyúznak mög, akkor se. – Bodó Tóni mintha csak erre a nyilatkozatra várt volna, nem jött többet.

Esteledett, az almot cserélte éppen, amikor a felesége, Eszti, belépett az istállóba. Levelet hozott. Most adta át neki a kisbíró. Pergő dobolása ide is behallatszott. A levelet sietősen, de tekintélyt parancsoló, cirkalmas betűkkel, kivételes eset volt ez, maga Tarkó tanácselnök firkantotta egy darab gyűrött csomagolópapírra. Gajzágó el se olvasta a levelet, anélkül is tudta, mi áll benne. Letette a vellát, leporolta a ruháját. Szédült. Eszti, Eszti, motyogta maga elé, mi lösz velünk. Az asszony volt most egyetlen támasza, az asz-

szony, aki az öt gyerek, a temérdek gond ellenére még most is gyereklánynak látszott, védtelenebbnek és fiatalabbnak, mint amikor feleségül vette. Eszti nem szólt, bátorítóan átölelte a férfit, forró arcát a lehajló, borostás archoz szorította.

Rögvest el is szégyellte magát, hogy itt, ahol bárki megláthatja, ennyire megfélemedkezett magáról. Hátralépett, és megigazította a haját. Minden csontja fájt, fősajogtak még az ujjpercei is, mint a növésben levő kisgyereknek. Megborzongott, mint akit hideg zápor ér. Fürgén futott be a házba. A férfi lassú, bizonytalan léptekkel követte. Magukra zárták az ajtót, s itt már nem szégyellték azt se, hogy sírnak. Úgy búcsúztak egymástól, mintha örökre búcsúznának, nem lehettek biztosak benne, nem ezt teszik-e valóban.

Gajzágó megmosakodott, megborotválkozott, még az ünnepelőjét is felvette, mintha templomba készülne. Eszti batyut kötött neki, ha nem engednék haza, váltás fehérnemű meg valami elemózsia legyen nála. A gyerekek egészen befeledkeztek a játékba, élvezték a szokatlan esti szabadságot. Gajzágónak, ahogy rájuk nézett, elszorult a torka, így hát inkább el se búcsúzott tőlük, köszönés nélkül fordult ki a kapun, mintha csak a szomszédba indult volna. Addig jó nekik, amíg nem tudnak semmiről, gondolta. Nem nézett vissza Esztire se, aki pedig a kapuból sokáig kísérte a tekintetével.

A tanácsházán a késői óra ellenére nagy volt a sürgés-forgás. Sose látott, öltönyös városi urak csapkodták az irodaajtókat, idegenektől nyüzsgött az egyébként Tarkó lakásául szolgáló hátsó fertály is. Mindenki rettenetesen el volt foglalva. Gajzágóval senki nem törődött. Talán órája is álldogálhatott már a várószoba sarkában, mire valaki végre hellyel kínálta. Leült a puffadozó műbörkanapéra. Rengeg idő telt el újra. Az is megfordult a fejében, hogy föláll, és hazamegy. Senki se venné észre, gondolta, de valamilye megmagyarázhatatlan kötelességérzettől félrevezetve mégis maradt.

Odahaza az istállót nagyapa vigyázta. A világért sem költözött volna be a házba, amire pedig Eszti eleinte min-

denképpen rá akarta venni. Félt, hogy megszólják őket miatta, mivelhogy az istállóban alvás maradi szokása éppen ekkor kezdett kimenni a divatból. Öreg Gajzágó azonban hajthatatlan volt. Nem bírta a vetett ágyat.

– Oda maj’ csak mögha’ni fekszőm be – mondta, és maradt. Most is az állatok körül forgolódott. Éppen lefeküdni készült, amikor megnyikkant a léckapu. Borzas, a korcs komondor rákezdett az ugatásra. Már az első vakkantások után nyilvánvaló volt, a kutya idegenekkel harcol. Az öreg, mint a régi betyárvilág neveltje, tudta, mit kell tennie. Betámasztotta az ajtót, megragadta a vasvella nyelét, és a deszkák közötti résen így lesett ki az udvarra.

Balhás-Gaál Jani, a községi párttitkár részeges fullajtárja éppen ekkor verte le lábáról a kutyát vasdoronggal. Borzasnak a gerincét érte az ütés. Lerogyott a földre. Megpróbált föltápaszkodni, de csak a mellső lába engedelmeskedett az akaratának, a hátsót a porban elnyújtóztatva, bénán húzta maga után, s közben szakadatlanul vinnyogott. A háttérben Kiss Béla, a rendőr biztosította az akciót. Széttérpesztett lábbal, jobb kezének nagyujját a revolvertáska fölött a derékszíjába akasztva posztolt a kapuban. A két cigánygyerek csak most, látva hogy a kutya bevonszolta magát a házába, merészelt előlopakodni a kerítés mögül. Leakasztották a léckaput, és biztos, ami biztos, betámasztották vele a kutyaház bejáratát. E felesleges óvintézkedéstől felbátorodva azonnal nekiestek az istálló ajtajának. Úgy lökték be, egyetlen nekifutásra, hogy a lendülettől csaknem beleszaladtak az öreg védekezőn maga elé tartott vellájába. Elbizonytalanodva, segélykérően pislogtak hátra Balhás-Gaál felé. Az öregnek úgy reszketett a keze, majd elejtette a vellát, de azért kitartott. Balhás-Gaál nem volt tekintettel sem az öreg állapotára, sem a korára, tejes erőből odacsapott a furkósbottal. A vella kipattant az öreg kezéből, s pengve vágódott végig az istálló ganyélucskos járdáján. A suhancok most már gond nélkül lökték félre a pusztá kézzel hadonászó öreget.

– Nyugi, papa, ne ugráljon, mert a végén még valami baja esik! – mondták, és gögösen felvihogtak.

A kötőfékek oldozásával nem sokat vesződtek, a bicskájukat kapták elő, azzal vagdosták el valamennyit. Az állatok megzavarodva topogtak, bögtek, nyerítettek. A fiúk az udvarra terelték őket. Odakint már Balhás-Gaál is besegített a furkósbotjával, így minden nagyobb fennakadás nélkül sikerült a kapu felé irányítani a tétovázó csordát.

Öreg Gajzágó, mint egy ezeréves, odatámasztott bálvány, úgy állt az eresz alatt. Háta mögött a kifosztott istálló, szemben vele a feldúlt udvar, de mintha minderről tudomást se vett volna. Miközben pedig nagy volt a felfordulás. Az állatok megmakacsolták magukat, a körülöttük hadonászó két cigánygyerek minden igyekezete ellenére sem akartak elindulni. Mirza egyenesen kivált közülük, s Balhás-Gaál furkósbotjával is szembeszállva visszaügetett az istállóhoz. Az ajtó előtt megállt, és segélykérőn fölnyihogott. Az öreg nem mozdult. Látszólag egykedvűen szemlélte azt is, ahogyan az egyik visszaszalajtott suhanc a kötőféket megragadva vad szitkozódások közepette rángatni, rugdosni kezdte Mirzát. Miközben a suhanc megállt, hogy erőt gyűjtsön az újabb rúgásokhoz, ütlegetéshez, Mirza még egyszer visszafordította a fejét, de már nem nyerített. Az öreg szeméből ekkor mégiscsak kicsordult egy könnycsepp, azonban el is enyészett nyomban a megkérgesedett ráncok között.

Mindeközben Gajzágó a tanácsháza előszobájának műbőrkanapéján várakozott, ha nem is türelmesen, de mindenképpen kitartóan. Az ajtók tárva-nyitva voltak, így át lehetett látni az egész óriási Komoróczy-lakást. A család kitelepítése után ez szolgált tanácsháza gyanánt. A hallból, itt üldögélt most Gajzágó, legalább hét ajtó nyílott. A legnagyobb, duplaszárnýú mögött terpeszkedett az üres, valami-kor szebb napokat látott nappali, a nappali mögött pedig az oroslánbarlang, Tarkó dolgozószobája. Gajzágónak az volt az érzése, az óriási barokk íróasztal mögül Tarkó csakis őt figyel, a telefonálgatást, a fiókok huzigálását, a kalamárisban való kotorászást, a tollszárrágcsálást csakis figyelem-elterelő szándékkal végzi. Nem akarta tovább folytatni ezt

a türelemjátékot, amolyan minden mindegy alapon fölállt, s elindult kifelé, az udvarra vizelni. Tarkó azonban lecsapott rá, kiugrott az íróasztala mögül és elállta az útját.

– Mi újság, bátyám? Örülök, hogy eljött – kellette magát lelkendezve, és olyan óvatosan csalogatta, terelgette befelé Gajzágót, mint állatidomár a befogásra kiszemelt veszélyes vadállatot. A mézesmázás mosoly még akkor sem olvadt le az arcáról, amikor sikerült Gajzágó háta mögött becsapnia s kulcsra zárnia a dolgozószoba ajtaját. Gajzágó nem lepődött meg, kezdettől gyanakodott, tudta, Tarkó cinkelt lapokkal játszik, de nem volt más választása, mint hogy rábízta magát. Tudta, nem várhat tőle semmi jót, és mégis. Őt legalább ismerte, nem úgy, mint ezeket a nyálas szájú, gyűlölködő tekintetű idegeneket.

Tarkó most már, hogy révbe ért, ismét úgy tett, mintha megfeledezett volna Gajzágóról. Halaszthatatlan szösmötölnivalója támadt az íróasztalon. Az olvasólámpa fénykörében úgy csillogott a homloka a pórusokon kiütköző zsíros verejtéktől, akár egy köztéri bronzszobor eső után, s olyan volt maga is, kíméletlenül mozdulatlan. Gajzágó eleinte örült a haladéknak. A várakozás azonban egyre elviselhetetlenebbé vált. A batyu is zavarta, megpróbálta a háta mögé rejtetni, de sikertelenül. Érezte, Tarkó lapos pillantásokkal, kedvtelve lesi a zavarát. Ettől még jobban zavarba jött. Verejtékezni kezdett. Vizelési inger gyötörte. Érezte, valamit tennie kell, mert így nem bírja tovább.

Odalépett Tarkóhoz. A batyut gondosan letette az asztal sarkára, aztán kicsit meggörbedve előrehajolt.

– Itt üss mög! – mondta, s jobb mutató ujjával a bal arcára bökött. Tarkó kurtán, élesen fölnevetett.

– Ne tréfáljon, bátyám! – kászálódott ki az asztal mögül, és a szoba közepén terpeszkedő öblös bőrfotelekre mutatva hellyel kínálta Gajzágót. Gajzágó gyanakodva nézegette a foteleket, esze ágába se volt leülni. – Parancsol kávét? – folytatta tovább az udvariaskodást Tarkó. Andrea, a titkárnő egy titkos oldalajtón belibbenve máris hozta a kávét. Gaj-

zágót elfutotta a méreg. Ellene volt ennek az új világ hozta presszó-feketének. Meg volt győződve róla, hogy aki csak a nyelvét beleérteti, menten elkárhozik. Most azonban látta, nincs mese. Hát akkor hadd jöjjön, gondolta, a feketeleves. És elvette a tálcáról a maga csészéjét. Még örült is, hogy ilyen kevéssel megússza. Nincs az az ördögkulimásza, amit szívesen föl ne hajtott volna, csakhogy innen menekülhesen. Tarkó otthonosan huppant le az egyik fotelbe a saját kávéja mellé, kavargatni kezdte, ízlelgette.

– Kedves bátyám, hát maga nem ül le? – nézett föl bátorítón Gajzágóra.

– Jó lesz nekem így is – hárította el Gajzágó.

– Kihül a kávéja! – unszolta tovább Tarkó.

– Hány cukrot tehetek bele? – duruzsolt a másik oldalról Andrea készségesen. Önkéntelenül rá is átragadt a főnök nyájaskodó igyekezete. Gajzágó, amikor meglátta a kifestett, piros körmöket a cukros tálca körül matatni, olyan mérges lett, mintha Andrea a saját elkurvult lánya lett volna.

– Egyet se – mordult föl. Andrea ijedten hátrált ki a szobából. Gajzágó az apjára emlékeztette, s ettől annyira zavarba jött, hogy az ajtót is elfelejtette becsukni maga mögött.

– Andikám, az ajtó! – kiabált utána szinte ijedten Tarkó, de már késő volt, mindketten meglátták, amit pedig jobb lett volna nem látniuk. A hallban összecsdüült férfitársaság közepén kipirulva, cigarettázva Mikola tanárnő keltette magát. Hát erre a nőszemélyre kell nekünk rábíznunk a gyerekeinket, szörnyedt el Gajzágó. Megértette, a csapda bezárult.

A tanárnő másokra pazarolt ragyogását látva egészen más okból, de Tarkónak is a fejébe szaladt a vér, mégis úgy tett, mintha semmit se vett volna észre. Aprólékos gonddal cukrozta, kevergette a kávéját, beleszürcsölt, ízlelgette, elég édes-e már. Nem férfi az ilyen, gondolta Gajzágó megvevően, és azon forrón, keserűen, egyetlen mozdulattal, mint egy hajnali féldecit, felhajtotta a magáét, amely tüzes törként szaladt le a torkán. A szeme se rebhent. Gyerekkora

vásári tűznyelői jutottak az eszébe. Ha azok az ostoba csepürágók kibírták, én miért ne bírnám ki, gondolta.

– Ez igen! – csettintett Tarkó őszinte ámulattal illetve Gajzágó produkcióját. – Látom, magának is ízlett. – Gajzágó bosszús arckifejezésének láttán kimondhatatlan elégedettség töltötte el. Hátravetette magát a csapágyas fotelben. Egy darabig lehunytt szemmel élvezte a hintáztató maradék lendületet. Amikor a fotel lecsillapult, csalódottan állt föl. Idegesen kezdett járkálni a szobában. Az egérrágta padló csak úgy nyögött az elfojtott indulat súlyát hordozó léptek alatt.

Mikola Anikó kacagása a csukott ajtón s Tarkó lépteinek indulatos dobogásán is átsilینگelt. Tarkó úgy dühöngött, olyan féltékeny szenvedéllyel, mintha nem is ő kérte volna meg a tanárnőt, hogy szórakoztassa a központi elvtársakat. Arra igen, vitázott magával Tarkó, de arra nem, hogy fel is kínálkozzék nekik. Ráadásul Andrea is eltűnt. És éppen most, amikor a legnagyobb szüksége lett volna rá. Az íróasztalon heverő iskola-csengőt hívta segítségül. A hirtelen, nyers fémhangok durván kaszaboltak bele a diszkrét összeesküvés-morajba. Andrea, arcán bocsánatkérő mosollyal, mintegy varázsütésre libbent vissza a szobába. Az ajtónyitás részében Tarkó tekintete összetalálkozott a hirtelen magára maradt Mikola tanárnőével, s kárörvendő kéjjel fogta fel a belőle áradó cigarettáizú, csalódott keserűséget. Kissé jobb kedvre derült tőle.

– Hozd az ívet! – súgta Andrea fülébe Tarkó olyan közeli, hogy a lehelete megcsiklandozta a lány tarkóján ágaskodó szanaszét tincseket. Andrea borzongva siklott odébb, de az arca tüzelt, a szeme csillogott. Tarkó nem állhatta meg, hogy rá ne paskoljon a fenekére. A bizalmas közeledést Andrea ingerlő sikkantással fogadta. Enyelgésüket látva Gajzágó undorodva köpött ki a padlóra. Az apja lehetne, morogta. Az ablakon próbált kifelé bámulni, de semmit se látott, mert az üveget már feketére satírozta az éjszaka. Tarkó ingerülten kapta föl a fejét, de nem szólt, inkább maga taposta el a padlón csillogó köpést, mint valami gonoszul füstölő csikket.

Elvesztette a türelmét, megragadta Gajzágó mellén az inget, és irodakukac testalkatát meghazudtoló energiával lökte a mezei munkákban megedződött erős férfit a terpeszkedő fotelbe.

– Itt írja alá! – mondta, és az előkészített belépési nyilatkozat alján meghúzódó kipontozott rovatra mutatott.

Már bánta a sok totojázást. Ezekkel csak így lehet bánni, gondolta. Csakis az erőszak nyelvét értik, semmi mást.

– Nem írom! – mondta Gajzágó. Tarkó nem akart hinni a fülének. Felhúzta a szemöldökét.

– Nocsak! Makacskodunk? – kérdezte csodálkozva. Az órájára nézett. Úgy számolta, Létra Jóska kompániájának már réges-rég be kellett volna fejeznie a rekvirálást. Tudta, Létrában meg lehet bízni, éppen ezért volt ideges. Nem értette, mi ez a késlekedés.

Nagyon szerette volna már kidobni Gajzágót, akinek a pökhendisége végtelenül a terhére volt, de meg volt beszélve, hogy amíg nem kap értesítést Létráéktól, addig elhúzza valahogyan az időt, s bent tartja Gajzágót, nehogy valami kellemetlenséget okozzon.

Semmi szükség nem lett volna erre a túlzott óvatoskodásra, erre a kutya-komédiára, nyugodtan aláhamisíthatta volna a belépési nyilatkozatot, hiszen nincs az a bíróság, amelyik egyáltalán hajlandó volna megvizsgálni, hogy hiteles-e az aláírás. És ha megvizsgálná is, ki adna hitelt a nép ellenségének, egy zsírosparasztnak vele szemben? Igen, a túlzott lelkiismeretesség, az visz engem a sírba, gondolta, és visszaült az íróasztalhoz.

Megcsörrent a telefon. Na végre, gondolta. Andrea vette fel.

– Igen, igen, átadom az üzenetet – csiripelte a kagylóba. Óvatosan, mintegy simogatva megérintette Tarkó vállát, majd a fülébe duruzsolta a várva várt szavakat.

– Létra elvtárs azt üzeni, minden rendben van. – Tarkóban Gajzágó önhitt arckifejezését látva fölébredt a dac. Alá fogod írni, vén csirkefogó, csak azért is, saját kezűleg. És mosolygott.

– Még mindig nem gondolta meg magát, bátyám? – nyá-jaskodott hamisan. Gajzágó a fejét rázta. – Kár makacskodnia, az ilyesmi nem vezet jóra. Most még békésen megegyezhetnénk, bennem megvan a jóindulat, de később ki tudja, mi lesz – szemével a kinti elvtársak felé intett –, az már nem rajtam múlik. – Gajzágó ugyanúgy hallgatott, mint eddig, de Tarkó megérezte, odabent, a lelke mélyén puhul már. Tovább ütötte hát a vasat. Így, meg úgy, ez csak olyan papírszövetkezet lesz, az állat, a föld, minden a gazdáknál marad. Nem kell megválni, hehehe, nevetett, a kedvenc Ris-kától. Mi a vetőmagot adjuk, meg a gépeket. Nem kényszerítünk semmit senkire, csak segítünk.

Itt hatásszünetet tartott. A hirtelen beállt csönd Gajzágó minden erejét kiszívta. Egész testében remegett. A fotel úgy ringatta, mint magatehetetlen kisgyereket a bölcső. Tarkó érezte, közel a cél, de tudta azt is, most kell igazán türelmesnek lennie, nem adhatja jelét diadalmas elégedettségének. Lopva kacsintott Andreára. A lány akár egy kedvesnővér hajolt Gajzágó fölé. Melle, amelyet melltartó nélkül hintáztatott a blúz sejtelmesen áttetsző műszálas anyaga alatt, Gajzágó nyakszirtjét birizgálta. Gajzágó tudta, ez az ördög kísértése, nem állhatott ellen neki mégse. Az ív fölé hajolt. A keze azonban nem mozdult, akár egy idegen páncélos állat, görcsösen várakozott.

– Bátyám, hát maga nem hisz nekem? – adta a sértődöttet Tarkó.

– Az állatokat sajnálom.

– De hiszen mondtam már, hogy azokat nem kéri senki.

– Maradhatnak?

– Ha egyszer megígértem!

– Meg is esküdnél? – Tarkó kínosan felnevetett.

– Aztán mire esküdjek?

– Az élő Istenre!

– Nem is a pártra – buggyant ki Andreából a kotnyeles nevetés, amit azonban Tarkó szúrós tekintete azonnal az arcára is fagyasztott.

Tarkó bosszús volt. Azon tűnődött, meddig mehet el, meddig játszhatja büntetlenül ezt a komédiát? Most legszívesebben nemes egyszerűséggel pofán vágta volna, meg-rugdosta, megtaposta volna Gajzágót. Célravezetőbbnek látszott, már csak egészségügyi szempontból is, ha kiéli, és nem fojtja el az indulatait. Mégis türtőztette magát.

Nem mintha a hamis eskütől félt volna, jobban meg volt edződve ő már annál, semhogy ilyen kicsiségeken fennakadjon. A vallásos nevelés maradványait természetének veleszületett hedonizmusa folytán régen kiszellőztette magából. A külön-külön szemináriumokon hallott mozgalmi közhe-lyek ebbéli igyekezetében ugyancsak a kezére játszottak. Az alakoskodás meg szinte a vérévé vált, hiszen ha nem ta-gadja meg a családját, titkolja el az okirathamisítástól se riadva vissza a származását, most nem a tanácselnöki bársonyszéket koptatná, börtönben, esetleg valamelyik internálótáborban csü-csülne. Ismerte magát, azt egyszerűen nem bírná ki. Színevál-tozását ő egyáltalán nem tartotta árulásnak. A körülmények változtak meg, és ha nem akart elpusztulni, neki kellett alkal-mazkodnia hozzájuk, a fordítottjára hiába várt volna.

Égészen belefájdult a feje, amikor mindezt végig gondolta.

Ahogy ránézett Gajzágó arcára, erre a saját igazától ön-hitten megdicsőült arcra, elfutotta a keserűség.

És az én igazam, az én igazammal ki törődik? Ezek azért a nyavalyás pár holdért, a pókos lovukért, keshedt üszőjü-kért embert ölnének. És én? Akkor mit szóljak én, aki többet vesztettem, jóval többet náluk? Jó, igen, nyertem is közben, de hát nyerhetnének ők is, akinek esze van, aki nem ma-kacskodik, beáll a sorba, nyer mind, elnök lesz, brigádve-zető, raktáros. Egy darabig teli lesz a kondér. Aki közel ül hozzá, nagykanállal meríthet, aki elhúzódik, magára vessen!

Bármennyire bánta is már, hogy belekezdett, úgy döntött, végigjátssza ezt a kutyakomédiát.

– Isten engem úgy segéljen! – Jobb kezét a szívére tette, a balt az égre emelte, így mondta ki, ahogyan gyerekkorá-ban megtanították rá, az eskü szavait.

– Hogy az állatokat nem bántalmazom! – egészítette ki Gajzágó. Tarkó ezt is, mint akinek már minden mindegy, engedelmesen utána mondta. Aztán, hogy enyhítsen a hamis eskü lelkére nehezedő súlyán, szemérmetlenül, élesen fölnevetett.

– Így jó lesz – kérdezte –, most már elégedett? – Gajzágó fölállt, kissé rogyadozva, de azért határozottan az asztalhoz lépett, fogta a bugyrát, és menni készült.

Hogy ezeket sose hagyja cserben ez a kicsinyes akkurátusság, képedt el Tarkó, miközben útját állta Gajzágónak, s hirtelen hangot váltva durván ráordított.

– Itt marad, megértette! – És távozott. Hajnalodott, mire Gajzágó rászánta magát, hogy ellenszegüljön Tarkó parancsának, s elhagyta a dolgozószobát. Az egész házban tárva-nyitva, üresen tátongtak a szobák, cigarettabűzös, sivár rendetlenség uralt mindent. Biztosan mulatnak valahol, gondolta Gajzágó. A faluban legendák terjengtek a szőlőhegyi orgiákról. Legszívesebben futva tette volna meg az utat házáig, de a lába nem engedelmeskedett, bizonytalanul tá-molygott, mintha mankókon járna. Ráadásul újra erőt vett rajta a vizelési kényszer. Csoda, hogy eddig kibírtam, s nem hugyoztam magamat össze Tarkó szeme láttára, az lett volna csak igazi szégyen. Hálát adott Istennek, hogy nem így történt. S végre valahára a Komoróczy-kert kerítésének tövébe lépve könnyített magán.

Hazatérve nem számított semmi jóra, a feldúl udvar, a kifosztott istálló látványa mégis meglepte. Nem gondolta volna Létra Jóskáékról, hogy képesek ilyen alapos munkát végezni.

Eszti hiába próbálta békítgetni, becsalogatni a házba: apád is rosszul lőtt, ágynak esött, gyere, nézd mög, ű is látni szeretne téged! Gajzágó nem engedett, menj, mondta, tö-rődj vele, meg a gyerekekkel, nekem más dolgom van. A szénaszín felé vette az útját.

Nem sietett, ráérősen nézett körül, mint akinek minden mindegy. A feltépett ajtajú, üres istállóból szenvtelenül áradt

a csönd. Az aprójóság sem mert életjelt adni magáról, egyetlen tyúkkottyantás, kakaskukorékolás nem hallatszott. A kutya sem vakkantotta el magát. Ezt aztán már tényleg nem tudta mire vélni Gajzágó. Először arra gondolt, talán agyonlőtték Borzast, de akkor miért támasztották be az ól ajtaját? Elhúzta a kutyaól bejárata elől a kiskaput, leguggolt, hogy benézzen. Borzas ernyedten nyúlt el a szalmán, már csak a szeme élt, azt emelte föl reménytelenül a gazdájára. Gajzágó óvatosan megérintette a kutya cserepes orrát. A tenyerével merített a teli vizes-csajkából, s a vizet a kutya ki-lógó nyelvére csorgatta. Fölállt, és elindult a szénaszín felé.

Bakancsa visszhangosan kopogott a betonkeményre szikkadt földön, mintha egy óriási bádogdobozban lépkedett volna. Maga is megijedt a visszhangzó koppanásoktól. A szénaszínt elkerülte a dűlő, itt még helyükön voltak a tárgyak, úgyhogy könnyen megtalálta az erdőirtó öregfejszét. Előkereste a fenőkövet. A fejsze fokát a térde közé szorította, majd a megköpködött fenőkövet ferdén a fejsze pofájára fektetve lassú, körkörös mozdulatokkal élezni kezdett. Amikor a fejsze éle krómos-fehéren világitani kezdett, visszatette a fenőkövet a helyére. Vállára vette a fejszét, és kilépett az udvarra. A körtefa alá érve lehajolt, fölvelt egy hullott szemet, és zsebre tette. A letépett kaput úgy-ahogy visszaakasztotta a sarokvasra, behúzta maga mögött, és elindult a faluszél irányába.

A hajnal érintése hólyagot húzott cserepes ajkára, üvegport hintett gyulladt szemhéjára. A falu hideglelősen hallgatott, mintha csak mímelte volna az alvást. Gajzágónak az volt az érzése, minden behúzott spaletta, leeresztett függöny mögött álmatlanságtól dagadt szemgolyók parázslanak, lelkiismeret-furdalástól nyugtalan vénasszonyok, agitátoroktól rettegő gazdák, a rosszéletű Mikola Anikó darázscsípés szavaitól megbolydult csitri lányok lapulnak, és őt figyelik, titokban kárörvendően rajta röhögnek. Föllélegzett, amikor a falu elmaradt mögötte. Az utolsó házat elhagyva még viszsza is köpött.

Az Örvényes csenevészén vánszorgott a fahíd pallói alatt, s mint a véletlenül földre ejtett cérnaszál, úgy kanyargott tovább, amíg el nem tűnt az ártér zegzugos füzesében. Édeskés, bódító őszillat itatta át a varasdi cukorgyár szennyvizének vegyszeres mézgaleheletét, de Gajzágó mindezt észre se vette. Csupán arra vigyázott, nehogy elvétse az ösvényt, amely a bozótossal körülvett, dombnak se nevezhető halom oldalában kanyargott fölfelé. A fejsze mázsányi súllyal nehezedett a vállára, mintha búzászsák lett volna. Alig bírta, de már nem tehetette le. A térdé többször is megbicsaklott, mire sikerült a gyöngé kaptatót legyűrnie. Amikor fölért, lelökte válláról a fejszét, s fölnézett. Tekintete összetalálkozott Krisztuséval, akinek lakkozott szeme tükrén úgy rajzottak a rozsdafoltok, ahogy delelő ökrökén a legyek.

A feszület lábánál befőttesüvegben friss vadvirágcsokor virított így nyár végeztével is. Senki nem lakott a közelben, hivatalos gondnok nem volt kijelölve, mégis mindig akadt valaki, aki vizet cseréljen a zöldesen algahomályos befőttesüvegben. Nem ez volt azonban az egyetlen rejtély, amely a feszületet körülvette. Furcsa, megmagyarázhatatlan jelenségek, hogy ne mondjuk, csodák egész sora vonzotta hozzá hetedhét határból nemcsak a gyógyulásért esedező betegeket, a vigaszt áhító sorsüldözötteket, a könyörületet remélő bűnösöket, az alamizsnát váró nyomorultakat, de a közömbös kíváncsiakat is.

A feszület nem volt különleges műalkotás. A horganyzott lemezből domborított, festett Krisztus sorozatmunka lehetett. A legutóbbi átfestés helybeli mester, festői ambíciókat tápláló bádogos, kovács vagy asztalos kezére vallott. Az arcon a szenvedést karikatúraszerűen mímelő grimasz, a szikkadt birkózó-izmok részletes, de pontatlan kidolgozása nagy beleélő képességről és csekély mesterségbeli jártaságról tanúskodott. A legendák azonban nem is annyira Krisztus alakjához, hanem a kereszthez fűződtek. Állítólag az a tölgyfa, amelynek villámsújtotta, elszenesedett maradékaiból a durván egymásba csapolt, kötéllel összehurkolt

keresztfa készült, ezer évig takargatta terebélyes lombjával ezt a honfoglalók által őrhelynek kiszemelt dombot, amíg valamikor az első világháború kitörésének, a haza széthullásának előestéjén bele nem csapott a villám. Nem véletlenül. Valamelyik Létra nagyapa a határból hazatérőben a lombja alá húzódott a hirtelen lezúduló zápor elől. Isten pedig a Létra nagyapa védelmezőjén töltötte ki a haragját. A fa, a szemtanúk szerint, a zuhogó zápor ellenére sercegeve, mint a pincében felejtett gyertya, csaknem csonkig égett. Csupán az a két elszenesedett derékvastagságú ág maradt meg belőle, amelyekből aztán a család a keresztet állíttatta.

Rájuk vall, hogy hogyan, gondolta Gajzágó, miközben szemét lesütve azon mesterkedett, hogy valahogyan azért mégis elkerülje a megváltó bádogtekintetét, de hiába, a pergő, fehér festék alól, mint a röntgensugár, a csontjait is átvilágítva nézett le rá az Isten. Úgy érezte, ha már így lelepleződött, nincs miért fájdalmas, sértődött titkát takargatnia.

– Nincs Isten! – bukott ki belőle a rettenetes mondat, amelytől, most, hogy így kimondta, maga is megrémült. A mondat azonban elhangzott, és nem lehetett visszaszívni. Érezte, nincs erő, amely azt, ami kimondatott, ki nem mondottá tehetné. Sietve köpte meg a markát, lendítette feje fölé a fejszét, amely feledve iménti irreális nehézkedését, könnyedén siklott a levegőben, de súlyosan zuhant le a feszület tövére. A köszörült él krómosan csillogott. A szilánkok Gajzágó arcába fröccsentek.

A fejszedöndülésre felbozsogtak a dermedt darazsak. Sorban kimásztak az odvukból, s megültek a lándzsa ütötte seb peremén. Bármilyen zaklatottak voltak, nem voltak képesek szárnyat bontani a hajnali dermedtségben. Bódultan hullottak le Gajzágó lába elé, vagy eltévedt sörétként, a föl-röppenő szilánkok közé keveredve Gajzágó arcába csapódtak, a szájába, az orrlíkába, a szeme gödrébe, a hajába ragadtak. Gajzágó nem törődött velük. Dühödten forgatta a fejszét. Darázscsípésektől bedagadt szemével alig látott, a munkát azonban nem hagyta abba. Talán ha akarta volna,

se tudja abbahagyni, a fejsze szinte magától röppent föl, majd zuhant le újra meg újra. A monoton fejszezuhogásnak kurta-furcsa reccsenés vetett véget. A kereszt félrebillent, elfordította a szárnyát, és Gajzágó felé zuhant. Gajzágó a bedagadt szemhéjak közötti pengevékony résen át is észrevette, hogy a festett tekintet tükre szemrehányón, de azért megbocsátón feléje rebben. Elugorhatott volna, de nem tette. Leengedte a fejszét. Nem, már egyáltalán nem tartotta fontosnak, hogy tiltakozzék a sorsa ellen, amely kitárt karal, feketén készült magához ölelni.

TÜCSKÖK, BOGARAK

A nyár sárga köténye telis-tele volt velük, a fű torzsa alatt, a göröngyök alá fűrt apró lyukakban lapultak, s mi bódultan vadásztunk rájuk. A vegyesbolt használt papírzacskóiba gyűjtöttük őket. A foglyok dalos kedvüket elfeledve némán kaparászták a papírt. Az éles, karistoló hang olyan volt, mint amikor az álombéli óriás bakancsa alatt megcsikordul az üvegre szórt homok. Talán éppen idegtépő idegensége miatt volt annyira vonzó számunkra ez a hang, jártuk érette étlenszomjan naphosszat a mezőt, ejtettük foglyul a busa fejű, behúzott nyakú, mélabús tücsköket.

A vadászat egyszerű volt. Fűszálat dugva a kiszemelt lyukba addig kellett ingerelni a rejtekhely érdektelenséget mímelő lakóját, amíg az visszatámadva bele nem harapott a fűszálba, s a harapás késétől elvakulva észre se vette, hogy a fűszállal együtt ő is a napvilágra került, s odapotytyant a zacskóban kaparászó társai közé. Minden látszat ellenére nem bántani akartuk, sokkal inkább a barátságunkba szerettük volna fogadni a tücsköket. Kegyetlen ragaszkodásunk azonban nem hozott eredményt, nem sikerült soha a küszöbnél beljebb csempészni őket a házba. Nagymama, a tücsökszelídítés engesztelhetetlen ellensége mindig utunkat állta.

Az indítékait nem értettük. Talán a ház törékeny békéjét féltette tőlük? Azt a pusztulásra ítélt békét, amelynek felülvizsgálásába – bizalmas beszélgetések, tiltott rádióadók hallgatásának titkát őrizve – nemegyszer nekem is részt kellett vennem? A ház előtt strázsálva trillázó füttyel, bagolyhuhogással vagy éppen tücsökcirregéssel kellett jeleznem, ha hívatlan vendég közeledett.

Mi a tücsköket nem tartottuk hívatlan vendégeknek. Éppen ellenkezőleg, barátainknak gondoltuk őket. Mi igen, de hogy ők mit gondoltak rólunk, azzal bezzeg nem törődünk. Pedig talán törödnünk kellett volna. A fogolylét jajával.

Az általunk ütött sebek gyógyíthatatlan, mégis gyógyításra vágyó fájdalommal.

Azt képzeltük, ha papírzacskóba zárt barátaink bejuthatnának a házba, otthonosabbá tennék azt. Énekük lecsillapítaná félelmeinket, minden lidércet elűzne, s a mezők meleg szabadságát varázsolná a helyükbe. Cserében pedig a ház megóvná őket a tél fagyától.

Azonban mintha maguk a tücskök is nagyanyámmal értettek volna egyet, amikor a küszöb előtt kiborítottam őket a zacskókból, eszük ágában sem volt befelé, a házba törekedni. Aki közülük képes volt legyőzni az ijedtség dermedését, a sérült végtagokból sugárzó fájdalmat, az udvar felé vette az irányt. A többség azonban erre az ideiglenes menekülésre se volt képes, szanaszét a tornác sárgafölddel simára sikált padlatán, mint egy marék szurokgalacsin, magatehetetlenségbe burkolózva várta a halált.

Nagymama még ebben a tragédiában is talált hasznosítható lehetőséget, a dermedt tücsköket kukorica közé keverve készített csemegét a disznóknak.

A sok hiábavaló igyekezet elvette a kedvünket minden közös kalandozástól. Nyúlfiakra vadászva gázoltuk össze a zsendülő vetést, fácánoknak vetettünk kelepécét, rókafiakra lestünk a löszpartba vájt odúk előtt, de már nem együtt. Különkülön, magányos harcosokként jártuk az erdőt-mezőt, a faluszél zegzugait, mintha minden közös ügy elveszett volna.

Azért egyszer még összegyűltünk. A finoman percegő csönd úgy borult ránk, akár a felfordított befőttesüveg a szüreti darazsakra. Hatan voltunk, a hetedik, kis Kántor hiányzott. Éppen ez a hiányzás volt találkozásunk oka. Kis Kántor hirtelen tűnt el a látókörünkől. Napok óta nem láttuk már. Nemcsak az iskolából hiányzott, otthon se találtuk. Hiába próbáltuk meglátogatni, zörgettünk náluk, nem nyitott ajtót senki.

Az utunk naponta legalább kétszer, esetenként többször is ott vezetett el a tanácsháza propaganda-kirakata előtt. A kirakat a községi rajztanár áldozatos munkájának következtében meglepő népszerűsége tett szert. A tanár úr kezdetben

a Ludas Matyi című országos vicclap kulákellenes, kétlakigúnyoló karikatúráinak életnagyságúra növesztett alakjaival népesítette be a hajdani üzletet: vasvillabajszú zsírosparasztokkal, pénzeszsákon szivarozó pohos kapitalistákkal, begyes-potrohos titkárnőkkel. Egy idő óta azonban stílust váltott, a mélyrealizmus irányába mozdult el. Felhagyott a vicclap szolgálai másolásával, az életből, nemegyszer a falu életéből merítette a témát, lakói közül választotta ki a pellengérre állított alakokat is.

Most éppen Kántor papa – „a klérus ügynöke” – volt soron, amint azt a nyakába akasztott tábla hirdette. Alakját nem a szokásos keménypapírból kivágott, lécvázra kasírozott sziluett jelenítette meg. Igazi, háromdimenziós szoborként jelent meg. Olyan élethűen, mintha ő maga állt volna oda krétaszínűre festett arccal, mozdulatlanul a kirakatba. Azonban a bábu lét alatt parázsló tekintet vádló sugallatával szembesülve sem kerestük az igazságot, annyira féltünk tőle.

A Lapos-rétben, a régi rejtékhelyünkön találkoztunk, pedig még csak össze se beszéltünk. Nem kovácsoltunk semmilyen tervet. Magától körvonalazódott, mit kell tennünk.

A fedeles vödört Bősze Sanyi emelte el otthonról, és már az iskolába magával hozta, az öntéshez szükséges kannát én szereztem be. A készségeket az útszéli bürübe rejtettük, nehogy feltűnést keltsünk. A lustán terpeszkedő koradélután kedvezett a vadászatnak. A fedeles vödör pillanatok alatt megtelt kiöntött pockokkal.

A falu csaknem teljesen kihalt volt. Nemcsak a pap, az orvos, a gyógyszerész, az iskolaigazgató meg a mesteremberek süppedtek el a délutáni szunyókálás mámorába, a mezőn dolgozók is ebéd utáni pihenőjüket töltötték a dülőutakat övező bokrok árnyékában. Csupán a hivatalban volt némi mozgás, itt kávézással ütötték agyon ezt az emberi cselekvésre alkalmatlan időt.

A vöröscsillagos szovjet emlékművet szegélyező, alakra nyírt sövény oltalmában foglaltunk állást, éppen szemben a tanácsháza nyitott ablakaival. A parancsot Szajkó Laji adta ki.

– Tűz! – vezényelt Laji. – Tűz! Tűz! – És a pockoktól rángatózó, vértől piros zacskók újra meg újra útnak indultak a nyitott ablak irányába. A villámostrom pár pillanat alatt lezajlott. A félelemtől pánikba esett, szinte eszüket veszített állatok nemcsak egymást harapdálták véresre, olyannyira, hogy némelyiknek a füle, a farka, de még a lába is hiányzott, hanem Laji mutatóujjából is kicsíptek és bekebeleztek egy darabot. Az ostrom végére a vastag papírzacskókon is lyukat rágtak, néhányan már a levegőben kikászálódtak a zacskóból, s nyüsztő, eleven gránátként csapódtak az íróasztalon felhalmozott akták közé.

Még el se készültünk a szorítókötéssel, amely Laji ujjának vérzését volt hivatott elállítani, amikor kitört a pánik. A tanácsháza ajtaja úgy vágódott ki, mintha légnyomás tépte volna fel.

A helyi közigazgatás női személyzete egymás sarkába hágva, visítózva tódult ki rajta. A menekülést Andrea, az újdonsült, kedvenc titkárnő fedezte. Egyik túsarkú cipőjét, amelynek sarka a csorba téglalépcsőben megakadva letört, a kezében tartotta, s vissza-visszafordulva a pockokat fenyegette vele, miközben selyemharisnyás meztelenségét kénytelen kapkodva a gázos udvaron menekült.

A többi lány – az alkalmazottak e frissen fölállott hivatalban szinte mind fiatal, városi lányok voltak, akik busszal érkeztek reggelente, s azzal is távoztak a munkaidő végeztével a faluból – egy bolyba terelődve várakozott az udvar közepén.

Andrea elkeseredett mozdulattal vissza, az iroda irányába hajította a cipőjét, hogy feltartóztassa a vélt támadást. Elszántsága feleslegesnek bizonyult, hiszen a pockoknak eszük ágában sem volt a lányokat üldözni. Tévelygő, cikázva kerestek rejtekhelyet maguknak. Ki egy föllepített íróasztalfiókban, ki a felborult szemétkosárban, ki pedig valami más, alkalmasnak látszó zugban vackolta el magát.

A lányok a közvetlen veszély elmúltát észlelve elhagyták az udvart, s elmélyült fecserészésbe merülve a tanács-

háza előtti parkban tanyáztak le, s olyannyira belefeledkeztek a történetek izgatott tárgyalásába, hogy észre se vették, közben az ingázókat szállító varasdi busz is befutott a térre.

A leszállók okozta ideiglenes csődület leple alatt sikerült kereket oldanunk, még a bűnjelként lefoglalható fedeles vödröt is magunkkal vittük. Se összeverődni, se hazamenni nem mertünk azonban. Külön-külön kerestük a menedéket a falu fölötti dombság makkosaiban, a falu alatt elterülő, ungató békákkal teli laposok tocsogóinak nádas partszegélyén, a véghetetlenül susogó tengeritáblák között, a hőtől percegő petrencék ölében, a sárga löszbányák rókalyukai mellett, az elhagyott homályos magtárépületek bagolyhuhogásában, csak a hideglelés öreg este csalt ki bennünket a lassan-lassan hazafelé poroszkáló, tévetegen kanyargó dűlőutakra, s irányított a szülői ház felé.

Aggodalmunk mintha teljesen fölösleges lett volna. A történetekről egyelőre nem esett szó. Mégsem tudtam aludni. A kamrából üveges, törékeny tücsökhang szivárgott, ezt hallgattam, de örülni nem tudtam már neki.

Másnap mi hatan érkeztünk elsőre az iskolába, kiültünk az ablakba, és a kisköztudat utat figyeltük. Magos tanító urat vártuk. Az osztály lassan megtelt mögöttünk, és mivel a tanító úr késett, a váratlan szabadságot élvezve önfeledt tombolásba kezdett.

A tanító úr azonban más irányból érkezett, és váratlanul rúgta ránk az ajtót. A keze mással volt elfoglalva: egyikben az aktatáskáját lóbálta, a másikkal kis Kántor fülét csavargatta. Így, a fülénél fogva lódította be közénk a pajtásunkat.

Önkéntelenül húzódtam félre, hogy a helyére engedjem kis Kántort, aki a padtársam volt, de a tanító úr nem hagyta, hogy elfoglalja a helyét, visszaintette magához a dobogóra.

– Honnan szedted az ürgéket? – szegezte neki a kérdést. Világossá vált, nem feleltetés, vallatás következik. A tanító úr megnevezte a tanúkat, Kustos Pista bácsit, a gondnokot és Bözsi nénit, a takarítónőt. Kis Kántor makacsul tagadott.

– Hazudnak, tanító úr, hazudnak. Vezettesse elő őket, mondják a szömömbbe, ha merik a hazugságukat! – A tanító úr nem akart hinni a fülének ekkora pimaszság hallatán.

– Kétkedni mersz becsületes munkásemberek szavában? – sziszegte fenyegetően a kis Kántor arcába a kérdésnek álcázott vádat.

– Én voltam – hangzott föl egy egércincogás-szerű hang a leghátsó padból. Igen, a gyáva Gajdács. Elszégyelltem magam, nem próbáltam mégse elébe furakodni az igazsággal. Hátrafordultam. Gajdács cingár, jelentéktelen alakja az utolsó padsorból az osztály fölé emelkedett.

A tanító úr peckes, karót nyelt alakja egészen összegörnyedt a nyomozószerep ráért, de sehogy se kívánt terhe alatt. Igyekezett mihamarabb végére járni az ügynek. Jó nyomon halad, erről meg volt győződve, ahonnan nem szabad letérnie. Különösen nem holmi gajdácsbercikkel folytatott terméketlen vita kedvéért, így hát válaszra se méltatva Gajdácsot újra kis Kántorhoz fordult.

– Kik voltak a cimboráid?

– Ha lettek volna, se árulnám el őket – felelt kis Kántor. A tanító urat elfutotta a méreg. Belemarkolt kis Kántor hajába, s hátra csavarta a fejét.

– Hát ne áruld! – lihegte fuldokolva, s ellökte magától a kis Kántort, aki erre túljátszott lendülettel a fekete táblába bukott. Éppen a Nagy Szovjetunió térképének közepébe. A térkép Magos tanító úr saját kezű műve volt, amit a féltve őrzött színes-kréta készlet segítségével varázsolt a táblára, s hetek óta sikerült a bőven osztogatott körmösök jóvoltából a pusztulástól megőriznie. Mostanáig. Amikor is kis Kántornak éppen a térkép legkényesebb pontjait sikerült az orra vérével meg a taknyával szétmázolnia.

A rebellió, mint tűzvész az erdőt, egyik pillanatról a másikra hatalmába kerítette az osztályt.

– Mink voltunk! Mink voltunk! Mink voltunk! – hangzott fel egyszerre mindenünnen. Azok is csatlakoztak a kórushoz, akik nem tartoztak a bandába, akiknek fogalmuk se volt

róla, miről van szó. A tanító úr hitetlenkedve emelte ránk a tekintetét, amelyben a csodálkozás mögött némi, eddig iránunkba sose mutatott tiszteletet is felfedezni véltünk.

– Sipirc haza! – mordult ránk vállat vonva, és faképnél hagyott bennünket. Kis Kántor, mint hipnotizált a hipnotizőrt, alázattal követte.

Az osztály lassan eszmélt, s kezdett szállingózni egyenként hazafelé. Utolsónak mi maradtunk, a banda. Az ajtót Bözsi néni nyitotta ránk.

– Pusztútok innen, mocskos kölkei! – tört ki belőle az őszinte fölháborodás. Látva, hogy nem engedelmeskedünk, egészen kétségbe esett. – Haramiák! – pihegte vészjósloán. Erősen gondolkodott, hogy mitévő legyen. – Megájjatok csak, szólok Pista bácsinak! – mondta, s azonnal kiabálni kezdett. – Segítség, segítség! – Pista bácsi futva érkezett, kezében fenyegetően lóbálta a piszkavasat. Bözsi néni erre támadásba lendült. Föllépett a katedrára. Súlya alatt panaszosan nyögtek a deszkák. Fölemelte Magos tanító úr féltve őrzött színes-kréta dobozát. – Nesztek – sziszegte, és tiszta erőből közénk vágta. A kréták pengve fröcsköltek szanaszét. Némelyik már a levegőben kettétört, a többi a falon, a padlón hasadt szilánkokra, vagy porladt el, saját, belső kristályos szerkezetének megfelelő választ adva a hirtelen rászakadt megpróbáltatásra. – Az anyátok hétszentségit! Hát ti semmitü se fétök! Azt akarjátok, hogy a röndörségöt hozzam a nyakatokra?

Megszégyenülten iszkoltunk ki az ajtón Bözsi néni és Pista bácsi megvető tekintetének keresztüzében. Odakint újra nyájba verődtünk. Talán nem véletlen, hogy éppen a kirakat előtt.

A kirakat szokatlan fényárban úszott. A régi huszonötös égőket átcserélték százasokra, s még néhány asztali lámpát is igénybe vettek a fényerő fokozása érdekében. A díszkilágításnak gyakorlati haszna egyébként nemigen volt, mert ilyentájt egy-két tétova részegen kívül senki sem szokott az utcán tartózkodni. Az újításnak nem is annyira gya-

korlati, mint inkább elméleti indítéka volt, azt kellett bizonyítania, hogy a helyi vezetők milyen szoros frigyre léptek a technikai haladással. Először semmit se láttunk. Eltartott pár másodpercig, amíg a szemünk megszokta a színpadi kivilágítást.

Láttuk, de azért mégsem lehattunk benne egészen biztosak, hogy kis Kántor személyesen áll a kirakatban. Annyira konokul, olyan megvető fölénnel játszotta a bábut, hogy hinni akartunk neki. Hinni akartam én is, de mégse hittem. Lehajoltam, s fölvettem az árokparról egy fél téglát. Megcéloztam a kirakatot. Kis Kántor ettől kiesett a szerepéből, védekezőn kapta az arca elé a kezét. A papírbilincs elszakadt, lehullott róla, öreg Kántor papírmasé szobra hasra vágódott a fűrészporos padlón.

– Te marha, mit csinálsz? – hallottam Galántait a fülemből lihegni. Valaki gyomorszájon vágott. – Még ránk hozza a röndörségöt! – Émelyegve, szédülve buktam le a földre. Vérző tenyerem ötágú, sötét foltot rajzolt a járdára.

Mire sikerült föltápászkodnom, már egyedül voltam. Csak kis Kántor kopogtatott a kirakat túloldalán. Hátat fordítottam neki, de legszívesebben nemcsak neki, hanem mindennek és mindenkinek hátat fordítottam volna.

Másnapra lebontották a kirakatot. Kis Kántor is eltűnt. Nemcsak a kirakattól, a faluból is. Olyan végérvényesen, hogy a hírével se találkoztunk soha többé.

AZ INTÉZŐ HÁZA

A ház magasan az utca fölé emelkedett. Az utcafrontot hivalgó oszlopok őrizték. A homlokrészt zöld deszkatimpanon zárta le. Alatta nyílt a nehéz kétszárnyú ajtó, amely a fenyők árnyékában szétterpeszkedő szobákba vezetett. Különös épület volt ez, nem hasonlított a falu többi hagyományosan sátortetős, telekhatárra épült, egymásnak mogorván, vagy inkább tapintatosan hátat fordító, s az ekként képződött belső udvarra tornáccal könyöklő házához, de nem hasonlított az újabbakhoz sem, amelyek az érvényben lévő szabályok szerint a telek közepére épültek, s a rendelkezések értelmében átlátható kerítéssel voltak körülvéve, kiszolgáltatva a kíváncsi szomszédok tekintetének.

Félúton állt a felvégen épült, százados tiszafák, öles plátánok mögül kifehérlő múlt századi kastély és a falu közepén éppen a vasútállomásra ásító templom között, szemben a valamikori hangyával, a mostani szövetkezeti bolttal.

Az egykori intéző építtette saját magának, de a puritán, ugyanakkor külön stílus mintha előre jelezte volna az épület későbbi rendeltetését. Amikor a háború után az intéző Ausztriába szökött, a ház az állam tulajdonába került, rendőrség lett belőle. Hogy rendeltetésének változását félreérthetetlenül, mindenki számára jelezzék, az utca felé futó füves rézsűre egy körülbelül két méter átmérőjű gipszkört helyeztek, amiből egy ötágú csillag, s alatta a sarló és kalapács volt kidomborítva. A domború részeket vörösre festették, a többi kékre. Az eső, a fagy persze lekoptatta az olajfestéket, s alóla piszkosfehéren tűnt elő itt is, ott is a gipsz.

Hárman ültek az örs – ez volt röviden a falusiak száján a rendőrség neve – hűvös, kissé sötét és nyirkos hivatali szobájában, és kártyáztak. Dühödt szenvedéllyel játszották a huszonegyet. Egész halom pénz állt az asztalon, volt köztük zöld tízes, kék húszas, barna ötvenes, de a legtöbb a piros százas. Az apróval nem vesződtek. Ma kaptak fizetést mind

a hárman. Egyelőre egyikük se volt nyeresben. Megátalkodott egyhangúsággal vándorolt kézzől kézre a pénz, és senkinél se akart megállapodni. Béla tudta, hogy neki kell veszítenie, mégse mert kiszállni, megadóan várta a sorsát.

Nemrég került haza rendőrnek. A katonaságnál beszéltek rá. Arany életed lesz, mondta a toborzó tiszt, ülsz csak a hűvös irodában, amíg a többiek kinn izzadnak a mezőn, vagy a jó meleg kályha mellől nézed, hogyan hordják havas, sáros télben a ganyét. Falusi gyerek volt, tudta, miféle végső érvekhez nyúlhat, amikor a kötelező abrakadabrárt hatástalanul elszavalta. Béla nem szerette a mezei munkát, így hát a tisztnek nem kellett sokáig agitálnia, könnyű szívvel, ahogyan csak egy húszéves ember tud határozni, aláírt. A kiképzés után ide vezényelték vissza a falujába. Meglepődött, mert egyáltalán nem volt szokásban az efféle könnyelműség a testületnél, nagyon is vigyáztak rá, a szervezet szigorát holmi atyafisági, baráti kötődések fel ne puhítsák. Haragos Bálintot, a régi őrsparancsnokot is azért helyezték el, fokozták le, mert túlságosan ismert mindenkit, összemelegedett az emberekkel, s ahogy a felettesei mondták, nem tudott elég erőyes lenni.

Konok parasztok lakták a vidéket, meg kellett őket tanítani kesztyűbe dudálni. Ezért is erősítették meg az őrsöt. Hárman kerültek az öreg Haragos tata – ahogyan az előző parancsnokot a másik kettő gúnyosan emlegette – helyére. A két idegen pesti vagány volt, s rangban, élettapasztalatban jóval Béla előtt jártak. Nem csoda hát, ha Béla fölnézett rájuk, mindenben a kedvüket kereste.

Nem vette rossz néven, hogy rendszeresen elnyerik a fizetését. Égető szüksége nem volt a pénzre, a szolgálati lakásban ingyen lakott, az egyenruha is térítésmentesen járt, jó, meleg posztó volt pedig, az ételre, italra sem igen volt gondja, a falusiak szinte sorban álltak, ki láthatná vendégül, mondhatni a tenyerükön hordozták a földíjei. Jól jöhet még, gondolták, ez a kis protekció az őrsön. Igen, tudták, meglehetősen gyengécske az így vásárolt befolyásuk, hiszen Béla

csak olyan tedd-ide, tedd-oda ember az őrson, a ranglétra legalsó fokán gubbaszt. Az igazi urak Krauszek, az ő korrumpálásuk kulcsát azonban senki se ismerte a faluban, nincs az a bográcsgulyás, nincs az a borjúpörkölt, nincs az a pincehideg zöldszilváni, mormogták a fejüket ingatva, ha egymás között szóba került a téma, amelynek kedvéért ők bárkin is megkönyörülnének.

Béla is tudta mindezt, és a világért sem ellenkezett volna velük, önként, lelkesen szolgálta őket a maga elvtelen kutyahűségével. Volt benne némi együttérzés a földijeiről, és nemcsak a rendszeres potyázás miatt, hanem az eredendő együvé tartozás okán is, de a gyakorlatban, a mindennapi cselekvés szintjén ennek az együttérzésnek a leghalványabb jele sem nyilvánult meg.

Béla szívesen odaadta volna Krauszeknek önként is a fizetését, ha kérik, de ők ragaszkodtak a kártyacsata jelképezte szertartáshoz, lehet, hogy a betyárbecsület diktálta így, de az is, hogy csak az unalom.

Valamivel agyon kellett ütniök az időt. Nem értették, hogyan élhetnek emberek huzamosan ilyen elmaradott körülmények között, ahol nincs egy átkozott kabaré, operett, esztrád zenekar, se egy istenverte lokál, csak az a két áporodott kocsmá a templom meg a kastély átellenében. És még azokba se térhettek be nyugodtan. Mindenki ismerte őket, hiába vették volna le az egyenruhát. A gyanakvó tekintetek, a sunyi alázatoskodás mögött parázsló gyűlölet, a hajbókolásnak álcázott kivagyiság, a félelemtől elszűkült szemrésekből sugárzó hideg lenézés keltette bosszúság nemegyszer robbanásig fokozódott bennük. Volt, hogy a kilincset le se nyomva távoztak az ivóból. Csizmás lábukkal úgy rúgták ki az ajtót, hogy az a tokjából is kiszakadt. Máskor a fröccsökkel megrakott asztalt borították a gyanúsán pusmogó parasztokra.

Időről időre beruccantak ugyan a közeli városba, azért kellett nekik a pénz, Béla pénze is, de ott sem érezhették jól magukat. Nincs utálatosabb egy vidéki kisvárosnál, ha ott ráadásul falusi rendőrként még le is nézik az embert. Civil-

ben voltak, de ez a gyanakvó, barátságtalan nép, még a legalja is, messziről megszagolta róluk, mi a foglalkozásuk, s idegesítő óvatossággal kerülgette őket.

Helyben kellett megtalálniuk a szórakozásukat. Legalábbis addig, remélték, nem sokáig, amíg a szolgálat ide köti őket. Ha rendben megy minden, a kapitányságon ezt ígérték, fél év múlva előléptetik őket, és mehetnek vissza Pestre.

Jócskán elmúlt már éjfél, mire úgy-ahogy megfordult a szerencse, és tartósan melléjük pártolni látszott. Krausz és Horkai, ha nem avatkoztak is bele körmönfont csalással, a pakli cinkelésével, s más efféle vásári trükkökkel a játék menetébe, azért kénytelenek voltak egy-két cinkos kacsintással elegyengetni a túlságosan is tévedező szerencse útját. Bélát annyira elfárasztotta ez a kora délután óta dúló kártyacsata, hogy bár észrevette Krauszek ügyeskedését, nem volt se kedve, se mersze szóvá tenni azt. Pedig igazán nem esett jól neki, hiszen mindent megtett, hogy emberszámba vegyék, becsüljék, de eredménytelenül. Csak röhögtek rajta, legyintettek, nem vitték magukkal a titkos városi kiruccanásaikra se.

Azt pedig, hogy az öreg Weisz, a kocsmáros nemcsak ingyen szolgálta ki, ha betért hozzá egy-két pohár italra, a lányát is a nyakába akarta varrni, vagy hogy Nyéki-Abos, a vegyesbolt vezetője nemcsak megadóan tűrte, hogy fizetés nélkül távozzék, udvariasan utána is szólt, s megkérdezte, nem parancsol-e még valamit, egyáltalán nem tudta értékelni. Ő a főnökei megbecsülésére áhítozott, azt szerette volna kiérdekelni bármi áron, de hiába, minden igyekezete zátonyra futott.

Amikor Horkai az utolsó százast is elhúzta előle, könnyebbülten állt föl az asztaltól. Hátrarúgta a széket, és az ablakhoz lépett. Horkai meglepődött, arra számított, hogy újabb csalási kísérlete, amit maga se vett egészen komolyan, veszekedésbe torkollik, ahol végre szabadon engedheti az indulatait. Ingerülten vette tudomásul, hogy Béla nem terített ki vele a lapokat, könnyedén napirendre tér a rosszul palástolt blöffölés fölött, amikor pedig látszik az

arcán, hogy mindent észrevett, s ezzel az álszent nagyvonalúsággal megszégyeníti. Odakint sötét volt, mégis érezni lehetett, nemsokára megvirrad. Béla azt is hallani vélte, hogy a toronyóra hármat üt. Nem az fájt neki, hogy veszített, sem az, hogy becsapták, hanem hogy semmibe veszik.

– Csak nem fáradtál el? – reccsent rá Horkai beteges, akadozó hangja. Reszkető kézzel töltögette a maradék pálinkát a vizespoharakba. – Na, gyere, igyál, ne lógasd az orrodat!

Krausz és Horkai megfogták a poharat, és a szájukhoz emelték, de nem itták ki, Bélát figyelték, csatlakozik-e hozzájuk. Béla, bár teste-lelke nem kívánta a szeszt, velük tartott. Nem gatyáztak sokat, egy hajtásra kiitták, ami a poharukban volt, az utolsó cseppig. Béla úgy érezte, nem is a gyomrát, egyenesen a tüdejét égeti az erős törköly.

Kinyitotta az ablakot. A fülledt cigarettafüst kitódult rajta, s a nyári hajnal harmatos, poros lehelete foglalta el a helyét. Nem volt részeg, csak némi könnyed zsibbadás lobbant át az izmain, derengett föl a játék görcsétől elgémberedett gondolatai között. Horkai sárga, fiatalon is ráncos ördögarcra to-lakvóan közeledett feléje.

– Savoó Gáspárt nem mered behozni – mondta, és gúnyosan Béla szemébe nézett.

Az ötlet első hallásra meghökkentőnek tetszett, de nem volt váratlan. Igen, a téma ott lappangott közöttük napok, vagy talán hetek óta már, hiába hogy nem beszéltek róla. Tudták, őt, Savoó Gáspárt kell megpuhítaniuk, ő volt a legtekintélyesebb, ha nem is a leggazdagabb paraszt a faluban, ha ő beadja a derekát, aláír, a többivel már nem lesz baj.

Savoó azonban ravasz ember volt, nem lehetett könnyen megfogni. Az agitátorok minden délután ott ültek nála, nem ellenkezett velük, elhallgatta őket akár éjfélig is, igazat adott nekik, bólogatott, igen, a kolhoz a legjobb dolog a világon, aztán mégse írt alá. Már fölülről is letelefonáltak, csináljanak valamit, mert ez nyílt provokáció, és rajtuk röhög az egész megye, és megnézhetik magukat, ha még ennyit se képesek elintézni.

A telefonok Krausznak szóltak, elvégre ő volt a főnök, de mindnyájuk füle hallatára. Tudták, miről van szó, ha nem is beszéltek róla. Készültek a cselekvésre, bár nem koholtak terveket.

– Ha behozod, ez mind a tied – mutatott az asztal két sarkán föllepőzött, gyűrött papírpénzhalmokra Horkai, miközben beleegezést várva kérdően Krausza nézett. Krausz bólintott. – Látod, Robi is odaadja a magáét. Gazdag ember leszel. – A pénz java Béla fizetése volt, nekik egy-két százasuk, ha volt benne, a többit elő se vették, úgy játszottak, de Bélát nem ez zavarta, inkább az, hogy mindig az ő nyakába varrják a legkényesebb dolgokat. A tiltakozása azonban elég erőtlenre sikerült. – Ilyenkor? – kérdezett vissza.

Horkai tünetően hátat fordított, hogy így is jelezze, csak és kizárólag Krauszhoz beszél.

– Mondtam, hogy nem meri megtenni. Ugyanolyan beszari alak ez is, mint a kedves atyafiai.

– Hagyd – mondta Krausz –, lehet, hogy igaza van, végül is közülük való.

Bélában föllobbant a méltatlankodás, talán éppen azért erősebben a kelleténél, mert Horkai az elevenébe talált. Hát minden eddigi igyekezete hiábavaló lett volna, hiába tett meg mindent, hogy különbözzék az atyafiaiától, az nem számít, az első adandó alkalommal, amikor nem ugrik azonnal, az orra alá dörgölik, közülük való vagy. A legszívesebben szembe fordult volna Krausszal és Horkaival, s most azonnal visszpártol a falusiakhoz, de érezte, ez a megoldás csak hiú ábránd, nem lehetőség, a visszaút mindörökre bezárult mögötte. Ha tartják valakinek, ha félnek tőle, hát csak azért, mert elpártolt tőlük. Ha visszakozna, ha elveszítené a hatalmát fölöttük, amit mégiscsak Krausztól és a hozzá hasonlóktól kapott, azonnal leköpnék, semmibe vennék.

Az ajtóhoz lépett, sértődött, sietős mozdulattal tépte föl, de mielőtt kilépett volna az alvó falu sötétjébe, még visszaneézett, látta, ahogy Horkai becsukja az ablakot, és diadalmas arccal Krausz felé fordul, és azt kérdezi:

– Na, mit szólsz hozzá?

Krausz kételkedve ingatja a fejét, s azt mondja:

– Várjuk ki a végét! – Itt megszakadt a film. Valószínűleg Krausz osont oda az ajtóhoz, és ő csapta be, nehogy Béla ki-hallgathassa őket.

Béla szédelegve botorkált le a lépcsőn, lépett ki az utcára. Savoó Gáspár közel lakott, csaknem az őrs szomszéd-ságában, úgyhogy Bélának ideje se volt meggondolni, mire készül, máris ott állt a Savoó porta kapujában. Ismerte a kal-lantyú járását, benyúlt a lécek között, félrehúzta, és már nyí-lott is a kapu. A kutya egyet-kettőt vakkantott, aztán alázatosan kushadt le, dörgölőzött oda a jövevény csizmás lábához. Savoó nem alhatott valami mélyen, mert be se csa-pódott Béla mögött a kapu, máris kidugta a fejét.

– Ki az? – kérdezte a rosszul leplezett félelemtől kissé fátyolos hangon, készen rá, hogy az első gyanús jelre visz-szarántsza, és beláncolja az ajtót. Az ismerős arcot látva egy pillanatra megfeledkezett a kötelező óvatosságról, előlépett. Ingben, gatyában volt, ahogy éppen kibújt az ágyból, a lábán papucs. – Mit akarsz? – mordult rá Bélára.

– Gyűjjék velem! – mondta Béla, és odalépett a vissza-húzódní készülı Savoóhoz, és durván megragadta a kezét.

– Had ötözzek föl előbb!

– Nem löhet – mondta Béla, és csavart egyet az öreg karján.

– Csak beszólok az asszonynak – próbálta az időt húzni az öreg, de Béla nem hagyta magát, egy határozott mozdu-lattal maga elé lódította Savoót.

– Gyerünk – mondta, s görcsös karvalyujjával gombolni kezdte a revolver tokját.

Savoó belátta, nincs mit tennie, kilépett az utcára, s en-gedelmesen elindult az őrs felé.

Az őrs hivatali szobája, amit Béla az imént még kártya-barlangi minőségében hagyott oda, most egy konyha otthonos rendetlenségével telt meg, s a sült krumpli illatát árasztotta. A krumplit Horkai sütötte a vaskályhán, hogy a pálinkától há-borgó gyomrát valamelyest lecsillapítsa. Pusztá kézzel for-

gatta az egyik oldalukon már megégett gumókat, lusta volt akár csak a bicskát is elővenni a farzsebéből. A kályhában kukoricacsutka pattogott. Éppen hozzá akartak fogni az evéshez, amikor Savoó és Béla megérkeztek.

Hiába próbálták legyűrni a zavarukat, meglátszott rajtuk a tanácstalanság. Nem számítottak rá, hogy Béla ilyen gyorsan visszatér, s ráadásul nem egyedül. Horkai sziszegve kapkodta le a krumplikat a tűzhelyről, mert égették a kezét, s dobálta rendetlen összevisszaságban az asztalra őket.

Krausz a szokásával ellentétben váratlanul ordítani kezdett. Sipító, komikus hangja, most derült ki, okkal volt olyan csön-des eddig, visszhangot vert a nagy, hodály szobában, amiben a kályhán, az asztalon, két széken, egy lócán s egy priccsen kívül semmiféle más berendezési tárgy nem volt, még a kötelező Lenin-, Sztálin- és Rákosi-portrék is hiányoztak a falról.

– Kezeket föl, kezeket föl, föhöl, föhöhöhöl... – Horkai, bár még nem végzett a krumplikkal, félbehagyta a velük való foglalatosságot, és becsukta Béláék után az ajtót, nehogy Krausz kiabálása fölverje a falut.

Savoó, mint katonaviselt ember, tudta, mi a dolga, szó nélkül engedelmeskedett: égnek emelte a kezét.

– Hozz kötelet – fordult Krausz most már a szokott csön-des modorában Bélához. Béla ugrott, és hozta a kötelet. Jó vastag, istrángnak való volt. Szép Lajosnál, a szíjjártónál foglalták, s itt maradt náluk. – Kötdz meg! – adta ki a parancsot Krausz, s elfordult, ne is lássa az ízléstelen jelenetet.

– Várj! – szólt rá Horkai, aki időközben megint visszatért a krumplikhoz. – Tegyük előbb ezeket a hóna alá! – és a kályhán maradt két füstölgő krumplira mutatott. A többit már leszedte, ott hültek az asztal sarkán. Horkai észrevette Savoó arcán az ijedtséget. – Na, mi van, vén beszari? – mondta, és hirtelen két kézzel markolta meg a paraszt jobb-ját, föltépte a rossz inget, s a meztelen hóna alá dugta az egyik krumplit, a karját visszaszorította a testéhez, s Béla segítségével jól lekötözte. Ugyanígy jártak el aztán Savoó másik karjával is.

Béla majd elhányta magát, amikor meghallotta, hogy az öreg, aki eddig konokul, ellenségesen hallgatott, vinnyogni kezd, olyan óvatosan, szinte titokban, mint a patkány. Az öreg háta mögött állt, így nem láthatta, hogy Savoó váratlanul kitérte a száját, mintha segítségért készülne kiáltani. Mielőtt azonban bármiféle hang kijöhetett volna a torkán, Krausz ijedt fürgeséggel odaszökkent melléje, és a koszos zsebkendőjét a szájába tömte, nagy buzgóságában Horkai is elővette a magátét, s megpróbálta Krauszé után gyömszólni, de csak félig sikerült, a maradék kilógott, s ott lengedett az öreg álla előtt, mint valami frivol kecskeszakáll.

Béla, amikor behozta, még örült is neki, hogy leszámolhat a vén, pökhendi Savoóval, hogy megmutathatja neki, milyen a magyarok Istene, nem gondolt e leszámolás kiábrándító részleteivel. Amíg a másik kettő parancsait kellett követnie, elvolt valahogy, de most magára maradt, s hatalmába kerítette a rosszullét. Vezesd a fogdába, hadd gondolkozzon, ennyi volt, amit foghegyről, mintha nem is vele beszélne, odalökött neki Krausz. Ahogy kiléptek a szobából, s a folyosón megindultak a hátsó kamra felé, ezt használták fogdának, úgy érezte, kiszalad a lába alól a talaj, a kövezet táncolni kezdett, a falak horpadozni. Beteges görccsel kapaszkodott Krausz parancsába, s mindent elkövetett, hogy túlteljesítse, nagyokat bokszolt az előtte haladó öreg hátába.

Az ajtó mögött belebotlott a küblibe. Szinte élvezettel hajolt fölé, a gyomra örvénylő görcsökben buktatta a szája peremére a csípős, savanyú gyomornedvet, ami szinte pezsegetve forrt rá az ínyére, kiköpni is alig tudta. Némi alkoholtűz füstölgött csak belőle. Tegnap dél óta semmit se evett, nem volt mit kihánynia. Hát e kínos-keserves megkönnyebbülés is elmaradt. Dühödten rúgta rá az öregre a zárkaajtót, mintha mindenről ő tehetne.

Krausz és Horkai teli szájjal falták a krumplit.

– Gyere – mondták –, egyél te is, még meleg! Vagy arra vársz – és nem bírták tovább, itt kiobbant belőlük a röhögés –, amit az öreg melenget a hóna alatt?

– Hát persze – toldotta meg Horkai, akinek sohase volt elég a tréfa –, mert ő a zsírosat szereti.

Béla eleresztette a füle mellett a megjegyzést, otromba tréfának vélte. Nézte, milyen étvágyuk van, de nem tartott velük. Éhes volt, mégse ment le a torkán a falat. Felcsípett ugyan egy-két morzsát, de aztán semmi többet. Pedig talán ízlett is volna neki, nyelve alatt föllobbant az októberi, napsütötte föld íze, emlékei között a kép, ahogy apjával a krumplit szedik, tüzelik a szárat. Nem értette, hogy jön ez ide, ingerülten hessentette el az érzelmes emlékeket. Az éhség alattomosan és sokáig meglapult benne, aztán egyszerre szinte fölrobbant a beleiben, s ugyanolyan görcsös erővel hajlította meg a testét, mint az imént az undor. Az asztal fölé görbedt, de ekkorra már csak pár szem hideg morzsa, s a gondatlanul kibelezett héj hevert szanaszét, jó-részt a pénz közé keveredve.

– Látom, éhes maradtál – mondta Horkai. – Még jó, hogy félretettünk neked – látszott rajta, alig tudja legyűrni a röhöghetnékjét – valamit. – Várt egy kicsit, hogy megnyugdjék, de a vidámság ott bujkált a szavai közt, Béla ezért sem érezte az élüket: – Na, hozd be gyorsan! – Legszívesebben eleresztette volna e furcsa parancsot a füle mellett. Krausz hangja térítette észhez, ingerülten rivallt rá:

– Mi van, nagyot hallasz? – Béla megértette, nincs mese. Kiment, és bevezette Savoót.

– Már megint itt vagy, vén szőröstalpú? – verte az öreget kedélyesen hátba Horkai.

Savoó válaszolni akart, de a zsebkendők nem engedték, száználmas öklendezésbe fulladt az igyekezete. Nem figyelt rá senki. Bélával voltak elfoglalva.

– Szedd elő a krumplidat – mondták, és barátságosan, de azért úgy, hogy érezze, itt most nincs helye az ellenkezésnek, visszapenderítették az öreg mellé. Béla eloldozta a kötelet, a krumplik lepotyogtak a földre. Savoó széttárta a karját, hogy égő hónalját kiszellőztesse. A testtartása egy nagy, ütődött, repülni képtelen madárra emlékeztetett.

Savoó kihasználva, hogy elterelődött róla a figyelem, kezdte kifele cibálni a szájából a zsebkendőket. Többször is neki-rugaszkodott, mire sikerült.

Krausz és Horkai Bélát figyelte, aki engedelmesen négy-kézlábra ereszkedve a langyos, verejték-szagú krumplikat szedte össze.

– Egyél! – szólt rá Krausz. Béla öntudatlan, részeg moz-dulattal vette a szájához az egyik szemet, és beleharapott. Közömbösen falt, még a héjat se köpte ki.

– Nézd, hogy ízlik neki – rikkantott föl Horkai.

– Tiszteltetem a gusztusát – mondta Krausz. Béla sértő-dötten ugrott föl, de ahogy Krausz szürkébe dermedt tekin-tetét elkapta, benne szakadt az indulat.

– Derék gyerek vagy – veregette meg a vállát békélte-tően Horkai.

Béla erre kiköpte a krumpli maradékát.

– Mi van, mégse ízlik? – húzta föl a szemöldökét Krausz.

– Az isten verje meg! – ordított Béla, és a tenyerébe te-mette az arcát. A válla meg-megrándult, mintha sírni készült volna. Horkai a hóna alá nyúlt, és óvatosan leültette az egyik székre, a priccs lábához.

– Gyere – mondta –, megnézzük, tényleg szőrös-e a ko-mának a talpa! – Odament Savoóhoz, és rálökte a priccsre. Az öreg tehetetlenül zuhant el. Hasra esett. A keze-lába szétállt, s úgy kapálózott velük a levegőben, mint egy gom-bostűre szúrt ganajtúró. Horkai ráült a térdére, hogy lefogja a lábát. A papucs ekkorra már magától leesett róla.

– Na, borotválj meg! – szólt oda Bélának. Elővette a belső zsebéből a borotvakést, és Béla felé nyújtotta. Béla elvette a kést, de nem tudta, mit kezdjen vele. Értetlenül né-zett Horkaira.

– Csináld már! – lihegte az mérgesen, mert bármilyen bá-gyadt ellenállást tanúsított Savoó, azért csak dulakodni kel-lett vele. Talán le is vetette volna magáról Horkait, ha Krausz a segítségére nem siet, így azonban kettős erővel si-került fekvő helyzetben tartaniuk az áldozatot.

Béla lehajolt az öreg bütykös lábához, és a bőrkeményedésektől sárga talpnak támasztotta a kést, s néhányszor végighúzta rajta, de olyan tessék-lássék módon, mintha egy kisasszonyt borotválna. A borotvára is vigyáznia kellett, mert amikor beleakadt egy-egy ráncba, repedésbe, meg-megrecscent, attól lehetett tartani, kicsorbul a papírvékony éle.

– Ne úgy – sziszegte ingerülten Horkai –, szemből nyomd rá, nem baj az se, ha vérzik!

Béla térdre ereszkedett, s bénultan várta, mi lesz. Képtelen volt engedelmeskedni. Ekkor Krausz türelmét veszítve mögéje került, s hátulról megfogta a kezét, mintha elsőiskolás gyerek volna, akit az anyja erőszakkal akar a betűvetés tudományába bevezetni, s két-három hosszanti csíkot vágatott vele az öreg talpán. Olyan mélyre sikerültek, hogy menten kicsordult a vér, s a talp sértetlen részeit is elfutotta.

– Hát így valahogy – mondta Krausz. Elengedte Béla kezét, de ott maradt mögötte. Béla maga se tudta volna megmondani, miért, de ettől minden eddigi gátlását elveszítette, s gyors egymásután vagy tíz-tizenkét csíkot metszett az öreg mindkét talpára.

Savoónak nemcsak a talpa, az egész lába bokáig merő vér lett. Béla fölállt, hátralépett, s mozdulatlanul meredt a semmibe. Krausznak kellett oldalba böknie, hogy magához térjen. Ekkor vette csak észre, mi történt. Idegenkedve nézte az öreg véres lábát. Beleborzongott a látványba, mintha nem lett volna semmi köze az egészhez.

Horkai elengedte az öreget, Savoó lelépett a mocskos, olajos padlóra. A vér sötétén szívódott be a deszkák közeibe, és szétszivárgott a szálak mentén. Savoó nem tudott fölállni. Ült a priccsen, és a három rendőrt nézte. Krausz háttal állt neki, hanyagul az ablakfélfának támaszkodott. Horkai az asztal lapjára könyökölt, nem sok tartotta vissza tőle, hogy odahasaljon a százasok meg a krumplihéjak közé, és elaludjon. Hirtelen ütötte fejbe a részegség. Csak Béla állt szemben Savoóval, véres kezét ügyetlenül tartotta maga előtt. Savoó, mintha csak most eszmélt volna rá, mi is tör-

tént vele, váratlanul fölüvöltött. Zavaros káromkodásából, szitkozódásából egyetlen mondat maradt meg Béla emlékezetében: majd mögbüntet bennetöket az Isten! Aztán ugyanolyan váratlanul, ahogyan kezdte, abba is hagyta az üvöltést. Konokon harapta be a száját, fénytelen pillantását Bélára szegezte. Találkozott a tekintetük. Béla véres kezét védekezőn emelte az arca elé. Ujjai közül kicsúszott a borotva, és koppanva esett le a padlóra.

– Na, makacskodunk még? – kérdezte szórakozottan, szinte az ablaktól Krausz.

– Aláírok – hörögte Savoó –, hun az ív?

– A tanácsházán – hallatszott Krausz szenvtelen hangja. Az öreg nem akart hinni a fülének. A tanácsháza messze volt ide, a templom mögött, a falu közepén.

– Nem löhetne inkább itt? – Krausz meglepetten nézett föl, aztán mégis úgy döntött, nem bosszantja magát fölöslegesen, elereszti a füle mellett a pofátlan kérdést, s tovább folytatja a körme tisztogatását, amit a bicskája hegyével végzett.

Savoó újra megpróbált talpra állni, de nem sikerült neki. A lendület azonban lesodorta az ágyról, kénytelen volt négykézlábra ereszkedni, így indult el az ajtó felé. Krausz amint észrevette az öreg távozási szándékát, abbahagyta a körömpiszkálást, az ajtóhoz lépett, és előzékenyen kinyitotta. Savoó nem is érzékelte a helyzet rendellenességét, közömbösen mászott át a küszöbön, indult meg lefelé az udvaron az utca irányába. Az udvar közepén megállt, a fejét, mint egy kutya, alázatosan visszafordította az ajtóban álló Krausz felé, s egy könnyörgő pillantást vetett rá.

– Nem möhetnék előbb haza?

– Nem – mondta Krausz szárazon és olyan halkán, nem volt valószínű, hogy az öreg meghallotta. Mégis, amikor túljutott a kertikapun, nem hazának, hanem ellenkezőleg, a tanácsháza iránt vette az útját.

Krausz visszafordult a szobába, s észrevette az öreg papucsait, amelyek ott heverték a priccs mellett. Lehajolt értük, kiment a tornácra, onnan dobta az öreg után őket, de

nem vett elég nagy lendületet, s így fönnakadtak a kerítést szegélyező orgonabokrokon.

– A papucsai – sipított csúfondárosan. – Itt vannak, vigye őket, nehogy fölfázzon útközben!

Krausz vissza se jött a szobába, hogy elköszönjön, az udvaron ment hátra, a szállására. Azt meg, hogy Horkai hogyan tűnt el, Béla észre se vette. Amikor körülnézett, már egyedül volt. A nyitva maradt ajtón kellemetlen, éles hideg csapott be a szobába. Áthasította a cigaretta, a pálinka s az olajos padló váróterembűzését. Vacogni kezdett, olyan hirtelen, gyerekes buzgalommal, hogy a foga is belekoccant. Be kéne csukni az ajtót, gondolta, de nem volt ereje, hogy elmozduljon a helyéről. Az ablaknál állt, homlokát a hideg üvegnek dűtötte. Tekintetébe mohón, kétségbeesetten horpadt bele az utca képe.

Csalódottan nézett Savoó után, azt remélte, lesz annyi bátorsága, és ellenszegül Krausznak, hazamegy előbb, s nem araszol végig az utcán ilyen állapotban, nem ül oda a tanácsháza elé, megvárni, amíg a tanácselnök, a részeges Tarkó előtántorog valamelyik hegybéli borpincéből, de hát nem, semmi szégyenérzet se maradt benne, talán egyenesen örült neki, hogy az egész falu szeme elé tárhatja, mit csináltak vele idebent. Ha szánalmat, könyörületet remélt, rosszul számított.

Odakint már megindult az élet, kerekék nyikorogtak az álmos derengés mögött, kasza-kapa koccant. Látni lehetett a lovakat, a szekereket s a gyalogosokat, ahogy félig-meddig kibontakozva a hajnal párájából a mezőre igyekeznek. Indult mindenki a maga dolga után, kukoricát kapálni, sárjút kaszálni, vagy éppen vasúti egyenruhába bújva szolgáltattevésre. Savoóhoz egyikük se szólt. Elmentek mellette, mintha észre se vették volna, mintha nem is létezne, lidérces álmokép volna csupán.

HAJNALTÓL ESTÉLIG

A verandáról a vadszőlőlevelek között egészen jól ki lehetett látni az utcára, ugyanakkor az utcáról nem láthatott be a verandára senki. Szeretett itt üldögegni. Nem mintha annyira érdekelte volna, mi történik odakint, nem, egyáltalán nem, kifejezetten bosszantotta az a tolavó fontoskodás, a buzgalom, amellyel itt mindenki mindent tudni akart. Már-már egy kopó szemérmertlenségével vetették egymás titkai után magukat az emberek.

Fojtott tűzű vénasszony-kíváncsiság lobogott még a csitri lányok szemében is, ahogy odalapultak a sötét szobák horgolt függönyei mögé, s az esthomályban fölfénylő utca járókelőire csüggesztették éhes tekintetüket. Az öregek legalább nyíltan kiültek a házak elé a mohos padokra, s így gombolyították fáradhatatlanul a falu megfeythetetlen titkai köré a szót.

András jobban szerette a verandát. Nem látta senki, mégse bujkált, ő mindent látott, mégsem kellett leskelődni. Jóleső biztonsággal töltötte el mindez akkor is, ha sosem fürkészett beteges szenvedéllyel mások viselt dolgai után, miféle üres vagy teli zsákokkal, ki, mikor, honnan, hová caplat a hajnal vagy éppen az alkonyat hályogos csöndjébe burkolózva, mikor villan föl, s miféle görbe fény, s kinek az asszonya szemében.

Most a hűlő vas színére emlékeztető derengésben merevnek látszott a világ. Nagyot reccsent a kiskapu, s ez Gaál Gyula érkezését jelentette. Rossz lábát lapátnyi tenyerével támasztva meg már billegett is befelé a virágoskerten át. A fogatot az utcán hagyta. András hallotta, hogy a két borzas, csökött ló egy áltó helyében rázza, hánya-veti a szerszámot.

– Na, igyál, Gyula – tolta oda András a jövevény elé a pálinkáspoharat. A körtepálinka erős illata borzongatón járta át a hajnali hűvösséget, s megült a lucskos leveleken. Korán volt, annyira korán, hogy bár itt-ott egy-két kasza-kapa-

pendülés, néhány kakasrikoltás fölrémlt a sötét, nyúlós szürkéségből, a java falu még aludt, vagy éppen csak most kezdte a hajnali cihelődést. Gaál Gyula kiitta a kupica tartalmát, s jóleső harákolásba kezdett.

– Möhetnénk – mondta.

– Ne siess – állította meg András, és fölemelte a mutatóujját, mintha még mondani akart volna valamit, de aztán csak legyintett. Nem töltött újra, de azért vártak még egy darabig, hallgatták a csöndet, tologatták az üres poharakat. Amikor odakint a lovak toporogni kezdtek, szinte egyszerre bólintottak, s indultak el.

Az ülésdeszkára pokróc volt terítve, hogy ne törjön annyira. Hosszú, rázós út állt előttük. A kabátot félig kanyarították a vállukra, úgyis mindjárt le kell dobní, gondolták, mert jó idő ígérkezett. A kora ősz még csak ilyenkor, hajnalban érezte a hatását, egyébként nyári meleg volt.

Megpróbálták beszélgetéssel enyhíteni a dermedtséget, de nemigen volt miről beszélgetniük, unalomig végigmorzsoltak már minden témát, ami csak előkerülhetett közöttük a hosszú, esős délutánokon, amikor Gaál Gyula be-benézett a műhelybe, és segítés ürügyén az esti etetés idejéig fáradhatatlanul hányták-vetették a világ dolgait.

– Na, innen már nincs messze – mondta Gaál Gyula, amikor beértek a cigánytelepre. Fölzajdult a gyereksereg. Minden purdé meztelen volt. Hát ezek nem fáznak, morfondírozott magában András. Megedződtek, intezte el magában kurtánfurcsán a kérdést. Volt a kompániában gacsos kezű, dongalábú, de legközelebb egy puffadt hasú merészkedett hozzájuk. Olyan volt szegény, mintha egészben nyelt volna le egy görögdinnyét. Az arca ráncos volt, mint egy vénemberé. Póklábakon ingadozott, csökevényes karjával türelmetlenül csápolva nekik integetett.

– Hát ez mög mit akar? – kérdezte, nem is annyira Gaál Gyulától, inkább magától András.

– Víz van benne, a hasába, há, vízkórság, úgy hívják – adta meg a magyarázatot Gaál Gyula a szakértő egykedvű-

ségével. – Osz tán könyeret szeretne – mondta, majd a lovak közé csapott, mint aki unásig ismert látványt hessent el magától. A gyerekek visongva ugrottak szét.

Az egyik putriból, talán a szokatlan zaj csalta ki, félmeztelen asszony mászott elő. A karján négyévesforma gyermeket cipelt, aki piócaként szopta a mellét. Az asszony könnyel tűrte a gyerek mohóságát. Nagyot szívott a pipájából, és családott pillantást vetve az idegenekre, visszament a putriba.

– Micsoda hely – méltatlankodott András. – Pedig de jó földem volt neköm, bent az avasi határ kellős közepin. Harminckét aranykorona. Nem merészelt lopni sönki, mert egybű a seggibe durrantott a mezőőr a sópuskával. Aztán ezt adták helötte, itt, a hetedhét határban.

Beérték az erdőbe, ahova a napsütés csak foltokban vetült. A legyek mérges felhőkben rajzották őket körül. A lovak, pedig harcedzett jószágok voltak, meg-megálltak, vad, türelmetlen toporzékolásba kezdve csapkodták magukat a farkukkal. Még Gaál Gyula is felmordult, na, az anyjuk istenit, hogy csípnek. Eddig nem sokat törődött velük, türelmesen tűrte, hogy a gyeplőt tartó keze fején, erős, puffadt csuklóján összeveissza mászkáljanak a szörök között. András egész úton harcban volt velük, így kevésbé észlelte a hirtelen változást.

– Ott állj mög – mondta, s megfogta Gaál Gyula gyeplőt tartó kezét –, annál a nyárfánál, ni! – s előremutatott. Valóban, nemsokára kitisztult a sűrű tölgyes, s a tisztásba torkolló út szélénél egy véletlen nyárfa szökött a magasba.

– Ne hajtsak be?

– Előbb körülnézők – mondta András, s le akart ugrani a bakról. Csak félig emelkedett föl, a keze ott maradt a löcsön, amibe kapaszkodott, aztán szép lassan visszaereszkedett.

– Na, úgy látom, ezt már mögtörte valaki – dörmögte maga elé.

– Én is – mondta Gaál Gyula. Aztán mégis lekászálódott az ülésről. Belegázoltak a kukoricásba, aminek még a csu-

tája is a földbe volt taposva. – Vaddisznók, alighanem vad-disznók voltak, de van itt őznyom is. Mög embörnyom is, mutatott egy egészen frissnek látszó ürülékkupacra a kocsis.

– Elvégezték helöttünk a munkát. Legalább nincs vele gond – mondta András, és megelőzve Gaál Gyulát, fölkapott a bakra, kezébe vette a gyeplőt, és megfordította a fogatot. – Möhetünk! – adta ki a parancsot.

– András bátyám, maga mög se nézi a termést?

– Mit néztek rajta? – bosszankodott András.

– Azért egy-két zsákkal még össze löhetne szödni...

– Szödi a rosseb – mondta András, és megállította Gaál Gyula mellett a lovakat. A kocsis fölmászott a bakra, András visszaadta neki a gyeplőt.

Összeráncolt homloka mögött tompán dörömbölt a méltatlankodás: Hát mégiscsak sikerült tönkretenniük, pedig nem vétettem én egy kisujjal se senkinek. Mindenemet, amim volt, becsületes munkával szereztem, ezzel a két kezemmel. Talán éppen azért fáj nekik ennyire. Mit tudják ezek, mit jelent megdolgozni valamiért. Az a kis műhely, a ház, egy-két hold föld, az egész élete rámege az embernek. Ezek meg idejönnek a városból, ahogyan ők maguk hirdetik: rendet teremteni. Az új rend pedig abból áll, hogy elvesznek mindenkitől mindent, nem törődnek vele, ki mennyit dolgozott érte. Ők semmit. Rajtuk nem is csodálkozom, városi szatócsok, de ezek a szerencsétlen falu marhái, mint ez a félnótás Létra Jóska meg az ütődött Balhás-Gaál Jani, akik a sok idegen seggit fűjják, ezeket meg kőne fojtani egy kanál vízben. Szemét emberek voltak világeletükben, akiknek büdös volt a munka. Most örülnek, hogy tönkretehetnek mindenkit, aki vitte valamire. Azt hiszik a marhák, ők ülnek az urak helyébe. Szeretném látni a kuka pofájukat, amikor majd kipenderítik őket a jóból. Na persze, előbb a piszkos munkát elvégeztetik velük. A legjobban mégis talán az fáj, hogy ilyen semmi emberekkel rakatják a nyakunkba a kötelet – maga se vette észre, mikor jutott odáig, hogy a szavak hangosan buktak ki a száján.

– Nem úgy van az – rántott egyet a gyeplőn Gaál Gyula –, Balázs szomszéd is azt mondja, össze kéne fogni, fejszével mönni rájuk, miszlikre aprítani őket mind egy szálig.

– A szája jár csak annak is, mögötte a fekete rosseb ezt a világot úgy, ahogy van.

Visszakerültek a cigánytelepre. A gyerekek megint ösz-szezsődültek, nem hagyták a lovakat se továbbmenni: egy-két forint, naccságos úr, egy kis kenyér, liszt, szalonna, só, zsír, sívították egymás szavába vágva. Gaál Gyula tanács-talanul babrált a gyeplővel. András szótlanul ült a bakon, s fekete arccal, sötéten nézett maga elé.

Mellékesnek látszó mozdulattal nyúlt az ostorért – ott volt a helyén, a kocsoldalba tűzve –, aztán hirtelen föl-emelkedett, és teljes erővel a meztelen purdék közé vágott.

– Az anyátok bűdös, naplopó úristenit – sziszegte. Szé-gyellte, hogy a szerencsétlen purdéken vezeti le a kénköves indulatot, ami majdnem szétfeszítette a mellét. A gyerekek visongva ugráltak el az útból. Csak a vízhasú maradt a he-lyén. A lovak vele már nem sokat törődtek, elindultak, to-vább folytatva ráérős poroszkálásukat. A gyerek, ormótlan hasán az ostorcsapás okozta hólyagos, lila csíkkal, bénul-tan állt, s csodálkozva nézett utánuk.

AZ ÉJFÉLI GYORS

Mint egy szálloda, úgy fel voltak forgatva a tanácsháza udvari szobái, amelyeket Tarkó tanácselnök szolgálati lakásként használt. A rendetlenség még a folyosóra is kicsapott, beáradt átellenbe, a hivatali helyiségeknek kinevezett utcai szobákba, az irattartóktól roskadozó polcok, a kihuzigált fiókú íróasztalok közé. Demizsonok, zsákok, vászonnal levarrott vesszővékák, lepedőből készült batyuk sorakoztak mindenütt. A füstölt hús, liszt, méz, téli alma, dió, mogyoró kamraillata összekeveredett az iratok poros tinta- és penészszagával.

Befejeződött a nagy pakolás. Éppen ideje, gondolta Tarkó, mert már végét járta az ereje. Arra is nehezen futotta, hogy az első közeli székig támolyogjon, a legszívesebben eldőlt volna a padlón, mint egy zsák, s aludt, aludt, aludt volna akár napokig, igen, napokig is.

Szétterpesztett térdére könyökölt, és elégedetten nézte a feldúlt, csatatérhez hasonló, kibelezett, sarkig tárt ajtajú szobákat, aztán rövid, szusszanásnyi időre mégiscsak lehunyta a szemét. Álmában is itt ült a szobában, a csomagokat számolta, Regina nénivel veszekedett, meg Géza bácsival, ők ketten segítettek a csomagolásnál. Elveszett valami jelentéktelen, de neki fontos apróság, olthatatlan nyugtalanság fogta el, pattant volna föl, hogy maga nézzen utána, nem bízott a szóban, ami álmában is, igaz, érthetetlen hadarássá torzulva, kibukott a száján, de nem tudott megmozdulni. A rabság keserű fájdalma úgy csapott végig rajta, mint az ostor. Erre ébredt.

A rövid alvás következtében lepedékes íz futotta el a száját. Odavánszorgott az egyik demizsonhoz, fölemelte, nagyot húzott az illatos muskotályból, amit a vén Savoó egykori szőleje termett. Messzi földön híres volt ez a bor, idecsődültek érte nemcsak a megyeszékhelyről, a fővárosból is a kollégái meg a felettesei, nem sajnálták a hosszú

utazást. Most azonban a bor se segített, nem mosta le az émelygést az ínyéről, a nyelve tövéről, csak levitte a tor-kára, s még keserűbben örvényeltette körbe-körbe. A kék, zománcozott vizeskannához lépett, levette róla a bögrének is használható fedelet, töltött és ivott. A kissé állott víz jobb orvosságnak bizonyult a bornál, olyannyira, hogy harmad-jára is töltött, de ezt már nem itta ki, éppen csak belekóstolt, a többi odalötytyintette az iratok meg a csomagok közé a padlóra.

Annyira elkábította a furcsa ébredés, hogy észre se vette, amikor megnyílt odakint a kertkapu. A kilincs egy kolomppal volt összekötve, aminek a drót rándulása következtében minden kapunyitásra szólania kellett, s szólt most is biztosan, csak ő nem hallotta. Akkor lett rá figyelmes, hogy bejött valaki, amikor az előszobaajtó megnyikordult, s nyomában a huzat végigsöpört a papírok között.

– Ki az isten az? – mordult föl bosszúsan, s szőrös keze fejével megtörülte víztől csepegő száját. – Nem vagyok itt-hon – ordított ki durván az ismeretlen felé, aki azonban, mint aki nem ért a szóból, tovább neszegett az előszobában. Erre döngő, öles léptekkel, ahogy a parasztok előtt szokott sétálni föl s alá az istálló nagyságú fogadószobában, ha azok valamiféle regulázásra szorultak, elindult, hogy útját állja a betolakodónak. Micsoda szemtelen népség, morogta dühödten, ezek még olvasni se tudnak! Saját kezüleg mázolta rá egy zsalugáterra, amit a kamráról tépett le: A hivatali ügyintézés bizonytalan ideig szünetel. A feliratot kiakasztotta a kertkapura, nem létezik, hogy bárkinek a figyelmét elkerülje, gondolta, hiszen a tábla csaknem akkora volt, mint maga a kapu.

Az ajtóban Teribe ütközött. A nagy indulat azonnal elpárolgott belőle. Összeroskadt. Kopasz fejét vénemberesen előrelógatta. A kezét tördelte.

– Te vagy az? – kérdezte fölöslegesen.

– Azt mondtad, értem jössz – hadarta Teri szemrehányóan, mellőzve a fölösleges választ.

– Mondtam, mondtam, de látod, mi van itt, mi szakadt a nyakamba ezzel az istenverte csomagolással! Egész éjszaka nem aludtam, és még így is egy csomó holmi itt marad, pedig Pesten mind aranyat érne.

– Hát, ha te ezt a sok kacatot többre becsülöd nálam, akkor akár el is mehetek – vonta meg a vállát Teri sértődötten, és úgy tett, mintha menni készülne. Elfordította az arcát. Fitos orra, széles csontú, sovány arca élénken világított elő a sötét kendő alól.

– Várj! – szólt rá Tarkó, de alighogy kiszaladt a száján a szó, menten meg is bánta.

Mért nem hagytam elmenni, miért, én marha, hát kell nekem ez az újabb kolonc a nyakamba, nincs elég bajom nélküle is? – korholta magát.

De hát Teri túlságosan is csinos volt ahhoz, hogy csak egyszerűen kidobja. És részegítően fiatal. Ez a fiatalság egyáltalán nem tartott kapcsolatot az évek valós számával. Az arca, a tekintete, a viselkedése egy gyereké volt, az alakja azonban érett nőt sejtetett. A lány madárrebbenékenysége, friss sarjúra emlékeztető hajlékonysága nem e világra való volt, talán ezért ingerelte annyira Tarkó túlzottan is gyakoriassá gyalulódott érzékeit.

Teri ártatlansága bizonyos szempontból már-már nevetséges volt, túlhajtott hiszékenysége már-már butaság. Tarkó mégiscsak, akár egy csapdába, úgy esett bele. Eleinte nem is szántsándékkal hazudott, mondott nagyot, csak megnevetetni akarta a lányt. Teri azonban mindent komolyan vett, olyan lobogó csodálkozással nézett bele Tarkó szemébe, hogy az elszégyellte magát, a legszívesebben mindent bevallott volna: nem rokona a miniszterelnöknek, a karácsonyt nem az Országházban töltötte a pártfőtitkár vendégeként; elmondott volna mindent a körülményeiről, a családjáról úgy, ahogy van, de már nem lehetett. Túlzottan belebonyolódott a hazugságaiba, maga se tudta, mi igaz, és mi nem belőlük.

Az igazságról egy szót se, ez a parancs az életelvévé vált, belerögződött az idegeibe, olyannyira, hogy ha akart volna,

se tud talán színt vallani. Meg kellett tagadnia a családját. El kellett felednie mindörökre, hogy az apja főszolgabíró volt. A hazugságait alátámasztandó, még az okirathamisítástól se riadt vissza. Veszélyes lett volna, ha elszólja magát. Nemcsak a karrierjével, az is lehet, egyenesen az életével játszott.

Ifjabb Tarkó dühös volt az apjára, miért nem szökött el az országból, mért nem ment Nyugatra, mint a kollégái többsége, de az öreg nem hagyta magát, körömszakadtáig védte az igazát, még akkor is, amikor pedig már nyilvánvaló volt, hogy hiába. Jogom van itt maradni, rikácsolta rekedt, szivarrágt a hangon, aminek ereje nem a tenyéryi albérleti szobára volt méretezve, attól lehetett tartani, kihallatszik az utcára is. A felesége kétségbeesetten csillapította, de hiába. Majd meglátjuk, ki bírja tovább, ordított az öreg, én itt maradok, én nem mozdulok innen, nekem több jogom van ehhez az országhoz, mint ezeknek a ki tudja, honnan szajlajtott interszocilistáknak.

Ifjabb Tarkó modernebb felfogás híve volt, nem a céltalan, makacs ellenállást választotta. Alkalmazkodni akart, igen, alkalmazkodni mindenáron. Ezt tekintette életcéljának, hiszen csak így remélhette, hogy jut is valamire.

Amikor sikerült megkaparintania ezt a hivatalt, semmit se tudott a faluról. Talán egyenesen ez volt az, amiért kinevezték. Nincsenek gátlásai, csengett vissza fülébe a legfőbb érv, ami mellette szólt. És igazuk volt a feletteseinek. Nem, gátlásai valóban nem voltak.

Zsibongó bizonytalanság vette körül, amikor egy szál sóvány disznóbőr aktatáskáját a hóna alatt szorongatva leszállt a vonatról. A nyirkos, alig kitakarított szobák úgy nyeltek el, mint jogos zsákmányukat. Az alkalomhoz képest jól aludt. Túlságosan jól. Ugyancsak benne jártak már a délelőttben, amikor fölébredt. Lerúgta magáról az istállószagú lópokrócot, a szemét úgy-ahogy megcsapkodta egy kis hideg vízzel, aztán sietve felöltözött. Keresztülszelve a néptelen falut, hamar kijutott a határba. A pipacsokkal találta először szembe magát, az erő búzából kivirító pipacsok nyers vörösével és Terivel.

Teri illedelmesen előre köszönt neki, ahogy egy bácsinak szokás. Érdekes, nem bántotta most ez sem. Különben sem volt még annyira öreg, hogy ilyesmin fennakadjon. A lányhoz szegődött, elkísérte, akár egy régi ismerős. Teri hagyta. Ebédet vitt a mezőre a szüleinek. Nevetett. Lebegő, telhetetlen fény áradt nemcsak a tekintetéből, nemcsak a ruhája ráncaiból, nemcsak a csontja velejéből, a körülötte vibráló levegőből is, a közelléte valami különös, egyáltalán nem gyereklány bőréhez illő illatot lobbantott ki a szélből.

Tarkó úgy helyezkedett, gondozatlan, szellőzetlen, az utazás cigarettafüstjében megpállott ruhájának ázottkutya-szaga nehogy Teri orrába sodródjék. Állhatatosan haladt előre a megtalált nyomon. Csalafinta, rejtjeles kérdései nyomán öt perc múlva mindent tudott Teriről, és még egy beleegyező pillantást is kicsikart tőle arra vonatkozólag, hogy este csarnokba menet megvárhassa a kiserdei hídnál.

– De egyedül gyere ám! – súgta a szélről makrancosan felágaskodó hajszálak közé, és mélyet szippantott a lány közelségének lucernaillatából, igaz, csak titkon, nehogy Teri észrevegye lehetetlenség sípolásában a mohóságot, és idő előtt megriadjon tőle. Teri azonban nem félt.

Nem, házasságról szó sem lehet, szögezte le magában Tarkó, amint e kellemes emlékek rajzását elhessentette magától. Erről az elhatározásról azonban nem akart beszélni Terinek. Nem gyávaságból. Hiszen néha egyenesen kedvét lelte benne, ha kertelés nélkül, durván a másik arcába vághatta vélt igazát, és kockázat nélkül megalázhatta vele.

Másról volt szó. Meg akarta tartani azt a kellemes, lebegő érzést, amit a lány közelléte jelentett számára, mindaddig, amíg csak lehet. Orrodát áfonyaillat facsarja, cigányprimás hajlong, szekér kocog fél négykor a porrágta függöny mögött a kockaköveken, szélütött lámpás lebeg vele a piac felé. Beledöbbensz, hideg fővel mit el se kezdenél. Tarkó úgy képzelte, neki se könnyű, vagy talán éppen neki igazán nehéz.

A töredékét se lehet tetten érni annak, ami az idegek zsi-bongó pályáin egyetlen pillanat örvéen visszarémlik. Az ese-

mények úgy peregnek ki e múlttal telített, csak látszatra közönyös jelenből, mint a varázsló kalapjából kendők, macskák, fakanalak, szalagok, galambok, diódarálók, üveggolyók, kalickába zárt kanárimadarak, teljességgel kiszámíthatatlannul. Tarkó is, s ez illett enyhe cinizmusához, idegenként fogadta a sors ilyenén fordulását, kissé elképedve, furcsálkodva, mintha semmi köze se volna hozzá, talán ezért nem esett nehezére megőrizni egyébként ugyancsak kétségbe vonható fölényét.

Huszonéves fiatalsága önteltségét éppen csak most tolta félre, s így némileg szégyellte, milyen körmönfontan kerítette hatalmába a lányt, s hogy a külső körülmények is mind a kezére játszottak. Ugyanakkor tudta, mindez, vagy akár jóval több, magától is az ölébe hullhatott volna úgy, hogy a kisujját se kell mozdítania érte.

Az ő hibája talán, hogy erre kényszerült: bűdös parasztok présházaiban mézgás bort nyakalva s nyakaltatva, süppedt agyú, otromba vendégek kedvét lesve, bárgyú tréfaikon tetetett jó ízzel röhögve, leköpní való politikai kalandorságukat magasztalva, apró csalások, kicsinyes harácsolás útvesztőjében botladozva csikarni ki a szerencsáját? Nap mint nap egyszerű, csaknem írástudatlan embereket csapni be undorító mulatság akkor is, ha mindenki ezt várja tőled, s ezt várják maguk a becsapottak is. Azért nem vagyok közönséges szélhámos, gondolta. Valóban, könnyebben is napirendre térhetett volna mindezek fölött. De hát ilyen az én formám, húzta el a száját, mindennek a nehezét osztja rám a sors.

Már nem bánta, hogy visszatartotta Terit. Némi mazochizmussal készült rá, hogy végigjátssza ezt az egész kutyakomédiát.

– Mikor utazol? – kérdezte a lány a tekintetét keresve, de ő nem engedte, hogy a szemébe nézhessen, mintha valami titkolnivalója lett volna.

– Az éjféli gyorssal – válaszolta. Ez volt az egyetlen gyorsvonal, ami még mindig megállt Örvényesen. A többi úgy húzott el az egyre kisebbre töpörödő állomás mellett,

éppen csak fölillantva az ablakra tapadt utasok arcát, mint egy huzat szárnyára kelt, leszakadt függöny.

– Magaddal viszel?

– Úgyse enged az apád.

– Nem kérdezem tőle. Ha akarod, ott leszek az állomáson! – Teri annyira türelmetlenül várta a férfi beleegyezését, hogy félreértette annak tétovázását. Szinte röpiült feléje, karját a nyakába fonta, s ölelte, ölelte, de olyan szorosan, hogy Tarkónak a levegővétel gondot okozott. Kelletlenül fejtette le magáról a lányt, aki annyira megfélekedezett magáról, hogy a férfi zakójának a csomagolásban elpiszkolódott pókhálós hajtókéjét csókolgatta.

– Na, mit csinálsz – mondta szabadkozva Tarkó –, menj szépen haza, nehogy apád megneszeljen valamit, mert akkor aztán vége mindennek. Tudod jól, az öreg leveri a derekadat, de talán még az enyémet is – és nevetve kituszkolta Terit a szobából.

Teri fölkapta az elvadult rózsabokrok alól az üres tejeskannát, és futva indult haza a kertek alatt. Sietnie kellett, nehogy otthon tényleg gyanút keltsen a rendesnél némileg hosszabbra nyúlt távolmaradása.

Ha a szülei jobban figyelnek rá, okvetlen fölébred bennük a gyanú, észre kellett volna venniük, mennyivel más, jobb kislány most, mint régen volt. Egyetlen szó nélkül, a nővéreire megelőzve terítette az abroszt, hozta a tányérokat, az evőeszközöket, a kenyeret, a szalonnát, a tejfölt, a túrót, az uborkát, a hagymát. Az anyjának föltűnt kissé ez a különös igyekezet, ez a szokatlan szolgálatkészség, de elintézte egy ilyenkor szokásos kurta-furcsa, már-már személytelen megjegyzéssel: na, mi van, möggyüött végre az eszöd?

Este annak rendje és módja szerint bebújt a takaró alá, de csak tettette az alvást. Alig volt türelme kívánni, hogy tizenegyet üssön a toronyóra.

Az óraütések, mint egy éhes szúnyog neszezése, éppen csak átjutottak a bezárt ablakon, ő mégis olyan élesen hallotta, különítette el mind a tizenegyet, mintha egyenesen a

füle mellett kondult volna meg a harang. Fölkapkodta a ruháit, és gyerünk, már kinn is volt a házból. Nem kellett volna sietnie, mégis a kertek alatt tette meg, felére rövidítve, az utat, mert így kisebb esélye volt rá, hogy találkozzék bárkivel. Az ismerős kertek alja úgy úszott el előtte, mint egy nyomasztó álom.

Szerencsére mire az állomásra ért, kicsit lehiggadt, s nem robbant be a váróba azon csapzottan, magából kikelve, ahogy érkezett. Megpróbálta idekinn rendbe szedni magát, nehogy úgy nézzen ki, mint valami szalajtott cigánylány.

A váróterem poros, egyrét ablakán rekedt hangok szűrődtek át. Két ember beszélgetett odabent. Vasutasok lehetek vagy pályamunkások, nem látta jól, nem ismerte föl őket, pedig csaknem az orrát is odatapasztotta az ablakra, annyira figyelt. Az már az első, egy-két átabotában elkapott mondatból kiderült, róluk folyik a szó, jobban mondva Tarkórol, de hát ez most már mindegy, ők ketten, Teri legalábbis így gondolta, mátol kezdve elválaszthatatlanul összetartoznak.

– Két teherautó jött érte, állítólag a minisztériumból küldték. Oda került. Előléptették az ivócimborái. De még az a két autó is kevés volt, arra se fért föl az összes szajré. Ami nem fért föl a kocsira, azt ledobálta, azt mondják, a cigányoknak, nehogy esetleg vissza kölljön jönni érte. Az egyszerű biztos, ügyes embör vót, hamar mögszödde magát, nem úgy, mint az elődje.

– Az se volt szömérmösebb, csak mindönt elivott.

– Na hiszön ivott, mulatott ez is öleget, az egész városi serehad idejárt hozzá.

– De nem a sajátjából ötette, itatta őket, a Savoó Gáspár szölejiben mulattak. Mesélte az asszony, még a piszkukat is ott hagyták szanaszét az elvtársak, mint a kutyák. Napokig köllött takarítani utánuk.

– De mögérte...

– Kifizették őket...

– Veréssel... – a kurta-furcsa, kárörvendő nevetés megrezegtette az amúgy is ingatag ablaküveget.

Teri zokogva hagyta ott a leshelyet. Miért nem mondta meg, miért csapott be, ez zakatolt benne, miközben reménytelenül szédelgett, imbolygott az üres állomáson.

Amikor meghallotta a távolban a vonat sípolását, nem várt tovább, futni kezdett visszafelé, amerre jött, a kertek alján egész hazáig. Kinyitotta a hátsó kertkaput, megállt a nagy körtefa alatt. Jaj, mi lesz most, kérdezte ijedten az üveges derengéssel világító éjszakától. Talán jobb volna visszafordulni, a város nagy, elférnék benne én is, azt mondják, akad most munka mindenkinek, beletanulnék, s lenne valahogy. Talán Józsi is, ha ott vagyok, ha találkozik velem, megenyhülne, hiszen nem rossz ember, nem, dehogyis, csak egy kicsit meggondolatlan.

Még ha ismerte volna Tarkó szempontjait, akkor is képtelen lett volna megérteni azokat, de hát ráadásul nem ismerte, fogalma se volt az érvényesülés újmódi, rejtélyes összefüggéseiről. Föl se merült benne, hogy az ő közelléte akár csak a legkisebb mértékben is gátolhatná ebbéli törekvéseiben Tarkót. Kispolgári elem, ezt a kifejezést nem is hallotta, sem azt, hogy az ilyenektől őrizkedni kellene.

Az anyja azonmód, ahogy kiugrott az ágyból, hálóingben jött eléje. Már éjfél előtt észrevette, hogy Teri eltűnt, de egyedül virrasztott, nem csapott lármát, bár nehezen csitította növekvő aggodalmát. Összetöröm a csontodat, te piszok, hun csavarogsz ilyenkor éjvíz idején, sziszegte, és beletépett a lány hajába. Teri kiszökött az anyja keze közül.

– Haggyon! – mondta, föl vonta a vállát, és a tenyerébe tette az arcát, úgy zokogott –, neköm már úgyis mindögy. Vége van mindönnnek – már avval se törődött, hogy a tájshólás buktatóit elkerülje, amire pedig, amikor Tarkóval beszélt, újabban olyan gondosan vigyázott.

– Gyere be, feküdj le, a többit majd mögbeszéljük hónap, mert ha apád észrevösz, nem úszod mög ilyen könnyen – mondta az anyja.

– Édösanyám – borult az ajtóban az anyja vállára Teri, egész teste rázkódott a zokogástól, a torka merő egy görcs

volt, alig fértek ki a száján a szavak. – Emönt, itt hagyott! Mért tötte ezt velem, miért, miért, miért?

– Hát te mög ki után vagy úgy oda, csak nem az a népnéző, harácsoló Tarkó csavarta el a fejed?

Hallott, hát persze hogy hallott sugdosni róla, különösen Irma fecsegett sokat, a nővére, aki már-már vénlánynak számított a maga húsz évével, hogy ez a Teri így meg úgy, de nagyon odavan az után a kopasz Tarkó után, de ő nem hitt neki, csak az irigység beszél belőle, gondolta. Magára volt dühös, amiért mégiscsak igaza lett Irmának, s úgy beharapta az ajkát, hogy még a vér is kiserkedt belőle.

– Te, te, hova tötted a szömödet, az ilyen szemét embőrt azt se érdömli mög, hogy ránézzél. Hát nem emlékszől rá, elvitette a legszöbb disznókat, a pallást lesöpörtette, ha apád időben el nem ássa azt a kis búzát, könyerűnk se lött vóna, éhözhattűnk vóna egész télőn. Sose sírj miatta, ennél csak különbet találšz.

– Hiába, most már mindőn hiába! Ha rám nem, legalább arra gondut vóna, a gyerőkre!

– Mít mondasz, te szörőncsétlen – rázta meg Terit az anyja –, miféle gyerőkrű' beszélšz itt nekőm összevišsza?

– Nem összevišsza beszélők – Teri látta, az anyja mindent ért, s némileg még örűlt is neki, hogy nincs szükség további hosszadalmas magyarázkozásra.

– Hallgass – mondta az anya –, és ereggy aludni! – Teri megborzongott a hangok közűl kizsiszegő fojtott gyűlöletől, amiről azt se tudta eldönteni, neki szöl-e, Tarkónak vagy a gyereknek.

Habár az apja, a testvérei semmiről se tudtak, mégis egész nap alig szöltek hozzá. Vagy csak ő foglalkozott túl sokat magával, és beképzelte az egészet? Hajlamos lett volna elhinni ezt is. Különösen az volt rossz, hogy senkinek nem mondhatta el, mi bántja. Az anyja szántsándékkal nem állt vele szóba, kerűlt minden olyan helyzetet, ami alkalmat adhatott volna bármiféle további bizalmas beszélgetésre. A többiek számításba se jöttek. A nővérei részéről kárörvendő,

bennfentes röhögésen kívül semmit nem remélhetett. Az apja meg, ha megtudja az igazat, először is eltöri a csontját, aztán meg még föl is akasztotta volna magát szégyenében, amilyen büszke volt mindig a becsületére. Igen, nekem kell cselekednem, gondolta Teri, s el is határozta magát, megszökik itthonról, csak a kedvező alkalomra várt.

Egyik éjszaka arra ébredt, valaki erősen markolja, rázza a vállát. Fölnézett, az anyja volt az. A ráncos, szél- és napcserzett arc, mint egy elzsírosodott, agyonfogdosott fabálvány, olyan volt a sötétben. Lehajolt hozzá, a fülébe sugdosott. A hangja idegen volt és erőszakos.

– Készülj – szólt rá. A mutatóujját hirtelen a szája elé kapta, hogy óvatosságra intse. Lábujjhegyen járt maga is. A szomszéd ágy mégis megnyekkent, jelezve, Irma fölébredt, csak éppen tetteteli az alvást. Nem mer szólni, de kíváncsian les a takaró alól. Teri oda se nézett, gyűlölte, jaj de gyűlölte most Irmát. Gyorsan öltözött, szeretett volna minél előbb kint lenni a házból. Az anyja segített neki. Jólesett ez a sietős gyöngédség.

– Hova mögyünk? – kérdezte Teri kerekre tárgult szemmel már kint az udvaron.

– Varasdra – mondta az anyja, de nem nézett a lánya szemébe.

– Minek? – kérdezte Teri ijedten.

– Az anygalcsinálló főorvoshoz – bökte ki kemény kíméletlenséggel az anya a választ. Nem volt kedve egész úton magában tartani a közlendőjét, bár tudta, egyszerűbb lett volna, ha így cselekszik, egyenes válasz helyett hímez-hámoz valamit, és csak akkor áll elő a dologgal, ha már nem lehet tovább halogatni, amikor már úgyszincs visszakozz. Persze hogy Teri megmakacsolta magát.

– Nem mögyök! – mondta, és belekapaszkodott a kapufélfába, úgy kellett az anyjának elrángatnia.

– Légy eszödön! – mondta –, vagy a Nanica ángyod kezire akarsz kerüni? Aztán az lehet, hogy egy életre mögnyomorít. Ez mégiscsak doktor, iskolában tanúta a tudományát.

– Nem akarom – sírta el magát Teri.

– Mit nem akarsz?

– Hát elvötni.

– Te, te tökéletlen – komorult el az anyja –, hát egészen tönkre akarod tönni magadat? De ha már magaddal nem gondúsz, legalább avval a gyerökkel töröggy! Mi lönne itt belüle? Falu csúfsága, semmi más. Akkor már jobb neki, ha mög se születik. Előbb köllött vóna möggondúnod. Neköd itt most már nincs szavad, tetszik, nem tetszik, mögyünk. Ez a törvény, és kész.

Megmarkolta Teri karját, és el se engedte, amíg föl nem szálltak a vonatra. Olyan erősen szorította, hogy két hét múlva is meglátszottak Teri karján az ujjnyomai, a lila vér-aláfutások.

KÖLCSÖNKENYÉR

A kiselejtezett katonai terepjárót éppen csak befestették kékre, se nagyjavítás, se semmi, a tükrösre kopott gumikat se cserélték ki, úgy küldték le hozzájuk. Az akadozó motor pontosan a kapu előtt mondta fel a szolgálatot. A szomszédok segítségével tudták csak betolni az udvarba. Még Krausz, az előző őrsvezető kérte évekkal ezelőtt számtalan kérvényeinek egyikében, kérvényt írni nagyon szeretett, hogy szereljék fel terepjárával az őrsöt. Az ötletet alighanem ez az elfekvő kérvény adta, de hogy méltányolták is ezt a kérelmet, az már az abszurditás határát súrolta. Az öreg Haragos, aki rövid kitérő után ismét visszakerült az őrs élére, valamelyik ellenségének a kezét sejtette benne. Csak azért találták ki, mert egyébbel már nem tudnak bosszantani, gondolta.

Különben kinek és miért jutott volna eszébe ezt a tehetetlen roncsot megmenteni az enyészettől? A kocsi évekig hevert érintetlenül a csalán felverte udvaron. Annyira benőtte a gaz, hogy ki se látszott belőle. Törekös Józsi mégis szemet vetett rá. Addig-addig járt Béla nyakára, itatta a kocsmában, duruzsolt a fülébe, amíg be nem oltotta őt is a motorszerelési mániájával.

Az egyik erre alkalmas kora tavaszi napon aztán nekiesetek a munkának. Reggeltől estig ott hasaltak a füre teregetett ócska búzászsákokon. És még a kezdeti sikertelenség se szegte a kedvüket, ahogyan ez várható lett volna. Béla nemegyszer a szolgálati idejét is a kocsi alatt töltötte azon egyenruhástul, nem törődött vele, hogy nyakig olajos lesz. Addig kalapálták a szögecsket, olajozták a csavarokat, cse-reberélték újra a hibás alkatrészeket egy-egy nagyfröccs, korsó sör, féldeci ellenében a közeli laktanya kiskatonáival, amíg egy szép napon váratlanul mégiscsak felbőgött a motor, de olyan akadozva, mintha egy istálló padkájára szorult pipás-bagós vénember köhögési rohamát próbálta volna

utánozni. Nehéz volt elképzelni, hogy ez az újjászületése pillanata, pedig hát Béla és Józsi számára legalábbis ez volt. A gondos kezek csodát műveltek. Mi tagadás, idő kellett hozzá, egész nyaruk ráment a barkácsolásra, de nem sajnálták. Kidüllesztett mellel álldogáltak a kocsi mellett, és hallgatták a motor egyre hevesebben ismétlődő, majd a benzin fogytán elfulladás hurutos köhögési rohamait.

Írány a vegyesbolt, adta ki a parancsot Béla. Berobogtak az ajtón, aztán se szó, se beszéd, le a pincébe, csak úgy visszhangzott a lépcsőzengéstől a boltíves hodály. Párosával cipelték föl a húszliteres benzines kannákat, nagyokat nyögtek a teher alatt. Nyéki-Abos, a vegyesbolt vezetője már megszokta, hogy Béla be-betör hozzá, fölkapja, ami a keze ügyébe kerül, és viszi, nem szólt érte, öreg róka volt a szakmában, egy kis csalafintasággal könnyen eltüntette a hiányt, de most, hogy Törekös Józsit is cipekedni látta, elfogyott a türelme.

– Hova-hova, fiatalurak? – kérdezte.

– Csak ide az őrre – fordult vissza Béla megbotránkozva. Furcsállta, hogyhogy Nyéki-Abos szólni mer, nem ehhez volt szokva. Le nem jött a szájáról a kérem alássan, Krausz elvtárs, Horkai elvtárs, már amíg ők voltak a főnökök, de amióta az öreg Haragos visszajött, azóta se volt semmi baj, eddig legalábbis. Rossz néven vette Nyéki-Abostól, hogy éppen most akadékoskodik, amikor minden olyan nagyszzerűen kezd alakulni. Ez a kocsi is, csaknem fél éve bütykölik, már maga se hitt benne, hogy sikerül, és most tessék, mégis megindult. Rég hagyta volna a fenébe, ha Józsi nem nyúzza folyton, valami más szórakozás után nézett volna, de Józsi szerencsére hajthatatlan volt, és igaza lett. Csak nem hagyom magam egy ilyen tökéletlen boltostól felbosszantani, gondolta, s megrántotta a vállát. Pofátlanul kiabált vissza Nyéki-Abosnak, írja a többihez, és kirohant az utcára. A szederfák alá igyekezett, Törekös Józsi után, aki szemfülesen már régen meglépett a kárpáló Nyéki-Abos elől, és most fuldoló, boldog röhögéssel fogadta Bélát.

Mint a tejcsarnokból hazafelé az üres kannákkal a gyerekek, olyan gondtalan örömmel vágtattak végig nehéz terhükkel a falun, s lódultak be az őrre.

Haragos Bálint már csaknem egy éve visszakerült a helyére, de még mindig nem tudta megemésztetni, hogy annak idején elmozdították, másokra, fővárosi csibészekre bízta azokat a feladatokat, amelyeknek teljesítéséért kijárt az előléptetés. Ugyanakkor büszke volt rá, hogy ő tiszta maradt azokban a kényes időkben, nem követett el olyan gázságokat, mint Krauszék. Azt tartotta, neki nem is lett volna szüksége afféle durva eszközökre. Ravasz érzéstelenítéssel, finom lélektani szikékkal is el lehetett volna végezni azokat a műtéteket, amelynek azok minden előkészítés nélkül bicskával estek neki. Egykori barátkozó kedve odalett. Szürke, mániákus tekintete elárulta, valami csattanós válaszon töri a fejét, valami olyasmin, amit mindig megemlegetnek, amíg csak ember él ezen a tájon.

A régi világban a csendőrségnél szolgált, aztán kikerült a frontra, fogságba esett, beállt az orosz hadseregbe, kommunistaként tért haza, senkinek semmi kifogása nem lehetett ellene, hacsak a csendőr-múltja miatt nem, de hát azt meg letagadta. Egyelőre tehetett, senki nem foglalkozott ekkoriban a régi ügyek firtatásával, úgyhogy biztonságban érezhette magát, de ő maga tudva tudta, hogy ez a döglött akna mégiscsak ott lapul a múltjában, és bármelyik pillanatban felrobbanhat.

Nem szerette ezt a Béla gyereket. Így Bálint bátyám, úgy Bálint bátyám, sündörögte körül, de ő már akkor látta, mindjárt az első napokban, nem jól áll a szeme. Kisegítőnek hagyták itt, de hát inkább kerékkötőnek lehetett volna nevezni, mert sok hasznót nem hajtott, igazából megvallva keveset se. Annak idején is egyedül rendezett el mindent, nem lett volna szüksége most se senkire. Odafönn mégis ragaszkodtak hozzá, mondván, elkél egy kis segítség. Hát igen, segítség az elkelt volna, de kerékkötőre nem volt szükség, mégis a nyakába akasztották Bélát. Ki tudja, miért? Talán csak nem azért, hogy szaglásszon utánam?

A szokványos napi ügyeket az öreg fél kézzel elintézte, kocsmai verekedések, tyúklopások, vásári tolvajlások mind-mind pillanatok alatt elsimultak a keze alatt. Könnyű dolga volt, az emberek bíztak benne, talán még szerették is, a kezére játszottak, egy pillanatig sem fogták pártját a törvénszegőnek, öreg Haragost mindig elvezették a tűzfészekhez.

Az új világ azonban egészen más logika szerint épült fel, cseppet sem hasonlított a régihez, ami ott erénynek számított, arra itt könnyen ráfogták, hogy bűn. A nagygazdákkal paktál, mondták, az ő tulajdonukat védi, s ez lett a veszte. Attól, hogy a jó szolgálataiért elfogadott ezt-azt, egy-két demizson bort, sonkát, kolbászt, egy-egy oldal szalonnát, ezt is felírták a bűnlajstromába, pedig hát ettől ugyanúgy elfogta a tolvajokat, mintha éhkoppon élt volna. Ha nem jobban. Miért, a doktor urak, akár embert, akár állatot gyógyítanak, nem kérik meg ugyanúgy az árát a fáradozásuknak? És a többiek is, akikre rászorul a nép, nem tartják-e oda a markukat, ügyvédek, felvásárlók, tanácsitkárok, az egész irodista sereg had, ők meg aztán ráadásul egyenesen a semmiért? Miért pont én dolgoznék éhbérért? A lamentálását azonban nem hallgatta meg senki. Igaz, nem is verte nagydobra, inkább csak magában dohogott. Ez volt a szerencséje, ezért nyerhetett bocsánatot.

Krauszról és Horkairól, a két feddhetetlen karrieristáról is megvolt a véleménye. Előmenetelt ígértek nekik fél év száműzetés után, ennyi ideig ő is kibírta volna, minden megvesztegetés nélkül, akár fél lábon is. Különben meggyűlöltek itt mindenkit, ezt az egész falusi bagázst. Nem bíztak senkiben, mindenkire gyanakodtak, azt hitték, még a mezei pocok is utánuk szaglászik. Mindenkit provokátornak néztek. Aki elejbük került, azon durván átgázoltak, elintézték egy életre. Mi marad utánuk, azzal nem törődtek. És bejött a számításuk. Ki tudja, milyen zsíros állásban terpeszkednek már! Elege volt belőlük. A felettesei folyton rájuk hivatkoztak: na látja, Bálint elvtárs, mondták, ezek a fiatalok nem teketóriáztak annyit, mint maga, megszoron-

gatták egy kicsit azt a megátalkodott vén Savoót, aztán máris minden egyenesbe jött. És tényleg, ahogy Savoót bekényszerítették a szövetkezetbe, a többi magától írt alá. Sorban álltak a tanácsháza előtt az aláíró ívért, mintha kenyeret osztottak volna. Csak Balázs Gergely makacsolta meg magát, állt ellent, de vele ekkor már a kutya se törődött.

Talán végleg el is felejtkeztek volna róla, ha meghúzza magát, de nem, annyira elbizakodott, annyira kinyílt a csipája, hogy még Létra Jóskának, a párttitkárnak is nekiment.

– Hallod-e, te Jóska? – olvasott be neki kiabálva a nyílt utcán mindenki füle hallatára. – Azt a földosztó hétszentségödet, ha mégeccör ideküldöd neköm a бүдös kölnis városi agitátoraidat, hát a fejükbe eresztöm a baltát. Aztán neki az istállónak, levágom a lovakat, a csikót is, mög az összes marhát, de nem adom a kezetökre. Uzsgyi ki a högybe, elállok betyárnak. Bottal üthetitek a nyomomat. A földet mög vigyétök, úgyis ti adtátok. Tudtam én azt akkor is, nem lött vóna szabad elfogadni, de mögszédültem. Szerettem volna gazdálkodni, a magam ura lönni. Se ló, se sömmi nem vót, tudod azt te jól, magamat fogtam a kölcsön eke elejbe, az ustort mög az eke szarvát az asszony kezibe adtam, úgy szántottam, de nem sajnáltam a fáradságot. Egy-két év, és paradicsomot csinállok ebből a kis gazdaságbul, gondoltam. Nem is panaszkodnék, möglött mindön, amit elterveztem. Van eszötök, ti is most akarjátok visszavönni a földet, amikor már élvezhetné egy kicsit a szögény embör a munkája gyümölcsit. De a hétszentségit, én nem adom, belülem nem csináltok bolondot, mint ezökbü itt, ni – mutatott körbe, amitől azonnal lefagyott a néhány körben ácsorgó fültanú ajkáról a kárörvendő mosoly.

Balázs Gergely nem egészen a levegőbe beszélt, amikor a betyárokat emlegette, ebben az időben állítólag újra fel-feltünedeztek a környéken. Nem a régi, rettegett rablók voltak már ezek, nyomorult koldusok, olyan Balázs Gergely-félék, akiknek elvette az eszét a vagyonfétlés, vagy a sorkatonai kínzásokat nem bírva onnan szökdöstek haza. Ezek a betyá-

rok nem társultak, nem tömörültek bandába, mint a régiek. Magányosan bujkáltak, nemhogy egymásban, de sokszor még a saját családjukban sem bíztak, azoknak se árulták el a rejtékhelyüket. Legelvetemültebb akciójuk az volt, amikor egy-egy a mezőre ebédet vivő gyerektől, asszonytól elzabrálták az ebédet, hogy többnapos mardosó éhségüket csillapítsák valahogy. Ezeket az eseteket is mind csak szállóigeként őrizte a falusi emlékezet, feljelentésig egyik sem jutott. Valószínűleg azért nem, mert a többség együtt érzett a számkivetettekkel, akiket inkább bujdosóknak, semmint betyároknak tartott. Nem egy család volt, amely jól tudta, a saját gyerekeit is közöttük kell keresni. S ezért oldal szalonnákat, fél sonkákat ástott el a hegyben, hátha rájuk találnak a szerencsétlen éhezők.

Haragos Bálint úgy tartotta, nem érdemes különösképpen foglalkozni velük, hiszen a végén mindegyikük megunta a bujkálást. Önként jöttek be földadni magukat az őrsre, amikor a hideg, az éhség vagy a betegség kifüstölte őket az odvaikból, azt se bánták, ha mindjárt felakasztják, föbe lövik őket érte. Mert nemcsak szóbeszéd volt, a valóságban is megtörtént, hogy a magukat feladók némelyikének élete végére valamilyen hírhedett börtönben vagy éppen a recski internálótáborban tették ki a pontot a vérszomjas pribékek, akik nem tartoztak a rájuk bízott foglyok életével senkinek elszámolni.

Létra Jóska elengedte a füle mellett Balázs Gergely szitkozódását, nem szólt a feletteseinek, nem jelentgetett ideoda. Akár politikai belátásból, akár együttérzésből hallgatott, végül is neki volt köszönhető, hogy Balázs Gergely portáját elkerülte az azonnali, kíméletlen bosszú.

Az eset azonban a magukat is megsértve érző fültanúk egyikének-másikának túlzásba vitt közlékenysége folytán sem maradhatott titokban.

Balázs Gergelyben azonban nem volt alázat, nem volt belátás, nem érte be ennyivel, lenézett, szidott, pocskondiázott mindenkit: gyáva, beszari alakok, mondta, csak rájuk mordulnak egyet odafönről, aztán már teli a nadrág, futnak

a tanácsházára, hun az az ív, hun írjam alá, tekintetös elvtársurak, hát a rosseb bele, mögérdömlik, amit kaptak, azt érdömlik, sömmi mást.

Haragos Bálintot nem bosszantotta ez a hetvenkedés. Végül is tulajdonképpen az ő malmára hajtotta a vizet. Egyenesen örült neki, hogy lám-lám, ezt a nagy ügyes Krauszt is sikerült kijátszania valakinek. Hiába nem volt följelentés, odafönt is mindenki tudott már a botrányos precedensről, talán éppen maga a megye mindenható ura, Dallos elvtárs mondta ki a döntő szót, igaz, nem hivatalosan, mert hivatalosan a kolhozszervező akció második félideje is befejeződött ekkorra, hanem csak úgy a vezérkar valamelyik vadászat végi pincézése alkalmával amolyan félig-meddig borközi állapotban. Csak kíméletesen, csak kíméletesen, elvtárskáim, mert most már más módszerek járnak, óvatosabbnak kell lennünk, nem engedhetünk meg magunknak bármit, mint hajdan, a régi szép időkben.

A döntés hát megszületett. Nesze neked, Haragos Bálint, nagypofájú korrupt csendőrkém, most mutasd meg, mit tudsz, mosolyodott el munkásmozgalmira kövérített hitlerbajsa alatt a megyei kapitány, aki nem kedvelte Haragos Bálintot, az ellenszenv még abból az időből származott, amikor pékinasból gyorstalpalón átképzett rendőrként Haragos főnökévé nevezték ki. Haragos eleinte egyáltalán nem rejtette véka alá, hogy szakmailag nullának tartja őt. Később azonban, amikor be kellett látnia, veszített, visszavonult. A nagyfőnök azonban nem felejtett. És még mindig bosszantotta, hogy nem tudja eltörölni a vén köpönyegforgatót egészen a föld színéről, szándékában talán nem is az akadályozta, hogy Haragosnak még mindig akadtak pártfogói országos szinten is, hanem sokkal inkább a konfliktuskerülést mindenek fölé emelő korszellem.

Haragos Bálint kint állt a tornácon, nehéz pocakját előretolta, a karját összefonta a háta mögött. Szokásához híven szemlét tartott az utca fölött. Úrias szemrebbenéssel viszonozta a feléje röppenő alázatos köszönéseket. Nagyon sze-

rette a tiszteletnek ezeket a hamisan túláradó megnyilvánulásait. Úgy érezte ilyenkor, mintha hájjal kenetnék. Ön-
elégülten mosolygott, hunyorgott bele a napba.

A kapu csapódására összerezsent. Bosszantotta Béla állandó jövés-menése, és az meg még külön is, hogy Törökös Józsi személyében idegent kalauzolt be az őrre. Most is azokkal a nagy kannákkal úgy lökték be a kaput, hogy az majd letörött a sarokvasról. De az anyátok úristenit, ha tönkreteszitek, mög is csinyájjátok, mordult rájuk. Azok ketten oda se hederítettek, rohantak a dzsiphez, beletöltötték a kannák tartalmát. A telhetetlen tartály elnyelte mind a nyolcvan litert. A kannákat csak úgy szétdobálták a gazban, eszük ágában se volt, hogy visszavigyék a boltba. Beugrottak a vezetőfülkébe, és újra felbőgették a motort. Haragos Bálint megcsóválta a fejét, a rossebit, nem gondútam vóna, hogy sikerül nekik. Leballagott a lépcsőn. Nagyon vigyázott rá, nehogy a sietés látszatába keveredjék, de azért nem ment körbe a kerti úton, rögtön a ház mellett, az oldalban vágott át Béláék irányába. Unottságot tettetve rugdosta szét a fenyőtobozokat a csizmája elől, s azok megveszekedetten gurultak lefelé a rézsűn a kerítés tövébe.

Törökös Jóska bent ült a vezetőfülkében, erősen markolta a kormányt, mintha legalább négyesben száguldana, nem pedig üresben bőgetné a motort. Olajos-maszatos arcát kidugta a félig leengedett ablakon, és csak vigyorgott, vigyorgott, vigyorgott. Képtelen volt abbahagyni, mintha ütdött lett volna. Bármennyire bízott benne, hogy sikerül rendbe hozniuk ezt a tragacsot, a sok kudarc, akár a betegség rögződött meg benne, s most nem akarta elhinni, hogy tényleg megtörtént a csoda.

Gázt adott, és türelmetlenül fölengedte a tengelykapcsolót. A kéziféket azonban elfelejtette kioldani. A bikaerős motor felbőgött, nekifeszült a leragadt kerekeknek, aztán egy-két hörrenés után mégis lefulladt.

Haragos Bálint közelebb lépett a terepjáró ablakához, s beszólt rajta: – Na, mi van, nem működik? – Törökös Józsi

elengedte a füle mellett a gúnyos megjegyzést, vagy az is lehet, valóban nem hallotta meg a nagy izgalomban. Lehajolt, kiengedte a kéziféket, ráadta a gyújtást, indított, és a motor újra felbőgött. Most már óvatosabb volt a tengelykapcsolóval, lassan engedte fölfelé, s a kocsi megindult a fűves udvaron a kétszárnyú nagykapu felé.

Béla sarokig kitárta, s két letört fenyőgallyal támogatta meg a düledező kapuszárnyakat. Tisztelegve várta, hogy az ütött-kopott alkotmány elgördüljön előtte, s újra becsukhassa a kaput. Törekös Józsi a fahídon fékezett, de a motort nem állította le, üresbe tette a sebességváltót, úgy várakozott.

Odabent az őrs irodájában megszólalt a telefon. A csöngése erőszakosan áradt ki a nyitott ablakokon, és az egész udvart betöltötte. Haragos Bálint ugrott, mintha bolha csípte volna meg, korát s korpulens testalkatát meghazudtolva egy parketttáncos fürgeségével ügetett fel a lépcsőn. Jól sejtette, a megyei kapitányságról hívták. Az ezredes elvtárs üzenete várta, na persze, ő már rég ezredes, én meg őrmester maradok, ha maradok, s el nem bocsátanak, mindhalálig. És még ez se úgy van, elbocsátás, könnyű azt mondani, hiszen ha éjjeliőrként, raktárosként vagy bárhogyan meghúzhatnám magam, bizony Isten szedném is a sátorfámat, csakhogy innen nincs visszaút a civil életbe, ha leszerelnék, kidaszított, üldözött senki lesz, nem illet meg még az éhkopp nyugalma sem. A nép ellensége, na hiszen, akire ezt a címkét ráakasztják, megnézheti magát: közveszélyes munkakerülés, kényszermunkatábor, ne ragozzuk. Szóval Balázs Gergely sorsáról megszületett a döntés, maga Dallos elvtárs hozta. Ezt Haragos fontoskodó túlzásnak tartotta, mit törődik, gondolta, ekkora góré egy százhuszonhatodrendű ötholdas falusi fuvarossal, ha mégakkora pofája van is, de hát a részletek nem rá tartoztak. A parancs, parancs, bármilyen körítéssel érkezzék is, és neki nincs más dolga, csak haptákba vágni magát, és teljesíteni. De semmi balhé, szólt a figyelmeztetés, kerülve a feltűnést szőrméntén kell intézni mindent. Úgy lesz, egyezett bele Haragos készségesen, csak bízzák rám az elvtársak, elboronáltam én már rázósabb ügyeket is.

Ahogy letette a kagylót, azonnal az ablakhoz rohant, és integetni kezdett Béláéknak, akik már éppen indulóban voltak, és kiabált is hozzá teljes tüdőből: Megállj, megállj, megálljatok! Azok nem tudták mire vélni a főnök hirtelen felindulását, de bevárták, gondolván, majd csak lecsillapodik, és akkor aztán uzsgyi a heted-hét határ, mehetnek, amerre a szemük lát.

Haragos Bálint minden méltóságát sutba vágva a futástól se rettent vissza, csakhogy útját állja a terepjárónak. Szuszogva kapaszkodott bele a nyitott ablakba.

– Te kiszállsz – mondta Bélának, és megmarkolta a műndéjáján a gombot, mintha annál fogva akarná kipenderíteni.

A mérhetetlen csalódottság egészen eltorzította Béla arcát. A pisztolytáskája gombját csavargatta, a legszívesebben belelőtt volna a vén csirkefogóba: hogy ez mindent képes tönkretenni, mindent, de mindent. A görcsös idegességtől remegni kezdett a szája széle, nem tudott megszólalni. Értetlenül forgolódott. Törekös Józsi kapkodta a tekintetét, mintha tőle remélt volna segítséget. Józsi azonban tünetően elfordította a fejét, jelezve, ez a vita igazán nem rá tartozik, intézzék csak el egymás között. Na, ami azt illeti, vitáról nem nagyon lehetett szó. Béla megpróbált ellenkezni, azaz nem szállt ki az autóból, a főnökét azonban ez nem lepte meg, kirántotta az ajtót, de olyan lendülettel, hogy a beléje kapaszkodó Béla azonnal az árokba bukott. Haragos Bálint mintha észre se vette volna az esetet, bemászott a megüresedett helyre. Törekös Józsi elismerően vigyorgott rá, akkor möhetünk, kérdezte, és gázt adott.

– Hé, te, lassabban a testtel! – kiáltott fel, s az árokba mutatott, ahonnan Béla ekkor kászálódott elő. Haragos Bálint magához intette Bélát, aki büntudatosan engedelmeskedett. Vigyázzba vágta magát, úgy szólt be a lehúzott ablakon:

– Parancs?!

– Na, hát azért – vetette oda foghegyről, de megenyhülve a főnök. – Várjál – szólt ki kisvártatva az ablakon. Tollat, borítékot, levélpapírt vett elő, s a térdére fektetett válltás-

kán írni kezdett. Amikor kész lett, négyrét hajtotta a papírt, betette egy borítékba. A borítékot vastagon megnyálazta, majd leragasztotta. A címzésen gondolkodott egy kicsit, aztán határozott: Tanácselnök elvtársnak küldi Őrsparancsnok. Gondolkodott egy kicsit, hozzátoldja-e az elvtársat, de aztán mégis lespórolta. Nem tudatosan. Gondolta, talán mégis javítani kéne rajta, de már Béla kezében volt a levél, onnan meg restellte volna visszakérni. – Ezt elviszöd – mondta Bélának – a tanácsházára, és átadod az elnök elvtársnak. De a saját kezibe! Értötted? – Béla bólintott. – Másfél, két óra múlva ott löszünk, addigra mindön röndben lögyön! – Most, hogy Bélával ilyenformán végzett, választ se várva, minden átmenet nélkül rászólt Törekös Józsi: – Indíts! – aztán még hozzátette: – Balázsékhoz mögyünk. – A kocsi kigördült végre a bazaltzúalékkal behintett poros országútra, s lassan, hörögve elporzott a Balázs-porta felé. – Van ölég benzin ebben a tragacsban? – kérdezte aggódva Haragos Bálint Józsiól.

– Balázsékig ölég lösz.

– Nem a haveroddal beszélsz, hallod-e!

– Miért, máshová is mögyünk még?

– Ne kíváncsiskodj, mert hamar mögöregsző.

– Nyócvan litör van benne.

– Na látod, tudsz te értelmesen is beszélni, ha akarsz.

Mög ha muszáj – mondta Haragos Bálint, és elnyomott egy kétértelmű mosolyt a bajusza alatt.

Minden kopogtatást, hangoskodást mellőzve óvatosan húzta el a kiskapu kallantyúját, s akár egy tolvaj, észrevétel nélkül settenkedett be az udvarba. Az istállók iránt igyekezett, ahol a gazdát sejtette. Szecskát vágott éppen, meg se hallotta, hogy valaki bejött az istállóba. Annyit érzett csak, hogy egy kéz hátulról erősen belemarkol a vállába. Abba hagyta a munkát. A szecskavágó kereke egyet-kettőt lendült, aztán megállt. Balázs a vasvella után kapott, hogy nekiessen a betolakodónak. Nagy volt a meglepetése, amikor visszafordulva Haragos Bálinttal találta szembe magát.

Annyira megijedt az egyenruha láttán, hogy még a vellát is kiejtette a kezéből, s az pengve vágódott végig a lucskos téglajárdán.

– Hát maga mög mit keres itt? – kérdezte, amikor szóhoz jutott.

– Magát – mondta Haragos Bálint tettetett egykedvűséggel, mintha valami egészen elhanyagolható semmiségről beszélne. – Gyűjön velem! – Balázs Gergelyt nem lepte meg a közlés. Régóta várta már.

– Hova mögyünk?

– Magától függ – mondta Haragos Bálint –, ha aláír, csak ide a tanácsházára.

– És ha nem?

– Akkor hozzon magával meleg holmit, mög... – várt, gondolkodott, mit is mondjon... – egyheti ételmet, vagy mit bánom én, hozhat akár kéthetit is! – ezt viccnek szánta, de azért nem lepődött meg, hogy Balázs nem nevetett rajta.

Nem hatotta meg az asszony siránkozása, se Balázs gyűlölködő, sötét pillantásai nem zökkentették ki a jókedvéből.

Mire kiléptek a kapun, egész kis csoport verődött össze bámeszkodókból a terepjáró körül. Haragos Bálint mérgesen tört utat, megrugdosta a gyerekek bokáját, ráhágott egy-két asszony tutyijára, sziszegve ugyan, de kényelmes folyosó nyílt előttük. A kocsi faránál megállt. Fölsegítette Balázs Gergelyt a ponyva alá, ő maga meg előre ment Törekös Józsihoz. Intett Józsinak, hogy hajoljon ki. Suttogva adta ki a parancsot.

– Elmegy a tanácsháza előtt, aztán föl a högybe, s ott addig körözl, amíg hármát nem kopogok. Akkor a tanácsháza elé hajtasz, és mögállsz a kapu előtt. – A választ meg se várva bemászott ő is a ponyva alá, aminek leffegő szárnyát gondosan leszíjazta belülről.

A ponyva kitűnő állapotban volt, csak a tetején világított néhány inggombnyi lyuk. Szótlanul ültek egymás mellett a különös félhomályban, amiről nem lehetett tudni, hajnali derengés vagy alkonyi borulat fészkel-e benne, nem, a fényes délelőtre a világért se vallott volna semmi. A bizony-

talanságérzést még csak fokozta az állandó zúgás, az álmosító rázkódás, a beszivárgó por, az enyhe benzinszag.

Balázs Gergelyt annyira kimerítették a nem várt izgalmak, hogy elnyomta az álom. Csak egy pillanatra billent le a feje, de ez az egyetlen pillanat elég volt, hogy megzavarja ingataggá vált tájékozódó képességét. Az volt az érzése, hogy odakint már éjszaka van, a bevetülő foltokat mintha tényleg valami hideg, kékes árnyalat színezte volna.

– Hova mögyünk? – kérdezte mogorván, de Haragos Bálint nem válaszolt. Aha, pedzi már, gondolta, s félrefordult, hogy Balázs Gergely ne lássa elégedett, széles mosolyát, ami hirtelenében az egész arcát elöntötte. Szinte a kezében érezte a hallgatás horgára akadt szerencsétlen áldozat vergődését. – Szibériába? – kérdezte Balázs Gergely hörögve. Most már nem is leplezte a hangjában bujkáló kétségbeesést. A foga összekoccant, mintha a hideg rázná. Rettegetesen félt Szibériától, a légerek világától, az éhhaláltól, a fagyhaláltól, mindattól, amit e titokzatos világról a néhány hazavergődött hadifogoly elbeszéléseiből megtudott.

Haragos Bálint érezte, megnyerte a játszmát, de nem akarta elsietni a dolgot.

Balásznak csaknem eszét vette a kétségbeesés, a tehetetlen düh. Azt fontolgatta, hiába van pisztoly Haragos Bálintnál, meg hiába olyan marha nagy ember, nekiugrik, beletérdel a puha hasába, bütykös öklét a szeme közé csapja, aztán szétszakítja a ponyvát, a fogával akár, mert kése az nincsen, és kiugrik, és uzsgyi neki az első kukoricásnak. Meg is teszi, ha tudja, Magyarországon vannak, de ennyi idő alatt már biztosan átlépték a határt, gondolta. Idegenben reménytelen a menekülés. A batyut kiejtette a kezéből, le a rázkódó, portól füstölő platóra.

Egyik pillanatról a másikra roskadt össze: – Eresszön el! – mondta. – Négykézlábra állt, Haragos Bálint csizmáját ölelgette, kezét csókolgatta. – Nem vétöttem én magának a kisujjammal se, hát akkor mért csinálja ezt velem? – Haragos Bálint nem válaszolt.

Balázs Gergely erre kijózanodott. Visszaült a helyére. A legszívesebben leköpte volna magát. Még szerencse – gondolta –, hogy senki se látott, gondolta.

– Csak magán múlik, hazamén-e vagy se – mondta oktató hangon Haragos Bálint. – Egy szavába kerül, egyetlenbe, ha azt kimondja, már otthon is van – Balázs hallgatott, mintha nem értette volna a célzást. Haragos Bálint felfortyant: – Na, ne csináljon neköm úgy, mintha nem tudná, möllik az a szó. Tudja azt maga nagyon is jól, ha egyszer képes volt ilyen gondosan elkerülni eddig.

– Belépők – morogta sötéten maga elé Balázs Gáspár.

– Mögesküszik rá?

– Mög.

– A Bibliára?

– Arra.

– A Mögváltó Atya Úristenre?

– Esküszöm arra is.

– Röndben van – mondta Haragos Bálint –, és az öklével hármat dörömbölt a vezetőfülke hátán.

Nem telt bele tíz perc, a kocsi lassított, majd zökkenve megállt, aztán hátramenetben visszakanyarodott a tanácsháza bejárata előtti hídra.

Törekös Józsi leállította a motort, és vigyorogva hajolt ki az ablakon. Kíváncsian várta a fejleményeket.

A fogadtatásra nem lehetett panasz, ezt elégedetten nyugtázta Haragos Bálint is. Jelen volt itt csaknem mindenki, aki valamit számított a faluban. A tanácselnök, a tejfeles szájú tanácstitkár, mellettük az iskolaigazgató meg a tsz-elnök. Az állatorvos halaszthatatlan teendőire hivatkozva kimentette magát, de Hamar doktor ott integetett az első sorban. Úgy látszik, az én teendőim nem annyira halaszthatatlanok, mint a tisztelt kollégáé, fejtegette gúnyosan a szomszédjának. Ott volt Létra Jóska, jobbján az elmaradhatatlan Balhás-Gaál Janival. Kivonult az iskolai énekkar Mikola tanárnő vezetésével, s a makacsul egzisztáló Weisz-féle kocsmából az egész cigánybanda cimbalmostul, nagybő-

gőstül. Aztán a dologidő ellenére ott voltak, ha nem is túl nagy számban, az önkéntes bábéskodók, mint mindenütt, ahol valami ingyen mulatságra van kilátás.

Amikor Haragos Bálintnak végre sikerült kibogoznia a ponyvát, nem ment valami könnyen, a cigánybanda tust húzott. Balázs Gergelyt elvakította a hirtelen arcába tóduló napfény. Erre visszahúzódott a kocsi belsejébe, mintha nem kérne a rá váró szabadságból, amit ilyen nem várt gyorsasággal visszakupott. Szégyellte magát a sok ismerős előtt. Nem tudta, mit kereshetnek itt. Azt gondolta, valami félreértésről van szó. Amikor átlátta a helyzetet, elkékvült a szája, hideg veríték ütött ki a homlokán.

Szerencsére az ünnepség nem nyúlt túl hosszúvá. A beszédet a tsz-elnök elvtárs tartotta, aki nem volt a szavak embere. Örömmel üdvözölte a tsz-tagok jövőt építő lelkes táborában a falu renegátját remélve, hogy vele együtt még eredményesebben tudnak majd munkálkodni a jövő érdekében.

Mónika, a ürge kis titkárnő, aki Varasdról járt ki vonaton naponta, ennyire vitték a fejlődést, most már titkárnő is volt a tanácsházán, még ott az utcán Balázs Gergely orra alá tolt a belépési nyilatkozatot meg a tollat, nehogy az öreg a végén meggondolja magát, és kárba vesszen ez a csinos kis ünnepség.

Az aláírás megtörténtét a tanácselnök intésére háromszoros éljen nyugtázta.

Pontosan az előre megbeszélt forgatókönyv szerint zajlott minden. Az éljeneket követően az iskolai énekkar azonnal rágyújtott a *Nincs cserepes tanyám* kezdetű dalra, amit a cigánybanda vékony, diszkrét cincogással kísért.

... se szűröm, sem subám – zümmögte tovább a kórus –,
erdő a nyoszolyám,
nem különb a párnám nékem.

A hivatalos vendégek is csak nagy nehézségek árán őrizték meg a komolyságukat, a bábéskodó tömegből a jobb érzésűek pisszegése ellenére több helyütt kibuggyant a rö-

högés. A cigánybanda és az énekkar teljes hangerejére szükség volt, hogy túlharsogja az illetéktelen érzelemnyilvánításokat, elnémítsa a küszöbön álló botrányt.

*Az éjszaka a pártfogóm,
zápor mossa a takaróm fehérre...*

Balázs Gergely képtelen volt fölemelkedni. A görnyedtség, amivel a papír fölé hajolt, mint a görcs állt belé. Úgy érezte, valami lehetetlenül nagy súly gördült a hátára, és még jó, ha meg tudja tartani, ha nem esik össze alatta egészen. Egyedül Haragos Bálint vette észre, hogy rosszul van, ő nyúlt a hóna alá, vezette ki a tömegből.

A hangos jókedvnek most már nem is akarta útját állni senki. Létra Jóska meg Balhás-Gaál Jani nagy demizsonokból osztották a bort, ivott boldog-boldogtalan, még az iskolás gyerekeknek is poharat nyomtak a kezükbe, igaz, az övékét csak félig töltötték, ennyi nem árthat meg, mondták, de inniuk kellett nekik is Balázs Gergely egészségére.

Haragos Bálint alig tudta kitámogatni a tömegből Balázs Gergelyt, olyan valószínűtlen súllyal nehezedett rá ez a csupa csont, ín, bőr, semmi kis ember. Kutató szemmel nézett körül, a terepjárót kereste, hogy hazafuvaroztassa vele Balázst, de a kocsí nem volt sehol. Béla és Törekös Józsi túljártak már hetedhét határon, és nem is kerültek elő, amíg a benzin tartott.

Ahogy kikerült a handabandázó tömegből, Balázs Gergely egészen jól lett. Ellökte magától Haragos Bálintot. A szeme közé nézett, úgy sziszegte alig érthetően, mert ekkor már a szavak megformálása is nehezebbre esett, mért tőtte ezt velem? Haragos Bálintot kiverte a hideg veríték. Nem állhatta Balázs Gergely tekintetét, el kellett kapnia előle a pillantását. Ez hát a te híres-nevezetes kíméletes módszered, hallotta a gúnyosan visszhangzó kérdést, a lelkiismeret számonkérését a háta mögül, mintha valami földöntúli lény meg is rángatta volna a zubbonyát. Ijedten fordult vissza, de nem volt ott senki. Megzavarodtam volna,

morfondírozott magában. Újra Balázs Gergelyhez lépett, hogy segítsen neki, de az nem engedte, hogy megérintse.

– Haggyon – mondta –, hazatalálok én egyedül is. Kicsit bizonytalanok voltak a lépései, mintha ivott volna, de a nagy elszánás átsegítette a nehézségeken. Amikor hazaért, már egészen jól érezte magát. A házba be se nézett, nem akart ilyen állapotban az asszony szeme elé kerülni. Hátra indult, egyenesen az istállóba, hogy utoljára megjárassa szemét a jószágokon, megpaskolja a lovak farát, végigsimítsa a borjú selymes szőrét, de hiába, az istálló üres volt. Visszhangot vertek benne a szavai, ahogy elkáromkodta magát.

Itt talált rá a felesége. Háttal a falnak támaszkodva félig lecsúszott az alomba, a kezével is azt markolta, a törődött, szúrós szalmát, és már nem volt az eszméleténél. Mentő vitte a varasdi kórházba, az életét megmentették, de egészséges nem lett többet. Hónapokig úgy kellett mosdatni, etetni, tisztába rakni, mint egy csecsemőt. Fél év is eltelt, mire föl tudott kelni. Ettől kezdve aztán naphosszat kint állt a kapuban a kerítésre könyökölve, és furcsa, ferde vigyorával, mintha csak a kölcsönt akarná visszaadni, minden arra járót kiröhögött, a legutolsó cigánypurdét ugyanúgy, mint magát a tanácselnököt.

KOPPÁNY DOKTOR

Az avaskéri hegyen abban az időben fillérekért lehetett szőlőt kapni, présházastul, kádastul, hordóstul, mindenestül. Senki se bízott a jövőben, akármennyiért szívesen elkótyavetyélte a földet, egy újmódi, politúros szobabútort, egy világvevő nagy rádiót többre becsültek a régi vágású birtoknál.

Nem véletlenül alakult ki ez a közhangulat. Egy váratlan pillanatban, amikor már mindenki belenyugodott, rendben van, a földet elvették, de legalább, gondolták, a szőlő megmarad, új, ambiciózus elnök került a szövetkezet élére, s elhatározta, kiirtja a maszek világot a faluból egészen, elkezdte bekebelezni a szőlőhegyet is.

Útközben derült ki, nincs erő a sokféle, csak kézzel rendben tartható telepítés gondozására, meg gazdaságtalan is, de már nem lehetett visszakozni, védeni kellett a mundér becsületét. Hogy jött volna ki, ha máról holnapra visszaadják a jogos tulajdonosoknak, amit elvettek tőlük?

Előbb hagyták tönkremenni, elvadulni a kerteket, csak akkor hívták be a gazdákat a tanácsházára, és közölték velük, vihetik a szőlejüket, ahová akarják, amikor az már közönséges dzsungellé vált. Évek gondos munkájával lehetett volna elérni, hogy újra teremjen a föld, de hát kinek volt kedve újrakezdeni, amikor nem tudhatta, mi vár rá nem két-három év múlva, akárcsak holnap is, esetleg nem megint más szedi-e le, vagy hagyja a tőkén, a fákon rohadni a nehezen kicsikart termést.

Amit ma megehetsz, ne halaszd holnapra, így módosult a régi mondás akkoriban.

Ez a föld körüli végeérhetetlen hercehurca segítette hozzá Koppány Pistát, a varasdi fogorvost avaskéri szőlőjéhez, félíg-meddig akarata ellenére. Jó darab föld volt, két holdnál is több. Ennyiért nemegyszer embert öltek a környékbeli parasztok a régi időkben. Most Koppány doktornak szinte erőszakkal varrta a nyakába az öreg Ricsovecs. Egy zápfog volt az ára.

– Főorvos úr, odaadom a szőlőmet, ha kihúzza a fogamat, ezt itt, ni – ugratta ki Ricsovecs Koppány doktort az éjszaka kellős közepén az ágyból. A műtét annak rendje és módja szerint le is zajlott a hideg, borzongató árnyakkal teli éjszakai rendelőben. Koppány doktor nem gondolta, hogy Ricsovecs komolyan beszél.

Egy-két hónap elteltével aztán egyszer csak újra beállított hozzá. Talán eszébe jutott az elmaradt tiszteletdíj, tűnődött a doktor, s azt hozza? Nemegyszer előfordult ez a fájdalomtól eszüket veszített betegekkel, akiknek csak hetekkel az után, hogy egészséges ember módjára visszatértek a rendes napi kerékvágásba, dereng föl a mulasztásuk. Ebben meg is nyugodott volna a doktor, ha Ricsovecs félresöpörve az útjából a gondosan szétrakott gipszmintákat, kész pótlásokat, viaszle nyomatokat, nem kezdi el kiteregetni a mindenféle telekkönyvi kivonatokat s egyéb birtokjogi papírokat. A gyanakvó rossz érzés akkor teljesedett ki a doktorban, amikor vendége a papírhalom tetejére aduásként odaterítette az ügyvéd által gondosan előkészített adásvételi szerződést.

– Ehol írja alá, főorvos úr! – mondta, és meggörbült sárga körmével odabökött a szerződés alájára.

Koppány doktor meglepetésében nem tudta, mihez kezdjen. Először szabadkozni akart, de aztán meggondolta magát, nem mintha nem lett volt képes ellenállni Ricsovecs lehengerlő modorának, inkább a kaland izgatta, a honfoglalás váratlan lehetőség, a honfoglalásé, amelyet ifjú korában olyan sokáig tervezgetett, de amelyet mostanra már végleg elszalasztottnak vélt, és elszántan odafirkantotta a szerződés alá a nevét.

Ricsovecs, mint a kámfor tűnt el a rendelőből, azt se mondta meg, merre található a birtok, amit ilyen kurtán-furcsán a főorvos úr nyakába varrt.

– Hagyd az egészet a fenébe – mondta Koppány doktornak a felesége, amikor ott találta az urát még estére kelve is a szétteregetett papírok között. – Vegyék el, államosítsák, csináljanak vele, amit akarnak, erőszakkal csak nem kényseríthetnek rá, hogy megműveld?

Koppány doktor hajlott rá, hogy megfogadja a felesége tanácsát. Egy színházba sem mehetünk el, egy moziba a végén, mert ha hozzákezdész, ennek aztán nincs se vége, se hossza! Hetekig motoztak a fejében a felesége szavai. Egy szép napon mégis ott találta magát az avaskéri kocsmában, Ricsovecs után, meg a szőleje után érdeklődött.

Bogaras agglegény volt ez a Ricsovecs. A falu szélén lakott, éppen szemben a sírásóval. Baglyokat tenyészt a padlásán, azt beszélték róla, eltanulja a huhogásukat, fél éjszaka eltársalog velük. Délidőn ébred aztán, mikor is a kapák mellé pihenni ledőlő parasztokat riogatja a tudományával, mint valami vásott kölyök. Megkergették, meg is botozták érte már néhányszor, de ennek semmi nem használ. Na, a szőllejin is meglátszik, miféle ember, merő gaz, bozót, surján az egész. Lesz vele dolga, akinek eladta, mert állítólag eladta valakinek.

Mit akar ez a városi úr, súgtak össze Koppány doktor háta mögött a falusiak, amikor kiderült, ő az új szőlősgazda, majd ippen a selmős, finom kezivel fogja mög a kapát, a metszőollót, löködi a permetezőgépet!

Koppány doktor rácăfolt a kételkedőkre. Igenis megfogta a munka boldogabbik végét. Már pénteken odahagyta a rendelőjét, lakását, s hétfő reggelig hiába fájt a varasdiak foga, ha ki nem zárandokoltak az avaskéri szőlőbe, nem húzta ki nekik senki.

A szabaddá vált patientúrára hamarost lecsapott egy új, fiatal doktor, aki megrészegülve a lehetőségektől, a csillagokig emelte az árait. Ricsovecs zápfogának az árát azonban neki sem sikerült túlszárnyalnia.

Koppány doktort nem idegesítette a konkurencia. Nézze, kedves uram, vagy hölgyem, magyarázta a hűséges betegeknek, akik azért még mindig szép számmal töltötték meg a lerövidült rendelési időben az előszobát, s rosszmájú megjegyzéseket eregettek az újdonsült kollégáról, én megengedhetem magamnak, hogy szolid áron dolgozzam. A gyerekeim felnőttek, a feleségem dolgozó asszony, szeretőt meg már

az én koromban, ha akarna, se tarthatna az ember, így aztán nincs szükségem rá, hogy telhetetlenül hajszoljam a pénzt. Amennyi tisztességes fizetség a tisztességes munkáért jár, én azzal megelégszem.

A doktor azt gondolta, illenék a foghúzás és a szőlő reális ára közötti különbséget kifizetni. Nem szeretett tartozni senkinek. Egyik hétvégén össze is készítette a kérdéses összeget, s leszállva a vonatról nem a szőlő felé vette az útját, kiballagott a faluvégre, s bekopogtatott Ricsovicshoz. Az öreg megörült a doktor látogatásának, de amikor a pénzre terelődött a szó, dührohamot kapott, fenyegetőzni kezdett. Koppány doktor kétségbeesve magyarázta, csak a saját lelkiismeretét akarja megnyugtatni. Az más, enyhült meg Ricsovic, és eltúrte, hogy a doktor az asztalra tegye az előkészített borítékot.

Mesélték, hogy aztán aprópénzre váltotta fel az így zsáknyira dagadt összeget, marékszámba szórta a cigányok meg az iskolás gyerekek közé, s nagyokat röhögött, amikor azok összeverekedtek a pénzürmék fölött.

Koppány doktor feleségének igaza lett, a kert csapdába ejtette a doktort. Még hétközben, amikor otthon volt, akkor is állandóan a szőlőhegyi tennivalók jártak a fejében.

A csalános vadon gyorsan kivirult a gondos kezek munkája nyomán. Koppány doktor nem sajnálta a fáradságot, nem riadt vissza semmilyen akadálytól, jöhetett szél, fagy, eső, bármilyen rossz idő, ő vette a hátizsákját, s ment az állomásra. Semmi nem volt képes visszatartani, várták odakint a kedvenc gyümölcsfái meg a fenyők, dísfák, cserjék, amiket már ő maga telepített a lassan-lassan arborétummá vedlő domboldalba.

Nem röstellte farkánál fogva végighúzni a falun a dögölt macskát, csak hogy valamelyik kedvencének a tövébe eláshassa. Merthogy ez a legjobb trágya – magyarázta –, kedves uram, ugye, tetszik engem érteni! A fák mindenesetre megértették, és boldogan telt ki a lombjuk a körükük ásott dögök s egyéb disznóságok korhadékától.

Vasárnap este volt, erre biztosan emlékezett, mert éppen a hegyről tartott hazafele, hátán a degeszre tömött hátizsák, amikor a forgalmista közölte vele, ne várjon tovább, jobb, ha visszamegy a hegyre, mert holnap reggelig biztosan nem indul vonat.

Amíg csak a rádióból, innen-onnan szivárogtak a kósza hírek, nem vette őket komolyan, hazudik ez mindegyik, akár kelet, akár nyugat, mondta, és megvonta a vállát, de most, amikor ilyen nyíltan szembe találta magát e hírek következményével, megijedt. Talán a kelleténél is nagyobb jelentőséget tulajdonított a vonat kimaradásának. Ilyesmit csak háborús helyzet indokolhat, jutott el tapasztalatai alapján a végső következtetéshez.

Ha a saját bőrét akarná menteni, ha mással nem kéne törődnie, itt maradhatna a hegyen, az volna a legcélszerűbb, de a felesége, a lányai, az unokák sorsa nem hagyta nyugodni. Mind bent voltak Varasdon, s nélküle, ki tudja, mi lesz velük.

Nem olyan nagy ez a távolság, többet is megtettem én már egyhuzamban, gondolta, és nekivágott gyalogosan az útnak. Éjfélre járt, mire hazaért.

A lakásban gyanús csönd fogadta. Letette a hátizsákját az előszobában. Benyitott a nappaliba. Megnyugodva látta, együtt a család. Lesötétítették az ablakokat, és nemhogy vilányt, gyertyát se mertek gyújtani, egymáshoz húzódva kuporogtak a sötét sarokban a díványon, de nem aludt senki, még csak hozzá se készülődtek a lefekvéshez.

– Kitört a háború – suttogetta óvatosan a felesége. A kezét ijedten tapasztotta a szájára, megrémült attól, amit kimondott.

A doktor vigasztalni akarta, de mielőtt bármi eszébe jutott volna, megszólalt a csengő.

– Ne menj ki – mondta aggódón az asszony. A doktor megmakacsolta magát.

– Végül is orvos vagyok – mondta. – Lehet, hogy emberéletről van szó – tette hozzá szabadkozva, és kiment az előszobába, hogy ajtót nyisson.

Egy bőrkabátos férfi állt előtte. Csak úgy áradt belőle a löporfüst meg az olaj szaga. A doktor hallott ugyan idefelé jövet egy-két kóbor lövést, géppisztolysorozatot belevakanni az éjszakába, de azért nem gondolta, hogy ennyire komoly a dolog. A férfi benyomakodott az előszobába. Nem várt semmiféle invitálást. A nyakában géppisztoly lógott. Kezét nem vette le a ravaszcímről. A csővel próbálta a doktort a rendelő felé terelni.

A doktor gyakorlott szeme rögtön fölfedezte az olajos, marcona arcon a fogfájósok keserű fintorát. A felismerés, hogy végül is csupán egy pácienssel áll szemben, megnyugtatta.

– Parancsoljon – mutatott a doktor készségesen a kopott fogorvosi székre, és felkattintotta a villanyt. Az idegen fájdalomtól szikrázó tekintetéből is ki lehetett olvasni a megfélemlítést, amit a látvány okozott neki.

Óriási volt a rendetlenség. Koppány főorvos úr rendelője mindig is jobban hasonlított egy fűrő-faragó ezermester műhelyéhez, semmint orvosi rendelőhöz. Ő így érezte jól magát, így tudott dolgozni, és nem érdekelt se a tisztelt kollégák, se a parvenü páciensek véleménye. Akinek nem tetszik, le is út, fel is út, gondolta.

A legkülönbözőbb ragasztók, fogminták, fűrő-faragó szerződések nemcsak az üvegezett polcokat borították el, betolakodtak mindenüvé, a szoba közepén álló óriási asztalon egész kis dombot képeztek, úgyhogy csak nagy ügygyel-bajjal lehetett bármiféle újabb tárgynak helyet szorítani közöttük. Pedig ezek az újabb és újabb tárgyak lankadatlan erőszakkal kérték, követelték maguknak a helyet.

Rendelés előtt és után, üdítő foglalatosságként Koppány doktor fafaragással foglalkozott. E szenvedély eredményei apró, festett hárs- és nyárfa szobrocskák képében jelentek meg. Mindennapi jeleneteket, alakokat ábrázoltak ezek a szobrok, láthatók voltak a foghúzás, javítás különböző pillanatai, a nevetségesen eltorzult fogfájós pofák, a szőlőművelés, borkészítés mozzanatai a legapróbb részletességgel.

Ugyanaz a világ volt ez, amiben élünk, mégis egészen más. A szobrokból áradó groteszk derű megszabadította kötelező szorongásuktól a szemlélőket. Különösen a gyerekek érezték elemükben magukat. Nem egynek közülük, ha jól viselte magát, Koppány doktor a kezébe nyomta valamelyik alkotását, s boldog volt, amikor meglátta a gyerekek arcán szétterülő földöntúli mosolyt. Ennél több művészi elismerésre nem vágyott. A városi művelődési ház újdonsült előadóját ridegen elutasította, amikor kiállítást akart rendezni a műalkotásaiból.

A férfi hamar túltette magát az első meghökkenésen, és megadóan huppant bele az imbolygó fogorvosi székbe. Koppány doktor meggyújtotta a lámpát, a kétszázas égő fénye egészen közről, brutális erővel csapódott a férfi szeme közé. Össze is rándult tőle.

Amikor átlátta, hogy csak egy egyszerű fogorvosi lámpával van dolga, megadta magát a sorsának, kitátotta a száját, olajos-bütykös hüvelykujjával rámutatott a bal alsó hatosra, és nagyokat nyögött közben, jelezve, hogy azzal van baj, de a géppisztolyt nem tette le, minden eshetőségre fölkészülve továbbra is ott tartotta az ölében.

– Ez így nem lesz jó – mondta Koppány doktor, és a géppisztolyra mutatott. Az idegen türelmetlenül, haragosan intgetett, hogy gyerünk, gyerünk! A nagyobb nyomaték kedvéért még a fegyvert is ráfogta a doktorra, aki erre megadóan emelte föl a kezét, és hátrált egészen az ajtóig. A férfi elégedetlenül csóválta a fejét. Visszaintette magához a doktort. Mutatta, hogy leengedheti a kezét. Fölkapott a szék mellett álló kisasztalról egy fogót, és a doktor kezébe nyomta. A doktor hozzá is kezdett volna a foghúzáshoz, de a géppisztolytól nem tudott a beteg közelébe férközni. Végül halált megvető bátorsággal kikapta az idegen öléből a géppisztolyt, és a sarokba támasztotta. Az idegen nem ellenkezett, a fejét hátradöntötte a fejtámlára, és kitátotta a száját.

A kemény, hatalmas zápfog mintha egybenőtt volna az állkapoccsal. Az első próbálkozásra meg se mozdult.

Ennek a fele se tréfa, gondolta Koppány doktor, és odalépett az ablakhoz. Kinyitotta, hogy egy kis levegőt szívjon, összeszedje magát az újabb erőfeszítés előtt, de hamar elment a kedve a levegőzéstől. Egy tank állt az ablak alatt, a doktor úgy érezte, az ásító ágyúcső pontosan a mellének szegeződik. Gyorsan becsukta az ablakot, és visszalépett a beteghez, s hidegen gyöngyöző homlokkal újra munkához látott.

A marcona idegen kisgyerekként nyöszörgött, amíg a doktor a fogát lazígtatta. Jó sok idő eltelt, mire a végső nekirugaszkodásig eljutott. Szerencsére újabb komplikációk nem léptek föl. Az elefántagyarhoz hasonló véres, sárga csonk ott füstölgött a fogóban. Koppány doktor diadalmasan tartotta a magasba, s mutatta az idegennek, aki erre a fájdalomtól kábultan, de megkönnyebbült, álmosságot mozdatokkal állt föl a székből.

Hátrálva tette meg az utat az ajtóig, egy fordulat, s már kint is volt az előszobában. Csapódott a kijárat ajtó, a nehéz, vasalt csizmák dobogása az egész lépcsőházat fölverte. Aztán minden elcsöndesült.

Koppány doktor elővette a köpenye zsebéből lepedőnyi zsebkendőjét, és megtörülte a homlokát. Megkönnyebbülten sóhajtott fel, de amikor körülnézett, egyből észrevette, elsiette a sóhajást. A sarokban ott maradt a géppisztoly, s most nem tudta, mit kezdjen vele. Rohant az előszobába, le a lépcsőn, de az idegen már nem volt sehol, mintha kútba ugrott volna, olyan hirtelen nyelte el a sötétség.

Óvatosan visszalopózott a rendelőbe. Minden ajtót bezárt maga mögött. A lámpát is leoltotta. Először csak óvatosan kémlelt ki a résnyire nyitott ablakon. Mintha festményt látott volna: a tanácsháza szecessziós, kerámiacserepes tetőzete kékes fényben vibrált, a tér közepén álló, macskaléptű Kossuth-szobor zöld penészén a galambürülék fehér csíkjai egészen a csizmaszárig lefutottak, a félig-meddig csupasz fák ágbogainak irkafirkája fekete hálóként feszült a holdvilágban meg-megcsillanó üres úttest fölé.

A tank azonban nem volt sehol.

Álmodtam volna, bizonytalanodott el Koppány doktor, és becsukta az ablakot. Amikor visszafordult, ismét a géppisztolyra esett a tekintete. A géppisztoly szinte követelte, hogy közelebb lépjen hozzá, megtapogassa, kézbe vegye. Az asszony nem bírta tovább a várakozást, benyitott a rendelőbe. Majd hanyatt esett, amikor meglátta a férje kezében a géppisztolyt.

– Mi ez? – kérdezte fuldokolva.

– Itt felejtette a kedves beteg – mondta a doktor.

– Dobjuk ki az ablakon – javasolta az asszony.

– És ha visszajön érte a gazdája, mit mondok neki? Nálam még sose vezett el senkinek semmije – mondta, és óvatosan visszatette a fegyvert a helyére, a sarokba.

A csontokig ható izgalom hirtelen szédítette őket álomba. Ruhástul aludtak el. A doktor arra riadt, hogy a felesége a vállát rázza.

– Statárium van. Mindenkit főbe lőnek, akinél fegyvert találnak. – A doktor megvonta a vállát. – Mi lesz a géppisztollyal? – aggályoskodott tovább az asszony.

– Nem a miénk – mondta a doktor.

– Csinálj vele valamit – könyörgött a felesége. A doktor az ablakra nézett. Világosodott.

– Ne sírj – mondta a feleségének –, rendben lesz minden! – Átment a rendelőbe, magához vette a géppisztolyt. Óvatosan kikémlelt a lépcsőházba. Nem látott senkit, mégis viszszahúzódozott. Egy rongyos inget vett elő a szekrény aljából, belecsavarta a fegyvert, hátha mégis találkozik valakivel.

Az udvaron megállt, körülnézett. Alkalmas helyet próbált keresni, ahova elrejtethné a géppisztolyt. Váratlanul felhangzó dörömbölés szakította meg a tájékozódását.

– Hatóság – rikácsolta egy idegen férfihang –, azonnal nyissák ki! – A doktor odalépett az udvar közepén álló, használaton kívüli kerekesházhoz, és beledobta a fegyvert.

A kaput reccsenve szakította be az egyre erőszakosabbá váló dörömbölés. Reménytelen lett volna menekülni. A kato-

nák előzőnlötték az udvart, de csak hárman maradtak itt: a parancsnok, akiben Koppány doktor ráismert éjszakai páciensére, egy sürgő-forgó, ide-oda szaladgáló segédtsízt, meg a szürke zubbonyos tolmács, a többiek szétszéledtek. A hálószobától a konyháig fölforgattak mindent, még a WC-be is belenéztek. A padlás, a pince, semmi se kerülte el a figyelmüket.

Nem telt bele negyed óra, a ház összes férfi lakója Koppány doktorral együtt lenn téblábolt az udvaron, előállítva. A katonák, mint akikre már semmi szükség, behúzódtak a kapualjba, nevetgéltek, beszélgettek, cigarettára gyújtottak. A lakókban is oldódni látszott a feszültség. A hangulat egészen kedélyessé kezdett válni. Jó sokáig nem történt semmi. Mindenki azt várta, hamarosan eltávozik a kis csapat, és a ház visszatérhet békés életrendjéhez, de a katonák csak nem akartak távozni. A parancsnok és a tolmács elmélyülten pusmogtak az egyik sarokban.

A tolmács semmi kis ember volt. Vasutas ruhát viselt, és látszott rajta, tudatában van fontos szerepének, s ez elégedettséggel tölti el.

– Ha van valakinél fegyver, adja elő! – mondta, és fenyegetően fölemelte hozzá a mutatóujját, mintha ő lenne itt a főnök. – Mindön fegyvert be köll szógátatni, erre röndölet van – buggyant ki belőle a fontoskodást is legyőzve a tájszólás.

A csönd egyre kínosabbá és vádolóbbá vált, s megszorult a tenyéryi udvaron. Csak a segédtsízt nem nyughatott. Kábult dervisként róttá egyre szűkülő köreit a kút körül. Végül, mintha csak szórakozottságból tenné, nekitámaszkodott a rozoga alkotmányának, ami erre recsegeve, ropogva oldalra billent. A segédtsízt méregtől vörös arccal, sértődötten ugrott félre. Gyanakodva kezdte vizsgálgatni a kutat.

A parancsnok intésére mindenki menetkészen állt már, rá vártak egyedül. A parancsnok sietős kézmozdulattal sürgette is, de a segédtsízt oda se hederített, a mélység fölé hajolt. A kíváncsi kis vasutas egyből ott termett mellette. Ő is belenézett a kútba.

– Van ott valami – dobta föl a visszhang a szavait.

A parancsnok leállította az indulási készültséget. Kötél és vasmacska került elő a szolgálatkész házmester jóvoltából. A segédtiszt sokáig horgászott elmerülten az ideiglenes szerszámok segítségével. Mindenki unta már ezt az akadékoskodást, de ki tudja, miért, még a parancsnok sem próbált ellenszegülni neki. Végül siker koronázta a segédtiszt fáradozását.

Az ingbe bagyulált géppisztoly ott feküdt a parancsnok lába előtt a kövön. A segédtiszt letérdelt a csomag mellé, és óvatosan kigöngyölte. A parancsnok ránézett a fegyverre, de nem árulta el, hogy fölismerte volna. Megpiszkálta a lába fejével. Lehajolt érte. Odatámasztotta a csizmája szárához. Mégse akarta egyből a nyakába akasztani.

– Kié a fegyver? – kérdezte a vasutas. – Álljon elő, mert ha nem, mindön férfit letartóztatunk, mindön férfit, válogatás nélkül.

Koppány doktor úgy érezte, a szemek rá szegeződnek. Látni vélte, hogy a házmester odahajolt a szomszédjához, valamit súg a fülébe, és közben feléje mutogat. Nem, egy pillanatig se kételkedett benne, hogy tisztázni lehet ezt a félreértést. Előlépett hát. A kis vasutashoz intézte a szavait.

– Kedves uram – kezdte határozottan és magabiztosan, de amikor észrevette, hogy senki nem figyel rá, elbizonytalanodott, és nem folytatta tovább.

– Ne, ne! – hallotta a függőfolyosóról a felesége kiáltását.

Föl akart nézni, inteni akart neki, hogy megnyugtassa. Még mindig nem tett le róla, hogy szót értsen a parancsnokkal. Hiába emelte azonban föl a fejét, a feleségét már nem látta, az udvar hirtelen kiszaladt alóla. Erős kezek ragadták meg a hóna alatt, emelték föl, röpítették az utca felé.

– Kedves uraim, itt valami tévedésnek kell lennie, hát nem értik?

Odakint a téren, a Kossuth-szobor tövében egy kisebb csoport várakozott két fegyveres őrizetében. Közéjük lökték Koppány doktort. Nehezen ismerte fel az érzelem nélküli, merev múmiaarcokat: a gimnáziumi számtantanár alakja

mindannyiuk fölé magasodott, Kavicsos úr, az alváros vízvezeték-szerelője zsörtölődésével tűnt ki, másokat csak arról ismert, még inkább szuvas zápfogaik révén, de a fele társaság idegen volt, valószínűleg afféle várótermi népség.

Elindultak. Koppány doktor kissé hátramaradt. Még mindig reménykedett benne, hogy esetleg valaki meghallgatja. Óvatosan próbálgatta, hogyan tudna közelebb kerülni a kísértőihez. Nem vették zokon a lemaradását. Valószínű azt hitték, a kora miatt esik neheze a járás, de ő félreértette, a bizalom jelének vette ezt az engedékenységet. Visszafordult. Csaknem olyan közlőrl látta a parancsnok arcát, mint a fogorvosi székben. Meglepődvette észre, hogy az éjszaka óta még csak nem is mosakodott: a kormos, olajos foltok között egy félarasnyi, elvékonyodó, feketére száradt vércsik futott le egészen az álla közepéig.

Az arckifejezése arról árulkodott, fölismerette a doktort. A kútból kihalászott géppisztoly már ott lógott a nyakában. Kapkodva bújt ki a szíjból, fogta két marokra a csövet, s a tussal oldalba taszította az öreget, ki a sorból, bele az árokba. De elkésett. Még mielőtt az egyensúlyát veszített, imbolygó test lebukhatott volna az árok oltalmába, egy gazdátlan sorozat hátba kapta, s oda lökte a partra, a zörgő októberi avarba. A keze, ez az ezermester kéz, mintha túlélte volna magát az embert: tempós igyekvéssel túrta szét a leveleket, markolt bele az alattuk megbúvó nyirkos-sárga löszbe, mintha csak az avaskéri dombok földjét kereste volna, a szőlőét, amit egyhamar megint nem vesz a gondjaiba senki.

OKTÓBER MÉRGE

Elszántan görbedt ki-ki a maga kerékpárjának kormányja fölé. Nem törődtek sem a fölívált úttest okozta huppanásokkal, sem az innen-onnan fölhangzó kóbor lövésekkel, sem az arcokat maszkká merevítő fagyos széllel, látni akarták a várost, ami, bármennyire közel éltek is hozzá, ismeretlen, idegen világ maradt a számukra. Amikor a Határ-domb homokbuckái között zajló játéksatározások közepette egyszer-egyszer elszaladt velük az idő, s váratlanul rájuk esteledett, akkor vették csak észre, milyen titokzatosan villámlanak feléjük a fényei.

Amilyen hirtelen és nagy-nagy elszánással indult meg, s jutott több száz, esetenként csaknem ezer kilométernyi szekeres, gyalogos, kerékpáros vándorlás után idáig a család, olyan váratlanul torpant meg, horgonyzott le a nagyvárostól óvatosan távol tartva magát ebben a porfészek faluban.

A fiú félt egy kicsit, mi lesz vele abban az ismeretlen háizengetegben, eltéved a végén, ezért is szervezte meg ezt a baráti együtt kerekezést. Amikor az országút beletorkollott a városba, a mocskosan égre törő házak közé, riadtan néztek körül. Nincs mese, itt csak eltévedni lehet, gondolták. A fiúnak támadt az a mentőötlete, hogy a folyóhoz kell igazodni, a folyó elvezet a célhoz, és estére kelve ugyanúgy haza is vezeti majd őket.

Éppen biztatni akarta a többieket, de amikor hátranézett, hogy közölje velük a haditervet, csalódottan kellett tudomásul vennie: útitársai megfutamodtak. Első késztetése az volt, utánuk ered, aztán mégis úrrá lett rajta a dac, a csak azért is elszántsága, és folytatta az útját.

A bolondok, gondolta, éppen a cél előtt futamodtak meg, mert az utca végében hirtelen eléje tárult a főtér, a megyeháza folyóparti díszes épülete, a bokrok-, fák-ritkázta park. Leszállt a kerékpárról, gyalog próbálta becserkészni a látványt.

A tankokkal körülzárt tér mozdulatlan volt. Mintha a tankok is üresek lettek volna, csövik az ég felé meredt, a

lőtornyok lezárva. A teljes veszélytelenség látszata lengte be a békésnek mímelt, hangtalan környéket. Sípoló, üres csönd süvített ki a házak bezárt, porszürke ablaktáblái mögül, a varacskos-sötét falak vakolatmintáiból, az odvas lépcsőházakból.

A fiút egyszerre rohanta meg a hideg és az ijedtség. Elég egy elvétett mozdulat, úgy érezte, és ráömlik a tér egész lélegzet-visszafojtott csöndje, s maga alá temeti. Behunyta szemű vadállatot képzelt maga elé. Látni vélte a vicsorgó fogsort, a fogakon a sárga, bűzös lepedéket, a száj szögletén a kicsorranó forró, üvegesen áttetsző nyálát.

Visszafordult. Két páncélauto jött feléje, s nyomukban a zászlót lobogtató, éljenző tömeg. Átálltak az oroszok, átálltak az oroszok, ezt üvöltötte mindenki. A katonák térdig álltak a cigarettában s az almában, amit a lelkes civilek dobáltak fel nekik, s egykedvűen, moccanatlan arccal túrték az ünneplést. Háromszínű szalagok, kokárdák, papírzászlók pókhálója ragadt rájuk, belepte őket, mint Varasdon a húsvéti körmenet résztvevőit a virágszirmok. Nem porolták le a kabátjukat, nem törölték meg az arcukat, mintha észre se vették volna, mi történik körülöttük, mintha nem jutott volna el hozzájuk semmi az eufóriás kábulattól esztét veszített tömeg hangulatából.

Kitérni, félrehúzódni lehetetlen volt, a nagy tolongás mindenkit magával ragadott. A fiút ráadásul még a kerékpár is akadályozta.

A két páncélauto kigördült a térre, s megállt szemben a tankokkal. A katonák most próbáltak először kapcsolatot teremteni a körülöttük tolongó emberekkel: rájuk fogták a fegyverüket, s integetni kezdtek: Vissza! Vissza! Az előre sodródottak hiába hallgattak volna rájuk, nem tudtak ellenállni a hátsó sorok felelőtlen, erőszakos nyomakodásának. Ekkor a tankok leengedték, s a tömeg felé fordították tüzezésre kész ágyúcsöveiket. A kétféle erő lassan kiegyenlítődőtt. Már-már úgy tetszett, sikerül a békés visszavonulás, amikor egy egészen váratlan és megmagyarázhatatlan esemény felborított mindent.

Egy múzeumi, kirojtosodott Rákóczi-zászló régi selyme villant meg hirtelen a tömeg feje fölött, aztán előrelobbant. Az egérrágta, molyette, golyómarta lobogó fiatalos lendülettel úszott bele a hideg, átható napfénybe. Egyetlen érzékelhetetlenül átvillámló pillanat volt mindez, és csak utólag lett az emlékezetben kibogozható. A fekete, nagykabátos alakról, aki a zászló rúdját markolta, senki se tudott semmit, öreg-e, fiatal-e, férfi-e, nő-e, miért tette, amit tett. Talán még a katonák se hittek a szemüknek, az illetékes mesterlövészek is elméláztak, olyan váratlan volt a jelenet.

Az ismeretlen, mintha filmvásznon mozogna, úgy rohant előre egyedül, szembe a tankokkal, és amikor odaért eléjük – csodák csodája, egyetlen puskalövés, egyetlen gáncsvető fogdmeg sem próbálta megakadályozni ebben –, a zászló rúdját lándzsaként vágta bele a legközelebbi tank ágyúcsövébe. Érdekes, mintha azt a csövet külön e célra engedte volna a többinél kissé alacsonyabbra a legénység.

A vibráló selyem, amit eddig megbolondítottak a túlfokozott mozdulatok, most békésen hanyatlott alá. Jól látszott ezer hibája, az aranyos rojtokat is, amik most csaknem a földet söpörték, kikezdte a barnulás.

A tömeg, amely már-már képes volt belátható érdekei szerint cselekedni, hirtelen megbolondult: újra előkerültek a veszélyérzettől a kabátszárnyak alá menekült szalagok, lobogók, s szétcsattantak a napfényben, az emberek egymás sarkára taposva a tankokra vetették magukat. A Kossuth-címeres zászlók befonták a láncaltapakat, rácsavarodtak a konokul hallgató, mogorva ágyúcsövekre.

A parancsnoki harckocsi kapitánya tehetetlen dühében öklével a levegőbe csapott, de nem adott jelt a tüzelésre, eltűnt a bezáródó páncéltoronyban, amely fenyegető moccsatlanságán mit sem változtatva, megadással tűrte a tömeg fékevesztett örömét. Győztünk, győztünk, szakadt föl innen is, onnan is egy-egy árva, rekedt kiáltás, aztán minden átmenet nélkül az ismert Kossuth-nóta refrénje töltötte be a teret: „Éljen a magyar szabadság, Éljen a haza!”

És éppen most, éppen ekkor, a képzelt, az álmodott győzelem kábulatának kellős közepén csorbult bele az ének a környező házak ablakaiból felugató géppuskák torkolatüzébe.

A kerékpár hideg vasát valami ismeretlen, vak erő tépte ki a fiú kezéből. Nem kapott utána. A tömeg kétségbeesetten örvénylett körülötte, halottakon léptek keresztül, vergődő sebesülteken gázoltak át. Közben egyetlen pillanatra se szűnt meg a fegyverek unott kepelése.

Amikor már kiürülni látszott a tér, a kapualjakból, a sötét mellékutcákból tengerészruhas folyamőr csapatok futottak elő, mind fiatal, riadt arcú fiú, akiknek vonagló ajkát vérszomjas bódulat torzította el, s kezdték visszaszorítani a térre az embereket. A vezényszavak magyarul hangzottak, de valami különös, idegen hangsúly torzította el őket, mintha azok, akik kimondták e szavakat, szégyelltek volna, hogy ezen a nyelven beszélnek.

A fiú tehetetlenül vergődött az esztét vesztett tömeg szorításában. A tolongás hirtelen hígult fel. Észre se vette, és már egyedül állt az utca torkolatában. Lába előtt felporzott a golyó verte kövezet. Nekivágódott a falnak, a mocskos-szürke vakolathoz szorította az arcát. A golyók marékszám pergették a hajába, a vállára a száraz, hideg homokká porló omladékot. Egy kéz a vállába markolt. Hanyatt rántotta.

Elesett. Érezte, valaki megragadja a lábát, és húzni kezdi, a feje ide-oda ugrált a kövezeten. Az volt a legfurcsább az egészben, hogy semmi fájdalmat nem érzett. Valami lépcsőházba kerülhettek, mert a napfény helyét félhomály váltotta fel.

Ismerős arc hajolt föléje. A tanár úr. Annyira valószínűtlen volt mindez, hogy már-már hajlamos lett volna azt hinni, álmodik. A géppuskák konok ugatása elrágta képzelődése fonalát. Néhány eltévedt golyó behatolt a kapualjba, föltépte a kapudeszkrét, s apró, világító lyukakat hagyva maga után, fáradtan koppant le a kövezetre.

Kohárry tanár úr új ember volt az iskolában, nemrégiben helyezték ki orosz tanítani, a pletyka szerint büntetésből,

egyenesen az egyetem spanyol tanszékének éléről. Hogy miért, azt senki sem tudta, de nem is firtatta. Abban az időben nem volt ez szokás.

Viszolygó tisztelet övezte. A többszörösen bukott, bajszos diákok, az osztály krémje, akik más tanárokkal szó szerint is megverekedtek, ökölpárbajt vívtak, a tanárnőket óra közben inzultálták, nála álmélkodva húzták össze magukat.

Megvetette őket. S velük együtt ezt az egész tudatlan, falusi bandát. A megvetését nem is rejtette véka alá. Nem akarta őket megtanítani semmire. Maguknak ehhez úgyszincs elég eszük, biggyesztette le a legjobb tanulókra is a száját. Az osztályzatok miatt meg ne fájjon a fejük, amit kérnek, megkapják. Feltéve, ha békén hagyjuk egymást.

A nyelvet most már úgyse tanulják meg, mondta. Nem azért, mintha olyan lehetetlen volna. Nekem csak két hónap állt rendelkezésemre, hogy államvizsgát tegyek belőle, és itt vagyok, levizsgáztam, pedig nem bántak kesztyűs kézzel velem, azt elhihetik. A maguk esete azonban egészen más. Nem erre születtek, mondta. Lehajolt, fölvette az asztal alól bő, borjúsájú aktatáskáját, kihalászott belőle egy színes borítójú spanyol regényt, és unott pofával olvasni kezdett. Az osztály lélegzetviassafojtva figyelte, mint egy különös, sose látott ragadozót, és nagyon vigyázott rá, nehogy megzavarja akár csak egyetlen pisszenéssel is a nyugalmát.

– Köszönöm, tanár úr – hebegte a fiú, amikor már lent a pincében újra föléje hajolt az ismerős barnán barázdált, hosszú lóarc.

– Semmiség – mondta megenyhülten Kohárry –, én itt lakom, de te, te hogy kerülsz ide?

– Biciklin jöttem, de elveszett, elveszett a biciklim – szakadt ki a kétségbeesett panasz a fiúból.

– Micsoda marhák, Istenem, micsoda marhák – mondta Kohárry a feleségéhez fordulva. Nem törődött vele, hogy a fiú is hallja, mintha azt az alapelvet akarta volna szemléltetni, a tapintat csak egyenrangúak között kötelező. – A ke-

rékpárját keresi, ahelyett, hogy hálát adna az Istennek, amiért megmentette az életét. Nem, nem nekem, az Istennek. De hát se Istennel, se emberrel nem törődnek ezek, éjjel-nappal csak a biciklin jár az eszük.

– Miért, mit vártál tőlük? – mondta az asszony. A hangjában valami különös, átható éllel villant meg a gúny. Ott állt a pince patkánybűzös falai között, a nyirkos homályban, a pókhálós mennyezet alatt, és olyan méltósággal viselte omladozó, de még most is különleges szépségét, mintha legalábbis a bécsi opera csillárjai adnák hozzá a világítást.

A hála helyett a fiúban vak ellenszenv ébredt. Menekülni, menekülni akart innen mindenáron. Szétlökdöste a pincében szorongókat, s arrafelé tolakodott, ahol az ajtót sejtette.

Köszönés nélkül hagyta el a pincét, vágatott át a homályos lépcsőház boltíve alatt, tépte föl az utcai kaput, tántorodott ki a járdára. Tátott szájjal, mohón szívta, nyeldekelte a levegőt.

A szélben a vér különös, émelyítően sós illata érzett. Vérbe mártott kendőket lobogtatva sűrűgtek a vöröskeresztesek. Hordták a park gypeére a hullákat, rakták több rétegben egymás fölé őket, mint a tűzifát. Különben nem fértek volna el. Vértől volt mocskos az utcakő, minden.

A kerékpárt kereste, de az nem volt sehol. Ellopták volna? Hát van, akinek még ilyenkor is az jár az eszében, a lopás? – méltatlankodott. És akkor meglátta végre a keresve keresett kincset. Ronccsá lapítva feküdt az úttest közepén. Futni kezdett, csak úgy toronyiránt, hazafelé.

Esteledett, mire elérte a falut, amelynek utcái a vasútállomáson rekedt s már hajnalban megdézsmált teherszállító szerelvények tartalmának maradékát visszalehelve még most is pálinkától bűzlöttek. A kopasz akácfák alatt jobb sorsra érdemes férfiak, a szeszt eddig csak hírből ismerő sihederek támolyogtak hamuszürke arccal, céltalanul. Meglett családanyák lebbentek át hiányos öltözetben egyik kapuból a másikba, föl volt bolydulva minden.

A házuk előtt egy kisebb csődület közepén a szomszéd-asszony szónokolt. Egy szál pongyolában, papucsban, kőcosan dacolt az őszi hideggel. A fiú eleinte nem értette, mit mond, de aztán valahogy mégiscsak összeálltak a verssé rendeződött szavak:

*Ki a síkra a kunyhókból
Magyarok!
Kaszát, ásót, vasvillákat
Fogjatok!
Az alkalom magamagát
Kínálja,
Ütött a nagy bosszúállás
Órája!*

Az asszony jobb keze a szavalat jellegéhez illően szabadon röpködött a levegőben, de a bal el volt foglalva: öt ódivatú mordály szíját szorongatta benne. A fiú a rögtönzött népgyűlést megkerülve besurrant a léckapun.

A konyhában, amikor belépett, némi zavar keletkezett. Az apja falfehéren állt a konyhaszekrény előtt. Látszott rajta, nemcsak a pálinka okozta rosszulléttel küszködik. Az anyja a hideg tűzhelynek támaszkodva zsebkendő híján a köténye szélével törölgette sírástól kivörösödött szemét. A fiúnak az volt az érzése, valami fontos megbeszélés szakadt félbe megjelenésével, talán egy tanúra igényt semmiképpen sem tartó veszekedés.

Megállt a konyhaajtóban. Szeretett volna mondani valamit, bár hogy mit, azt maga sem tudta. Végül a torkán akadt gombóc ellenére is sikerült kimondania azt, amit a legfontosabbnak vélt.

- A bicikli...
- Mi van vele? – förmedt rá az apja.
- Elveszett.
- Az anyád úristenit, hogy te nem tudsz semmire se vigyázni!
- Öreg volt már – kelt a fiú védelmére az anyja.

– Öreg hát – dohogott tovább az apa –, mert én vigyáz-
tam rá, nem úgy, mint ez e – mutatott megvetően a fiúra. –
Még inas voltam, amikor vettem. Az első keresményem-
ből. Ez meg egy pillanat alatt elherdálja. Látszik, hogy nem
ő dolgozott érte.

A csapat időközben bevonult az udvarra, s most az ő ajta-
juk előtt horgonyzott le. A szomszédasszony vezérletével
egész szavalókórus fújta kissé átalakítva a közismert verset:

*Van-e mostan olyan legény,
Aki fél,
Ha a mennykő jár is ott a
Fejinél?
Takarodjék el közülünk
A gyáva,
Bújjék bele a vaskályha
Lyukába!*

A szavalat végeztével felhangzó csúfondáros röhögés az
egy szál üvegezett ajtón át a konyhába is behallatszott.

– Megyek már – kiabált ki a résre nyitott ajtón az apa. El-
vette a szomszédasszony kezéből a feléje nyújtott puskát,
ez az egyetlen maradt már csak szabadon, és a vállára akasz-
totta. – Előbb elbúcsúzó a családtól – mondta, és vissza-
csukta az ajtót.

Az asszony két kézzel kapaszkodott a tűzhelyet körülke-
rítő vékony vaskorlátba, és a görcsös zokogástól meg se tu-
dott szólalni. A fiú égő tekintetét az apjára szegezte.

– Mi van, na, nem keveredek bele én semmibe – szabad-
kozott az apa –, ennél nagyobb felfordulást is megúsztam már.

Távozni akart. De a fiú belekapaszkodott a ruhájába, a
puska szíjába, mint a bogáncs, és húzta, húzta befelé.

– Eressz már! – próbált szabadulni az apa. A meghatott-
ság, ami a fiú ragaszkodása láttán lett úrrá rajta, lefékezte a
mozdulatait.

Odakintről megint fölhangzott a gúnyos nevetés, aztán

énekelve, valami friss, szedett-vedett dallam szárnyán az iménti strófa utolsó két sora:

*Bújjék bele a vaskályha
Lyukába!*

Az apa eleinte jó szóval akarta jobb belátásra bírni a fiút, de hiába. Szabályos dulakodás alakult ki kettejük között. Az apa volt az erősebb, sikerült neki a puskaszíjat is, a kabátja szárnyát is kiszabadítania.

Erre a fiú az apa karját kapta el. Amikor itt is ernyedni érezte a szorítását, a fogával próbált segíteni, beleharapott az apa csuklójába. Az apa a váratlan, meglepetésszerű fájdalom hatására felordított.

– Mit csinálsz, te, te pizok! – és szabadon maradt kezével egy jókora pofont kevert le a fiúnak, s látszólag megkönnyebbülten lépett ki az udvarra. A csapat hangos éljenzésbe kezdett.

– Na végre, mehetünk – mondta a főnök, a szomszéd-asszony férje, kiszuperált katona, civilben kénsavgyári rakodómunkás. A csapat, mindössze öt ember, a vállukon múzeumba illő, avított puskákkal, elindult a hideg októberi estében a város irányába.

A fiú kirohant az udvarra. Gyere vissza, gyere vissza, akarta kiáltani. A hangok ott bugyborékolnak a nyelve alatt, mégsem ejtette ki őket. Már-már idegenül nézett a távolodó csoport után.

PAPÍRSÁRKÁNY

Az angol temető fölött megállt a nap. A fehér egyen-sírkövek álomittas bizonytalanságban ingadoztak a szél ritmusára, mintha valamennyi zsineg-pórázra fogott papírsárkány volna. Ebben a pillanatban komolyan lehetett számítani rá, hogy a nehézkedés ormóttan törvényét meghazudtolva, hirtelen fölröppennek az égbe furcsa ellentéteikként azoknak a repülőknak, amelyek e sírok lakóit több mint egy évtizeddel korábban a zuhanás örvényébe temették.

A háború véget ért, de a béke, habár a fegyverek elhallgattak, csak nem akart beköszönteni. A régi, bizalmas ismerősök sutogó beszélgetéseiben, a körbeküldött óvakodó pillantásokban, a falut minden este keresztül-kasul gázoló rendőrök csizmado-bogásában, a régi intelligencia helyére települt városi muszka-bérencek kíméletlenségében, a lépteiket kísérő gyanakvásban, a kolhozagitátorok kitarításában, a gyerekjátékok kukoricaszár-ból eszkábált géppisztolyainak ratatáiban, a 226-os számú vegyesbolt csomagolópapírral letakart, feketekenyeret váró polcainak ürességében, a toldozott bádogtűzhelyek mellé visszavonult kedvetlenségben, az üldözött és üldözöttet egyaránt kimerítő virrasztásokban még mindig a háború kérlelhetetlen hideglelése kísértett. Így hát senki nem lepődött meg, amikor a fegyverek egy szép napon valóban újra megszólaltak.

A fegyverropogás kíméletlenül szaggatta szét azt az eufórikus, zsidbadt lebegést, amelybe Keserű Szomjas Bálintot a több napos részegség temette. Sehogyan sem sikerült kijózanodnia, pedig azon a pintesüveg boron kívül, amit batorítónak felhajtott, amikor a falu sihedereiből összeverődött szabadcsapat élén a tanácsháza elé vonult, és nekilátott, hogy a tanácselnököt kiakolbólintsa a hivatalából, alig ivott egyebet. Nemcsak a bor szédítette meg, sokkal inkább a fővárosban kirobbant szabadságharc idáig örvénylő halálos mámore, amelynek önfeledtségét később a vereség biztos előérzete sem volt képes lecsillapítani benne.

Nem, dehogy volt nekik fegyverük, ahogy a saját gyáva-ságukat leplezni próbáló rendőrök és a tanácsí dolgozók később állították. Néhány fölmarkolt utcakő, az árokpárti bodzásból letört husáng meg a fiatalos vakmerőség segítette őket, semmi más. Mégis, már a jöttük hírére kereket oldott az egész parasztnyúzó városi pereputty. Futott mindenki, amerre látott. Anikó, a tanácselnök titkárnője a túsarkú cipő-jét hagyta a szántásban, a rendőrök a fegyvereiket hajigálták szanaszét. Mint kiderült, jól fel voltak szerelve, az árokpárti bodzásba, a csordakútba, a tsz-istálló ganyédombjára is jutott néhány karabély, maroklőfegyver. A szemtanúk szerint a menekülők ugyancsak igyekeztek. Szerettek volna mihamarabb túljutni a falu mögötti kaptatón, hogy kikerülve feltételezett üldözőik látóteréből, eltűnhessenek a dombhajlat homorulatában megbúvó szálfærdőben.

Keserű Szomjasék igazi fegyvere az igazság volt. Ebben az igazságban senki sem kételkedett, talán még az ellenfelek sem, ezért futottak el olyan könnyedén előlük. Azt azonban senki sem tudta volna megmondani, talán éppen Keserű Szomjasék a legkevésbé, miben áll ez az igazság, de hát nem is az igazság kimondását várták tőlük a falusiak, hanem a cselekvést. El kell takarítani az útból ezt az egész betolakodott, népnýúzó, muszkabérenc bandát, aztán majdcsak lesz valahogy. A lelke mélyén mindenki érezte, a váratlanul bekövetkezett igazságtétel csak ebben a pillanatban érvényes, nem tarthat sokáig, de nem törődtek a jövövel, élvezni akarták a győzelem mámorát, ha mégoly múltkonynak ígérkezett, akkor is.

Valamennyiüket tengernyi sérelem érte, mégsem volt bennük bosszúvágy. Néhány göröngyöt a menekülők után hajítottak ugyan, de ezzel befejezettnek is tekintették a leszámolást, üldözni őket eszükbe se jutott. Elfoglalták a tanácsháza meg a rendőrs közös épületét, és csak várták, mi lesz. Itták a bort, főzték a paprikás krumplit, kártyáztak, énekeltek Keserű Szomjas atyai fennhatósága alatt. A szünetekben ki-kicsaptak a faluba, összeszedték a sáros-latya-

kos revolvereket a szántásból. Néhány katonaviselt társuk megtisztogatta, üzemképes állapotba helyezte őket. Nem mintha igazi harcra készültek volna, inkább csak a rend kedvéért, hiszen lőszer csak annyi állt rendelkezésükre, amennyi a tárukban maradt. Egyelőre ez is untig elég volt, arra használták csupán, hogy egyet-egyet kidurrantsanak az éjszakába, amikor elunták már a kártyát, jelezve, nem hagyták el az őrhelyüket.

A főváros már réges-rég elbukott, amikor ők még mindig álltak a vártán. Hónapok teltek el, mire a közeli városba eljutott a helybéli rebellió híre. Nem követte a hírt nagy felhajtás, csupán egy páncélautó futott ki a városszéli orosz laktanyából, gördült végig a hófoltos dombok között kanyargó főúton. A zúzottkőves burkolat tompán csikorgott a széles gumibroncsok alatt. A jármű a sietség legapróbb jelét sem mutatta. Hangtalanul, már-már békésen falta a kilométereket. Csupán a faluba érve nyitott tüzet, lőtte ki gondosan az összes főútra néző ablakot Kannás üveges mester nem kis örömeire. Az autó a Fő téren táborozott le, és a lázadók főhadiszállására irányozta a géppuska célgömbjét. Leadott néhány kurta, figyelmeztető sorozatot, majd békülékenyen beszüntette a tüzelést. A páncélautóban ülők több életjelt nem adtak magukról. A kekizöld páncél mögül csak az imbolygó vöröscsillagos sisakok látszottak ki. Mire vártak, senki sem tudta, de nem is nagyon igyekezett senki, hogy e tudás birtokába jusson. A bátrabbak is csupán leskelődéssel próbálták csillapítani kíváncsiságukat, a belőtt ablakok függönyréseinél, a deszkakerítések hasadékeinál nem jutottak tovább. Az elnéptelenedett falu utcáit és a portákat sajgó csönd lepte el. Már a késő délutánban jártak, és még mindig nem merészkedett elő senki, sem a tanácsi dolgozók, sem a rendőrök nem jelentkeztek. A katonák látszólag nem idegeskedtek, mintha meg lettek volna győződve róla, a várakozás előbb-utóbb önmagában is megoldja a helyzetet.

Már szürkült, amikor Süle Antal, a tanácsháza gondnoka és mindenese megjelent az utcán. Az országút közepén lépe-

getve, feltartott kézzel közelített a páncélauto felé. Egyik kezében pintes üveg bort, a másikban fél sonkát tartott, a foga közé csippentve pedig fehér zsebkendőt lobogtatott. A katonák óvatosan fogadták a különös parlamentert. Amikor az, a hadifogságban szerzett orosz tudására támaszkodva megkezdte volna a barátkozást, egy-két figyelmeztető lövéssel hátrább parancsolták. Valószínűleg attól tartottak, valamiféle partizánakcióval állnak szemben. Süle azonban nem hátrált meg, a fehér zsebkendőt is porba köpve addig lefetyelt, facsarta ki az előljárójukat, ragjukat vesztett orosz szavakat, izgett-mozgott, tolakodott szenttelenül, amíg az oroszok el nem unták, meg nem enyhültek. Végül még a páncélautoba is beengedték, ahol aztán komoly tárgyalásra is sor kerülhetett. Mindenesetre Süle sötétedésig a páncélautóban maradt. Alighanem az oroszoknak is be kellett látniuk, a rendcsináláshoz nem elégségesek a fegyverek, helyismerettel rendelkező, segítőképz tolmács nélkül nem mennek semmire. Ez a tolmács pedig senki más nem lehet, csakis Süle Antal, azaz, ahogyan ők emlegették most már barátságos hátba veregetések közepe, nevetgélve, Anton. Elégedettek voltak a választással, csupán Süle túlzásba vitt készségessége intette őket távolságtartásra. Az áruló legyen óvatos, vélték, de azt mindenképpen elvárták volna, hogy legalább féljen tőlük. Valahogy ízlésük ellenére volt ez a gátlástalan bizalmaskodás, dörgölőzés, mégis elfogadták. A háta mögött kiröhögték Sülét, nem bíztak meg benne, de kihasználták. Süle ennek is örült, nemcsak azért, mert megképzett előtte a busás jutalom, hanem elsősorban azért, mert vérében volt a szolgálat. Szolgálni akart mindenáron és bárkinek, aki erős és hatalmas, hiszen ezt tették mind a felmenői, amíg csak az emlékezete követni tudta őket, de talán már jóval azelőtt is. Akkor neki most miért kellene másképpen cselekednie?

Odabent a tanácsháza öblös termeiben, a rendőrőrs rácsos várószobájában nagy volt a riadalom. A suhancok, amikor szembetalálkoztak a rájuk szegezett géppuska csövével, a rémülettől teljesen megzavarodtak, néhányan örült der-

visként jajgatva keringtek a szobákban, a többség azonban magatehetetlenül gubbasztott a sarokban. Keserű Szomjas hiába próbált lelket verni beléjük, meg sem hallották a szavát, úgy röppent el az előlük, mint alvó orra elől a párnából kiszabadult tollpihe. Keserű Szomjas hiába dolgozott ki részletes, körültekintő tervet a páncélkocsi megfutamítására, hiába készítette elő a benzines palackokat, senki nem figyelt rá. Eddig minden éjszaka őrséget állítottak. Most erre nem volt szükség. Amúgy sem aludt senki egy szemhunyást se. A suhancok a menekülés lehetőségét kutatták. Amint egyikük megneszelte a kertek alatti egerutat, ahova az elhagyott csűrök, istállók szélárnyékában feltűnés nélkül eljuthatott, azon nyomban meglépett, s egyre többen követték a példáját. Keserű Szomjas hiába próbálta útjukat állni, ügyet se vetettek rá. A parancsnok, kifogyva a szavakból, ökölcsapásokkal próbálta jobb belátásra bírni a híveit, de nem törődtek azok már az ütésekkel sem, a rémület érzetlenné tette őket a testi fájdalom iránt, iszkiri, futottak amerre láttak. A forradalmi különítmény percek alatt csaknem teljes egészében feloszlott. Öten-hatan, ha maradtak, azok is mind tizenéves gyerekek. Keserű Szomjas belátta, ilyen körülmények között felelőtlenség az ellenállásra még csak gondolni is.

Gyáván, mint a többiek, a kertek alatt eloldalogni nem akart. A gyerekeket, akik pedig mindenáron harcolni akartak, még a virradat beállta előtt hátravitte a csűrök mögé, és egy-egy bajtársi seggberúgást adva ösztönző útmutatóul, hazabocsátotta őket a mamájuk szoknyája mellé. Könny szökött a szemébe, amikor a gyerekekre gondolt, akik maradni akartak, ki akartak tartani mellette, nem úgy, mint a légénycimborái. Mégis örült, hogy sikerült elűznie őket magától. Velük együtt a felelősségtől is megszabadult. Mély nyugalom szállta meg. Lefeküdt a tanácselnök kanapéjára, és az éjszaka hátralévő részét gondtalanul átaludta. Nem volt ideges, tudta, mit kell tennie. Nem kelt korán. Ráérősen rendbe hozta magát, megfürdött, megborotválkozott. Ami-

kor kilépett az utcára, már sütött a nap. Emelt fővel állt meg a páncélautó előtt. Földre dobta a fegyverét, kezét égnek emelte jelezve, hogy megadja magát. Az oroszok figyelemre se méltatták. Süle hiába próbálta őket jobb belátásra bírni, bizonykodott, itt a főkolompos, fogják el, nem törődtek vele. Kesorú Szomjas várt egy darabig, aztán hátat fordított a páncélautónak, s elindult hazafelé. Süle kiugrott az autóból, utána rohant, a kabátját rángatta, álljon meg, hallja-e, hova megy, Kesorú Szomjas nem törődött vele, ment a maga útján, de amikor Süle elébe ugrált, lökdösni kezdte, úgy szájon találta vágni, hogy az izgága orosz tolmács azonnal hanyatt esett. Kesorú Szomjas várta a retorziót, ha lelőnek, hát lelőnek, gondolta, végül is lehet, hogy az volna a legjobb. A fegyverek azonban nem szólaltak meg, az oroszok hagyták elmenni sértetlenül.

A faluban a rejtőzés egyetlen alkalmas helyének a hegybéli borpince mutatkozott. Minden családnak megvolt a magáé. Ki-ki a vagyoni helyzetének megfelelőt épített: a módosabbak egész udvarházat emeltek a domboldalba, a többség azonban egy pihenőszobából, préselőből és pincéből álló nyeregretetős kis házzal beérte, zsúptetős vityillóra, tenyérnyi szőlőre a legszegényebbeknek is futotta. Ide menekültek aztán mindazok, akik valamiképpen törvénnyel, családdal összeütközésbe kerültek. Voltak, akik a fél életüket a szőlőben töltötték. Mindenki tudta, hol vannak, mégsem adta fel, s nem is kereste őket senki. Furcsa módon a hatóságok is tisztelték, és hallgatólagosan elfogadták ezt a rejtőzési jogot. Nem indítottak hajsztát a hegyben bujkálók után, hagyták, hadd éljék önkéntes száműzetésüket.

A hegybe indult Kesorú Szomjas is, és mindenki meg volt győződve róla, ezzel elintéződött a dolog. A pincék magányában módja lesz elgondolkodni, helyesen tette-e, amit tett. Senkinek nem volt kétsége felőle, előbb-utóbb megbánja bizonyosan a bűnét. Mert a hatalmas ellen lázadni bűn, mindegy, kié az a hatalom, mire használja, mert minden hatalom Istentől való. A többséget azonban egyáltalán

nem érdekelte Keserű Szomjas sorsa. Nem törődtek a forradalommal. Ha százszor tudták is, érettük történik, ami történik, nem akartak belekeveredni az eseményekbe. A válukat vonogatták, legyintettek. A pokolba kívánták Keserű Szomjast a bandájával együtt. Veszélyt hoztak a falura, és ezt nemigen akarták megbocsátani nekik. Attól féltek, a katonaviselt férfiak nem egészen alaptalanul riogatnak a tizedelés rémével.

Keserű Szomjas elképedve állt meg a pincéhez vezető ösvény aljában. Fogalma se volt, hogyan előzhette meg Süle. Miféle egérutakon, netalántán a páncélautó segítségével sikerült elébe kerülnie? Mindenesetre, amikor ő a domb aljából felnézett, Süle már a pinceajtóból integetett feléje. Keserű Szomjas meg is torpant egy pillanatra. Nem értette, mi lehet ennek ilyen fontos. Az biztos, gondolta, hogy nem egyenes úton jár. Érezte, jobb volna kitérni, semmibe se kerülne, ha most lefordulna a kaptatóról, s bevinné magát a kiserdőbe, de ha a katonáktól nem futott meg, most egy ilyen semmi-ember, egy ilyen nyikhaj előtt alázkodjék meg, mint amilyen ez a ruszkibérenc, ez az Anton? Hát azt már nem. És erős elhatározással újra nekiindult a kaptatónak, és ment, csak ment egyenesen előre. Félretolta Sülét, hiába akarta az már ott, az ajtó előtt a kezébe nyomni a számárfüles füzetet meg a hegyezetlen ácsplajbászt. Elővette zsebéből a kulcsot, amelyet minden eshetőségre készen a kezdetektől magánál hordott, kinyitotta az ajtót, és belépett a kis nyári szobába. Süle azonnal utána nyomakodott. A szoba pincehidege csontdermesztően keveredett a kinti fagy hó-leheletével. Mindegy, majd begyújtok később, gondolta Keserű Szomjas, előbb lásuk, mit akar ez a féreg, ez az Anton, mi olyan sürgős neki. Süle sietve csapta ki az asztalra a füzetet, nyújtotta Keserű Szomjas felé a plajbászt.

– Írjad – mondta – a főkolomposokat! – Keserű Szomjas visszatolta Süle elé a füzetet. – Akkor diktáld! – vette el a füzetet meg a plajbászt Süle. Keserű Szomjas hallgatott.

Süle sorolni kezdte a neveket. Nem volt nehéz dolga. A faluban úgyis mindenki mindent tudott. – Szóval ők voltak? – Keserű Szomjas összeharapta a száját, nehogy véletlenül akár csak egyetlen félreérthető szó is kicsússzék rajta. – Nekem így is jó – mondta Süle. Az órájára nézett. – Háromra visszajövök. Addigra tele legyen a füzet! – Sértődötten tépte föl az ajtót. Onnan szólt vissza. – Mert ha nem... – a mondatot nem fejezte be. A mutatóujját keresztben elhúzta a nyaka előtt, így jelezte, mire számíthat Keserű Szomjas. Majd sarkon fordult, és köszönés nélkül távozott.

Keserű Szomjas egy darabig rá se nézett a füzetre, aztán dühödten begyújtott vele. Bort hozott föl, talált némi harapnivalót is. A kancsót, a szalonnát s kenyeret kitette az asztalra, de nem evett, nem ivott, csak ült megbabonázva. A völgyet bámulta, s benne a békésen párolgó idilli falut. Egyszer csak arra eszmélt, Süle újra ott áll előtte.

– Visszajöttem – mondta. – Hol a füzet? – Keserű Szomjas megrántotta a vállát, és a kályha felé bökött.

– Begyújtottam vele – mondta.

– Azt nem jól tetted – mondta Süle. Menni készült, de valahogy mégsem akarózott kilépnie a hidegen tutuló januári szélbe. Kényszeredetten toporgott a vaskályha mellett. – Mi van, még hellyel se kínálsz? – kérdezte kissé ingerülten. Keserű Szomjas a fejével intett le a völgybe, ahonnan jól ide látszott a füzes mellett állomásozó páncélaútó.

– Eriggy csak, várnak a barátaid.

– Hadd várjanak – hetvenkedett Süle, de nem sokáig. A figyelmeztető sorozat máris ott csilingelt a tetőcserepeken. Süle eszelős lendülettel azonnal az ajtóhoz ugrott, föl tépte, és vadul integetni kezdett megbízóinak. Akik, biztos ami biztos, néhány lövést még beleeresztettek az ajtófélfába. A recsegve kiszakadó forgácsok Süle arcába vágódtak. Süle rohanni kezdett. A lába alig érte a földet. A szokatlan testmozgás, amelyre gyerekkora óta nem ragadtatta magát, eleinte örömmel töltötte el, de a hirtelen rátörő kimerültség hamar lelohasztotta a lelkesedését. Többször is orra esett,

de mindig buzgón feltápaszkodott. Porolkodni, a sebeit ápolni most nem volt idő, futni kellett tovább. Érezte, a géppuska célkeresztje hol a melle, hol a homloka előtt ingadozik, és bármely pillanatban megállapodhat, hogy végleges célponttá minősítve golyót röpítsen feléje. Szembe kell futni vele, mindig csak szembe a halállal, ha hátat fordítasz, véged, ez járt a fejében. Rohant hát, ahogyan csak az ina bírta. Az utolsó métereken sem fékezett le.

Nekiesett az autó páncéljának, kongva a feje is odaütődött. Erre felberregett a motor. Most már senki sem invitálta be az autóba, futva kellett utána indulnia. Többször is elesett, ilyenkor az autó megállt, megvárta, hogy föltápaszkodjék, s rögtön tovább gördült. A házak közé érve a páncélkocsi előreengedte Sület, és csak lassan, hernyó módra araszolt utána. Látszatra teljesen véletlenül álltak meg egy-egy ház előtt. A katonák kiugráltak a kocsiból, és nevetgélve, hányavetin, a fegyvereiket szanaszét lóbálva vonultak be a kiszemelt portára, csak a sofőr meg a géppuskás maradtak odakint. A géppuskás a fegyver csövét Süle hátába irányozta. Sokáig várakoztak, olyannyira, hogy Süle szemöldökére, bajuszára ráfagyott az izzadság. Amikor odabentről felhangzottak a lövések, Süle egészen megkönnyebbült. Sajnálta a kiszemelt áldozatokat, de abban egy pillanatig sem kételkedett, hogy megérdemlik, amit kapnak. Maguk keresték a bajt, hát akkor ne csodálkozzanak. Szegény ember ne ugráljon! Ő igyekezett mindig a hatalmasok szája íze szerint élni. Nehéz volt, nagyon nehéz, mégsem vonta soha kétségbe, hogy ez a helyes út.

Keserű Szomjas, látva Süle dicstelen távozását, visszaült a helyére, de nem volt nyugodt. Az ablakból egykedvű nemtörődomséggel nézte végig Süle rohanását. Nem értette, miért szolgál ilyen alázatos buzgalommal, amikor pedig volna oka, és éppen neki volna igazán, gyűlölni a hódítókat, hiszen a foglyuk volt, évekig kínozták a szibériai hidegben, marharépán, komiszkenyéren tartották. Lehet, hogy a lelke mélyén gyűlöli is őket, és pusztán haszonlesésből

teszi, amit tesz? De hát mi közöm nekem Süléhez, gondolta, és elfordult az ablaktól. Mégis úrrá lett rajta a szomjúság és az éhség. Töltött a kancsóból. A bor halványsárgán derengett a pohárban. Éppen csak megízlelte. Igen, ez volt a veszte, a hegy. Az átfűlt nyári por melege lobbant fel a nyelve alatti kortyban, igaz, kicsit megkeseredve a friss tölgyfahordó szorításától, de mégis a hegy lelkét, a metsző-ollók csattogását, a kapák surranását, a permetező percegését jelentő idillt idézte.

Az első lövést nem vette komolyan. A másodikra azonban felkapta a fejét. Az ablakhoz lépett. A néptelen, havas völgy békésen nyújtózott előtte. Az izgágán kanyargó Köles-ér kanyarulatában a falu összevissza cseréptetői piroslottak, a kémenyekből lassú megadással szivárgott az ég felé a füst. Túl a falun, a dombtetőn, az angol temető sírkövei fehéren imbolyogtak, a nehéz napkorong mozdulatlanul állt őrt mögöttük, mintha egyáltalán nem akarna lehanyatlani. Különben semmi rendkívüli nem volt a látványban. A lövések azonban csak nem akartak abbamaradni. Szabályos időközökben újra és újra felhangzottak.

Megemberelték volna magukat a fiúk, és ellenállnak? Ugyan, dörmögött magában lemondóan, és legyintett. Tudta, az ellenállás pusztá feltételezése is nevetséges önáltatás. Tovább figyelt hát, mert a lövések tompa, puffogó hangjai időről időre megismétlődtek, és többé-kevésbé szabályos időközönként követték egymást. Mindez közönséges kivégzésre vallott. Nem bírta tovább a bizonytalanságot, elindult vissza a faluba, hogy megbizonyosodjék.

Kísérteties csönd fogadta. Még az állatok is elhallgattak, se tehénbögés, se birkabégetés, se kutyaugatás nem szűrődött ki egyetlen portárról sem. Bizonyossággá vált számára, amit az úton még csak gyanítani sem akart: a kivégzések megtörténtek. Hideg zsibbadás szorította össze a mellkasát. A kerítésbe kapaszkodott, hogy össze ne essen. Vánszorgva indult hazafelé. A kapuban Sülével találkozott. Úgy tett, mintha meg se ismerné, Süle azonban ráköszönt.

– Jó estét! – mondta már-már barátságosan, mintha ezzel is a közös ügyükre akarta volna emlékeztetni. Keserű Szomjas azonban nem fogadta a köszönést. Undorodva mérte végig Sülét. Nem bírta türtőztetni magát, a diadalmasan vigyorgó Süle arcába köpött, és befordult a rozoga kapun, amely egyetlen nyikkanással csapódott be mögötte.

Süle a köpést letörölte az arcáról, de az egyre kiállhatatlanabbul magabiztossá váló mosolyt nem. Körülnézett. A betört ablakok torz grimaszokat vágva vigyorogtak rá, mintha egyenesen őt akarnák idegesíteni. Ha hálát nem is, ennél azért többet várt volna. Különösen Keserű Szomjastól. Hiszen, gondolta, neki végtére is megmentette az életét. Sürgősebb dolga volt, semmint hogy ilyen semmiségekkel vesződjék. Még aznap este – ideiglenes biztosként – birtokba kellett vennie a tanácsházát. Győztünk, gondolta, ahogy végignézett az ellenségesen hallgató falun, és ez azt jelenti, szolgálni fogtok nemsokára ti is mindannyian.

Másnap egy ganyésszekérrel végigjárta a kivégzettek házait, hogy összegyűjtse a hullákat. Zokogva, de minden ellenkezés nélkül, a saját kezükkel hajigálták fel a szekérre a hozzátartozók a megtévelyedett gyermekek dermedt tetemeit. Senki nem emelt kezet Sülére, nem köpte le, egy szitokszó nem röpített feléje a sírásra görbült ajkokról. A villámló tekintetek inkább Keserű Szomjasék portáját kerülgették. Hogyan, hogyan sem, lábra kapott a hír, a füzet az oka mindennek, Keserű Szomjas jelentette föl a cimboráit, egy kékfedelű iskolás füzetbe összeírta mind-egyiknek a nevét, a füzetet meg átadta az oroszoknak, hogy a saját életét megmentse. Így történt, tett pecsétet a mindentudó hírvivők valamelyike a kiskapuban elsuttogott titokra, amely aztán ettől fogva százszorosára sokszorozódva pöffeteg akarnoksággal tolakodott az igazság helyébe. A kivégzettek családjaiból verbuválódott fiatalok már szervezkedtek is a KISZ égisze alatt, hogy nem hagyják ennyiben. Elhatározták, törvényt ülnek a bűnös felett, ne ússza meg ő se kevesebbel, mint a többiek.

A hervadt koszorúkat, virágcsokrokat meg az egyéb hulladékot már évtizedek óta a temető kerítése melletti akácosba hordta a gondnok. Egész kis domb képződött a kegyelet eme kiselejtezett szimbólumaiból. Süle úgy rendelkezett, ide, a hervadt koszorúk alá kell temetni a fiúkat koporsó nélkül, egyetlen meszesgödörbe. Amíg a sírásó az óriás gödör kiásásával és a mész beszerzésével bajlódott, a hullák a szekéren maradtak. A szekeret a tanácsháza udvarán nagy komondor kutyájával Süle maga őrizte. Harmadnapra azonban elveszítette a türelmét. Megüzente a sírásónak, ha tovább vacakol, odalöki őt is a fiúk mellé. Meg volt győződve róla, fagyott föld ide, mészhiány oda, a vén Kolompár egyszerűen szabotál. A gyanúnak lehetett valami alapja, mert a keményebb fellépés hatására egyszerre minden rendben lett, indulhatott a szekér.

A temetés, ha lehet ezt temetésnek nevezni, néma csendben zajlott, pap és hozzátartozók nélkül. Süle saját kezűleg gördítette le a hullákat a kocsiról. Kolompár odalent tüsténkedett. Már éppen elkezdtek a behantolást, amikor Kolompár megszólalt:

– Tudja-e, mit hallottam a faluban?

– Ne a száját jártassa, inkább a lapátot! – intette le ingerülten Süle.

– Ha nem érdekli, hát ne érdeklőjje – vont a vállát egykedvűen Kolompár.

– Jól van, mondja már! – győzte le Sülében a Kolompár iránti undort a kíváncsiság.

– Keserű Szomjas fölakasztotta magát.

– A marhája – szölte el magát Süle. Nem mintha olyan nagyon sajnálta volna Keserű Szomjast, de hát tervei voltak vele. Nem is annyira neki, inkább a parancsnoknak. Külön figyelmeztette rá, jól vigyázzon, mert a főkolomposra élve van szükségük. Nem én tehetek róla, hogy így történt, vont a vállát Süle. Abbahagyta a lapátolást. – Haggya abba maga is! – szólt rá Kolompár. – Üljön föl a bakra, aztán eregyen el Keserű Szomjasért!

– Űt is ide temettyük? – kérdezte megütődve Kolompár, de nem ellenkezett, már a bakon ült indulásra készen.

– Hova az istennyilába temethetnénk máshova? Na, siesen, én addig itt vigyázok a kutyával! – Kolompár hamar megfordult. Keserű Szomjasék nem ellenkeztek, kiadták a hullát egyetlen szó nélkül. Még a kötél is a nyakán lógott. Süle és Kolompár belökte Keserű Szomjast a többiek közé, aztán befejezték a sír elegyengetését. Süle meg is taposta, úgy ugrált rajta, mint egy gonosz gyerek. – Fő ne támaggyanak, az anyuk Úristenit! – mondta, és cinkosan rávigyorgott Kolompárra, amitől Kolompár csaknem elérzékenyült. Eddig még nem fordult elő, hogy ilyen fontos ember a bizalmába fogadta volna. Süle szégyellte magát, hogy Kolompárral kénytelen barátkozni. Lesz ez még másképp is, vigasztalta magát, miközben a hervadt koszorúk halmával a friss hantolást elfedték az avatatlan tekintetek elől.

A falu gyorsan megbékélt Sülével. A tenyeréből ettek még a kivégzettek hozzátartozói is. Nem bántotta őket. Élvezte a dicsőséget és a hatalmat. A kivégzettekkel senki nem törődött. Mindenki felejtteni akart. Évtizedek múlva, amikor a fővárosban újratemették a forradalom áldozatait, az egyik tanár javasolta, hantolják ki a jeltelen sírokat, és adják meg saját forradalmáraiknak is a végtisztességet, de hiába. Bolond likbul bolond szél fúj, amolyan gyütt-mönt beszéd ez is, mondták a falusiak, és legyintettek. A tanár nem akart belenyugodni a kudarcba, röplapokat készített, osztogatta őket fűnek-fának, de hiába. A végén még rá orroltak meg az izgágasága miatt. Amikor Süle végre kimondta a határozatot, ki kell csapni a tanár urat az iskolából, igazat adtak neki. Mire jó ez a bűnbak-keresés, ez a békétlenség, mondták. Ami elmúlt, elmúlt. Ne bolygassuk többé!

AZ ELVESZETT HIVATAL

Igaza van a mondásnak, ki kit szolgál, meggyűlöli azt.

Ezek aztán tudtak urak lenni! Úgy ültek oda a keletre, mindig szinte vallásosan keletre néző tornác mészfehérébe, szembe a nappal, hogy belenyekkent a szék. A borbélykendő világító palástját moccanatlan viselték. Néhány ösztövért tréfát löktek a szalajtott borbélynak, akinek kötelessége volt jót nevetni, igen, sokszor a térdét csapkodva, saját megaláztatásain. A világért se nevezték volna mesternek például, mint a többieket, a bognárt, a kádárt vagy akár a kovácsot is. Ezek látszólagos tiszteletére rászorította őket a szükség, ha megrokkann a szekér, elfolyik a bor vagy lesántul a ló, megáll, úgy tartották, az élet. Borbélyt kedvtelésből hívtak, nagyozásból rendelték oda magukhoz, hiszen ha akarnak, egyedül is megborotválkoznak akármikor, haját meg egész éven át se vágatnak, ha úgy tartja a kedvük.

Gyula apjának helyzete nem sokban, talán semmiben sem különbözött a többi falusi borbély helyzetétől. Basaparasztok kánmerekv arcának alázatosan hajlongó, házhoz-jön, vásárnap-reggeli borotválója, gallérba csüngő, pogány copfba kívánczozó zsíros csimbókok igazítója, egyszóval szolga volt ő is, akinek nem a szaktudás, hanem az alázat a legfőbb tulajdona.

Gyula látta az apja örökös füttyös jókedvbe bagyulált mindennapjai mögött a tengernyi megaláztatást, de nem tudott tenni ellene semmit. Mindenki azt várta tőle, és legfőképp az apja, hogy ne is tegyen. Mégis, valahogyan szeretett volna visszavágni azoknak, akik, úgy érezte, az apján keresztül őt is megalázzák. Azzal próbált borsot törni a gazdafiak orra alá, hogy elébük került az iskolapadban, jobb tanuló lett náluk. Azok nemigen érzékelték ezt a helyzetet megszégyenülésnek. Egyszerűen csak utálták érte Gyulát, sunyi törleszkedőnek tartották. Igaz, ami igaz, ha ki akarta érdemelni a tanító úr elismerését, nem hagyatkozhatott

pusztán a tanulásra, egy kis árulkodással, a tanító úr kertjének fölásásával, egyéb elcsíphető szolgáltatokkal meg kellett toldania a tudását.

Kiröhögték a buzgalma miatt, a lába elé köptek. Tudod-e, mire jó a kitűnő bizonyítványod, kérdezték tőle ártatlan pofával a pirospozsgás Sáry ikrek. Nem válaszolt, de azok mégse hagyták ennyiben, ha már elkezdtek, a végére jártak a tréfának. Hogy kitörűd vele a seggödet, mondták, és kajánul egymásra vigyorogtak.

Lenyelte a sértést. Mi mást tehetett volna? Ha odaáll velük pofozkodni, ő húzza a rövidebbet. Amilyen kegyetlenek voltak, nem álltak volna meg a pusztá verésnél. Pogánynál pogányabb ötletek forrtak mindig is a fejükben.

Emlékezett rá, egyszer kivájták az apró nyári körte csutkáját, tyúkszart tömtek a helyébe, a léket visszatették, s kényszerítették a szerencsétlen áldozatukat, egy kisiskolást, egészen kapja be a körtét. Az sejtette, hogy valami nincs rendjén, fintorgott, húzódozott, bár nem tudta, mitől. Ellen-szegülni azonban nem merészelt.

Ez nemcsak fizikailag, erkölcsileg is lehetetlennek látszott. Ha valaki netalántán mégis megteszi, lehetne százszor igaza, kiközösíti a falu, mint a tolvajokat, a szélhámosokat, a közszemérem megsértőit.

– Na, mi van, gyerök, ízlik? – kérdezték közömbös fapofával. Hirtelen pukkadtt ki belőlük a röhögés, s akár egy pus-kagolyó, úgy süvített az áldozat szeme közé.

S most ide készült vissza, ebbe a fekete, rögös országba, ahonnan ijedt mohósággal menekült el annak idején. De hát miért, mi vonzotta vissza a valamikor olyannyira vágyott városból, és éppen most, amikor már-már sikerült megvetnie abban az embertelen környezetben is a lábát? Ridegségben nevelkedett. Mégis az érzelmek csapdájába esett volna?

Az apjára gondolt, erre a hajlongó borbélybohócra, aki nem fogyott ki a tréfából soha. Megröhögtette a legmordabb ridegparasztokat is, csak úgy táncolt alattuk a szék. Munka közben úgy lubickolt a jókedvben, mint hal a vízben, oda-

haza meg mintha kicserélték volna, órák hosszat elült valamelyik sarokban, a pudvás padlót vagy a feketére füstölődött, szúette mennyezeti gerendákat bámulta búskomorságba esve. A fiát még csak meg se verte, annyira nem törődött vele.

Nem csoda, hogy Gyula inkább az anyjához húzott, segített neki, de amikor elunta ezt a lánymunkát, ugyanúgy duzzogott a sarokban, mint az apja. Irigyelte, rettenetesen irigyelte azokat a pajtásait, akiknél testvérek veszekedésétől volt hangos a ház. Nem kérdezte meg a szüleit, neki miért nincsenek testvérei. Egész életében neheztelt rájuk miatta, pedig talán nem is tehettek róla.

A ház nem a sajátjuk volt, a Sárýaktól bérelték, akik miután eltemették belőle valamelyik százéves öreganyjukat, engedték romlásnak indulni. Ezt a romlást lett volna hivatott megállítani az apja, ezért jutott hozzá a bérleményhez viszonylag alacsony fizetség ellenében. Az öreg Bodornak azonban nem fűlt hozzá a foga, hogy a más portáját rendbe hozza. – Majd éppen a máséban fogok megszakadni – mondta, és ült csak elszántan a beázó mennyezet alatt, és tologatta ide-oda a teknőket, vödröket, lábasokat, aszerint, hol volt éppen vastagabb a csurgás. Eszébe se jutott, hogy föl másszék a tetőre, és befoltozza a lyukakat, pedig még zsúpot is küldtek a Sárýak. Az a néhány kéve ott rohadt el az udvaron, ahova ledobálták. Azt hiszik, morfondírozott magában, ilyen egyszerű, idelőknek néhány kévét, aztán gyerünk, de a hétszentség, én nem tetőfedő vagyok, se szerszámom, se semmim, a létra foka is mind ki van rohadva. Inkább fizetnék ki az adósságaikat! Abból az egész házat megvehetném, vagy talán még kettő ilyen is.

A borbélynál nem volt szégyen adósságot csinálni. Sokszor már csak virtusból se fizettek. A leggazdagabbak sírtak a legjobban, hogy így nincs pénzünk, meg úgy nincs pénzünk.

Ez a panaszkodás azonban csak addig tartott, amíg el nem kártyázta, el nem itta valaki a környéken az apai juszt vagy éppen a saját birtokát, egyszóval amíg némi eladó föld nem

mutatkozott, mert akkor aztán rögtön előkerültek a degeszre tömött disznóbőr tárcák, szutykos pénzes zacskók a sifonérből, a szalmazsákból vagy éppen az ágy lábából, s megkezdődött a földvásárlás szertartása. Mogorva arccal kerülgették az áldozatot, mintha csak véletlenül vetődtek volna a portájára. Az egészsége iránt érdeklődtek, meg arról, mi történt a kutyával, mert úgy látták az imént, befelé jövet, mintha lesántult volna. Ezer gyógymódot tudtak. Bírták szóval akár éjfélig is. Kivárták, hogy az áldozat maga ajánlkozzék. Akkor aztán, az alkalmas pillanatban, lecsaptak: kiegyenlítették a kocsmaszámlát, újbort hozattak, fekete arccal itták az áldomást.

Ki törődött ilyenkor a borbéllyal? Kutyaugatás nem hallatszik az égig, mondták, s csak legyintettek, ha néha-néha erőt véve magán, egy kis szíverősítővel toldva meg a bátorságát, szóba hozta a járandóságot. Jókedvükbe néha löktek neki valamit, de egészen sose fizették ki, nehogy elbízsa magát. Még azt hinné, megijednek tőle, ér neki is valamit a szava.

Az öreg, aki csak Gyula szemében volt öreg, hiszen a negyvenet se töltötte be ekkoriban, sajátos módon fizetett meg mindezért, mert a pletyka szerint valahogy mégiscsak megfizetett. Állítólag miközben a konyhában a vizet melegítették neki, be-benyúlkaált a kövér gazdaasszonyok meg gazdalanynok szoknyája alá. Azok közül nem egy szótlanul vagy csiklandós vihogások közepette tűrte ezt a közeledést, volt, aki egyenesen el is várta, nem törődött vele, mit gondol odakint a tornácon a ház fehér kendővel körültekert, habos pofájú, félig borotvált ura. Egy-két zsugoribb paraszt állítólag maga biztatta föl a feleségét, a lányát, hogy cicázzon a borbéllyal, merthogy az akkor nem meri kérni a bérét, s így is megtakaríthatnak néhány garast. Akinek van valami a füle mögött, gondolták, az nemigen jártatja a száját.

Az érzelmeknek ebben a világban nem volt helyük. Némi megvetés, néha meg még ez sem, egyszerű lenézés övezte őket, mint afféle nemkívánatos kellékeket, amelyek akadályozzák az ember boldogulását.

Gyula hamar kikerült a szülői házból. Már a középiskolát is Varasdon végezte, nem bejáróként, mint a többiek, hanem tekintettel a jó bizonyítványára s az ügyesen írt kérvényben megindokolt rászorultságára, bentlakó, kollégista diákként. A szabadidejét már ekkor a Varasdi Könyv- és Levéltár olvasótermében töltötte, és a környék, különösképpen Avaskér múltjára vonatkozó írások olvasgatásával.

A Varasdi Hírmondó csaknem minden Avaskérrel kapcsolatos hírről is beszámolt. Hírül adta a püspök úr látogatását, az új templom felszentelését, a harangvásárlást, a cukorgyár, a téglagyár, a szeszfőzde megalapítását, a sikasztáson rajtakapott gazdatiszt öngyilkosságát, Gölley gróf vesztes kártyacsatái is említésre máltónak ítéltettek.

A kéziratos feljegyzésekre csak később kapott rá. A birtoklevelek, a gazdasági s egyéb megállapodások, jelentések, házasságlevelek, keresztlevelek, halotti bizonyítványok, bírósági jegyzőkönyvek böngészése közben fedezte föl, hogy a nagy, vagyis hogy a nagynak tartott események felszíne alatt milyen szívós állandósággal bozsog a hétköznapi, észrevétlen, egyszerűen aljasan alpári és szakrálisan nagyszerű élet. S azt is, milyen állhatatos türelemmel rága az áskálódás, a csalás, lopás, hazugság elpusztíthatatlan gyakorlata nemcsak a legszentebb eszméket, hanem, szerencsére, a legdurvább erőszakot is.

Különös kedvtelése miatt már a középiskolában is bogarasnak tartották, s ezért kevés barátja volt. A főiskolán pedig még inkább. Senki sem értette, miért érdekli Gyulát a múlt, kiváltképp ez a perifériális múlt, és különösen miért most, amikor mindenki a jövővel, a fényes jövővel van elfoglalva. Különösen nem azon a számviteli s egyéb közhivatali teendőkkel foglalkozó főiskolán, ahová Gyulát a véletlen vetette.

Úgy fityegett a mellén, mint egy leszakadni készülő gomb. Ideiglenesen tartózkodott itt, ámbár ez az ideiglenesség meglehetősen sokáig tartott, nemcsak a középiskola, a főiskola, de ide kötötte a szakmai gyakorlat is. Amikor bennük élt, annyira egyformának érezte a napokat, hogy egyáltalán nem keltették benne a múló idő érzetét. Egy hét,

tíz év? Nem látszott a különbség. A volt laktanyában, amely főiskolai kollégiumként szolgált ekkoriban, egy óriási hatvan személyes háló volt az otthona. Tizenöt-tizenöt emeletes sorakozott mindkét oldalon. A bejárattól a jobb alsó sorban a tizenharmadik volt az övé. Nem volt babonás, nem érdekelte, hiszen jó hely volt, csaknem közvetlenül az ablak mellett. A bádog éjjeliszekrény, az ágyak kopott, de szilárd vasszerkezete, a dupla lópokróc, de még a folyton nyikorgó sodronyok is mind az állandóság hamis látszatát sugallták. Mégsem rendezkedett be, mégsem rakta szét még azt a kevés holmiját se, amije volt. Egy évtized az ideiglenes lebegésben, beleszédült, amikor visszagondolt rá.

A Horhos negyedben volt ez a munkásszállás. Egy régi uradalmi istállóból alakították át laktanyává közvetlenül a háború után. Az 56-os forradalmat követő megtorlások enyhültével, az álságos megbékélési programot illusztrálандó költöztették ki belőle a katonaságot, s adták az épületet a helyi főiskola használatába diákszálló kialakítása céljából. Az átalakítás nem igényelt sok fáradságot, egy általános tisztasági meszelés és a feliratok lecserélése elég volt ahhoz, hogy a militarizmus ördögi tűzfészke egyetlen pillanat alatt a tudomány csarnokává változzék, legalábbis az ünnepi beszédekben. Az emeletes ágyak, akár a lőállások, végeláthatatlan sorban húzódtak a falak mentén a folyosószerűen elnyújtózó hodályban továbbra is. A szobatársak még arcról se ismerték egymást, annyian voltak. Éjszakánként, fölébredt rá, gyanús, rosszarcú alakok nyitottak be, és senki se merte megkérdezni tőlük, mit keresnek itt. Nem búcsúzkodott. Úgy érezte, fölösleges volna. Talán még az ágyszomszédja se veszi észre, hogy ma este már más alszik a helyén.

Eleinte bizonyos fokig élvezte ezt a személytelenséget, de később annál jobban nyomasztotta. Hogy mennyire, arra most döbönt rá, amikor végleg becsapta maga mögött a diákszálló nehéz, durva ácsolatú tölgykapuját. Nem búcsúzkodott, és nemcsak azért, mert igazán nem is lett volna kitől, azért sem, mert úgy érezte, nem is volt itt jelen igazán.

Az utcára lépve vad öröm áradt szét az izmaiban, futni, szökdelni lett volna kedve, mint egy iskolás gyereknek, amikor ráköszönt a vakáció.

Hamar elővették azonban a kétségek, már az állomás felé lejtő macskaköves utcán meglassultak a léptei, szorongva egyre csak ezt forgatta a fejében: mi lesz otthon? Rogyadozó ház, öreg szülők, Gyulát nem lepte meg a látvány. Számított rá, mégis elkedvetlenítette. Hiába ítélte oda időközben Létra Jóska, a párttitkár Gyula apjának a Sályak házát, ezt a több évtizedes bérleményt, a ház állapotán a megváltozott jogi viszonyok sem eszközöltek semmiféle javulást.

Nem nyúlhatok hozzá, magyarázta az apja. Bármikor visszavöszik, osztánnék elvész a munkám. Lőhet, a Sályak csinálták ki ezt az egészet, ők intézték, kivárvák, amíg röndbe hozom, osztán visszavöszik. Ők az urak még most is, az a kelekótya Létra Jóska mög az a részögös Balhás-Gaál gyerök hiába ugrálnak.

Ott ült naphosszat tétlenül a korhadt oszlopú, megsárgult meszelésű tornácon. Az arcát a nap felé fordította. A feje bizonytalanul ingadozott elvékonyodott nyakán. Borostás arca mestersége ellenreklámja volt. Nem is dolgoztatott már vele senki. Reszket a keze, mondták. Új borbélyt hívtak a faluba. Ezen aztán annyira megsértődött, hogy még azokat se borotválta meg, azoknak se vágta le a haját, akik bizonytalan keze ellenére megtisztelték a bizalmukkal. A jellegzetes borbélyműhely-szag, ami az áporodott izzadság, a nedves falakban tenyésző penészgombák meg az olcsó pacsuli illatának keveréke volt, ennek ellenére egyáltalán nem akart kipusztulni a házból, ellenkezőleg, a mester fénykorát idéző csúfondárossággal csapott a belépő orrába.

Az anyja lépett elő egyetlen keresővé. Zsákvarrással, söp-rükötéssel, szakajtókészítéssel kereste meg a mindennapi be-tevő kenyeret. Azt, hogy vénségükre Gyulára szoruljanak, mindenképpen el akarta kerülni. Még a halálos ágyában sem nyughatott. Úgy halt meg, hogy a kezébe beledermedt a tű, a cérna meg a vászon, alig lehetett kifeszíteni belőle.

Egyedül maradva a házban az apja addig-addig pálinkázgatott a házra felvett kölcsönökből, amíg zavarodott állapotában egyszer csak föl nem kötötte magát a nadrágszíjánál fogva az egyik gerendára. Onnan vigyorgott le, mintha még élne, szőrös kecskearccal a Hamar doktorral az oldalán belépő Gyulára. A ráncok elevenen gyűrték össze a bőrét, csak a szeme fehére fordult élettelenül a füstös mennyezet felé.

Az öreg Bodor halála után megjelentek Gyulánál a zugpálinkafőzők, hogy behajtsák rajta az apja adósságait. Gyula szó nélkül kiegyenlítette a szabálytalan számlákat, adósleveleket, amiknek jó részét, úgy lehet, utólag hamisították az élelmes kupcihérek. A házon gyorsan, alkudozás nélkül adott túl. A kapott pénz elég se volt a kiadások fedezésére, a saját fizetéséből kellett megtoldania. Járhatott volna jobban is, ha ügyeskedik, de nem érdekelte az apja önkéntelen szerzeményének a sorsa. Szabadulni akart tőle, még az emlékeitől is. Minél gyorsabban, annál jobb, azt tartotta. Más életet akart kezdeni, egyenesebb gerinccel élni, továbbjutni, mint az apja, és meg volt győződve róla, hogy ez sikerül is neki.

A postamesteri lakás elhagyatva, de érintetlenül állt az őserdőszerűen túlbujánczott kert közepén a csalán, a galagonyabozót s a mindent befutó repkény fogságában. Még az ablakai se voltak betörve.

Ötvenhat polgárháborús légkörétől megszedülve, ami ide egyébként csak kósza rádióhírek képében jutott el, néhány nagyhangú suhanc nekivágott a fővárosnak. A felszerelésük teljesnek volt mondható: vállukon a ládafiából hirtelenében előkotort, nagyapáról maradt megfeketedett rézfokos, a kalapjukon nemzetiszín kokárda, a mellényzsebükben a szilvóriummal töltött laposüveg. Nem féltek ezek az ördögtől sem. A kocsmából a vasútállomásra menet göröngyökkel, az útra terített közúzalék tekintélyesebb bazaltdarabjaival a tanácsháza, a pártház, de még a gyógyszertár és a templom ablakait is mind bedobálták. Csupán az öreg Darók üresen maradt rezidenciáját kímélték meg.

A régi postamesterről mindenesetre sok riasztó mende-monda keringett a környéken. Azt tartották, az ördöggel cimborál, mivelhogy egész éjszaka égett a kert hátuljára néző kis kamrában, amit Darók dolgozósobaként használt, a villany. Kíváncsi sihederek meg is lesték az ablakkal szemben álló öreg meggyfa lombja közül, ahogy állítólag fehér galambokat varázsolt elő egy gőzölgő üstből, miközben a nyakában egy vasorrú bába lovagolt. Ahogy megláták, menten le is törött alattuk az ág, valószínű büntetésből. Egyikük a bordáját törte, a másiknak a bokája ficamodott ki, a harmadiknak öklömnyi véres púp nőtt a fején, pedig be se ütötte sehova. Örültek, hogy egyáltalán el tudtak menekülni, s nem haltak szörnyet ott a helyszínen azonnal.

Tény, hogy az öreg Darók magának való ember volt. Nemigen érintkezett senkivel. Évente egy-egy látogatás oda-vissza alapon az orvosnál, a gyógyszerésznél, a papnál, egyszóval a falusi intelligencia exkluzívnak tartott képviselőinél, ennyi volt, ami rést üthetett volna külön elzárkózásán, de ezek a látogatások is a semmitmondó udvariaskodás jegyében teltek el. Csupán a felesége nyitotta ki a száját, az öreg makacsul hallgatott, mintha tényleg ki tudja, miféle titkolnivalója lett volna.

Talán volt is. Akik nem hittek az ördögtől szerzett tudás meséjében, azok egészen másvalamire gyanakodtak. Vén spionnak nevezték Darókot. Azt tartották, gőzölgő üst fölött kibontja a leveleket, elolvassa őket, jegyzeteket készít belőlük, ezért ég egész éjszaka a villany az ablakában. Csak az így kifürkészett levelek kerülnek aztán Gyalog Bercinek, a postásnak a tarisznyájába, hogy kikézbessítse őket. A falu összes levelet megjárt titkai ott lapulnak egy vaskos, bőrkötésű könyvben Darók rejtett zárja járó íróasztalának valamelyik fiókjában, s azért kerüli az öreg ennyire az embereket, nehogy véletlenül elárulja magát.

Valamikor, közvetlenül a háború után, fontos ember volt, azt tartották róla, a belügyi államtitkár bizalmasa, országos államügyek mozdatója. Arról azonban, hogyan került Avas-kérre, mit keres itt, még csak feltételezések se születtek.

Mintha a környék lakói a világ legtermészetesebb dolgának vették volna, hogy a különb s különb államtitkárok személyes bizalmasaik révén igyekeznek a közelükbe férközni.

Állítólag Darók jelentései révén került börtönbe a falu kedvence, az angyalcsináló Maros doktor, derült fény Keserű terményfelvásárló üzelmeire. Gyula nem hitt e hi-deglelős, realitásnak álcázott képzeteknek. Nem tartotta való-színűnek, hogy valaki az államtitkári hivatal közeléből csak olyan egyszerűen a falusi postamesterség mocsarába zu-hanjon. Ha meg mégis, ugyan ki tartotta volna vele továbbra is a kapcsolatot? Aki egyszer kegyvesztetté válik ebben a világban, azt nemcsak eldobják, el is tapossák, mint a jól nevelt utcai dohányos a csikket.

Annyi biztos, Darók nem volt akármilyen ember. A szökést is körmönfontan szervezte meg. Nem együtt mentek ki még az állomásra se, a felesége a szőlők felől érkezett, látszatra vé-letlenül. Aztán mégis fölszállt az asszony is a vonatra. A kapa, amit sebtében támasztott a bakterház oldalához, még másnap is ott árválkodott gazdátlanul a helyén. Végül, amint ez ké-sőbb a faluban kitudódott, ennek a jelentéktelennek álcázott kis kirándulásnak Buenos Aires lett a végállomása.

Gyula álmában sem gondolta volna, hogy egyszer a Darók-birodalom lesz az otthona. Itt kötött ki mégis. A templom előtt futott össze véletlenül Tarkó tanácselnökkel, váltottak néhány semleges szót. Gyula éppen búcsúzni készült, ami-kor Tarkó egy váratlan fordulattal felkínálta neki a posta-mesteri állást. Gyula csak hümmögött, nem mondott sem igent, sem nemet, de legbelül, a lelke mélyén érezte, ebből a csapdából képtelen lesz kikászálódni.

Darók a távozása előtt módszeresen kiürítette a szobákat. A legutolsó konyhaszéket is pénzzé tette, de úgy, hogy köz-ben senkinek se tűnt föl, mennyire eladózott. Gyula egy-kedvűen rakodott ki, rendezkedett be a bútortalanságtól valószínűtlenül tágasra nőtt szobákban. Nem látszott rajta, hogy nyomasztaná a Darók-féle legenda, hogy akár egyet-len szót is elhinne belőle.

Amikor azonban észrevette, hogy az íróasztal itt maradt, ez volt az egyetlen bútordarab, amit nem sikerült értékesítenie Daróknak, egyszeriben szertefoszlott a színlelt nyugalom. Egész délután a zár felnyitásával próbálkozott. Sikertelenül. Már-már azon volt, nekifogja a fejszét, úgy fessegeti föl a fiókokat, amikor véletlenül leemelte az asztalapot, s alatta megtalálta a vaskallantyút. Reszkető kézzel huzigálta ki a fiókokat. Mégiscsak igaz lehet a legenda, gondolta Gyula, hiszen a fiókok tele voltak levélmásolatokkal. Egyet-kettőt a kezébe vett, de nem érdekelték túlságosan. Még Gyöngyinek a faluszerzte ismert állatorvosnénak az országszerzte csodált varasdi színészhez írt szerelmes levelei sem. Ezek aztán különösen nem. Élő emberek eleven titkait kilesni, ez nem az ő világa. A régmúlt barátságosabb diszciplína, ahol a kutató tekintet semmiféle illetéktelen mozzanatot nem érinthet, mert eltűnt az időből a személyesség.

Szeretett volna megszabadulni a Darók-féle hagyatéktól, de egyelőre nem tudta eldönteni, hogyan. Mindenesetre összenyalábolta a leveleket, s a frissen vásárolt magnetofon üresen maradt tartódobozába gyömöszölte őket. A dobozt közvetlenül az előszobaajtó melletti, cipőknek szánt polcra, a legfeltűnőbb helyre tette, nehogy később megfélemedezzek róla.

A hivatalos ügyek intézése végett néha-néha be kellett ugrania Varasdra. Most is egy ilyen látogatáson volt túl. Hazafelé igyekezve éppen csak elérte a vonatot. Bevette magát az egyik üresnek látszó fülkébe, s elhelyezkedett. Eleinte észre se vette a szemközti ülésen kuporgó alakot. Később figyelt föl rá. Egy túlságosan bő ballonkabát takarta. Olyan mozdulatlan volt, mint egy csomag. Akkor kezdett csak rázkódni, eleinte a sínek egyenetlenségének ütemére, és egészen hangtalanul, amikor a vonat kihúzott az állomásról. Már-már attól lehetett tartani, leesik a helyéről. Tehetetlenül dülöngélt ide-oda, mintha tényleg nem lett volna benne élet. Gyula óvón kapott feléje az egyik nagyobb döccenés után, nehogy leessen. Ekkor hallotta meg a ballonkabát mögül nehezen előszivárgó visszafojtott sírás neszeit. Valami öreg-

asszony lehet, gondolta a sok fekete láttán, aki rokona vagy barátnéja temetésére utazik. Nem akart illetéktelen tolokodásával zavart kelteni. Visszahúzódott. Távolról nézte a sírástól rázkódó ismeretlent, akiről csak most, hosszas és kíváncsi szemlélődés után derült ki, törekeny, fiatal nő, talán még csinos is. Gyula szerette volna megszólítani, beszélgetni vele, de ez a szándéka egyelőre kivihetetlennek látszott.

A nő azonban hamar megunt a rejtőzködést, elődugta fítos orrát a kabát szárnya mögül. A szeme barátságosan villant Gyulára. Biccentett is a fejével valami köszönésfélét, mint utasok között ez általában errefelé szokás. Nem látzott rajta az iménti bódult zokogásnak még csak a nyoma se. Csupán a szeme volt fényesebb valamivel a rendesnél.

– Valami baj van? – kérdezte Gyula. Ili, mint később kiderült, így hívták az asszonyt, nem vette zokon, hogy Gyula egyből a legtapintatlanabb kérdéssel támadt rá. Szándékolatlan könnyed vállrándítással siklott el e modortalanság fölött. Hálásan fogadta a Gyula szeméből feléje sugárzó érdeklődést, és teljes szenvedélyével igyekezett megfelelni neki.

Mesélt, mesélt, egyre csak mesélt, és nem akarta abba hagyni akkor se, amikor a férfi kénytelen-kelletlen megpróbálta félbeszakítani. Gyula búcsúzkodni szeretett volna, hogy leszálljon. A vonat az avaskéri állomáson tartózkodott éppen. Gyula nem akart az asszony szavába vágni, addig-addig várt az alkalmas pillanatra, amíg el nem késte a leszállást.

– Itt kellett volna leszállnom – mondta némi dicsekvéssel a hangjában. Ili finoman elmosolyodott, jelezve, nemcsak elfogadta, méltányolja is az áldozatot. Jutalmul egészen bizalmas titkaiba is beavatta Gyulát: elszökött az urától, mondta, nem bírta tovább annak a durva pokrócnak a rémuralmát, úgy gázolt át rajta, olyan unott sietséggel, mint egy filléres utcalányon, régen, a kezdet kezdetén pedig nem ilyen volt, taknyos gyerekként hízelgett, a lába előtt hevert, ahogy mondani szokás. Lehet, ezt akarta visszafizetni, ezt a nem szívből jövő megalázkodást, ha számított, rosszul számított, mert ő nem tűr, nem alkalmazkodik tovább.

Gyula zavarba jött. Talán még férfinak se tekint, gondolta, hogy ennyire kitergeti a szennyesét, ennyire bizalmas velem, mintha csak a barátnőjével beszélgetne? Sokáig nem is merészelt előállni az ötletével, ami pedig már akkor megfogamzott benne, amikor kiderült, Ilinek nincs hová mennie, csak azt tudja, honnan, de hogy hová menekül, azt nem. Aztán mégis megszólalt. Idegenül, ellenszenvesen hallotta visszacsengeni a hangját. Biztos volt benne, Ili visszatartja, kineveti, de már késő volt.

– Nálam odahaza, Avaskéren, elalhatna, ha nem vetné meg a hívásomat – mondta, aztán rögtön mentegetőzni kezdett –, na, nem azért mondtam, nehogy valami rosszra gondoljon, csak ha egyszer úgyis... ha egyszer úgyse...

Ili mosolyogva fogadta Gyula meghívását, mintha nem vette volna komolyan. Az újabb állomás közeledtével azonban ő állt föl elsőnek a helyéről.

– Hát akkor menjünk! – mondta. – Vagy meggondolta magát?

– Nem, dehogy, a világért se – hadarta Gyula, és lámpalázasan, sietve ugrott fel a helyéről.

A lépcsőről már úgy segítette le Ilit, olyan gyakorlott előzékenységgel, mintha egész életében idegen asszonyoknak tette volna a szépet. Leültek az óriás hársak alá. Éppen alkonyodott. A közeli dűlőút felől idesodorta a szél a haza-térő csorda édeskés tej- és trágyaillatát. Gyula elment jegyet váltani. Ili egyik lábát a másikon átvetve, némi kacér eleganciát vegyítve a tartásába, ábrándos várakozásba merült. Az urára gondolt, arra a pizsok Ottóra, ha most látná! Egy alig észrevehető mosoly suhant át az arcán. A maradéka még akkor is ott időzött a szája szögletében, amikor Gyula visszatért a jegyekkel.

Gyula teljességgel valószínűtlennek érezte, ami történni látszott vele. Félt, hogy végül meg kell bizonyosodnia, mindez csupán káprázat, a beteges képzelődés műve. Szólni se mert Ilihez, attól tartott, egy nem ide való szó, egy durvábbra sikerült taglejtés, hangsúly mindent elrontana.

– Csak nem bánta meg máris? – csilingelt föl Ili hangja csúfondárosan Gyula hirtelen támadt hallgatására célozva.

– Dehogy, dehogy – zökkent vissza Gyula boldogan az álomnak is túl szép valóság talajára.

Az avaskéri állomásról kart karba öltve ballagtak hazafelé a hirtelen beállt sötétség leple alatt, akár a réges-régi házastársak. Külön szobában laktak, mintha Gyula tényleg csak szálást adott volna Ilinek arra az időre, amíg valami jobb megoldást nem talál. Bármennyire szeretett volna közelebb kerülni Ilihez, nem volt bátorsága kezdeményezni. Betegesen irtózott attól a gondolattól, hogy tolakvó közeledése, durvasága, erőszakoskodása Ilit esetleg elriasztaná. Sehogyan sem akartak feloldódni benne az évtizedes, a minden női társaságot nélkülöző agglegényéletmód görcsei. Ili álmodozó, érzéki közelsége bármennyire levette a lábáról, ahhoz nem volt elég, hogy cselekvésre bírja. Végül az asszony unta meg hamarabb ezt az idegzsibbasztó, lehetetlen állapotot, s az egyik este minden előzetes bejelentés nélkül, olyan egyszerűen, mintha ez volna a világ legtermészetesebb dolga, bebújt Gyula mellé az ágyba.

Ili gyöngéd volt és tapintatos, viselkedésében Gyula nem érezte meg a rutinszerűséget, ostobán mindent elsöprő érzelmeket sejtett mögöttük. Ettől a pillanattól kezdve semmi más életcélja nem volt, mint hogy mentül többet együtt legyen Ilivel. Éppen csak letudta a legszükségesebb hivatali tennivalókat, és máris loholt az asszony nyomába. Együtt intézték Ili válóperes ügyeit, együtt mindent. Gyula saját kábult boldogságába belefeledkezve nem vette észre, hogy Ili számára nem olyan idilli ez a helyzet, mint ő képzei, kissé talán idegesíti is gyerekes ragaszkodása, amelytől már-már levegőt is alig tud venni.

A körülmények nem voltak olyan rózsásak sem a jelent, sem a jövőt illetően, mint amilyennek Gyula látni szerette volna, hiszen Ili nem holmi szobacicus volt, szakmája volt, nyelveket tudott, egy külképviseleti kirendeltség ügyeit intézte annak idején Varasdon, amíg meg nem szökött, és most itt elveszettnek érezte magát. Látva Gyula elvakultsá-

gát, a szinte részegült boldogságot, ami eltöltötte, egyelőre nem volt ereje szólni. Azt hitte, hamarosan magától észhez tér, de Gyula csak nem akart fölébredni.

Végül is betelt és kilötyt a pohár:

– Nem, nem, nem így képzeltem ezt az egészet – hajtogatta reszketve Ili. – Más embernek gondoltalak, azt hittem, van benned ambíció. Igen, szívesen segítettetek volna, de hát neked nem lehet segíteni. Hogy pazarolhatja valaki ilyen nyilvánvalóan semmire se jó ostobaságokra a szorgalmát, a tehetségét, mint a dülönevek kutatása, ezer év családtipológiai viszonyainak változásai a levéltári adatok tükrében, hogy a többiről ne is beszéljek? Nem vagy még olyan öreg, beáshatnád magadat igazán valami modernebb, időszerűbb tudomány titkaiba. Nálunk a családban nem volt ez újság, hogy valaki felfülel a kor hívó szavára, és megfelel az új követelményeknek. Volt a családban prépost, katonatiszt, államtitkár, most is például az egyik nagybátyám osztályvezető-helyettes a pártközpontban. Segítene biztosan, ha alkalmat adnál rá, mert hát anélkül nem megy. Valahogyan pedig véget kéne vetni ennek a bezártságnak, mert én így nem bírom tovább. Elegem van a bűdös hársfákból, a fenyőkből, kacsát, libát, disznót, méheket látni se akarok többet. Emberek közé akarok kerülni, igenis emberek közé.

Gyula mindent megígért, megyünk, hát persze, mondta. Olyan gátlástalanul fogadkozott, mintha előre tudta volna, úgyse tartja be a fogadalmait, akár egy szélhámós. Csak egy kis haladékot kért. Egy kis gondolkodási, nem is gondolkodási, csupán felkészülési időt, hiszen tulajdonképpen már elszánta magát. Addig is, mondta, ő nem ragaszkodik hozzá, hogy Ili állandóan itt raboskodjék, beutazhat, ahányszor csak akar, Varasdra. Gyöngyi, az állatorvosné biztosan szívesen elkísérné, hiszen ő is bejár úgyszólván mindennap, fodrászt, szabót, vásárlást, mindent ott intéz. Gyula megígérte, hajlandó vele beszélni, de erre talán nincs is szükség, mondta, hiszen Ili sokkal jobban ismeri Gyöngyit, mint ő, ez a rövid idő is elég volt hozzá, hogy már-már összebarátkozzanak.

Nagylelkűségi rohamában Gyula nem gondolta, hogy Ili valóban elfogadja az ajánlatát, most meg már, hogy a vonatablak irigyen elkapta előle az asszony sápadt, fehér arcát, semmit se értek az aggodalmai, hiába szeretne volna visszacsinálni az egészet. Azzal nyugtatta magát, Ili úgylis visszajön estére, de hát ez volt az, amiben, bármennyire szeretne volna, egyáltalán nem lehetett biztos.

Beláthatatlan hosszúságúnak ígérkezett ez a nap. Az is megfordult a fejében, hogy kimegy a legközelebbi vonat-hoz, és Ili után utazik. Mégse tette. Minden képtelenségnek tetszett, minden az égvilágon, a várakozás ugyanúgy, mint az, hogy megpróbáljon elébemenni az eseményeknek. A papírait rendezgette, teát, kávéfőzött, a konyhában pizmogott, úgyhogy amikor később számot akart vetni az idejével, képtelen volt visszaemlékezni rá, mivel ment el a napja. Annyira belemerült ebbe a lázas semmittevésbe, hogy csaknem elkéste az esti vonatot.

Lélekszakadva dőlt rá a már leengedett sorompóra. A kanyarból idehallott a gőzmozdony sípolása, aztán sístörgő nyökögés közepette vonszolták be az elmerevedő tolattyúk a szerelvényt a sötéten borzongó esti nyárfasorba. A tekintetét zaklatottan kapkodta a leszálló utasok között ide-oda. Épp a legfeltűnőbb helyen állt meg, mégse köszönt senkinek, mintha idegenek lettek volna, úgy bámult bele az évtizedes ismerősök megrökönyödött arcába. Nem törődött vele, mit szólnak hozzá. Semmivel. A falu most nem létezett számára. A levegő idegesen vibráló függőnye mögött feketén izzadtak a mozdony vas alkatrészei. Minden idegszálával marasztalni szeretne volna a türelmetlen alkotmányt. Amíg itt van, van remény, ez lüktetett benne. A mozdony azonban rá se hederített, lassan újra mozgásba lendültek az alkatrészek, és a szerelvény kihúzott az állomásról. A sorompó emelkedni kezdett. Gyulának félre kellett állnia.

A távolodó, idegen léptek neszét gyorsan fölszívta az este, és ő egyedül maradt az állomásépület sárga falát megvilágító lámpa ködös fénykörében. Még az öreg Dorogi, az

állomásfőnök is visszahúzódott a kuckójába. Összerezzent, amikor valaki mégis váratlanul a vállára tette a kezét. Finom női kéz volt, de így hátulról is megismerte, nem Ilié. Ingerülten fordult vissza, s durván nézett bele a mögötte álló aszszony arcába.

– Gyöngyike, maga az? – dadogta esetlenül. Ili és Gyöngyi együtt szálltak föl reggel a vonatra. Gyula mégsem mert Ili után érdeklődni, mintha attól félt volna, visszavonhatatlanul és végérvényesen megtudja az igazságot.

– Látja, ez az én uram micsoda modortalan fráter, még ilyenkor is dolgozik, ahelyett, hogy kijönne értem az állomásra, és hazakísérne.

– Elkísérem én, ha megengedi – értette el Gyula a már-már túlságosan is nyilvánvaló célzást. Készségesen hajolt le Gyöngyi táskájáért, abban reménykedett, hogy az úton megtudhat valamit Iliről. Gyöngyi azonban mindvégig semmiségekről fecsegett. Mintha szándékosan kerülte volna a témát. És túlzásba vitte a kedvességet. A kapuban még meg is csókolta Gyulát. Igaz, csak afféle baráti búcsúcsók volt ez, de itt a faluban kihívásnak hatott.

Gyöngyit azonban nem érdekelte a tehetetlenül fortyogó szóbeszéd, az összevissza kavargó pletyka, megrántotta a vállát, s úgy szaladt föl a táskáját lóbálva a lépcsőn, akár egy diáklány, és még onnan is, a teraszirol is visszaintett Gyulának.

– Aztán ne lógassa nekem az orrát – kiabálta –, nem olyan nagy baj az, hogy egyszer engem is hazakísért! Vagy tévedek? – Gyulát bántotta ez az erőszakos kedvesség, amivel Gyöngyi most körülvette. Nem voltak ők azelőtt ennyire jóban. Valamit leplezni akar vele, gondolta, biztos nem lehetett benne, de azért sejtette, mi lehet az.

Gyöngyi laza virágként lebegett e könnyörtelen vidék fölött. Látszatra semmi nem érdekelte. Egy könnyed szellőt, amely a szoknyáját meglebegtette, többre becsült bármely anyagi előnynél vagy társadalmi előmenetelnél. Közben szívosan, akarnok erővel kapaszkodott a földbe, akár a szulák.

Ő tartotta itt az örökké ivó, zabáló, robotoló Galamb doktort, a férjét, napról napra újra táplálva benne a kialvásra hajlamos életkedvet, nem pedig fordítva, ahogyan látszott.

Nem e világra való szépsége e világi gazdagságot teremtett. Lehet, nem a számító akarat, csupán a kegyes véletlen jóvoltából, de mégis. A falusiak, legfőképpen a nők, meg is botránkoztak az akkoriban errefelé még szokatlan lenge városi ruhákon, amelyekből bátran villan elő a térd, a comb, amelyeknek ruganyos, testhez álló anyagán kajánul sejlík át a mell, meg az öltözködéshez társult szabados viselkedésen. A férfiak nem voltak ilyen szigorúak, mint a darazsak a kitett, mosatlan mézes üveget, olyan sűrűn lepték el a teraszt. Színleg a doktor urat várták, de a valóságban a házi-asszony kedvét lesték. Gyöngyi ott tért-fordult közöttük, és még azt sem vette zokon, ha a mohó férfikezek véletlenül végigsimítottak a derekán, a fenekéhez értek, netalántán a melléhez, mintha a hely szűkössége miatti kényszerűségből tennék. Őt-hat látogató mindig várta a doktor urat, aki így, alig hogy megérkezett, máris indulhatott tovább. Ennyi beteg állat sohase volt még a környéken, se ilyen gazdag állatorvos. Gyöngyi hiába költötte megveszekedetten a pénzt, nem bírta az urával a versenyt.

Micsoda rossz ribanc, súgtak össze háta mögött az asszonyok a tisztesség sötét kendőjét arcuk elé vonva. Csak a szegény doktor urat sajnálom, mondták, bizony ő jobb asszonyt érdemelt volna. A doktor úr azonban, sajnálatukra, nem kívánczolt jobb asszonyra, látszólag tökéletesen elégedett volt a feleségével. És Gyöngyiről is az elégedettség szobrát lehetett volna megmintázni. Hiába fürdött meg benne önfeledten, amikor hátat fordított neki, a férfiak mohó udvarlása ugyanúgy lepergett róla, mint a pletykagyártók rágalmai. Még az is lehet, tűnődött el a falu jobbindulatú mindentudói közül egy-két krónikás, a doktorné egészen sose csalta meg az urát, véleményével azonban nem merészelt előállni, mivel nem akart mindenáron nevetség tárgyává válni.

Galamb doktor jóval idősebb volt a feleségénél, de nem ez volt a legszembeötlőbb ellentét kettejük között, hanem az életfelfogásuk. Ez az ellentmondás aztán a korkülönbséget is szinte megsokszorozta. Gyöngyi könnyedsége, üdesége csitri lányra vallott, a doktor arcára az örökös hajszoltság egy megkeseredett Buddha időtlen, torz-kövér vigyorát ragasztotta.

A doktor úgy tett, mintha semmit se tudna a felesége körüli mendemondákról. Nagyhangúsága, nyers, hol disznólkodón bennfentes, hol mogorva modorának túlzásai azonban azt sejtették, leplezni akar velük valamit. A mesterséges megtermékenyítések, a védőoltások, a beteg állatok sietős kezelése, a parasztokkal való örökös alkudozás hajnaltól késő estig minden idejét betöltötte. Szerette, igen, szeretete ezt az elfoglaltságot, néha mégis túl terhesnek érezte. Nem tartotta volna azonban illendőnek, hogy elégedetlenségének akár csak hellyel-közzel is, de hangot adjon, hiszen alapjában véve, úgy érezte, hálával tartozik a sorsnak. Végül is azzal foglalkozhat, amit ifjú korában eltervezett. Sok, nagyon sok szerencse kellett hozzá, hogy így alakuljon, félt rá visszagondolni, mennyi. És az külön ráadás, gondolta, hogy nemcsak az állatokat, de a feleségét is minden ármánykodás ellenére, még mindig szereti.

Amikor este hazatért, az egész napi caplatástól úgy elnehezültek a tagjai, hogy levetkőzni, megfürödni se tudott volna Gyöngyi segítsége nélkül. A meleg víz kissé magához térítette, a kádból már, ha nehézkesen is, de magabírón lépett ki. Belebújt a pizsamájába, a köpenyébe, szerencsére Gyöngyi mindent előkészített. A kedvenc fotelje már tárt karokkal várta, akár egy padlásra cipelt liszteszsák, úgy dőlt el benne. A rádiót se kapcsolta be, az újságot se húzta maga elé, még a viszkető füle tövét sem volt kedve megvakarni. Ez a teendő is Gyöngyire várt, mint minden, de minden a ház körül. És Gyöngyi most is elemében volt, nem várt arra, hogy a doktor szólaljon meg, mesélt, pörölt, évdődött, mikor mi volt a műsoron, nem nyugodott volna meg egy pillanatra

se. A doktorban hallatlan energiák szunnyadtak. Tíz-húsz perc pihenés visszaadta az életerejét. Akkor aztán fölugrott, derékon kapta a kacagva tiltakozó Gyöngyit, föléje hajolt, a vállába, a nyakába harapott, a levegőbe emelte, s úgy vitte komótos mozdulatokkal, akár egy ordas medve az áldozatát, befelé az ágyba.

A két gyerek nem volt tanúja ezeknek a vérmes jelenségeknek. A ház hátsó fertályán voltak a szobáik, két kis szoba, s egy harmadik a néninek, aki vigyázott rájuk. És ők ilyenkor már aludtak. Az apjukat többnyire házon kívül látták idegen portákon ágálva lesunyt fejű parasztok között, vagy az utcán futottak vele össze iskolából hazajövet. Az is ritka eset volt, hogy a vasárnapi ebédet együtt költsek el.

Megszedik magukat, aztán odébbállnak, ezzel a tervvel jöttek ide ők is, de mire meglett a pénz, Galamb doktorból elpárologtak a régi, amúgy is kissé körvonalazatlan ambíciók. Színház, mozi, a világnak efféle ócska hívságai sem érdekelték már annyira, mint hajdan, zűrös, zavaros ifjúkorában. Azok a fércművek, amikkel néhanapján találkozott, inkább kellemetlen érzést, semmint rokon gondolatokat váltottak ki belőle. Azért nem kötötte volna meg magát, folszedi a betyárbútort, ha Gyöngyi csak egy szóval említi, hogy menni akar. Az elhatározó szó hiányzott, egyébként minden elő volt készítve: nyaralójuk volt a Balatonnál, öröklakásuk Varasdon, a fővárosban, még válogathattak volna is. Gyöngyi azonban nem szólt. Szemmel láthatóan jól érezte magát. Igen, szerette ezt az omló-bomló, valamikor szebb napokat látott, levitézlett, úri porfészket. Itt mégiscsak volt valaki. Sok rosszat összehordtak róla, de legalább tudták hetedhét határban is, hogy kicsoda.

Ili csupán abban hasonlított Gyöngyihez, hogy szép volt, de bizony egészen másféle volt az ő szépsége, finom, visszahúzódó, szinte észrevétlen, nem olyan nyilvánvaló, mint Gyöngyié, de ez a szerénység sokkal több önzést, kegyetlenséget rejtett magába, mint Gyöngyi vásári hivalkodása. Ez az önzés, ez a kegyetlenség is azonban olyan rejtőzködő

volt, mint a szépsége. Első pillanatban észre se lehetett venni. Később kezdett csak hatni, és még akkor se nyilvánvalóan. Azt a feltételezést is lehetővé tette, hogy a hiba nem benne, Iliben van, hanem a másokban, aki megítéli, ő csak előhívja, felmutatja, mint a lakmuspapír a vegyi kémhatás változásait.

Ezen az éjszakán Gyulának nem volt kedve a papírjaival foglalkozni, mint máskor, egyedülléte idején, amikor az éjféltől óraütés is ott találta a kertre néző kamra polcai között, az asztala mellett. Ahogy hazaért, egyből pizsamára vetkőzött, és bebújt az ágyba. Altatót vett be.

Ahogy lehunyta a szemét, menten megrohanták a különösnél különösebb képzetek. Besütött közékük a hold valódi, hideglelős fénye, megszaggatták őket az éjszaka neszei: a bagolyhuhogás, a denevérek cikákolása, a szomszéd kutya holdugatása. Az első kakasszó hallatára valószínűleg megkönnyebbült, az éjféltől gyors kerekének távoli, monoton kattogása meg mintha már egyenesen őt magát röpitette volna egy távoli, ismeretlen város felé.

Az üres étkezőkocsiban ült, a pincért várta, de a pincér nem jött, helyette egy idegen telepedett le az asztalához. Régi ismerősként üdvözölte, a szavait gúny és atyáskodó fölény fűszerezte. Bárhogy törte azonban a fejét, nem emlékezett rá, hogy valaha is találkoztak volna. A férfi a párt-hivatalnokok egyenruháját viselte: sötét öltöny, halványkék ing, bordó nyakkendő. Mint egy tatár kán – kidüllesztett mell, karót nyelt tartás, vasvilla tekintet –, úgy ült öklét az imbolygó asztalon nyugtatva Gyulával szemben. Gyula végtelenül kicsinek érezte magát, szép lassan süllyedni kezdett, az volt az érzése, ha nem áll föl, nem hagyja faképnél a férfit, a végén egészen eltűnik az asztal alatt. Ili pókháló vékony hangja azonban, amiről nem tudhatta, hogyan jutott el hozzá, a maga szelíd módján végül is visszatartotta. Az a bajod, mondta ez a hang, némi szórakozott együgyűséget mímelve, hogy képtelen vagy alkalmazkodni. Gyula bizonyítani akart, így hát maradt.

– Beszéljünk őszintén – mondta a férfi –, úgy, ahogyan férfiakkal egymás között illik! Hallottam, holmi dülőnevek gyűjtésével, meg hasonló helytörténeti marhaságokkal pepecselsz. Ne haragudj, édes öregem, ha megmondom, annyi ér ez az egész, mintha a körmödet piszkálnád. Azon rágódni, ami már elmúlt, amin nem lehet változtatni, teljességgel fölösleges. Mint minden postás, te is biztosan felbontogatod éjvíz idején a leveleket, a patikusné meg az állatorvos titkai után kutatsz a magad szakállára. Használod a közösség érdekében a tudományodat, és akkor kimozdulhatsz onnan az isten háta mögül. Ha annyira tudni akarod, megmondom én neked, a történelem nem ott készül felétek, azokban az elmaradott denevérfészkekben, hanem a városokban. Meg van írva, a falvakat hamarosan elsodorja a fejlődés. Félre kell lökni őket, mert nem mások ezek a falvak, mint az új élet, a történelmi haladás legfőbb kerékkötői. A gépesítés átalakítja a mezőgazdaságot, nem lesz szükség a hagyományos értelemben vett parasztra, gépekkel végzünk mindent. Átalakítjuk a természetet, a földgolyó arculatát. A hegyek helyén völgyeket teremtünk, a sziket öntözzük, a mocsarakat kiszárítjuk, megfordítjuk a folyókat. A gépek ereje és a mindent átfogó központi irányítás soha nem remélt és eddig elképzelhetetlennek tartott fejlődés távlatait nyitja meg előttünk. Szédítő távlatokat. Aki e fejlődés útjába áll, annak nem kegyelmezzünk. A kicsinyes, képmutató álhumanizmust elsöpörjük a föld színéről. Ha nem szállsz föl a vonatra, ha a sínek között gyalogolsz, hiába ugyanazon cél felé, akkor is elüt a vonat. Ezt jól védsz az eszedbe, fiatal barátom! Vagy fölülpsz a vonatra, vagy alája kerülsz, más választás nincsen. A félreállítás kispolgári illúziója önáltatás.

A férfi lassan emelkedett fel ülő helyzetéből, majd egészen közel hajolva Gyulához teljes erejéből az arcába sújtott. Gyula ettől fölébredt. Vért a szája. Nem emlékezett rá, mi történt. Talán az ágy támlájába verte be? Akárhogy is volt, az ébredéstől megkönnyebbült.

Ránézett az órára: fél kettő volt. Visszafeküdt. Az iménti hévvel, de most egy egészen más álom ölelte át. Furcsa dübörgés rázta az ablakokat. Kinézett. A három kincstári teherautó éppen akkor farolt be az udvarra. Nem lepődött meg. Hozzálatott a rakodáshoz. Csak úgy pizsamában, ahogyan volt. Ekkor jött igazán zavarba: azon az árva bőrröndön kívül, amivel érkezett, semmiféle holmit nem talált. Így pedig nem mehetünk szégyenszemre végig az országon, mondták a gépkocsivezetők meg a rakodók, mert rakodó is, gépkocsivezető is járt minden kocsihoz.

Végre mégis elindultak. Érdekes módon ekkor már nappal volt. Lassan haladtak, lassabban talán egy lovas szekérnél is. A sofőrök mintha szántszándékkal akarták volna kitenni Gyulát a kerítésen könyöklők hangos gúnykacajának, megjegyzéseinek.

Micsoda egy mamlasz embör ez a mi postamestörünk, egy vacak tikot, egy kehös malacot, egy sánta birkát nem vót képes összevakarni ennyi üdő alatt, na hiszön, az ilyen embör nem érdömli mög a hideg vizet se, jobb is, ha elmögy, micsoda egy élhetetlen alak, csak a szégyönt hozza ránk, sömmi mást, mondták, és utánaköptek a kerítésen át.

Gyula az utolsó kocsi platóján gubbasztott. A bőrröndjét az ölében szorongatta. A kocsi nem haladt a többivel. Az amúgy is lassú tempót egyre csökkentve végül észrevétlen megállt. A rakodófelület lejtősen emelkedni kezdett. Gyula a bádoglemez lekoptatott szegecseiben próbált megkapaszkodni a tíz körmével, de sikertelenül. Szép lassan csúszni kezdett lefelé az ekkor már csaknem függőleges platóról. Mindez az Örvényes hídjá előtt történt, éppen szemben a cselédházzal. Csodálatosképpen Balhás-Gaál Jani mégsem volt sehol. Ismeretlen gyerekek állták körül Gyulát, aki ekkor már az országút porában kuporgott. Hangoosan visongattak, göröngyökkel dobálták. A göröngyök eleinte csak a hátán pufogtak, később egy a fejét is eltalálta.

Erre ébredt. Megtapogatta a fejét, amely valóban fájt. A szoba csöndje Ili lélegzete nélkül üresen és hidegen sípolt

bele a fülébe. Megkönnyebbülve vette észre, hogy bár a szobában sötét van, az ablakokat már tejfehérre festette a hajnali derengés. Percek alatt magára kapkodta a ruháját, és futott az állomásra, a fél négyeshez. Hátha tegnap Ili csak lekéste a vonatot, és most megérkezik. Belül érezte, hogy a remény, ami fűti, ostoba és vak, de nem volt ereje leinteni.

Korán érkezett. Nekitámaszkodott a fehérre meszelt betonkerítésnek, és a malomárok menti füzesből szétszivárgó óvatos hajnalt figyelte. Összerezcent, amikor Galamb doktor hátulról ráköszönt.

– Hát te meg mit keresel itt ilyenkor, hajnalok hajnalán – kedélyeskedett –, talán nem tudsz aludni? Vagy a vonatot várod? Igaz is, a feleségem tegnap este valami olyasmiről beszélt, itthagyjátok a falut, elmentek a fővárosba. Ili már el is utazott. Megértelek benneteket. Valamikor mi is így terveztük, de aztán, látod, nem lett az egészből semmi. Túlságosan beleszoktunk a falusi életbe. És nemcsak én, Gyöngyi is. Egész kis királynő lett itt belőle, a környék királynője. Még a plébános úr is beleszötte a prédikációjába. Mindegy, milyen célzattal, de foglalkoznia kellett vele, beszélnie kellett róla. És Gyöngyi rendkívül élvezi ezt a helyzetet. Elégedett. És méltán. Mert, azt hiszem, ez a legtöbb, amit elérhetett az életben. Ugyanakkor én se szólhatok egyetlen rossz szót rá. Nagyszerűen vezeti a háztartást, a gyereknevelésben meg egyenesen zseniális. Ili azonban más, sokkal bonyolultabb teremtes. Az a fajta nő, akinek bűn volna falun megöregednie. Azok az erények, amikkel ő rendelkezik, nagyobb elismerést, más közönséget érdemelnek. Élettér kell az ilyen nőnek. Te is sokra viheted mellette, ha okosan viselkedsz.

Gyulát elképesztette a doktornak ez az utolsó megjegyzése, ami arra utalt, maga sem volt egészen vétlen abban, ahogy Gyöngyi ott a tornácon a gazdákkal kacérkodott. Egész kis cinikus összeesküvés képe sejlett föl e futó félmondat mögött. Pedig Galambék voltak az egyetlenek, akikkel Gyula többé-kevésbé barátságos, hogy ne mondjam, bensőséges viszonyt volt képes kialakítani. És most

még bennük is csalódnia kell? A doktor nem vette észre, milyen hatást gyakoroltak a szavai Gyulára. Kedvtelven nézelődött, szívta magába a fehér párában úszó falu csöndjét. Gyula szó nélkül hátat fordított, s elindult, mert nem volt már mire várnia, a falu irányába.

– Megyek én is – szólt utána a doktor. Gyula lassított. Együtt ballagtak végig a falu még néptelen főutcáján.

– Ha ez a hajnali félóra nem volna ilyen csöndes – mondta a doktor –, nem bírnám ki a napot. Ahogy múlik az idő, úgy lesznek egyre sürgetőbbek a tennivalók. Estére kelve szinte fuldoklik bennük az ember. Képtelenség kiszabadulni közülük. Nincs időm egy újságot elolvasni, egy könyvet kézbe venni. Lassan arra se lesz érkezésem, hogy a pénzemet elköltssem.

– Azért ez kellemesebb gond, mintha megkeresni nem volna.

– Igazad van. Nem untatlak a gondjaimmal, hiszen ezek végül is nem gondok. Hanem te mikor utazol? Gyöngyi azt mondta, nem tudja, kérdezzem meg tőled.

– Semmikor.

– Hogyhogy? – kapta föl a fejét a doktor. – És Ilivel mi lesz?

– Nem tudom – mondta Gyula.

– Egyébként – szorította meg Gyula karját a doktor – örülök neki, hogy itt maradsz.

– Merő ostobaság részemről, hiszen itt semmi szükség rám. Lehet, hogy egyszerűen csak gyáva vagyok?

– Hogy mondhatasz ilyent, hogy lehetsz ilyen kishitű? És éppen te, aki annyi mindent tudsz erről a környékről! Híre jár ám ennek! Én is olvastam néhány cikkedet a Varasdi Szemlében. Elnézést, hogy akkor nem gratuláltam. Hidd el nagyszerűek voltak. Friss hang, lényeglátás és semmi ideológia. Tudom, hogy manapság ezt hibának tartják, de én meg erénynek gondolom. Csakhogy ez kevés. Morzsák ahhoz képest, amit te tudsz. Össze kéne szedned egyetlen könyvbe mindent. Én már címet is adtam neki: A dinoszauruszoktól napjainkig, élet az avaskéri dombok között. Jó,

tudom, ez csak tréfa, de azért ne nevedd ki, mert nem egészen. Valamit tenned kéne, mert erre csak te vagy képes, hogy megtudják az emberek, éltek itt előttük mások is, és ugyanúgy küzdöttek a megmaradásért, mint mi, sokszor még ennél is reménytelenebb helyzetben, és mégse adták föl, nem futottak világgá, ha nem tették volna, mi se lennénk, nem lenne itt semmi. Emlékeztetni kell őket, föl kell nyitni a szemüket, mert egyébként olyan rövid az eszük, hogy már a dédapjukra se emlékeznek, hogy ükapjuk is lett volna, arról meg aztán végleg fogalmuk sincs. Möghótt, mondják, aztán ezzel vége is van az emlékezésnek. Üres az agya itt mindenkinek. A számítás nemcsak az érzelmeket öli ki az emberek lelkéből, megbénítja az emlékezőképességüket is. És a Tarkóknak, Krauszoknak ez kell, tiszta lap, amire minden különösebb gond nélkül írhatják föl a légből kapott marhaságaikat. Lassan már senki se tudja magáról, kicsoda, hát még a családról, arról aztán akarattal semmit. Azt a kevés gyereket is, akit hajlandók világra hozni, fölnevelni, elűzik innen. El a városokba. És nagyot köpnek a földre, ami pedig nemrég még a mindenük volt. Talán jól teszik, nem tudom. Néha az az érzésem, a saját sírjukat ássák meg ezzel az eszetlen kapkodással. Azt mondd, nem érdemelnek mást? Lehet. Talán nem is értük, önmagáért volna érdemes összeállítanod azt a könyvet. Hátha egyszer valaki föllapozza, és megleli benne a tanulságot, ami a többséget nem érdekli. A pénz ne aggasszon, a kiadás költségeit magamra vállalom. Készítsd el a kéziratot, szerezd meg a kiadási engedélyt, a többire ne legyen gondod!

Mi sem volt most kézenfekvőbb Gyula számára, mint hogy készpénznek vegye a doktor ajánlatát, így legalább belefeledkezhetett a munkába. Valami ópiumra mindenképpen szüksége volt. Hiába tudta, hogy a doktornál mindig kéznél van a tréfa, lehet, őt is csak ugratja, s ha előállna tényleg a számlával, a szemébe nevetne, mint aki semmire sem emlékszik, mégse volt más választása, mint hogy higgyen neki.

Tulajdonképpen együtt volt már minden. A vaskos, min-tegy ezeroldalas gyűjtemény szinte magától állt össze. Minél tovább haladt a munkában, Gyulát annál több kétség nyomasztotta. A végén még a magánkiadásért folyamodó kérvényt is majdnem bedobta a szemétkosárba, annyira el-keseredett. A legjobb lett volna, gondolta, mindent úgy hagyni, ahogy volt, nem avatkozni a felejtés egyedül természetes folyamatába oktondi kíváncsisággal. Aztán mégis borítékba tette a levelet. A varasdi tanács kulturális osztályának címezte. Gondolta, oda tartozik az ügy, de hónapok múlva se kapott választ. Megkönnyebbülten vette tudomásul, ad acta került a kérelme. Át kellene dolgozni amúgy is az egészet, gondolta. A munka hiányosságait most, hogy távolodni kezdett tőle, még szembeötlőbbnek vélte. A töredekesség zavarta. A részletekkel külön-külön talán még elégedett is lehetett volna, de hol van az egység, a folyamat, a teljesség érzete. Sokkal fontosabbnak érezte mindazt, ami hiányzik a könyvből, mint azt, ami benne van.

Az sem csillapította a bizonytalanság érzését, hogy régi tanárától a Varasdi Szemle szerkesztőjétől a már vagy fél éve beküldött írás korrektúrájával együtt elismerő, bátorító levelet kapott. A levél mellesleg a varasdi helytörténeti kör – amelynek előadásain régebben néhányszor maga is megjelent – vezetésére szóló felkérést is tartalmazta.

A falu ekkoriban rövid, viszonylag nyugalmas életét élte. Túl a tsz-szervezés első drámai fordulatain, 56 traumáján a közlegő agónia bódult lebegése lett úrrá rajta. Azonban Létra Jóska, a párttitkár, akit néhány éve Tarkó tanácselnök szép lassan, ahogy a vén kártyások a kocsmában két parti között gúnyosan összekacsintva megállapították, talonba tett, Tarkó távoztával újra éledni kezdett. Az agyából jobbnál jobb ötletek pattantak elő. Most éppen kultúrház építésén fáradozott. Dallos elvtárs, aki friss pártiskolásként ekkor került a járáshoz, a kulturális osztály élére, jó partnernek bizonyult, lelkesen támogatott minden újító kezdeményezést.

A tervek hallatán még Galamb doktor is elveszítette az önuralmát. Rátámadt Létra Jóskára. A nyílt utcán leállt vele ordítózni:

– Mondja, maga vén pernahajder, hát magának sose jön meg az esze? Mit akar már megint? Kultúrház, hát persze hogy kell kultúrház, de minek ahhoz lebontani a kastély barokk kapuját, meg az őrtornyot, aminek ráadásul még ennél is régebbi, középkori az alapja? Meg van maga bolondulva egészen? Nem szégyell vénember léteére ilyen örültségekre vete-medni? Tudja maga, hány éves az a kapu meg az a torony?

– Nem tudom – vonta meg a vállát Létra Jóska –, de nem is érdekül. Uri bitangság az akkor is, ha ezöréves. És mi levettük a jármot a nyakunkru, mi vagyunk az urak, a hétszentségit, nekünk nem parancsul sönki. Nem haggyuk magunkat, ha a fene fenét öszik, akkor se. Kultúra köll a népnek, punktum, és lösz kultúra, arru én kezesködöm! Hát micsoda dolog az, hogy itt a faluban nincsennek egy büdös mozi, ahun egy jó filmöt mögnézhetne az ifjúság, nincsen egy teröm, ahun tisztességgel mögesküdhethnének a párok, így aztán nem csoda, ha kénytelenök templomba mönni. Hiába agítálja őket az embör, hiába mondja, hogy annak sömmi de sömmi értelme. Ez így nem möhet tovább, a büdös istenit! És én töszök róla, hogy ne is mönjön!

– De miért a barokk kapu tégláiból akarja fölépíttetni azt a nyamvadt kultúrházat? Miért kell mindig a rombolással kezdeni? Nem volt elég, hogy annak idején széthordták a régi major összes gazdasági épületét, megbontották a százeves téglagórékat, a magtárakat, az istállókat? Maga biztatta, mit biztatta, bujtogatta az embereket, maga vén csirkefogó, hogy törjenek-zúzzanak, ne tagadja! Elpusztult, szétmállott minden. Aztán mi épült helyette? Egy-két istálló a szegénysoron. Azok is minék? A maga vezérletével hajtották ki belőlük az állatokat a szövetkezet karámjába. De rendben van, ne firtassuk a régi dolgokat. Ami elmúlt, elmúlt, borítsunk fátlyat rá. Csak azt mondja meg, miért nem lehet a már amúgy is romos épületek tégláiból fölépíteni azt

a kultúrházat, vagy mondjuk, aminek még némi értelme is volna, a régi magtár épületét helyrehozni, és fölhasználni erre a célra?

– Majd éppen oda építkezünk, oda hátra, arra az elhanyagút helyre, ahun a kutya se jár! Magtárba telepítjük a kultúrát! Jó, hogy nem mindjárt az istállót javasúta. Vögye tudomásul, ez a kultúrház nem állhat sehun másutt, csak a fő helyön, és oda építjük, pontosan a kastély elejbe.

– Elállja a bejáratot, eltakarja az egész kastélyt!

– Mért fáj az magának? Talán grófok voltak a szülei, vagy mi a rosseb?

– Nem voltak grófok, éppen olyan szegény emberek voltak, mint maga, csak egy kicsit több eszük volt.

– Velem így, hallja-e, nem beszélhet! Tudom, nagyon is jól tudom, mit miért csinálok. Mert mit mondott Petőfi? Sömmi mást, mint azt, hogy a kultúra az igazi érték, nem az úri cafrangok, mint az a királi szék például. A szemétre vele! Majd ha a szellem napvilága ragyog minden ház ablakán, akkor mondhatjuk csak, mögájjunk, de addig nem. Addig folyvást küszködni köll, és én küszködök, én nem hagyom, hogy az ilyen reakciós elemök, mint maga is, az utamat állják!

Mi tagadás, Létra olyan ötletesen, olyan váratlan fordulattal fejezte be a szónoklatát, hagyta faképnél a meghökölt doktort, hogy az se köpni, se nyelni nem tudott az ámulattól. Állt csak bambán a tejszarnok korlátjára támaszkodva, és lehangoltan csóválta a fejét. Na igen, az ékesszólás nem kenyerem, de ezt a makacs vénembert persze száz arany-szájú pap se győzné meg, se a legkörültekintőbb tudományos okfejtés.

Gondolta, benéz a postára Gyulához, úgyis arra visz az útja, hátha neki van valami javaslata, hogyan fêkezzék meg Létra Jóskát. Gyula csak a vállát vonogatta. Mit tehetnének, övék a hatalom! Hova mehetnének följebb, amikor éppen onnan, fölülről jönnek az ötletek, nehogy már azt gondoljuk, Létra Jóska fejéből pattannak ki, ő csak egy szerencsétlen flótás, egy kétbalkezes végrehajtó.

– Azért próbáljuk meg föl hívni Dallos elvtársat, elvégre a járásnál ő felel a kultúráért. Te, mint a helytörténeti kör elnöke, kérhetnél tőle kihallgatást. – A kagylót a titkárnő vette föl.

– Ki keresi? – kérdezett vissza bizalmatlanul, mert nem értette Gyula kelletlen bemutatkozását. Gyula újra bemutatkozott. Talán még zavartabban, mint először, de a hangját most sikerült fölemelnie. Kisvártatva jött is a válasz. – Nincs a helyén. Most nem tudom adni. Tessék talán holnap megpróbálni! – A titkárnő behízelt galambhangja, mint egy dizőzé úgy bűgött a telefonban.

A doktor kiragadta Gyula kezéből a kagylót.

– Majd én – mondta –, velem jóban van, nekem talán nem tagadja le magát. Elvégre én gyógyítottam meg a pincsijét. – Tárcsázott, és rögtön be is mutatkozott: – Galamb vagyok – mondta –, adja nekem gyorsan Dallos elvtársat!

– Azonnal – cincogott készségesen a titkárnő –, csak nincs valami baj már megint a kutyussal?

– Szervusz! – köszönt rá Dallos elvtársra azonnal a doktor, amikor az beleszólt a kagylóba, és egy szuszra elejétől végéig előadta, miről van szó. Dallos hosszas magyarázkodása nem elégíthette ki, mert ingerülten csapta le a kagylót. – Azt mondja – fordult vissza Gyulához –, nem lehet tenni semmit. Már jóvá van hagyva a terv. Ez már politikai ügy. Különben is azt ajánlja, ne foglalkozzam vele, mert könnyen megüthetem a bokámat. Maradjak inkább a szakmámnál! Talán valóban jobban tesszük, ha itt, az ő szemétdombján nem kaparászunk, úgyis hiába. A fővárosba kell levelet írni, a műemlék-felügyelőségre, a rádióba, az újságba, a televízióba! Szerencsére nem a járási pártbizottság az utolsó fórum ebben az országban, ahova fordulhat az ember.

– Ezzel már elkéstünk. Fél év is eltelik, mire valaki elolvassa azokat a leveleket, ha nem dobják bele őket azonnal a szemétkosárba.

– Én nem vagyok ilyen borúlátó – mondta a doktor –, próbáljuk meg, hátha sikerül!

– Nem bánom – vonta meg a vállát Gyula –, megírhatom őket.

A levelek már másnap útra keltek, de ez nem akadályozhatta meg Létra Jóskaékat abban, hogy neki ne fogjanak a bontásnak. Tarr Pista, a kőműves irányította a műveleteket. Már kora reggel vastagon dőlt belőle a pálinkaszag, ahogy mondani szokták, meg lehetett volna gyújtani a leheletét. A segédmunkát néhány siheder szolgáltatta a cigánytelepről. Nagyon óvatosan markolták a csákány nyelét, de a jóféle rizling reményében, ami egy nagy, húszliteres demizsonban ott állt Létra Jóska csizmaszára mellett a csalánban, készségesen kapirgálták a kapu amúgy is hámlásnak indult vakolatát.

– Ne úgy, az anyátok büdös úristenit! – ordított rájuk Létra Jóska. Kikapta egyikük kezéből a csákányt, és vadul nekieresztette a lábazat úri vadászokat ábrázoló domborművének. Csak úgy fröcskölt szerteszét a márvány. – Na, hát valahogy így! – mondta Létra Jóska büszkén, és visszaadta a csákányt. Erre aztán a legények is nekiveselkedtek. Omlott a törmelék, tört, ropogott a téglá, repedt a márvány.

– Álljatok le, de rögtön – dörrent rájuk most meg Tarr Pista –, ne tördejjetök össze mindön téglát! Mibü rakom akkor én a falat, csupa törmelékübü talán?

A legények, ha nehezen is, lassan beletaláltak a rendes kérvágásba. Ettől kezdve aztán gyorsan haladt a munka. Gyűltek a téglarakások. A díszkapu boltíve összeomlott. Már csak a portól füstölgő törmelékhalom állt a helyén, abból válogatták ki, rakták külön a legények a használható tégladarakokat. Mire az őrtoronyra került a sor, egész sereg bámészkodó fogta körül őket. Úgy terjedt a munka híre a faluban, mint a futótűz. Aki csak tehette, eljött a száját tátani.

– Itt van, ni, ide gyűlik az egész falu, de szerszám egyiknél sincs. Gyertök, adok én nektök! – kiabált rájuk Létra Jóska, és felkapott a malterosládából egy kőműveskalapácsot, és azzal hadonászott a bámészkodók felé. – Nesztök, fogjátok mög a nyelit, az istenit a kényös markotoknak! – de senki se mozdult. Az emberek egymás háta mögé bújva hú-

zódtak hátrébb és hátrébb, széles félkörbe tágulva Létra Jóska körül. – Na, mi az isten van veletök? Csekonics báronak vagy mi a fészkes fenének képzelitök magatokat, hogy már dógozni se akartok? Nem kultúrházat a fejetök fölé, huszonötöt érdömünétök a valagatokra, hát!

A fölindulásban egészen elfulladt a hangja. Hátat fordított a bámészkodóknak, s elkeseredetten vágta vissza a kalapácsot a malterosládába a többi szerszám közé.

Balhás-Gaál Jani, aki eddig is alázatosan sürgölődött körülötte, most a füléhez hajolt, és valamit sűgött neki. Erre mindketten eltűntek a még csaknem érintetlen torony bejáratának szűk bolthajtása alatt. Amikor kisvártatva előjöttek, hunyorogva néztek körül a napfényben. Létra Jóskának nem volt türelme kívánni, hogy a szeme újra hozzászokjon a nappali világossághoz, azon vaksin belekezdedt az összemarkolt, töredező pergamenek vizsgálatába. Amikor sikerült a betűkhöz férkőznie a tekintetének, undorodva dobta le a földre a zsákmányt.

– Hát ezek mög micsodák? Hogy a rosseb vinné el, hiszön nem is magyarul vannak. Kínai írás löhet ez, vagy mi a fene. Talán nem is papírra van vetve, hanem ögyenösen kutyabőrre.

– Talán Gyula úr, a postamestör mög tunná fejteni – kockáztatta meg a közbeszólást töle szokatlan merészséggel Balhás-Gaál Jani, miközben lehajolt, hogy összeszedegesse a szétszóródott papírokat. A szemével már régen fölfedezte a bámészkodók között a postamestert.

Gyula olyan magától értetődő egyszerűséggel került a torony mögé, mintha csak a szükségét akarná elvégezni, majd egy merész fordulattal a bejárat bolthajtása alatt termett. A kapu vaspántja, a kilós rozsdás lakat ott hevert most leverve a fűvön. Gyula fűrgén, nesztelenül, mint egy egér, surrant be a homályba. Izgatottan túrt a penészes papírok közé. Nincs az a hivalgó kincslet, ami jobban megrészegítette volna.

Létra Jóska kikapta Balhás-Gaál Jani kezéből a nagy nehezen összeszedegedett iratokat, és levágta őket az arborétumi ritkaságnak számító tiszafa tövébe.

– Hozd ide a többbit is – adta ki a parancsot –, gyűjts máglyát belőlük! Írmagja se maradjon annak a mocskos, kutya-bőrös régi világnak, azt akarom! Olyan kultúrpalotát építünk ennek a régi, sötét toronynak a helibe, óriási, világos ablakokkal, hogy a hetvenhetedik faluból is a csodájára járnak, igaz-e, Pista! – karolta át a reggeli pálinkázástól s a délelőtti borozástól szolidan ingadozó kőműves vállát, aki ettől a baráti biztatástól csaknem hanyatt vágódott. Sokáig kellett keresnie az egyensúlyát.

– Igönis – válaszolta igyekvően –, igönis, Jóska bátyám!

Amikor Balhás-Gaál Jani egy a szomszédoktól kerített nagy vessző vékával megjelent a torony lépcső alatti, homályos zugában, hogy Létra Jóska parancsának megfelelően a tiszafa tövébe fuvarozza a pusztulásra ítélt iratokat, a postamestert már ott találta. Nem lepődött meg. Számított erre a találkozásra. Türelmesen megvárta, amíg a másik belecúsztatja az esedékes százast a zsebébe, csak akkor állt elő a javaslatával.

– Van itt ebben a vékában ölég papír, Szabad Nép, Szabad Föld, papírzsákok, mindönt összeszödtem, amit csak találtam – kacsintott rá cinkosan Gyulára. – Még jobban is ég, mint ez a penészös vacak, nem igaz?

Gyula elővette a zsebéből a saját lakáskulcsát, és Janinak nyújtotta:

– Az előszobában, a nagy szekrény aljában van két üres bőrönd, hozd őket ide! Siess, igyekezz, gyorsan, gyorsan!

– Bízva rám, elintézők én mindönt, nem lösz semmi baj! – mondta Jani önérzetesen, de nem mozdult. Gyula megint elővette a pénztárcáját, és egy újabb százast gyűrt bele Jani zsebébe. Jani kilépett az ajtón, hóna alatt a hulladék papírokkal teli vékával. Ebből rakta meg a tüzet. A többi iratot is kipótolta száraz levelekkel, az árokparton összekapkodott rőzsével. Még azt a néhány lapot is sikerült megmentenie, amit Létra Jóska saját kezűleg hajított a fa tövébe. A tűz nem volt válogatós, meg aztán a rőzse tartalmasabb tápláléknak bizonyult a papírnál, így hát a lángok egyre magasabbra

csaptak. Belekaptak itt-ott a nyers gallyakba is. Hirtelen és sercegeve falták fel őket. A segédmunkások versengve hajigálták a lángok közé a korhadt deszkákat, tessék-lássék még maga Létra Jóska is oda-odalökött egy-egy tetőlécet, Tarr Pista egy apró, intarziás fésülködő-asztalkával rukkolt elő, ki tudja, honnan szerezte, de Létra Jóska kivette kezéből a zsákmányt. Attól tartott, Tarr Pista esetleg utána esne, olyan bizonytalanul állt már a lábán. Akkor aztán hiába volt a nagy előkészület, oda az építkezés. Inkább maga dobta bele az asztalt a tűzbe.

A lángok ijesztő, géppuskaropogást idéző zajjal szaladtak föl egészen a tiszafa legtetejéig. A gyantás ágak sisteregve okádták, mint megannyi fáklya, az illatos tüzet. Attól lehetett tartani, fölgyullad az egész park. Aztán maga a kastély is. S a termelőszövetkezet díszfenyőkből összetákoltt karámjaiban odavesznek az állatok. Létra Jóska nem törődött a veszéllyel, odanyomakodott a tűzhöz egészen veszélyes közelségbe, beletaposott, leköpte. Bajuszára, ősz, hosszú, de erősen ritkuló hajára nagy csimbókokban hullott vissza a pernye, az arca, a mindig másnapos szakálla csupa korom volt.

– Így jár mind, aki utunkba áll, mindön népnýúzó bitang – szónokolt, de a hangját elnyelte a lángok egyre erősödő ropogása. Meg aztán nem is figyelt már senki rá. A tűzvész veszélyes látványosságával nem tudott versenyre kelni.

Az évszázados tiszafa hangos roppanással fordult meg saját törzse körül, majd rövid tétovázás után megadóan dőlt bele a mögötte álló fiatal nyíresbe. Hamarosan a nyírfák is tüzet fogtak. Néhányan pánikba estek, tűzoltók után kezdtek kiabálni. A józanabbak már régen elrohantak a szertár kulcsáért, és a lajtkocsi készenlétbe állításával vesződtek. Maguk feszültek neki a kerekeknek, volt ember elég, irányították a rudat, tolták a helyszínre a készüléket. Így aztán idejében megkezdődhetett az oltás, sikerült elejét venni az általános tűzvésznek.

Balhás-Gaál Janinak egyenesen jól jött ez a nagy fölfordulás, amelynek leple alatt nyugodtan véghezvihette a

küldetését, nem kérdezte meg tőle senki, amit pedig egyébként aligha kerülhetett volna el, mi van a bőrödökben, amelyeket olyan gyanús igyekezettel cipelt a postamesteri lakás kertek alatti hátsó bejáratának irányába.

Az építkezés annak rendje és módja szerint elkezdődött, a falak látványos gyorsasággal nőttek ki a földből, csak később ütötték föl fejüket a nehézségek. Különösen a befejező munkálatok húzódtak el nagyon. Ráadásul a tél is gyorsabban állt be a rendes idejénél, már október végén kemény fagyok jártak. Mégse lehetett a vakolást, ahogy pedig ésszerű lett volna, jövőre halasztani. November hetedikére, az avatásra magas vendégeket vártak a megyétől s a szomszédos szovjet katonai támaszponttól, nem lehetett őket egy félkész épületben fogadni. Vállalni kellett a kockázatát annak, hogy esetleg a fagyott anyag nem köt meg rendesen, tavasszal elenged, lemállik, s kezdeknek mindent előlről. Tarr Pista meg a legényei még az ünnepség előtti napon is ott szorgoskodtak a helyszínen, hogy az utolsó simításokat sebében elvégezzék.

A vendégeket a friss meszelés illata meg a száradó vakolat csontig hatoló hideg kipárolgása fogadta. Hiába fűtötték a sarokba helyezett óriási vaskályhákat napok óta már; a hideget még csak mérsékelni se nagyon sikerült. Balhás-Gaál Jani éjszaka a kocsmából hazamenet is megrakta őket, de ez se használt semmit.

A kultúrpalota leginkább egy túlméretezett istállóhoz hasonlított. Nem csoda, Tarr Pista keze erre állt rá, az istállóépítésre, és a tapasztalatai is ebbe az irányba terelték. Csupán az újfajta, négyszögletes, háromszárnyú szabványablakok sora rítt ki az épület egyébként megszokott rendjéből. Az új ablakoknak lett volna a hivataluk a szellem napvilágát beragyogatni a nagyterembe. De hát észak felé néztek. Az őszi, ködös időben amúgy is kevés napfény hatolt át a csaknem a fák koronájáig lecsüngő felhőkön. Ez azonban senkit sem zavart. Egyedül Létra Jóska csóválta elégedetlenül a fejét, kevesellte, nagyon is kevesellte a fényt.

Ekkor még senki se gondolta volna, hogy az ablakokkal éppen az ellenkező okból gyűlik meg majd a baj. Túl korán kezdődött az ünnepség. Pontosan nem lehetett tudni, a fellettesek parancsára, a katonák kérésére vagy egyszerűen csak azért, hogy ne ütközzék a hat órakor kezdődő esti misével. Elég az hozzá, hogy a vetítés ezek miatt az ablakok miatt fulladt csaknem kudarcba. Szégyenszemre még a nap is előbújt a felhők mögül, és egyáltalán nem akart, amit pedig a naptár sugallata szerint tennie kellett volna, a horizont mögé bukni, mintha csak kedvét lelte volna benne, hogy borsot törhet Létra Jóska meg a többi helybéli előljáró orra alá. Újabb és újabb rendkívüli műsorszámokkal kellett szórakoztatniuk a türelmes vendégeket, mire a község csaknem összes újságpapírját összehordva, s az ablakszárnyak közé gyömöszölve sikerült a kellő félhomályt a teremben előállítani. A rendezők közül többen azon voltak, jobb volna elállni a vetítéstől, hiába hogy ez a fő műsorszám, technikai okokra hivatkozva nem lett volna nehéz kivágni magukat, de Létra Jóska nem engedett. A több lepedőből összevarrott, tetőlécekre feszített vásznon egyszer csak peregni kezdtek, igaz, tejfehér homályban, a valószínűtlenség régióiba merülve a Berlin eleste fekete-fehér archív képsorai.

Annak idején, a Weisz-féle kocsmá nagytermében, az első vándormozi-előadáson, ezt a közönség nagy része megállapította magában, jobb volt a képminőség. A hatást összemérve meg végképp a múlt javára billent a mérleg. Létra Jóska félrefordította a fejét, hogy ne lássa az ingázó munkássá lett fiatalság tüntetően háttérbe vonuló csoportját, az unott, rágógumitól dagadozó fapofákat, se az öregszülék kendő, kalap mögé búvó keserű ráncait. Hol voltak már azok a kipirult, lelkes gyerekarcok, azok a csillogó szemek, amelyeknek tulajdonosai lélegzetviesszafojtva csüngtek annak idején az eléjük táruló látványon, hogy hatására aztán hónapokra, évekre, vagy ki tudja, talán örökre sutba vágják a nagyapáiktól örökölt hagyományos falusi játékokat, a csülközést, a métát, a karikát, a kukoricaszár-hegedűt, a

bodzasípót, a madzagistrángot és a többbit is mind sorba. Mást se lehetett hallani naphosszat a fagyos árokpartok környékén, mint az öldöklő katonásdit kísérő, szájjal utánczott géppisztolyropogást: ratatata, ratatata, ratatatata.

Az ünnepség azonban az apró kellemetlenségek a dacára rendben lezajlott. Az új kultúrház kiállta a próbát. A nagy terem komoly forgalmat bonyolított le, szinte futószalagon követték egymást a tsz- meg a pártgyűlések, iskolai ünnepségek, nemegyszer késelésbe torkolló táncmulatságok. Az már csak ráadás volt, hogy tökéletesen eltakarta, háttérbe szorította az egyébként is baglyok prédájának hagyott kastélyt.

Galamb doktor egyre vadabb szenvedéllyel vetette bele magát a munkába: elvállalta a szomszéd faluban is a helyettesítést, pedig tudta, ez az állapot hónapokig vagy akár évekig eltarthat. A faluban azt suttozták, a felesége körül keringő elmergesedett pletykák készítették erre a lépésre, voltak, akik a mértéktelen pénzhajhászást hibáztatták, Gyula közös akciójuk kudarcára gyanakodott, és feltételezése azért is valószínűnek látszott, mert a doktor úr egy idő óta az indokoltnál jobban kerülte a vele való találkozást.

Gyula is visszahúzódott a maga felségterületére. A hivatali idején túl az újonnan beszerzett iratokat tanulmányozta, és be-bejárt Varasdra, mert időközben mégiscsak megkötték vele, igaz, csak ideiglenesen a helytörténeti kör vezetésére szóló szerződést.

A hivatali munka, az új lelet feldolgozása, a helytörténeti kör vezetésével járó teendők annyira lefoglalták, hogy észre se vette az idő múlását.

Amikor kezébe akadt a megyei tanács kulturális bizottságának pecsétjével ellátott levél, sokáig értetlenül forgatta a kezében. El nem tudta képzelni, mi lehet benne. A kérvényről, amit könyve magánkiadásának engedélyezése ügyében küldött el ugyanerre a címre, jótékonyan megfélemedezett. Igaz, némi joggal, hiszen több mint fél év telt el azóta. Csak amikor kibontotta a borítékot, s elolvasta a kurta-furcsa levelet, amely arra figyelmeztette, amennyiben a megyei le-

véltárat feltehetően érdeklő dokumentumok vannak a birtokában, azokat az illetékeseknek felülvizsgálat céljából sürgősen bemutatni szíveskedjék, ellenkező esetben...

Gyula nem vette zokon a kioktató, talán még fenyegetőnek is felfogható stílust. Összekészítette a kézirat másodpéldányát s mellé néhány általa fontosnak ítélt, de túlságosan kényes témát nem érintő dokumentum másolatát, s a jelzett időben megjelent velük Varasdon. A múzeum épületében, itt volt elhelyezve a levéltár is, a portáson kívül csak egy ismeretlen fiatal férfi, valami gyakornokféle tartózkodott. A számára ismerős munkatársak közül senki nem volt jelen, nyár lévén, szabadságolások ideje, ez némileg érthető is volt. A gyakornok éppen egy könyvben volt elmerülve, amikor Gyula benyitott hozzá. Unottan nézett föl, irtózáttal vette szemügyre az ismeretlen látogatót, divatja múlt ruházatát, a valóságosnál valamivel öregebbnek látszó, keserű ráncok krikszkrakszával átfirkált arcát. Rögtön tudni vélte, valami isten háta mögötti önjelölt tudósról van szó. Huszonévének minden fölénye benne volt abban az ajkbiggyesztő fejbólintásban, amivel a látogató aggályosan udvarias köszönését hányavetin viszonzotta. Gyula érzékelte a feléje sugárzó mérhetetlen ifjúi megvetést, de úgy gondolta most már csak azért sem hátrál meg.

– Ezt az értesítést kaptam – mondta, és az íróasztalra dobta a levelet. A fiatalember bosszúsan tette le a könyvét, egy angol nyelvű etnográfiai atlaszt böngészett éppen, s látszólag érdektelenül, a szeme sarkából pillantott a levélre. Azonban hiába akarta leplezni, Gyula észrevette, az unott restséget mímelő szemhéjak mögül zsákmányt sejtő hiúztekintet villan felé.

– Egy pillanat! – mondta a fiatalember, és kissé zavartan a telefonba temetkezett. – Igen – suttogetta a kagylóba –, igen, ő az. Rendben, semmi vész, elintézem.

Egyetlen kurta-furcsa intéssel a dohányzóasztalra parancsolta Gyula táskáját. Kikászálódott az íróasztal mögül, fúrge ujjmozdulatokkal, szakszerűen nyitotta ki a táskát.

Látszólag kelletlenül túrt bele a papírokba, de hosszan, fürge ujjakkal mégiscsak végigpergette őket.

– Aha, kézirat – mondta unottan. – És a dokumentumok, a dokumentumok hol vannak?

– A fontosabbakat másolatban mellékeltem – mondta Gyula.

– Vagy úgy! – mondta a ficsúr. – Másolatban! Hát ez érdekes. Erről jegyzőkönyvet veszünk föl!

A jegyzőkönyvre sokat kellett várni. A fiatal muzeológus, mintha mi sem történt volna, visszamerült az etnográfiai atlasz böngészésébe. Azt csak remélni lehetett, hogy a szomszéd szobában lázasan kippkoppoló titkárnő a jegyzőkönyv nyélbeütésén fáradozik. Így aztán Gyulának sikerült lekésnie a délutáni vonatot, és meg kellett várnia az esti tízes személyt. Az órák békésen teltek a sörszagú, cigarettafüsttel pácolt resztiben, Gyula azt szerette volna, ha sose érnek véget. A vonat ékezését jelző, beszállásra buzdító mikrofonhang azonban véget vetett e békés, felelőtlen tűnődésnek. Indulni kellett, szembe kellett nézni mindazzal, ami otthon várta.

Érdekes, a föltépett ajtók látványa nem lepte meg, mintha egyenesen erre számított volna, egykedvűen lépte át a küszöböt. A dolgozószobába lépve azonban megtántorodott az orrfacsaró büztől, amit a padló közepén éktelenkedő ürülékhalom árasztott magából. A kibelezett szekrények, a felborogatott polcok látványa e szag brutális üzenete mellett mellékes lábjegyzetnek tetszett.

Tudta, egy másodpercig sem halogathatja a takarítást. A lapátra kotort zsákmánnyal az árnyékszék felé indult. Félúton azonban megtorpant, rádöbbent, nem dobhatja be az idegen ürüléket a saját személyes használatára szolgáló illemhely gödrébe, mert ez a cselekedete azt jelentené, szinte családi közösségbe fogadja a rablót. A kert legfélreesebb zugában ázott hát gödröt, és ide süllyesztette a lapáton éktelenkedő kupacot. Ezzel azonban nem ért véget a kálváriája. Hiába kente le klórral és súrolta föl már vagy tucatszor az ürülék helyét, a bűz csak nem akart visszavonulni. A nyi-

tott ablak sem segített, nem segített semmi. Bele kellett törődnie abba, hogy ez az éjszaka bizony már csak az ördögé.

Az ina reszketett, a háta görcsölt, a szemgolyója szinte parázslott a fáradtságtól, mégsem pihenhetett le. Ki kellett várnia egyrészt a bűz valamelyes csillapodását, másrészt a lelkét robbanásig feszítő izgalom enyhületét.

Beleroskadt a báránybőrös karosszékbe, s onnan próbálta csupán szemügyre vételezéssel elvégezni az első, futó leltárt. Azt gyorsan megállapította, hogy a szembeötlő érték-tárgyak közül semmi nem hiányzik, az ezüst ingaóra a falon unottan mérte az időt, a Markó Károlyt idéző, aranykeretbe foglalt klasszicista tájkép sem hiányzott a falról, de még az éjjeliszekrényen felejtett boríték sem, amelyben megtakarított pénze lapult.

Csupán az iratok között tombolt az esztelen dúlás. Azonban az első, sietős ránézésre innen sem hiányzott semmi. A nemrég a kultúrházépítés káoszából megmentett leletek is látszatra érintetlenül pihentek a két nagy bőröndben, a szobasarkokban. Legyőzve ájulás közeli fáradtságát föltápáskodott a fotelból, a bőröndökhöz lépett, felkattintotta őket, s érintetlenül nyugtázta, mintha valóban minden rendben volna.

Az íróasztalhoz lépett. A sietősen odadobott ívpapíron egy gyakorlott kézzel rajzolt, mégis ügyetlen ábra állt: halálfej, alatta két keresztbe tett lábszárcsont. Az aláírás pedig: Darók.

Igen, gondolta, a magnetofonos doboz. Kiment az előszobába, s megdöbbenve látta, a magnetofonos doboz és a tartalma is érintetlen. Kezdett semmit se érteni. Valahol az ösztönei mélyén ott sajgott valaminek a hiánya, de hogy mi az a valami, ami hiányzik, arról egyelőre fogalma se volt. Pedig minél inkább elmerült a látvány elemzésében annál biztosabbá vált benne a meggyőződés, hogy amit lát az nem egy ügyetlen rablóbanda értelmetlen dúlása, hanem szakszerű, megszégyenítésre törekvő házkutatás eredménye.

Ekkor világosodott meg, igen, a zöld füzet tűnt el, azt nem látja sehol.

Ha jobban belegondolt, és most bele kellett gondolnia, a zöld füzet volt az a pecsét, amely a faluhoz kötötte a sorsát, és nem hagyta menekülni innen.

Sajgó Bence a halálos ágyán hívatta magához a pappal együtt. Egyszerre érkeztek, Sajgó Bence mégis őt intette magához elsőre. Gyula látta, hogy az egész gyászoló családot fölháborítja a döntés, ő maga is jogosnak tartotta ezt a fölháborodást, mégis engedelmeskedett, és a családtagok közül se vállalta senki, hogy a haldoklóval vitába szálljon.

Ahogy ketten maradtak a szobában, Sajgó Bence föl emelte a mutatóujját és egészen közel intette magához Gyulát, mintha összetévesztette volna a pappal, és most neki akarna gyónni.

– Titkot bízok rád – suttogta titkolózva. Egy zöld fedelű, gyűrött, kopott, pecsétes iskolai dolgozatfüzetet halászott elő a párnája alól, és Gyula kezébe nyomta. – Ez téged illet.

– De hát miért engem?

– Sokat gondúkodtam rajta, de nem taláтам a faluban, de még a családban sem senkit, akiben megbízhatnék, csakis egyedü tégedet. Nem azért, mert az apád jó komám vót, az most nem számít, hanem azért, amit az egész falu tud, ha nem is beszének róla, hogy te vagy ennek a Koppány földnek az egy igaz tudományos direktora. De amit ebbe a füzetbe főjegyztem, arru még löhet, te se tucc. Addig vót jó neköd, amíg nem tuttá, de most má tunnod köll! Nem akartam, hogy ott rohaggyon a ganyéba, oda vót elásva, na, inkább elüvöttem. Viseld te a gondját! Na, Isten áldjon! Most má gyühet a pap.

A füzet háborús napló volt, és végső soron semmi olyasmit nem tartalmazott, amiről bárkinek a faluban ne lett volna tudomása, Gyulának mégis elállt a lélegzete, amikor belelapozott. Pedig sem prófétai szenvedély, sem látnoki erő nem fűtötte a papírra vetett szavakat. Egyszerű leltára volt csupán azoknak az eseményeknek, amelyek az alatt a néhány nap alatt zajlottak, amíg a front átvonult a falun. A németek futó jelenléte – éppen csak jöttek és már indul-

tak is a visszavonulási parancs ütemterve után loholva tovább – nem sok feljegyezni valóval szolgált, a Vörös Hadseregé, amelynek utóvéd alakulatai több napot is eltöltöttek a községben, annál többel. A gépjárművek, a fegyverarzenál, a csapattestek számbavétele után a rekvirálások leltára következett: melyik portáról mit koboztak el, melyik gazdát végeztek ki a saját udvarán akadékoskodása miatt a szabadrablást végrehajtó különítmények. Az utolsó bekezdés a megerőszakolt nők névsorát tartalmazta, a falu nőnemű lakosságának csaknem a fele szerepelt a listán. Gyula a névsort végig sem olvasta, szeme egyből a függelékre ugrott, ahol csillag alatt a vélelmezhetően a kéretlen frigyből született muszkafattyúk megnevezése következett. Ez a bekezdés azonban olvashatatlanra volt satírozva. A kihúzást indokolandó befejező mondatként zárójelben csupán ennyit jegyzett meg a szerző: „Szöröncsétlenök, nem tőhetnek róla, mi se mutogassunk ujjal rájuk”.

Gyula azonban nem hagyta ennyiben. Az ablaktáblára simította a füzetlapot. Az alkonyi nap bearanyozta és láthatóvá tette az eltitkolt betűket, amelyek valahol a névsor vége felé az ő nevét is kirajzolták.

Gyula számított erre a fordulatra. Valahogyan benne volt a levegőben, hogy mindnyájan egy megerőszakolt nép fiai vagyunk. Kereshetett volna kibúvót, mentséget, hiszen egy szóbeszédre alapozó visszaemlékezés valóban nem perdöntő bizonyíték, de nem keresett. Sokáig úgy tetszett, beéri Sajgó Bence engesztelésnek is felfogható zárójeles mondatával.

A betörés és a nyomába toluló kíméletlen ürülékszag azonban minden sebet fölszaggatta. Hamar doktort kellett kihívni a betegágyához. Gyula nem hitt a marxista gyors-talpalón végzett méregkeverő Hamarnak, nem vette be a gyógyszereket, különben sem azért esett ágynak, hogy egyik napról a másikra meggyógyuljon, és visszalépjen a hivatali kötelezettségek lehangoló labirintusába.

Élvezte azt a kitüntető gondoskodást, amely a betegsége jogán jutott ki neki. Gyöngyi már a betörés másnapján meg-

látogatta. Frissen párolgó zöldséglevest és rakott krumplit hozott neki. Gyula, bár csaknem két napja nem evett már egy falatot sem, eddig nem érzett éhséget, Gyöngyi főztje azonban mohó étvágyat keltett benne. Gyöngyi kedvtelve nézte a holtápadt múmiából az ő varázsétkétől hirtelen eleven tekintetű, gyermeki arcú rajongóvá elevenedő férfit.

– Haragszom arra a bolond Ilire! – mondta. – Miért hagyott itt téged? – várt egy kicsit, gondolkodott, befejezze-e a mondandóját, aztán úgy döntött, kimondja, amit gondol. – Én nem hagytalak volna – mondta, és megfogta Gyula kezét. Sokáig ragaszkodóan szorította. Szerelmes vagy sajnálkozó szorítás volt ez? Gyula az előbbit szerette volna jobban, de az utóbbira szavazott, és annak is örült. Már-már, mondhatni, boldog volt tőle.

Gyöngyi naponta látogatta, s végül, hogy a falu szinte örjöngő pletykahadjáratától szabaduljon, vagy legalábbis megpróbálja semlegesíteni azt, örökös időhiánnyal küszködő férjét, Galamb doktort is magával hozta.

A bizalmas kézfogás így elmaradt. A doktor vette át a szót.

– Édes öregem, ne játszd meg magad! Nem vagy te beteg. Ezt a vak is látja. A mi jóindulatú Hamar doktorunk már az egész megyét telekürtölte vele, hogy te milyen körmönfont szimuláns vagy. Nem, én nem adok igazat neki. Mert elismerem, a lelki betegség is betegség, de neked úrrá kell lenned rajta! Neked magyarázzam, íróembernek, mit mond a költő? Lásd, harc az élet! A betegágyból pedig nem lehet harcolni. Kelj föl, és járj! Ezt se én mondom, de igaz. Ha nem tudnád, mert lehet, hogy az én jóságos feleségem tapintatosan mindent elhallgatott előtted, Krajcár Zsófia, a téeszelnök úrelvtárs lánya fél fenékkal már beült a te hivatalodba is. Állítólag ő készíti elő az avaskéri posta bezárását. Járhatunk majd a harmadik faluba, Szabadfalvára.

– Köszönöm a felvilágosítást – mondta Gyula, és idegesen fölnevetett.

Galambék távoztával, bármennyire nehezére esett is, ki-kászálódott az ágyból, s megpróbált a napi teendői után

nézni. Téblábolásának egy, a főnökségről érkezett telefon vetett véget. Sürgősen hívták.

Tanácsstalanul lépett be a főnöki irodába. Rosszat sejtett, amikor a könyve magánkiadási kérelmét, s az összes levelet, amit Létra Jóska tervének megíúsítása érdekében özszeírkált, mind ott látta viszont a főnöke asztalán. Nem értette, mit akar jelenteni mindez. Valahonnan mintha a zöld füzet csücske is előkandikált volna.

A főnök észrevette Gyula gyanakvó pillantását, és egy könnyed mozdulattal fiókba söpözte az iratkupacot. Gyula nem tudta, a főnök csak megrendezte ezt a kis színjátékot, hogy őt megfélemlítse, vagy valóban ennyire feledékeny volna? A körülmények inkább az utóbbi eshetőségre utaltak. Azonban, be kellett látnia ezt is, ha más szempontból mérlegeli őket, könnyen juthat éppenséggel az ellenkező következtetésre. Hát igen, gondolta Gyula, ettől igazán főnök valaki, hogy a legegyszerűbb, leghétköznapibb helyzetekben is olyan rejtélyes, olyan kiismerhetetlen tud maradni, mint egy szfinx.

– Mi újság, Bodor elvtárs? – mosolygott rá az ismerős teknősbékaarc szokatlan nyájassággal.

– Beteg voltam – mondta Gyula.

– De már jobban van? – érdeklődött kitartóan a főnök.

– Igen, mondhatni igen.

– Na, akkor ne kerüljessük a forró kását – mondta –, jobb, ha belevágunk mindjárt a közepébe. Arról van szó, az egész országra kiterjedő átszervezési tervet kell végrehajtanunk. Ennek értelmében megszűnik az avaskéri postahivatal, s így természetesen az ön állása is. A szolgálati lakásban bent maradhat, de a használatból kivont irodahelyiségeket nem veheti igénybe, azok már ki vannak utalva Kiss Béla elvtársnak, meg a családjának. A leltári tárgyak elszállításáról Krajcár Zsófia elvtársnő, a postahivatal ideiglenesen kinevezett új vezetője már gondoskodott.

– Értettem – mondta Gyula –, tehát rám már semmi szükség –, és menni készült.

– Várjon egy pillanatra! – szólt utána a főnök. – Mi magáról is gondoskodtunk. A szabadfalvi postahivatal lesz a központ. Ott létesül egy új munkahely. Remélem, elfogadja az ajánlatunkat.

– Hogy nekem az a taknyos Krajczár Zsófi legyen a főnököm, aki nemrég bukott ki a gimnáziumból? Nem, nem, ez képtelenség.

– Önkényesen akar felmondani? Annak beláthatatlan következményei lehetnek. Hogy a legkézenfekvőbbet említsem, ki kell költöznie a szolgálati lakásból.

– Akkor se megyek Szabadfalvára.

– Ahogy gondolja – nézett Gyulára sajnálkozva a főnök. – Aki ilyen makacs, azon nagyon nehéz, hogy ne mondjam, lehetetlen segíteni. – A főnök hátratolta a székét, kulcsra zárta az íróasztalfiókot. A kulcs egy közepes nagyságú kulcskarikán fityegett. Miközben előlépett az asztal mögül, ezt pörgette a mutatóujján. Mindez vidámnak, csaknem diákosnak tetszett. Gyulának egészen elpárolgott a rossz kedve. Ennyi közvetlenséget sose tapasztalt még a főnök viselkedésében. A több mint egy évtizedes közös munkára emlékezve kezét rázva már-már meghatottan búcsúztak egymástól. A főnök azonban nem spórolhatta meg a kijózanító mondatot, amelyet bármennyire is szeretete volna, nem hallgathatott el. – A lemondást, ha szabad kérnem, írásban nyújtsa be a szabadfalvi postahivatal vezetőjének, Krajczár elvtársnőnek!

A szolgálati lakás miatt, bármilyen kellemetlen volt is fedél nélkül maradnia, Gyula nem nagyon bántódott. Na, még csak az kéne, Kiss Bélával meg Balhás-Gaál Bözsivel – feltéve persze, ha annyi sikertelen nekirugaszkodás után tényleg összeköltöznek végre – egy fedél alatt! Már a gondolatba beleborzongott. Nem mintha bármi baja is lett volna velük, de az efféle népségtől, úgy gondolta, jobb az embernek távol tartania magát.

Világosan látta, el akarják üldözni innen. Kóros tehetetlenség kerítette hatalmába. Képtelen volt rászánni magát

bármire. Ült csak a szoba közepén, és makacsul várt valamire, de hogy mire, arról fogalma sem volt. Váratlanul csapott le rá a pánik. Nem, itt nem maradhat tovább egy perccel se, ezt érezte. Kapkodva csomagolni kezdett. Az iratok készen álltak, egyetlen ólomnehéz bőröndbe volt zsúfolva minden. A másik bőrönd hamar megtelt a személyes holmijával. Öreg este volt már, amikor végre kilépett a házból. Mi lesz a hátrahagyott tárgyakkal, Darók leveleivel, az most nem nagyon izgatta. A falu olyan volt, mint egy halott, hideg és mozdulatlan, valahogy mégis barátságosabb, mint azok a kopár falak, amelyek, úgy érezte, hirtelen ellene támadtak, megtagadták.

Egyedül Galambéknál égett még a villany. Gyula akaratlanul is erre vette az útját. Addig téblábolt a ház körül, sehogya se akarózott becsöngetnie, amíg ez a villany is elaludt. Pánikba esett, és lenyomta a csengő gombját. Rögtön meg is bánta, amit tett. Éppen azt fontolgatta, a legjobb volna talán elfutni, amikor nyílt az ajtó, és a doktor kilépett a teraszra. Pizsamában volt. Az arca szokatlan pírban égett, amit az oldalról rávetülő lámpafény még külön is kiemelt. Gyulát egyből megismerte.

– Te vagy az? Na mi van? Gyere be! – A rövid mondatok nem voltak képesek leplezni a szokatlan látogatás fölötti megrökönyödését. Arról is megfeledkezett, hogy a kapu zárva van. Gyula tanácstalanul próbálgatta a kilincset, de nem boldogult vele. – Várjál! – mondta szabadkozva a doktor, éppen csak visszalépett a kulcsért, és máris szaladt le a lépcsőn. – Rég nem láttalak – mondta szuszogva, miközben a zárral bajlódott. – Mi járatban vagy ilyenkor? Csak nincs valami baj?

– Baj? Ugyan. Megszűnt az állásom, kiraktak a lakásból, ennyi az egész.

– Semmiség – nevetett föl kínos-kiábrándultan a doktor. – No de félre a tréfával! Ki vele: mért jöttél, mi járatban vagy? – Beterelte Gyulát a nappaliba, leültette. – Hozok valamit innivalót – mondta.

– Ne fáradj – szabadkozott Gyula, de az üveg már ott volt a doktor kezében, s mindjárt töltött is az asztalon felejtett, alig használt poharakba, amelynek alján még látszott a friss italmaradék. Melyik lehetett Gyöngyié, tűnődött Gyula, de nem látott rúzsfoltot egyik poháron sem.

– Egészségedre – mondta a doktor, és megmarkolta a maga poharát. Egy hajtásra kiitta az édes-keserű ürmösbort. Gyula a sajátjába éppen csak belekóstolt.

– Nem tréfálok – mondta. Visszatette az asztalra a poharat. Aztán egy félig-meddig elfojtott káromkodást eresztett ki a foga közül.

A doktor csitítani próbálta Gyulát: tömpe mutatóujját a szája elé kapta, s halkán pissegett. Ugyanekkor célzatos pillantásokat vetett a hálószoza irányába, aminek ajtaja félig nyitva volt. Az ajtónyíláson át kiszűrődött az újra felkattintott éjjeli lámpa narancssárga hangulatvilágítása, s Gyöngyi sóhajtásai.

– Na és – kérdezte letompított hangon a doktor –, most mi a terved? – Gyula fölkonta a vállát, széttárta a karját.

– Holnap ki kell költöznöm mindenképpen. Ha tudnál segíteni... Persze csak ideiglenesen, pár napról volna szó, amíg találok kiadó szobát.

– Szívesen adnék helyet – mondta a doktor sietve –, de hát látod – mutatott körül –, mi is szűken vagyunk – közben lesunyta a fejét, mint akinek nem egészen tiszta a lelkiismerete –, és szegény Gyöngyi nagyon fél. Tudod, engem is szorongatnak ám, csakhogy nemigen tudnak félretenni. A fiatal kollégák nem törekszenek vidékre. A gépesítés meg még egyelőre nem tart ott, hogy a tejet, a tojást, a húst szintetikus úton állítsák elő.

– Hát akkor – próbált búcsúzni Gyula – én nem is zavarok tovább.

– Na, ne siess annyira! – mondta a doktor, és szőrös medvemancsát rátette Gyula vállára. – Majd csak találunk valami megoldást. Talán tudsz róla, Gulipán elment az állami gazdaságtól föl a megyéhez. Garami lett az új igazgató. Régi jó pajtásom, együtt jártunk iskolába. Éppen most ürült

meg náluk egy éjjeliőri állás. Lakás is jár hozzá, igaz, csak egy kis szoba a porta mellett, de hát az is több a semminél. Tudom, hogy ez az állás nem a te szakképzettségedhez méltó, de ideiglenes megoldásról van szó. – Tekintetét a földre szegezte, idegesen babrált a terítővel. – Elkeserítő, hogy csak ilyenkor beszélgetünk, amikor valami baj van – emelte büntudattól fátyolos tekintetét Gyulára. – Magáért a beszélgetés kedvéért soha sincs időnk összejönni. Mintha nem is egy faluban élnénk. Erről jut eszembe, mi van a könyvünkkel? Mert állom ám a szavam, nehogy azt hidd, megfeledkeztem róla. Csak éppen minden a nyakamba szakadt. Talán hallottál róla, egy idő óta még helyettesíték is. Gyöngyi azt mondta, ha nem adom le, elválík tőlem. Pedig amíg nem vállalja el valaki más, addig csinálnom kell. Szóval, hogy állsz a munkával?

– Át kellett dolgoznom az egészet – mondta Gyula. – Sok új anyag került elő a torony lebontásakor.

– Úgy tudtam, Létra mindent elégetett.

– Csak szeretett volna, de én túljártam az eszén.

– Ami azt illeti, az eszén túljárni nem olyan nehéz, hiszen az nem sok van neki. Most meg már, úgy hallottam, nemigen ugrálhat egyébként se. Kegyesztett lett.

– Én nem haragszom rá, hiszen önzetlenül csinálta...

– Igen, a legnagyobb marhaságokat.

– Nem ő a hibás, sohasem a saját feje után ment. Felülről adták alá a lovat.

– Túl jó ember vagy, mindenre találsz mentséget. De Létra Jóskát ne véd! Kicsínált már éppen elég embert ahhoz, hogy most végre maga kerüljön sorra. Inkább a könyvedről beszélj! Hogy állsz vele?

– Talán igazán sohase lehet elkészülni vele. Én mindenesetre megtettem, ami tőlem tellett. Ámbár néha úgy érzem, teljesen értelmetlenül. Szívesen venném azért, ha egyszer átlapoznád. Csak az a baj, a sok rajz meg térkép miatt egyetlen példány készült belőle, és ezt nem szívesen adom ki a kezemből.

Végül is ezt az éjszakát Gyula csak Galambéknál volt kénytelen eltölteni. Másnap maga cipekedett új hivatalába. Balhás-Gaál Jani már nem nézte ki belőle a százast, vagy egyébiránt derogált volna neki a bukott postamester szolgálatába szegődni, ki tudja. Mindenesetre Gyula hiába üzent érte, nem jelentkezett. Gyula nem is bánta. Nem volt nagy ügy ez a költözködés. A keze ügyében lévő két bőröndön kívül a maradék holmi három kényelmes fordulót tett ki mindössze. Ennyi idő alatt a postánál se keresett meg egy százast. Most meg aztán, bár nem beszélték meg előre, de sejtette, jóval kevesebb lesz a fizetése.

Hát nem Janinak van igaza, csóválta meg a fejét Gyula. Kár, hogy nekem nincs bátorságom ezt a betyáréletet utánacsínálni.

Útja a kultúrház előtt vitt el. Pihenni állt meg, nem nézeledni, a szemét azonban mégse csukhatta be. A kultúra világos csarnokának vedlő festékű, obszcén ábrákkal telerótt ajtaján karvastagságú vaspánt s óriás, rozsdás lakat éktelekedett. A kis, fedett előtér, kétoldalt a jegyárúsításra szánt beugrókkal szabad gyülekezőhelye volt a még kocsmára éretlen, de már az otthont kerülni igyekvő ifjúságnak. Ide hordták nekik az átelleni kocsmából pohárban a fröccsöt, üvegben a sört a jóakarató idősebb legények. A beugrónak ennek megfelelő volt az állapota. A falakból a hányingerlő vizeletszagot még az örökös huzat se tudta kiszellőztetni. Nagyon meg kellett néznie az embernek, hova lép, mert némelyek még a vastagját is itt végezték el, lusták voltak megtenni azt a pár lépést a közeli bokrokig. Bármilyen óvatosan léptél, a cipőd alatt mindenütt üvegcserepek csikorogtak. Gyulának fölfordult a gyomra. Nem, semmiféle elégtételt nem érzett.

Létra Jóska a hangosan, büdösen pöfögő vontatós zetor mögött állt, a ganyét hányta föl éppen, s irgalmatlanul köhögött minden egyes vellalendítés után, s nagyokat köpött a frissen megbontott, füstölgő trágyába. A traktoros a gépe mellett pizmogva várta, hogy Létra elkészüljön. A rakodás idejére se

állította le a motort. Nem szeretett vesződni a gyújtással, ami tényleg nem mindig volt zavartalan, különösen ebben az átkozott nedves hidegben adódhattak volna nem várt nehézségek. Benzin meg volt elég, és amúgy se ő fizette. Mire befejezte a rakodást, Létra tüdeje kegyetlenül sípolt, zihált, a homloka verítékben fürdött, őszes, ritka hajából patakokban ömlött a víz, görbe háta remegett, mint a túlhajszolt igáslovak horpasza, az ivástól vérekes, savós színű szemében azonban még mindig a régi elszántság villogott. Földobta elnyűtt, foszladozó zakóját az átizzadt ing tetejébe, csak úgy panyókára vetve, bele se bújt, be se gombolta, s megállt a tétován bábmészködő Gyula mellett, hogy bevárja, amíg a traktor megfordul, s indulhatnak ki a mezőre.

– Na, mi van, gyerök, te is idekerütesz? – kérdezte nem kis kárörömmel. – Engöm is ide löktek. Hát. Azt hitték, olyan vagyok, mint ük, mögijedök a munkát, de az öreg Létrával nem lehet ilyen könnyen kibabrálni. Ezt csináltam egész életömben, dógoztam, aztán, lásd-e, bírom még most is.

Hirtelen újabb köhögési roham kapta el. Reszkető kézzel vette elő koszos, bizonytalan színű lepedőnyi zsebkendőjét, szorította a szájához, törölgette le vele ajkáról a vért. Amikor a köhögési roham véget ért, visszagyűrte zsebkendőjét a zsebébe, s mintha mi sem történt volna, ugyanott vette fel a beszéd fonalát, ahol elejtette: – Mögélök én a két kezem munkájából, nincs szükségöm kögyelömkönyérre. Csak egészség lögyön, a többi nem számít. Arra mög hál' istennek egyelőre nem panaszkodhatok. Nincs énneköm sömmi bajom – bizonykodott büszkén –, ha ez a bűdös bagó nem vóna, egyet se köhögnek, de nem bírom mögállni, nem, az anyja istenit. Tudom, hogy árt, hogy nem szabadna, hogy köhögök tüle, mégis rágyújtok. Csak ennél nagyobb bajom ne lögyön sohase! – de Gyula arcáról a megrökönyödés csak nem akart eltűnni. – Hanem veled mi van? Hallom, odalött a jó kis állásod. Na de azért nem panaszkodhatsz, itt se köll mögszakadnod a munkába, igaz-e? Hiába, ravasz gyerök vagy te, mindig kiügyesködöd magadnak, hogy jól járj.

Nem azért mondom, nem irigyüllek. Jobb neköm itt a szabad levögőn. Ki se bírnám naphosszat abban a bűdös kis likban. Csakis elvi szömpontbu van kifogásom a dolog ellen. Mert hát milyen demokrácia az, ahun mindig az jár rosszul, mindig azt büntetik, aki a közösségért dógozik, társadalmi munkába fekteti az erejét, a sok kaparj kurta mög lefölozi mindönnnek a hasznát. Hogy gyün ahhoz ez a tejfölösszájú suhanc, ez az Énekös elvtárs...

– Dallos – szólt közbe Gyula.

– Ne szakíts félbe, hallod-e! – mordult föl mérgesen Létra. – Látod-e, egészen összezavartál. Azt se tudom, hol tartottam. Na, mögvan. Hogy gyün ez az izé, ez az Énekös ahhoz, hogy kioktasson engöm, engöm, aki több időt töltöttem el pártmunkával, mint amennyit ő élt egyáltalán? Jól elintézte maga, vén kelekótya, nagy bajt kavart itt neköm ezzel a kútúrházzal, na de hallja, amit főzött, most ögye is mög, ezt mondta neköm. Mondtam is, azért megválogathatná a szavait, velem így ne beszéljön, elvégre nem vagyok a kapcarongya, jártam én is pártiskolát, ha talán annyit egészen nem is, mint ü, eggyel ippen többet az ölégnél. Egy szó, mint száz, vizsgálni kezdték a mögyétü az ügyet. Jaj neköm, kifogás az vót doszt. Hallgatom, csak hallgatom üket, nem szótam közbe, gondútam, kivárom, mire akarnak kilyukadni. Azt mondták, azért nem vagyok alkalmas a pártot vezetni, mivelhogy az a munkásság élcsapata, én mög paraszt vagyok. Na, a hétszentségit, ezt jól kiókumuláltatok, gondútam magamban. Garami, az állami gazdaság új igazgatója, Hamar doktor, Kotrocó iskolaigazgató elvtárs, Weisz kocsmáros, Nyéki-Abos, Haragos őrmester talán mind munkás? Köröbelül így néz ki a mi kis élcsapatunk. Balhás-Gaál Jani kivételével egy sincs benne szögény embör. Kár vót nekik ennyit fáradozni, hiszön úgyis lemondtam vóna, ha nem szekának ki. Vezetni? Ezöket? Vezesse üket a radai rosseb, az való hozzájuk, de nem én. Na, mindezt csak úgy gondútam magamban, mondani nem mondtam, azért nem ejtöttek engöm se a fejem lágyára,

mögvan neköm is a magamhó való eszöm. De a pizskos úristenit, csaptam oda az asztalra, hogy majd főborútak a konyakospoharak, a mezőgazdasági munkás az nem munkás? Erre aztán nem tudtak mondani sömmit, csak tátogtak, mint a hal a szárazon. Én mög rájuk csaptam az ajtót, süljetök mög a saját zsírotokban, engöm itt többet nem láttok. Lemondtam. Nem vagyok bolond mögvárni, hogy leszavattassanak. Így kő ezt csinálni, bikfic, látod-e! Ha legyőzik is az embört, arra azért vigyáznia köll, hogy a gerince ighenős maradjon. De neköd errü, hiába is beszélök, nincs foglmad. Csúszó-mászó kispolgári elem vótá egész életödben. Látod-e, ha maradt, csakis az ilyen embörök miatt maradt bennem keserűség. Mert mit ártottam én neköd, hogy fűnek-fának följelöntgettél? Mindig a közös ügyet szógátam, földet, téglát, miegymást osztottam, házhelet mértem a szögény népnek, mög kultúrházat, igönis kultúrházat építöttem. Én magamnak mög közben az a kis bérlet is kicsúszott a kezem közül, amit a régi világban már majdnemhogy sikerült mögszöröznöm. Kiforgatott a jussombu az én kedves jó Sándor öcsém, hogy észre se vöttem. Az is ulyan, mint te, folyton ügyesködik valamiben. Na hiszön, csokorba löhetne kötni bennetöket, osztán bele az Örvényös legmélebbik tölcseribe, hadd forgasson egészen addig, amíg észhöz nem tértök, vagy bele nem fulladtok. Na, ne ijedj mög, nem bántom én egyötöket se. Tudod te azt nagyon jól, ismeröd a mondást: amöllik kutya ugat, az nem harap.

– Sajnálom – mondta Gyula –, ha tudtam volna előre, hogy ez lesz a vége, a kisujjamat se mozdítom. Hiszen nem magának akartam én ártani, csak azokat a műemlékeket szerettem volna megmenteni. Elhiheti, nem az volt a célom, hogy magát tönkretegyem. Sajnálatos félreértés volt az egész. Egyébként, ha kíváncsi rá, megmondhatom, de ha nem, akkor is, mi a véleményem a magafajta forradalmárokról. Vagy hétpróbás gazember, vagy kártékony bolond mindegyik. Maga alighanem az utóbbi változat. Miért hiszik, hogy attól, ha lerombolják a műemlékeket, tönkrete-

szik az olyan ősrégi intézményeket, mint a posta például, megjavul a világ. Nem, nem javul meg, rosszabb lesz, mint volt. Ezeket az értékeket az emberiség évezredes tapasztalatai hozták létre, és nem a népnyzó régi rezsim, ahogyan maguk képzelik.

Létra szaporán pislogott Gyulára. Látszott, nem ért semmit az egészből. Amikor a zeter megállt, és sürgetően felpöfögött a kapuban a háta mögött, megkönnyebbülten biccentett búcsút. Földobta a púposra rakott pótkocsi tetejébe az ülésdeszkát, s utána mászott. Most végképp eltűnt Gyula szeme elől az érett, meleg trágyából fölszálló gőzgomolyban.

Gyula azt tervezte, hogy itt, a portási állás nyugalmaiban újra belemélyedhet majd a munkába. Semmiféle külső körülmény nem akadályozta, a terv mégis pusztán maradt. A bőröndök ott heverték az ágy alatt, ahova megérkezésükkor tette őket. Csupán a batyukat bontotta ki, azokból is csak a legszükségesebbek kerültek elő, néhány edény, ruhadarab, más semmi. Aggodalmasan őrizte ezt az útra kész állapotot, mint aki állandó veszélyhelyzetben van.

Minél kevesebbet foglalkozott a kézirattal, érdekes módon az annál fontosabb lett a számára. Nem a benne fölvetett gondolatok foglalkoztatták, ezekről szinte teljesen megfeledkezett, a külső körülmények kötötték le a figyelmét. A bőröndökre leskelő veszélyek elhárításának kötelessége kényszerképzetes rögeszmeeként gyötörte. Biztos volt benne, valakik el akarják tőle lopni az iratokat. Még álmodott is róla. Szeretett volna biztos rejtékhelyet találni a bőröndöknek, de alig jutott eszébe egy ötlet, máris elvette, s másikat keresett helyette. Annyira vitte az aggodást, hogy egy pillanatra se merte magára hagyni a bőröndöket, a szolgálati idejére a portásfülkébe is becipelte, és a pult alá rejtette őket.

Szöget ütöttek a fejébe Galamb doktor szavai, miért nem megy Ili után a fővárosba. Először is, Ili nem hívta, nem vele akart megszökni innen. Lehet, talán inkább előle. Hi-

szen még egy címet, egy telefonszámot sem hagyott. Hát akkor meg hol keresse? A rendőrséggel nem kerestetheti, mint valami eltűntet, hiszen házások se voltak, nincs jogcíme nyomoztatni utána. Gyöngyi magától semmit se árult el, vallatóra fogva, amihez meg neki nem volt semmi kedve, de ha mégis rászánta volna magát, ábrándozott, s Gyöngyi valóban kikotyogná, merre kell indulnia, akkor sem utazhatna. Az utazás legnagyobb akadályát a bőröndök képezték. Nem hurcolhatom őket magammal, mint csiga a házat, tűnődött, és egyre csak halogatta Gyöngyi kifaggatását, mígnem végleg letett róla.

Gyula meglehetősen különc életmódot élt eddig is, felszínes volt a kapcsolata a falusiakkal, de mostantól, ha lehet, még jobban elszigetelődött. Galamb doktor is széles ívben elkerülte, pedig elég alkalma lett volna, hogy meglátogassa Gyulát, hiszen Garamit, az új igazgatót naponta többször is fölkereste, de sohase a főbejáraton jött, mindig a hátsó ajtót használta, amelyikhez saját kulcsuk volt a beavatottaknak, így véletlenül se akadt össze a portással. Garami személyében nemcsak az állami gazdaság élére került új igazgató, de egyben új párttitkárt is kapott a falu. Úgy hírlett, Galamb doktor és Garami nemcsak a régi, iskolai emlékek felelevenítése végett dugják össze olyan gyakran a fejüket az irodában, átláthatatlan, homályos üzleti ügyeik szinte az egész falut behálózták, szép lassan mindenkit a hatalmukba kerítették. Senki se tudta, mit vett célba ez a titkos szövetség, pénzt, még több pénzt akartak, vagy valami zsíros megyei, esetleg fővárosi állás megszerzésén fáradoztak.

Egyedül Gyöngyi nem feledkezett meg egészen Gyuláról. Az ünnepi ebédekből rendszeresen küldött kóstolót. Az ételhordót Vica néni, a háztartási alkalmazott hozta, vagy ha ő nem ért rá, a gyerekek közül ugrott be valamelyik. Gyöngyi személyesen soha nem jött, Gyula hiába várta. Egyszer aztán mégiscsak benyitott a bagószagú legényszobába. Körülnézett a füstös, poros falak között, amelyek évtizedek óta nem láttak meszet, és méltatlankodva csóválta meg a fejét:

– Itt is elkélne egy kis meszelés – mondta, s az ételhor-
dót letette a terítő nélkül éktelenkedő asztalra. – Az asz-
zonykéz hiányzik innen: egy-két terítő, függöny, és máris
otthonosabb volna ez az egérlyuk. Hát még ha néha ki is
szellőztetne! – és tárva-nyitva hagyta maga mögött az ajtót.
– Miféle dolog az, begubózni egészen, földadni mindent? Hi-
szen még fiatal, akármibe belekezdhet. Ne hagyja magát,
mutassa meg nekik, mit tud!

Gyula hiába kínálta helyyel, nem ült le, föl-le sétálgatott,
ámbar ez meglehetősen körülményes foglalatosság volt
ebben a háromszor három méteres odúban. Így beszélgettek
tovább. A beszélgetés meglehetősen egyoldalú volt. Csupán
Gyöngyi beszélt, Gyula megadóan, szinte bambán hallgatott.
Egyszer csak Gyöngyi óvatosan behúzta az üvegezett, füg-
göny helyett mésszel elhomályosított ajtót, lehuppant Gyula
mellé a durva lópokróccal letakart sodronyos vaságyra, és bi-
zalmasan a füléhez hajolt. Kiderült, Iliről hozott híreket. Férj-
hez ment, mondta, egy jó nevű pesti újságíróhoz. Gyula
reszketve szívta magába a szavait, habár igyekezett úgy vi-
selkedni, mintha egyáltalán nem érdekelnék. Gyöngyi nem
akart túlságosan bizalmaskodni, így aztán azt se árulta el, ki
az újságíró, se azt, honnan szerezte az értesüléseit.

Gyulában ez a látogatás ismét fölébresztette az utazás
gondolatát. Nem, az meg sem fordult a fejében, hogy visz-
szaszerezhetné Ilit, de még egyszer, utoljára nagyon szeretett
volna találkozni vele. Nem, nem azért, hogy szemrehányást
tegyen neki, hogy ilyen kurtán-furcsán elhagyta, inkább
megköszönni szerette volna azt a rövid időt, amelyet együtt
töltött vele. Egyre újabb és újabb terveket koholt. Nem, ez
már eldöntött kérdés volt, a bőröndöket képtelenség magá-
val vinnie. Egyetlen megoldás kínálkozott, ha itt hagyja őket.
Legalább addig, amíg nem sikerül megállapodnia valahol,
amíg értük nem jöhet. Ha alkalom adódik, szívesen maradt
volna a fővárosban, valahol Ili közelében, akkor is, ha nem
láthatja, nem találkozhat vele többet. A legegyszerűbb lett
volna megkérni valakit, hogy vigyázzon a bőröndökre, amíg

távol van, de a doktorban megrendült a bizalma, más meg számításba se jöhetett. Valami rejtekhelyet kellene találni, gondolta. Sokáig eljátszott az ötlettel, ami az első pillanatban nem látszott teljességgel kivihetetlennek. Amikor azonban szembekerült a feladattal, azonnal visszarettent, nem merte ott hagyni sehol a bőröndöket. Biztos volt benne, az első jöttment pillanatok alatt rájuk találna, végül mégis megpróbálkozott először a portásfülke rozzant ágyakkal teletömött padlásával, aztán a volt urasági góré korhadttal pallóközeivel, de sehol sem járt szerencsével. Egész éjszaka rémképek kísértették, meg se várta a hajnalt, fölkelt az éjszaka kellős közepén, hogy ellenőrizze, megvannak-e még a kincsei.

Míg szívszorongva cipekedett hazafelé a sötétség leple alatt, százszor, ezerszer megfogadta, hogy soha többet nem vemedik ilyen ostobaságra, tíz körömmel őrizi, ami a sajátja. A fogadkozása azonban nem tartott sokáig. Alig telt el pár nap, máris újra mehetnékje támadt. Újabb rejtekhelyek után kutatott, a kievődött téglák helyén keletkezett foghíjakba kapaszkodva lemászott a kiszáradt csordakút fenekére, fölkapaszkodott a félig leroskadtt uradalmi istállók töredezett falmeredélyére, felkutatta a sárgaföld bánya függélyes szakadékába vágott lyukakat, a megzavart bagoly-, denevér-, vércsetanyák toll- és ürülepíszka e zezugos kirándulások után napokig ott ékte-lenkedett a zakója gallérján, a nadrágja ülepén. Annyira sem törődött a ruházatával, hogy leporolkozzék.

Egyre ritkábban fordult elő a portásfülke ablaka mögött, nem szólt senkinek, gondolt egyet, és máris kereket oldott. Az irigyei, mert még mindig voltak, föl is jelentették Garaminál, azonban az igazgató elvtárs nem foglalkozott efféle piszlicsárá ügyekkel. Különben is, amíg nem égett végképp a körmére valami, nem változtatott. Úgy érezte, a megbékélés engesztelhetetlen igénye vibrál a levegőben, mindenki ezt szeretné, nem sokall érte semmi áldozatot, kiharcolja magának bármi áron, és ő nem akart útjába állni e természetes, mégis egyre-másra természetellenes kompromisszumokat szülő korhangulatnak.

Az emberek úgy grasszáltak az állami gazdaság telepelyén, akár illetékesen, akár illetéktelenül, mint a saját udvarukban. A portásfülkébe be se köszöntek. Így aztán az sem volt feltűnő, ha éppen nem találták helyén a portást, aki a hepehupás dűlőutakat róttá éjt nappá téve, futott a kincse után, ahogy a faluban a háta mögött csúfondárosan összeröhögve mondogatták. Ezer csoda, hogy a határban csapattostul ödöngő gyerekek nem öltötték rá a nyelvüket, nem dobálták meg görönggyel, bogánccsal, ahogy a bolondokat szokták. Alighanem félték tőle. Mintha valami zörgő csontváz róttá volna a nyári forgószelek boszorkánysöprűjével felvert poros földutakat, olyan sovány volt, úgy lötyögött rajta a foszlott szárú pantalló, a válltömését lógató zakó, mert úri mivoltának valamikori tartozékaihoz, dacolva minden ínséggel, rendületlenül ragaszkodott.

A faluban megszlottak a vélemények. Az emberek nem tudták, mit gondoljanak az elveszett bőröndökről – mert a bőröndöknek egy idő után valóban nyomuk veszett –, kétségbe vonják a létezésüket, kinevessék őket a félbolond tulajdonosukkal együtt, vagy bedőlve az egymást túllícitáló pletykáknak, a nyomukba eredjenek, megpróbálván elkaparintani őket a postamester orra elől. A mindenre elszánt, a könnyű pénzkereset egyetlen esélyére utalt kocsmai törzsvendégek körében szép számmal akadtak vetélytársak, akik, ha teljes mértékben nem is, félig-meddig, akár csak kényszerűségből hitelt adtak a mendemondáknak, s a rejtélyesen eltűnt bőröndök nyomába eredtek. Nem sokáig. Már a kezdeti kudarcok a kedvüket szegték. Hiába csábította őket az a rengeteg pénz, amit Gyula állítólag a postánál sikkasztott, vagy az aranyelet, amit amatőr régésként illetéktelenül tartott magánál. A bőröndök utáni hajszában képtelenek voltak Gyulával felvenni a versenyt, hiányzott belőlük annak hajmeresztő, minden értelmes megfontolást áthágó makacssága és hitvalló elszántsága.

A dombtetőket borító bükkösökben, a szántóföldeken, az Örvényes szittyós árterének kenderáztató tavai között, a

csordajárás mentén, mindenütt találkoztak vele a falusiak, volt úgy, hogy egyszerre több helyütt is. A végén már aludni se járt haza, ahol éppen leverte lábáról a fáradtság, ott húzta meg magát, többnyire beérte a puszta árokparttal, csak hűvös, esős időben keresett magának valami szélvédettebb helyet a kubikgödrök barlangjaiban, valamelyik elhagyott csőszkalyibában, szalmakazal lábánál, öreg fa odvas ölében. Alig aludt valamit, pár óra éber szenderegés elég volt, hogy kipihenje magát, máris pattant föl, rohant tovább. Enni is csak, mint a vadak, madarak, úgy evett, futtában, sietve falta be, ami elébe került, fürjtojást, eleven gyíkot, kecskebékát, madárfiókát, fövetlen, fagyos krumplit. Nem vesztegethette potyára az idejét, kérlelhetetlen belső kényszer üzte a bőrröndök után, amelyeknek létében pedig lassan-lassan maga is kételkedni kezdett, még az is megfordult a fejében, talán soha nem léteztek ezek a bőrröndök, lehet, hogy az egész csak álmodta vagy kitalálta. A kételkedés azonban nem csökkentette az elszántságát. Talán, ha akar, akkor se fordulhatott volna vissza. Eggyé vált a vidékkel, akár a korhadásnak, viharnak értelmetlenül ellenálló réti fűz, a szőlőben felejtett, tél tépázta, feladatát veszített madárijesztő.

A felejtés nagy úr, a mindig a jelenben kutakodó újkori falusi emlékezés gyakorlatában meg különösen, úgyhogy nem volt meglepő az egykori postamester meg a hozzá kapcsolódó kincseket rejtő bőrröndök körül kerengő mendedmondák elenyészése. Kik vagyunk, kik voltunk, erről többet nem akart tudni senki. A pillanatnyi előnyök fürkészése nagyobb úr, ezt minden, a létezés pocsolyájába lőkött halandónak be kellett látnia, az önismereti ábrándok felhőkergető indulatánál. És be is látta, még Galamb doktor meg Gyöngyi se ragadtatta magát illetéktelen kíváncsiskodásra.

Pedig a hajdani postamester halálhíre hamarosan köztudomásúvá vált. A részleteket illetően azonban elképesztő káosz uralkodott. Egyesek szerint az illegális aranykincseket rejtegető postamestert cigányok támadták meg, fosztották ki és dobták bele valamelyik faluszéli dögkútba, onnan

került elő a teteme. Mint ahogy természetes is, mások más-ként tudták, véres fejjel a sikkasztott bankókra bukva látták egy kubikgödör mélyén. Mások szerint nem is volt az expostamesternek semmiféle rejtett kincse, közönséges szélhámos volt, aki hivatalát veszítve kereket oldott, és másutt próbálja a boldogulását megtalálni. A rossz nyelvek azt híresztelték, egyszerű besúgó volt, s most, hogy lebukott, a hatóságok magukhoz rendelték, és új feladattal ellátva idegen tájakra rendelték. Lehet, meg se halt, a koporsó, amit eltemetnek, tulajdonképpen üres.

Talán nem is érdemes e képtelenebbnél képtelenebb feltételezések sorát felidézni. Egyet azonban talán mégis meg kell említeni, nevezetesen azt, amely legelsőnek kapott lábra és a legtovább tartotta magát, és valószínűleg ez áll legközelebb a valósághoz. Talán éppen ezért hemzseg a bizonytalanságoktól. Sokkal inkább, mint a nyilvánvaló hazugságok többsége. Gyilkosság történt, állítja ez az elbeszélés, de hogy miért és ki követte el, arról nem akar tudni. Ha eltekintünk, mint ahogy el kell tekintenünk a konkrétumoktól, a következő kép bontakozik ki előttünk: valakik, valahol egy véres fejű férfit találtak, valószínűleg gyilkosság áldozatát. A férfi fejét a sérelmi nyomok tanúsága szerint vasbottal ütlegelték. A sértettet egy papírhalom fölé görnyedve érte a halál. A karjával is ezt a papírhalmot ölelte át. Jobban mondva a papírhalom maradékát, mert a teleírt, furcsa rajzok rejtjeleit tartalmazó, itt-ott véres lapokat – a gyilkosság és annak felfedezése között napok telhettek el, mivelhogy a fagyos éjszakák ellenére már szaga volt a testnek – szanaszét hordta a határban a szél. Hónapok múlva is találtak egy-egy kallódó, megfakult ívet a falubeliek. Nem dobták ki, hazavitték, s eltették a sifonérba még azok is, akik nem hitték, hogy megóv a rontástól, biztosak voltak benne, egyszer majd jó lesz valamire.

A történet nyilvánvaló hiányosságait nem kutatta senki. Senkit nem érdekelt, kik találtak rá a holttestre, hova tűntek a vasbotok, amelyekkel a sértettet agyonverték, kik lehettek az elkövetők, mi indíthatta őket tettük elkövetésére, és leg-

főképpen, hogy mi lett az iratokat tartalmazó bőröndökkel? A rendőrség nem nyomozott. Egy baleseti jegyzőkönyv készült az esetről. Ez mindenkit megnyugtatót, az idegesítő részletekkel fölösleges lett volna bibelődni.

Utód nélküli, kényszer szülte községi temetés volt. A szőrös deszkaszálakból összetákolt ideiglenes koporsót – melyik koporsó nem az? – alig néhány lézengő kísérte. Galamb doktoron és a feleségén kívül egyetlen megnevezhető falusi nobilitás sem volt jelen, csak néhány falukörüli lézengő kísérte a pap nélküli ceremóniát.

Ili, akit Gyöngyi értesített a fejleményekről, a szocialista temetkezési megbízott semmitmondó beszédét is lekésve, de a koporsóra lapátolt rögök utolsó dobbanásait még elérve azért megjelent újsütetű fővárosi férjével az oldalán.

A férfiből, aki valamelyik fővárosi magazin elkényeztetett újságírója volt, csak úgy sütött a bugris falusi banda iránti lenézés. Gúnyos mosollyal kísérte a gyászos gyülekezet elszédelését. Amikor a doktorékkal négyesben maradtak, hogy a Gyöngyi rendezte halotti tort megülve Gyulára emlékezzenek, nem fogyott ki a kötekedő megjegyzésekből. Gyöngyi a szokásával ellentétben most nem terelte el a szót, nem kedélyeskedett, fölháborodva utasította rendre a vendéget.

– Milyen joggal beszél így szegény Gyuláról, amikor nem is ismerte?

– Miért, ő ismert engem?

– Nem, de nem is beszélt ilyen alpári hangon magáról.

– Ne legyen ilyen érzékeny, kedves... Hogy is híják – fordult tüntető fesztelenséggel Ilihez – a barátnődet?

– Galamb Botondné – előzte meg Ilit a válaszádsban Gyöngyi.

– Kedves Botondné, fölösleges egy ilyen senki miatt megsértődnie. Kije volt magának ez az izé, ez a röjtökmucsai postás, hogy ennyire a szíven viseli a sorsát?

– Nem röjtökmucsai, varasdi, mint mi mindannyian – szállt be a vitába öntudatosan Galamb doktor is. – És ráadásul a barátunk volt. Értékes ember.

– Hogy mondta, doktorkám? Értékes? Hát arról elvitakozhatnánk egy darabig, hogy mi is tulajdonképpen az érték. Aligha egy falusi postamester összefirkált bőrröndnyi följegyzései. Mozart, Mendelssohn, egy Heine-dal, Goethe, valami ilyesmi az érték. Nem pedig a maguk halottjának a firkálmányai.

– Hogyan beszélhet így, amikor nem is ismeri azokat a följegyzéseket?

– Nem kell mindent ismernünk ahhoz, hogy tudjuk, mi érték és mi nem – mondta a vendég, föllállt, indulni készült. – Jobb, ha nem zavarunk tovább. – Ilit kereste a tekintetével, de Ili nem volt sehol. Gyöngyivel susmorogtak a konyhában.

– Mit keresel egy ilyen senkiházi alak mellett? – kérdezte Gyöngyi Ilit.

– Ne sértődj meg, neki ez a modora. Tudom, nagyon kelemetlen tud lenni. Lenéz mindenkit, de mit tehetnék, amikor olyan művelt! – mondta Ili, és keresztbe állt a szeme a szerelemtől. – Gyöngyi megértette, itt most nincs helyük az észérveknek. Azt azonban nem tudta megállni, hogy Gyula nevét még egyszer utoljára szóba ne hozza.

– És Gyula? Hogy beszél róla? Pedig milyen rendes volt veled. Nem emlékszel rá? – Iliből kitört a zokogás. Átölelte Gyöngyit és sokáig nem tudott megszólalni. Csak jóval később, már a szemét törölgetve mondta:

– Miért vagy ilyen kegyetlen velem? Tudod, hogy mennyire fáj nekem, csakhogy Tomi – intett kifelé, ahol a férj meg Galamb doktor éppen a keserű búcsúpoharat hajtották fel – egészen más világ. Onnan nézve mi senkik vagyunk.

– Tudom – mondta Gyöngyi –, ők meg mindenek.

– Ne légy igazságtalan, inkább irigyeljél egy kicsit! Útlevelünk is van. Utazhatunk. Párizs, Róma, ott is voltam már. – Tomi, a férj ebben a pillanatban, még mielőtt Gyöngyi válaszolhatott volna, jelent meg a konyhaajtóban. Kézen fogta Ilit. Búcsúzóul még egyszer elnézést kért, ha élesebben fogalmazott volna a kelleténél, de hát én már csak ilyen vagyok, mondta, nem kerülgetem az igazságot, mint a forró kását.

Galamb doktor a tornácig kísérte őket. Megvárta, amíg beülnek az autóba, és elhajtanak.

– Sofőr hozta őket – jegyezte meg gúnyosan Gyöngynek, amikor visszatért a nappaliba.

Ültek szemben a két karosszékekben. Nem néztek egymásra, nem beszéltek, de ugyanarra gondoltak, Gyula rejtélyes és méltatlan halálára, az eltűnt véres feljegyzésekre, amelyek valamelyik bűnügyi irattár soha fel nem nyíló vasajtaja mögött vagy valahol egészen másutt őrzik, de az is lehet, már nem is őrzik, rég átadták az enyészetnek titkukat. Ebből a szempontból mindegy volt már, hogy ez a titok valóban olyan jelentéktelen-e, mint azt Ili férje láthatlanul is magabiztosan állította, vagy sorsfordító fontosságú lehetett volna, ha napvilágra kerül, ahogyan azt Galamb doktor értékelte, aki annak idején többször is belepillanthatott a kéziratba, s így őrzött róla néhány ismeretmozaikot. Igaz, idejekorán benne is fölmerült a kétely, talán mégsem kellene megőrizni azokat a történeteket, ha mégannyira igazak is, amelyeket Gyula följegyzései meg akartak menteni a közösségi emlékezet számára, talán jobb volna őket, ahogyan azt az önvédelmi ösztön diktálja, mindörökre elfelejteni. Aki nem emlékezik, azt könnyebb elpusztítani, ezért vív minden gyarmatosító hatalom olyan ádáz küzdelmet a bennszülöttek emlékezete ellen, ezt világosan látta a doktor, de azt is tudta, ez csupán az érem egyik oldala. Meg kell érteni a kiirtásra ítélt közösségeket is, nekik is könnyebb, ha nem emlékeznek, akkor nem fáj annyira a saját pusztulásuk.

FEKETE ÜRÖM

Egy akármilyen csíkos nyakkendő, egy eszterházikockás öltöny, egy fekete félcipő, színes műanyag bokafix zokni már lefegyverezte az avaskéri közönséget. Néha ennyi is elég volt, igaz, néha ennél jóval több se, hogy összesúgjanak az illető háta mögött, úgymond, ennek az X. Y.-nak is de fővitte az Isten a dógát. Ha ráadásul még frissen is volt borotválkozva az illető, és ott párállott körülötte a borotválkozás utáni arc-szesz, a Pitralon cukorkabolt-illata, hát egyenesen doktornak vélte az általános körzeti ellátásban csalatkozott betegtársadalom, és úgy járult hozzá gyógyulást remélve, mintha egyenesen maga a pócsi Szűz Mária szállt volna le méasztól és mohától rücskös talapzatáról, és jött volna el közéjük, hogy a gyógyulás hön óhajtott isteni kegyelmében részesítse őket.

Bacsa Pista, bár igyekezett a kívánalmaknak megfelelni, felöltötte vasárnapi konfekció-öltönyét, fehér zoknit húzott, szellős szandált, mégsem sikerült egy falusi doktor kinézetét elnyernie, sokkal inkább vásári kupechez hasonlított. Pedig lett volna mit – s ezt jól tudta ő is, innen adódott sérény igyekezete – a ruházatával elleplezni. Az örökös szipákolástól folyton rángatózó kis hitlerbajsa olyan kócos volt, mintha megrágta volna az egér, a beesett mell, a görbe hát, a csapott, kissé ferde váll az erőltető kétkézi munka deformáló hatásáról árulkodott. A józan ész szerint mindennek inkább kellett volna szájalmat, semmint tekintélyt keltenie, de hát, ezt be kell látni, az emberi közösségek a legkritikább esetben hagyatkoznak a józan észre, ítéleteiket a zavaros ösztönök, érthetetlen megérzéseik sugallatára hallgatva hozzák meg. Mert igenis, Bacsa Pista a különcségeivel, a nyomorúságával, nevetséges öltözködésével együtt, ha nem éppen miattuk, tiszteletet teremtett maga körül, akárhol jelent meg, és hát bármilyen furcsa, még a szülőfalujában is.

Amikor hazalátogatott, eleinte csak úgy negyedévenként egyszer, megsüvegelték, előre köszöntek neki a leglátartibb,

karót nyelt nagygazdák is. Nem volt könnyű e tekintélyt sugalló megjelenés kellékeit előteremteni, de Bacsa Pista nem sajnálta a fáradságot. Gondosan készült minden hazalátogatásra. Bármennyire nyomorgatta a város, a gyárban lezajló veszekedések, a sok méltatlan sérelem – a lehetetlen politikai hercehurcák, áskálódások csaknem az egészségét is kikezdték –, ilyenkor összeszedte magát. Úgy sétált végig a botlasztó falusi járdán, le se nézett egyetlen egyszer sem a lába elé, mintha karót nyelt volna, mintha egyenesen fél méterrel a föld felett járna. Olyan kevés nem lehetett a fizetése, hogy egy újnak látszó konfekció-öltönyre, ingre, cipőre, nyakkendőre, zoknira ne fussa belőle. Boris, a felesége ugyanígy el volt látva a városi divat együttesen nagyon is vidékinek ható kellékeivel. A rózsaszín csipkefodros nejlonblúz úgy pompázott rajta, mint valami papagájmellény, a büszkeségtől talán még a valóságosnál is terjedelmesebbnek hatottak alatta az óriási mellek. A szűk, enciánkék alj majd szétrepedt a fenekén, amely sehogyan se akart a karcsúsított szabáshoz igazodni. És ez az egész arányát veszített kövérség két pici, túsarkú körömcipőn egyensúlyozott. Boris mozdulatai meglepő jártasságról árulkodtak. Látszólag még a foghíjas téglajárda sem okozott neki gondot, az pedig elég megviselt állapotban volt. Senki sem törte fejét a megjavításán, hiszen még így is környékszerzte megcsodált, irigyelt dísze volt a falunak. Egyaránt megkímélte lakóit és a ritkán idetévedt látogatókat a vendégmarasztaló sár meg a vastagon felhőző nyári por ártalmaitól. A járda most a fiúnak, mert a bevonuláshoz ő is hozzátartozott, nyújtott egy kis örömet, biztosított némi terven felüli szórakozást. Amíg tehetett, valóságos sportot űzött a fokok közötti, különös mértani rend irányította ugrándozásból. Az anyja néha hátramordult. A fiú szó nélkül engedelmeskedett. Tudta, nem sokáig tart ez a fegyelmezési kampány, hamar elterelődik róla a figyelem, és akkor újra visszatérhet kedvenc szórakozásához.

A családfő ment elől, úgy negyed lépéssel az asszony előtt. Bacsa Pistának szüksége volt erre a lépéselőnyre, úgy

vélte, ezáltal némileg elterelődik a figyelem arról a visszáságról, hogy a felesége magasabb nála, ráadásul ezt a különbséget az asszony testessége komikussá fokozta. Bárhogy félt Bacsa a nevetségessé válás lehetőségétől, nem siethetett még előbbre, hiszen kart karba öltve kellett haladniuk, ahogy az egy magára valamit is adó városi házaspárhoz illik. A járda keskeny volt, így aztán a gyerekek nem jutott hely mellettük. Az anyja megpróbálta kézen fogva vezetni, de mivel az árokparton beporozódott, a kacsatocsgókban meg összesározódott a szandálja, a válla nekiütődött a szorosan a járda szélére ültetett eperfák törzsének, nem erőltette tovább a kézi vezérlést. Mielőtt azonban végleg útjára bocsátotta volna a fiút, elővette külön e látogatás idejére tartogatott illos díszszobkendőjét, beleköpött, s letörölgette vele az újonnan vásárolt szandált. A fiú ettől fogva egyedül baktatott mögöttük a sutogásba fullasztott, indulatos figyelmeztetések pórázára fogva. Boris tekintete időről időre hátravillant, de hiába észlelte a fiú elszabadult ugrándozhatnékját, nem tudott semmit se tenni ellene. Itt van az apja, gondolta, miért nem fegyelmezi meg az.

A fiú utálta ezeket a látogatásokat, de nem mert szólni ellenük. Rövid pórázon tartott egyedüli gyerek volt, s így nemigen nyílt módja az ellenkezésre. Magában fortogott csak. Meg afféle együgyű mesterkedésekbe koncentrált a keserűségét, mint a téglák kiszámolása és a rajtuk való ugrándozás.

Neki már idegen volt a falu, nem érezte benne otthon magát. Sokkal jobban eligazodott a külváros vasútparti bozótosában, a kertek aljának düledék bódéi, nyomortanyái, a raktáépületek tűzfalai között, a szeméttelp büzlő kincsesbányájában, az öntöde szén- és salakhalmai alján, a kén-savgyár agyonhorpadt vashordó-hegyeinek zegzugaiban, a gáztartályok tövében, mint itt, ahol a házak üveges tekintetű ablakai olyan bizalmatlan gyanakvással pislogtak feléje, mintha biztosak lennének a bűnösségében, s csupán jóindulatból halogatnák a tettenérést.

Nem értette, minek ez a rongyrázó, ünneplős felvonulás. Még ha el tudnák is vele takarni az otthoni nyomorúságukat, attól az ugyanolyan nyomorúság marad. A legszívesebben letépte volna magáról a fehér térdzoknit, a rövidnadrágos öltönyt, a lányoknak való, új, mintás szandált újra összesározta volna, hogy ne öltsek rá a kastélyparkot eltakaró bodzabokrok mögül olyan ellenségesen lila, érdes nyelvüket a helybeli utcagyerekek.

Anti nagybácsi óriási, de rideg, otthontalanul gondozatlan háza rejtett ellenségeskedéssel figyelte a puccos városi rokonok érkezését. Az apja, érezvén e titkon jelen lévő zavart, úgy akarta eloszlatni, hogy öltönyösen, nyakkendősen beugrott a tehenek meg a lovak közé ganyézni. Anti, amikor látta, hogy az öccse nem hallgat a szép szóra, nem engedi el a sok használattól üvegesre kopott vellanyelet, erőszakkal lökdöste ki az istállóból.

Ide se gyüvök többet, fogadkozott magában Pista, és félrehúzódtott valamelyik sarokba a sérelmével. A bátyja borral próbálta békíteni, pedig tudhatta volna, minél többet iszik, csak annál megátalkodottabb lesz az öcsike. Hamar megártott neki az ital. Hőrögte szórta a bátyja szemébe a szitkokat. Antiról azonban a legelvetemültebb sértés is lepergett. Beszélj, beszélj csak, öcskös, a végén úgyis én nevetek, ez volt az arcára írva, de nem olvashatta le akárki. Okosabb volt annál, semhogy kérkedni akart volna a fölényével.

Pista követelte, hogy mutassák meg neki a végrendeletet.

– Amíg anyánk él, nem lehet – mondta Anti sötéten. Ezen aztán újra összekaptak. Némán, szuszogva dulakodtak az udvar közepén, a nagy körtefa alatt a szekérfordítástól fölszaggatott sárban. Ott feküdtek el mind a ketten eszméletüket veszítve a túlfokozott, részeg erőfeszítéstől. Anti ébredt hamarabb, az átlatok első neszezése talpra ugrasztotta. Első dolga volt Pistát fölsegíteni, bevinni a házba. Lehet, csak a botránytól tartott, és nem a féltő, testvéri gondoskodás vezette, de hát mégiscsak segített. Ez Pistát annyira meghatotta, hogy zokogva borult a bátyja nyakába. Egy darabig újra szent volt közöttük a béke.

A családi veszekedések e mámoros vesszőfutását Boris meg a gyerek a sötét, légyzarcsipkés ablakú nyári konyha lópokróccal letakart kemencepadkáján silbakolták végig. Boris itt hallgatott, nem úgy, mint odahaza. Robbanásig feszült benne a sístergő szemrehányás, de Vera néni fekete, szikrázó tekintete előtt szégyenlős, habogó kislánnyá szelődült újra, mintha semmit se változott volna, amióta Pista karján először járult akkor még leendő anyósa színe elé.

A fiú utálta ugyan a nyári konyhát, mégsem volt kedve kimenni. A légyfogóra ragadt legyek kínlódását figyelte, mérsékelt érdeklődéssel, de nagy-nagy szakértelemmel.

Vera mama fából faragott arccal meredt az udvarra nyíló, de most csukott ajtóra, mintha tudta volna, mi történik mögötte, de kíséretet se tett, hogy beleavatkozzék, kedvezőbb irányba terelje az eseményeket. Talán tényleg nem érdekelt, hogy a két fiú az ő halálára spekulálva miként civakodik, hogyan csapdossák bele egymást részegen a lóhugy émelyítő szénaillatától megbolondított sárba. Pedig egyedül ő állhatta volna útját az elmérgesedett indulatoknak. Szavára még mindig összerezsent az egész háznép. Nemcsak Anna, a kicsűfolt, lenézett, lustának bélyegzett, örökös szolgamunkába unottan beletörődő meny, Anti se volt képes megilletődöttség nélkül az öregasszony elé állni. Még Pista, a kedvenc tartott legkevesbé az anyjától. Vele mindig kivételezett, és ez a vérében maradt. A titokzatos végrendelet azonban Pistát is elbizonytalanította. Mintha előre sejtette volna, hogy sose tudja meg, mit tartalmazott, mert Kabócza ügyvéd úr elveszíti majd, hogy az örökségből való kitagadását tartalmazó hiteles másolattal pótolhassa az alkalmas pillanatban.

Mindenki azt számítgatta, mi lesz, ha meghal, egyelőre azonban élt, nagyon is makacsul élt a mama. Nem tudta elhagyni az ágyat. Fél arca megbénult a szélütés következtében. Annus szorgalmasan üritgette alóla az ágytálat, a nyári konyha mégis szinte robbanásig telítődött az ürülék, a vizelet és a kiborogatott gyógyszerek szagából összekeveredett patinás kórházbúzzal. Arckifejezéséből arra lehetett következtetni, előre

tudja, ha ő meghal, recsegve-ropogva omlik itt össze minden, unott pofájú buldózerek döntik le a családi sasfészek irgalmatlan kuporgatás árán rakott vályogfalait. Ezért nem engedett. Fogatlan száját makacsul, gyerekes buzgalommal szorította össze, és őrizte, őrizte magában az életet. Ezen függött minden figyelmével, nem csoda, ha a házi felfordulás jelei nem jutottak el a tudatáig. A nagy, süppeteg párnával harcolt csupán, amelynek a hátát kellett volna megtámasztania, de amelyik folyton elcsúszott a helyéről, meg a dunnával, amelyben megcsimbókosodott, ezért aztán hol erre, hol arra húzott a toll.

Tudnia kellett volna Pista üzelmeiről is, amelyek a családi csetepaték ellenére, azok vásári díszletei mögött évek óta folytak már, és valószínű, tudott is mindent, de úgy viselkedett, mint akinek fogalma sincsen semmiről.

A kezdeteket a legendáknak kijáró bizonytalan homály vette körül. Talán egy hullott szilvától megfostosodott gyerek hasmenését állította el a doktorként tisztelt városi ismerős a mindig a zsebében hordott bélfertőtlenítők valamelyikével, amit a kerítésen nyújtott át a szomszédasszonynak, nem is dobozostul, csak úgy marokból marokba, ahogy a cukorkát szokás. Talán valami makacs bőrpörsenést gyógyított meg a mindenre jó fülzsírral. Talán valami egyéb, számon se tartott szívésség volt az első, amitől kezdve aztán egyre sűrűbben keresték föl problémáikkal a rászorulókat. Szívesen segített akárkinek, boldog volt, hogy az emberek megtisztelték a bizalmukkal, eszébe se jutott, hogy amit cselekszik, azt nem volna joga megtenni.

Egy idő után annyira elterjedt a környéken a csodatévő Bacsza Pista híre, hogy még a hetedik faluból is érkeztek páciensek. Valami rendet kellett teremteni közöttük. Tulajdonképpen magától oldódott meg a kérdés. A szemfülesebbek már a kezdet kezdetén előjegyeztették magukat Pista édesanyjánál. Beszélni szeretnének Pistával, ha hazagyün, mondták, és szép sorjában felrótták a nevüket az ágy lábára kötött vonalas irkába. A füzet mellett egy másik madzagon csonkig rágott tintaceruza lógott külön erre a célra.

Pista aztán megérkezvén szépen sorra vette a várakozókat. Nála nem volt protekció, mint Hamar doktornál az SZTK-ban. Nem intette előre János bácsi feje felett, nem engedte be a hátsó ajtón a tekintélyes beosztású vendégeket. Ahogyan többször is tréfásan megjegyezte, nála igazi volt a demokrácia. A várokszobaként szolgáló nagy konyha mindent egybemosó homálya egy-egy kétségbeesett pillanat erejéig leoldotta mindenkiről a konok, évek alatt rákövesedett kisebbségi érzést, vagy éppen a túlméretezett úrhatnamság terhét, és szembeállította kiszolgáltatottsága valódi tényével, valódi tragédiájával. Sokan pusztán ezért az élményért zárandokoltak el a csodadoktorhoz. A gyógyszereitől nem vártak túl sokat. Mégis itt voltak hónapról hónapra. Igen, Pista látogatásai időközben egyre sűrűsödtek. Sokan még ezt a havi egyszeri rendelést is kevesellték. Legszívesebben minden hétvégén a faluban tudták volna csodatévő doktorukat.

Bacsa Pistánál a rendelés teljesen ingyenes volt, régi jó falusi szokás szerint mégse jött soha senki üres kézzel. A kemencezugban, egy függönyként a gerendára szögezett pokróc oltalmában teljesen egyedül, tanúk nélkül rakhatta le ki-ki, amit hozott, mintha titkos szavazás urnájához járulna. Pista maga találta ki ezt a szertartást azért, hogy a szegényeknek se kelljen szégyenkezniük.

Ha jól sáfárkodik a keresményével, sokra vihette volna, de nemhiába mondják, a könnyen jött pénznek nincsen maradása. Pista is az utolsó fillérig hazaadta rendes fizetését, a rendelésért kapott tyúkok, libák, kacsák, tojások sorsa azonban a legkevésbé se érdekelte. Antiék annyit vettek el belőle, amennyit akartak a szállás fejében, nem nézett a körmükre. A készpénz se nagyon állt meg nála. Még Annus zsebébe is belecsúsztatott néhány százast, mondván, nesze, vögyé rajta valamit magadnak, a hitös uradtu' úgyse látsz soha egy petákot se. Útközben, a vonaton, a pályaudvari restiben megveszekedetten költekezett. Zsákszámba vásárolta a semmire se jó csecsebecséket, annál dühöttebben, minél jobban tiltakozott a felesége. Sokszor úgy összevesztek, haza se vitték a

sok bővít, ott hagyták a vonatban, az ülés alatt, vagy valamelyik csomagtartóban. Egy-egy öltöny, az asszonynak egy kosztüm, cipő a gyerekek, ennyi volt minden luxus, amihez a rendelések bevételeiből hozzájutott a család.

Nem történt a rendeléseken semmi hókuszpókusz. Külö-nösen eleinte voltak szinte a túlzásig puritánok, egyszerűek. Az alkalmazott gyógyszerek mind szerepeltek a vény nélkül kapható készítmények listáján. Pista csak annyit tett, hogy a nagyobb hatás kedvéért gondosan megfosztotta őket a gyári csomagolástól. Egy időben megfordult a fejében, ott hagyja a gyárat, elmegy dolgozni az SZTK-ba, hogy kibő-víthesse a palettáját, de aztán letett róla. Maga se hitte, hogy a drasztikusabb szerek alkalmazásától eredményesebbé vál-hatna a működése, annyival semmiképpen, amennyi ve-szélyt a váltás jelentett volna. Ugyanakkor, ez is nyilvánvaló volt, valamit mégiscsak lépnie kell.

A gyerekkorában látott, hallott, megtapasztalt gyógymó-dok feledésbe ment részleteit próbálta feleleveníteni és hasz-nosítani a maga számára. Amikor összekészülődött az utazáshoz, a behemót családi vulkanfiber bőrrönd is majdnem kicsinek bizonyult. Volt itt tehénnyálba gyúrt korpagalacsin veszettség, mélakór és egyéb lelki nyavalyák ellen; törköly-pálinkába áztatott örménygyökér szívelégtelenség, vesebaj s enyhébb daganatok gyógyszerül; katángkóróffőzet esszenci-ális kivonata végtagi fájdalmak istápolására; borjúfúlzsírral telt téglék a különféle bőrgyulladások, ekcémás megbete-gedések esetére; borogató és köptető keverékek; lélegző-lyu-kas, ledugaszolt nádízek teli eleven méhekkal; kicsi üvegpoarak, petróleumos vatta a hólyaghúzáshoz; öblös üvegtál, gyertyacsonk, gyertyaalátét a gyomormasszázshoz. És még annyi, de annyi minden, amit képtelenség beleszorí-tani egy primitív felsorolás béklyójába.

Az utóbbi időben kissé elszemtelenedtek a várakozók, voltak, akik már az előző nap be akartak kéredzkedni leg-alább az udvarba. A vajszívű Anna be is engedte őket, de Anti szerencsére idejében észbe kapott, s kiugrasztotta a pá-

cienseket az utcára, mielőtt még végleg előzőnlőtték volna a házat. Hónap gyűjjenek, ordított rájuk, a goromba Úristenit maguknak, akkor lösz a röndülés, hát nem tudják! Erre ürült csak ki az udvar. Az árokparton azonban már nem parancsolt Anti, onnan nem tudta elkergetni a távoli falvakból érkező betegeket, akik, nem lévén kedvük visszagyalogolni az állomásra, tanyát vertek az eperfák tövében, és a szabad ég alatt töltötték az éjszakát.

Másnap aztán már nem lehetett ellenállni az ostromnak. Anti a nagy felfordulás láttán úgy döntött, nem várja meg az öccsét. Befogott, és kiszekerezett a szőlőhegybe, ámbár lett volna munkája itthon is elég. Utálta ezeket az ostoba, elvakult embereket. Maga egy fabatkát se adott volna az öccse tudományáért.

A hosszú várakozás felfokozta a feszültséget az emberekben. Érdekes módon mégse volt nyoma a Hamar doktor rendelőjében uralkodó ingerült hangulatnak, nem akarta mindenki mindenáron becsapni a másikat, nem azt kutatta, hogyan tudna eléje kerülni a sorban, nem lökdöste, nem ócsárolta a padszomszédját, békésen, szinte áhítatos odaadással várták Bacsza Pista érkezését. Ahelyett, hogy szidták volna, ahogyan az SZTK-t szokták, nyakig merültek Bacsza Pista tudományának dicséretében.

– Eccer fővött a sógorom egy embört a szekérre – mondta az egyik. – Az embör hátraült a szekérderékba. Olyan nehéz lött a szekér, hogy a lovak alig bírták. Csak úgy potyogott róluk a hab. Hátranéz a sógorom, hát egy nagy fekete kutya ül a szóma között. A lovak mög úgy kepesztöttek tovább, mintha högynek mönnének. Eccer aztán mögindút a szekér, a lovak trappúni kezdtek. Erre mögin hátranéz a sógor, hát az embör ott ül a helin, a kutya mög sehun. Pista vót az az embör.

– A minap a révész – folytatta a másik – arra lött figyelmes, valaki kiabál a túlsó partru. Hát átmögy érte. Nincs ott sönki. De egy kutya beugrott a csónakba. Amikor átértek, a kutya kiugrott. Egy nagy vizes lábnyom maradt utána, egy embörnek a lábnyoma. A Bacsza Pistáé.

Amikor Pista belépett a konyhába, a susmorgás egyből abbamaradt. Odaköszönt az embereknek, de nem állt le velük beszélgetni. Saját kezüleg, a szemük láttára cipelte be a csodatévő bőröndöt a tisztaszobába, ami ettől hirtelen rendelővé alakult át. A bőröndöt az asztalra tette, kinyitotta. Odahúzott az asztalhoz a fal mellől egy egyenes támlájú, fonnott ülőkéjű széket, és leroskadt rá. A betegeknek a lócán volt a helyük. Ennyire fáradtnak talán még sohase érezte magát. A rosszullét környékezte. Föllállt, kinyitotta az ajtót, és türelemre intve a várakozókat, átsietett a konyhán, ki az udvarra. A vályú fölé hajolt. Émelygés fogta el, arra gondolt, mi lenne, ha nem menne vissza az emberek közé, ha bevinné magát a fekete makkoserdőbe, amelynek esti hűvösségét ide az udvarba is becsapta a szél. Aztán mégis úrrá lett magán, az arcába, a nyaka közé locsolta a hideg vizet. Anti sokat veszekedett érte, de hiába, ő a vályúból szeretett mosakodni. De hiszön nem vagyok én bűdös, mondott ellent öntudatosan. A ló kényös, mögérzi az idegön szagot, aztán nem iszik belüle, bizonykodott Anti. Erről jutott eszébe, hol van most Anti? Hiányzott a veszekedése. Annus is eltűnt. A kutyát se látta sehol. Mintha meghalt volna a porta.

A hidegzuhanytól kicsit fölélélnkült. A csuklóját melegítette. Mindig sok volt az ízületi, izomfájdalomról panaszkodó beteg, akiknek semmi más nem használt, csak a kenés. A félreértések elkerülése végett érdemes megjegyezni, a kenés egyáltalán nem a beteg testrészek gyógykenőccsel való bedörzsölését jelenti. A kenés tulajdonképpen gyógymasszázs, amelynek folyamán az ízületek átdolgozása, az izmok fellazítása azt a célt szolgálja, hogy a beteg testrészek korrekcióra való hajlamát felébresszük. A kenésnek egyszerűek a szabályai: mindig a vérnek, és nem a vér ellen kell végezni, a két hüvelyk dolgozik, a jobb kéz jár elől. Először is ki kell tapasztalni, van-e valahol gyulladás vagy más rendellenesség. Ezt megérzi az ember, ha van hozzá keze. A legkisebb csomó is szinte forr, mintha villanyozná az ujjakat. Ekkor kezdődik az igazi munka, feloszlatni, el-

dolgozni a csomót. Önkéntelenül futottak végig az ismert mozdulatok a kezében, de most nem tudott mégse a felkészülésre koncentrálni, annyira idegesítette Anti eltűnése.

A betegek maguk tartották a sorrendet. Nem kellett ide számokat osztogató, előjegyzést fölvevő asszisztens, mint a festett körmével hivalkodóan pámpélózó Enikő Hamar doktor mellé, ment minden magától. Mindenki megkapta a rá jutó félórát. Ennyi volt a kezelési idő. A rendelővé alakult tisztaszoba gyóntatószék-csöndjében Pista nemcsak csontkovácsi minőségében működött. Olyan lelki, morális, néha gyakorlati tanácsok kedvéért is fölkeresték, mint például, hogy megtartsák-e vagy elvetessék a fiatal házások a tervezettnél előbb jelentkező gyereket, megbocsásson-e Julis a kikapós urának, visszafogadja-e vagy kezdjen inkább új életet a szolidabb, ámbár számára is kevésbé kíváncsú Kőtörő Kálmán oldalán, és így tovább, volt, aki eladásra szánt házának értékét akarta megtudni tőle. Bátran állhattak elő bármivel, Pista nem hurrogtatta le őket, nem szidott meg, nem gúnyolt ki senkit. A legnagyobb odaadással közeledett a mégoly nevetséges ügyekhez is, hozta meg dodonai, félreérthető ítéleteit, olykor még egy-egy veszélytelennek látszó jóslásba se átalott belebocsátkozni.

Az öreg Dudás jött be elsőnek az ajtón. Már tudta a szokást, nem is kellett hellyel kínálni, egyből a lócához ment, és leült. Pista éppen ebben a pillanatban ugrott föl, az ajtóhoz rohant. Azt hitte, tűz van. Csak amikor föltépte a kilincset, döbbsen rá, hogy a vaku sűrű villogása tévesztette meg. A megyei lap mindenestül gyakornoka szokatlan buzgalommal kattogtatta a méregdrága kincstári gépet. Pista bénultan tűrte, hogy a sikongó, arcukat a kezükkel, alkarjukkal eltakaró embereket félrelökdösve a helybeli rendfenntartó erők, név szerint Haragos Bálint és a fullajtárja kétfelől melléje tolaakodjanak, hátracsavarják a karját. A fényképezőgép villogása közben sem lankadt. Pista látta, vagy lehet, csak látni vélte az egy-egy pillanattöredék erejéig kékesen szétterpeszkedő, agresszív világításban Hamar doktor gúnyo-

san elégedett mosolyát. Kettejük rejtett, illetéktelen párharc ezzel a jól időzített rajtaütéssel, amelynek fotódokumentumai a helyi lapban elrettentő példaként, képriport formájában hamarosan megjelentek, véglegesen lezárulni látszott. Pista nem érzett semmiféle megrendülést. Úgy viselkedett, mint aki már régóta várja, és belülről valahogy rendjén valónak is érzi ezt a végkifejletet. A vaku elvakította. Többször is megbotlott, mire a tornácra ért. Itt kattintották rá a rendőrök a bilincset, mintha csak az utcai csődületnek akartak volna elégtételt szolgáltatni. Önként nyújtotta a kezét. Úgy érezte, ezzel a gesztussal valami keveset megőrizhet véglegesen elveszni látszó méltóságából.

Beleborzongott, amikor a nyári konyha felől meghallotta a szokatlan, emberi hangra csak alig-alig emlékeztető zajokat. Rajta kívül alighanem senki más nem vette ki az értelmüket.

– Édös kis fiam, micsinyának veled, hova visznek? Jaj neköm, jaj neköm!

– Legalább az anyámtól hadd búcsúzzam el! – óvatlanul bukott ki a száján a kérés. Pedig jó előre elhatározta, ezektől a hóhéroktól nem kér semmit. Hosszú, kínos csönd következett. Haragos Bálint, az őrsparancsnok, először Hamar doktorra kapta a tekintetét, aki az összegyűltekek között feljelentő minőségében nagyobb súllyal szerepelt, mint amire egyszerű doktori hivatása feljogosította volna. De hát közben a járási vezetést képviselő elvtársról sem volt tanácsos megfeledkezni.

– Jól van, na, ereggyen! – adta meg a beleegyezést Haragos Bálint, mintha tényleg saját maga döntött volna, amikor pedig csak Hamar doktor elnéző ajkbiggyesztése, valamint a járási elvtárs kurta bólintása által jóváhagyott döntést közvetítette.

A szűk nyári konyhában az anyja betegágyának hátteréből Boris és a fiú szemrehányó pillantásai szegeződtek rá. Boris szeméből csak úgy sütött a 'na ugye, megmondtam' rosszalása. Részvétnek a nyomát sem volt képes fölfedezni benne. A gyerek tekintetében a rémületen kívül semmiféle más érzelm nem tükröződött. Anyja múmiaarca hidegen és kifejezés-

telenül meredt rá, de a szeméből bőségesen, megszegyenítő őszinteséggel peregtek a könnyek. Olyan mélyre süppedt bele a párnába, mintha így akart volna eltűnni a belépők szeme elől. Mert hát Pista nem egyedül jött, vele tartott az egész díszkíséret. A friss ürülék szaga, ami durván párállott fel a hirtelenében az ágy alá lökött ágytálból, kissé meghököltette a betolakodókat, úgyhogy Pista pár lépéssel elszakadhatott tőlük. Odalépett az ágyhoz, lehajolt, homlokon csókolta az anyját. Rémülten észlelte, hogy a pergamenszerű, de azért egy kissé nyirkos bőr mintha kihűlőfélben volna. Önkéntelenül emelte föl a kezét, hogy végigsimítsa az anyja feszesen hátrakötött, ritkás, ősz haját, de a bilincs csörrenése megakasztotta a mozdulatát. A bilincscsörgésre az anyja fölkapta a fejét. Aztán visszajette a párnára, de nem az iménti nyugalmi helyzetbe. A nyaka félrebicsaklott, és úgy is maradt, nem volt ereje hozzá, hogy változasson ezen a kényelmetlen testhelyezeten. Pista hirtelen jött, buta ötlet hatására megpróbálta letépni a csuklójáról a bilincset. Olyan hevesen hadonászott, hogy a bőrét véresre horzsolta a vékony acélpánt.

A rendőrök ekkorra már nagy nehezen leküzdötték ürülékszag keltette undorukat, beléptek a nyári konyhába, megragadták és kivonszolták Pistát az udvarra. A ház előtt ott állt a szürke rabszállító autó, amit eddig a helybéliek még sose láttak. Hamar doktornak azonban sikerült, ki tudja, milyen kapcsolatok révén, megszereznie. A rácsos kocsi egyenesen Varasdra szállította Pistát, ahol azonnal meg kellett kezdenie a vizsgálati fogság letöltését. A hoppon maradt, segítséget hiába váró betegek a kínos incidens után sem oszlottak el, késő estig együtt maradtak a ház előtt, Antinak kellett elzavarnia őket, amikor estére kelve a szőlőhegyről hazaérkezett.

Pista, mielőtt beszállt volna az autóba, egy pillanatra visszafordult, megbilincselte kezét a magasba emelte. A lánc úgy csilingelt rajta, finoman, kétértelműen, mint az úrfelmutatási ezüstcsengők. A járási elvtárs idegesen intett, hogy el vele, mégsem tudta megakadályozni, hogy Pista vissza ne lépjen, egészen közel hozzá, mintha arcul akarná ütni.

Pista azonban nem bántotta. A mondókát, amiért valószínű ezt az egész közjátékot kiprovokálta, sietve hadarta el. A rendőrök már nagyon rángatták hátulról.

*Özvegy asszony siralmától,
kemény szájú lótól,
hamis asszony nyelvétől,
szegényből lett úrtól
mentsen meg az Isten!*

Hamar doktor elégedett volt. Nem sikerült ugyan Bacsa Pistát hosszabb időre börtönbe juttatnia, a kiszabott büntetés alig volt több a vizsgálati fogság idejénél, a célját azonban elérte. Pista a történetek után a lábát se tette be többé a faluba. Ennek Anti talán még Hamar doktornál is jobban örült, mivel így egészen szabadon rendelkezhetett az örökséggel, amelynek birtokbavételére Pista elvitele után vilámgyorsan sor került. Vera mama, ahogy ez várható volt, nem élte túl a szégyent. Pista a temetés alatt börtönben ült, de amikor a kézzelfogható akadályok elhárultak, akkor se látogatott haza, még az anyja sírjához se, soha többé.

A LIGETI HARANG

Az a néhány ház, amely ott valahol, az Örvényes felé igyekvő patakok egyikének forrásvidékén összetorkollott, nem volt igazi falu, ezért is nevezték el talán jobb híján Ligetnek a környékbeliek. Tizenöt-husz család lakta a nem szegényes, de azért nem is túlságosan módos kinézetű portákat. A birtokok nagysága tíz és husz hotel között ingadozott, se túl szegény, se túl gazdag nem volt senki. Avaskérre, a szomszédos nagyfalura jellemző belső ellentétek itt nem voltak jelen, minden gyűlölködés, minden rosszindulat, ami az emberekben élt, kifelé fordult. Talán ezért nem gyarapodott a falu, hiszen idegent még családtagnak is ritkán fogadtak be. Fittyet hányva az unásig ismételt genetikai intelmeknek, többnyire egymás között házasodtak. Ennek következtében megnövekedett az öröklött betegségek aránya, az országos átlaghoz képest riasztó volt a gyakoriságuk, de az emberek nem hittek a természettudományos magyarázatoknak. Alighanem egy szó se értettek a kirendelt TIT-előadó túlbonyolított okfejtéséből, és azt is nagyon furcsállották, miért éppen nekik kell végighallgatniuk mindezt. A betegség Isten csapása volt a szemükben, amit elkerülni egyedül az imádság, a hitetlenek szerint a puszta szerencse segített vagy nem segített.

Nemcsak a település éghajlata volt védettebb, mint a környéké általában, az Örvényes völgyében visongó szelek ide már alig jutottak el, a társadalmi viharok ereje is gyakran megtört a sündisznóállásba gömbölyödő dombháton. Az egyenetlen terep nem volt alkalmas a nagyüzemi termelésre, ezért aztán annak idején a nagybirtok harapós terjeszkedése nem érintette, és a termelőszövetkezetek szervezésének első hullámai is elkerülték a vidéket. Egyszer mégis vége szakadt a pünkösdi királyságnak. Olyan váratlanul történt mindez, hogy az emberek nem akartak hinni még a saját szemüknek se, jóval tovább bámulták a kerítésre támaszkodva a házak közé begördülő óriási teherautókat, mint az ésszerű lett volna.

A felszalagozott, zászlókkal díszített teherautókról városi hölgyek, pantallós férfiak ugráltak le csapatostul, és árasztották el a kissé késve, de annál barátságatlanabban bezáruló porták környékét. Elszántan tébláboltak magas sarkú topánkáikban, hegyes orrú félcipőikben a bokáig érő sárban, zörgették a leláncolt kapukat, s addig ingerelték az amúgy is felajzott kutyaikat, amíg azoknak ki nem ült a sárga hab a szájuk szögletébe, mintha megvesztek volna. Csupán a rendfenntartó erők fegyveres segítségének jóvoltából nyíltak meg a kapuk, engedték be hívatlan látogatóikat a megvertségükbe talán túlontúl is készségesen beletörődő parasztok. Egyenesen a szertartásos tisztaszobába vezették, borral, fánkkal kínálták őket, mint a szabadságra hazaérkező régen várt katona fiakat.

Mindössze egy-két túlbuzgó házörző volt e hirtelen keletű szívélyesség ára, ezeket kellett lepuffantani érte, nem is annyira a szorongató szükség parancsára, hanem hogy példát statuáljanak. Ettől fogva aztán ment minden, mint a karikacsapás. A fekete jóslatok, amelyek véres verekedésekről, bicskás-baltás ellenállásról szóltak, nem váltak valóra. Estére kelve már szent volt a béke. A kapatos agitátorok meg a borközi állapotba szédült falusi legények egymásba kapaszkodva tántorogtak ide-oda a település egy szál utcáján, ami a szálfahidakkal keresztül-kasul öltött Liget-patak partján kanyargott, szolgálaián követve annak minden szeszélyes kanyarulatát. Szerencsére senki sem esett áldozatul a sunyin örvénylő, a gyakori esőzések miatt sokszorosára duzzadt patak szeszélyes kénye-kedvének, pedig az ingerlően szabados viselkedésű és kissé szintén mámoros városi hölgyek közelléte még azt a maradék józan eszüket is elvette a férfiaknak, amit az ital meghagyott. Annyi gátlástalan, diákos csínytevést, otromba tréfát követtek el egyetlen este, amennyit eddigelé egy emberöltő alatt se. Hónapokig zengtek a mérges családi csetepaték a kisded különítmény távozása után. Éjfél is elmúlt, amikor az agitátorok az aláírt belépési nyilatkozatokkal a birtokukban fölkapaszkodtak a teherautókra, és integetve, dalolva tovagördültek.

A hirtelen-gyorsan aláírt belépési nyilatkozatok az avaskéri Felszabadulás Termelőszövetkezet címére szóltak. Ide kellett volna a ligetieknek bejárni, az avaskéri központba, de hát ez egyáltalán nem akarózott senkinek. A saját földjüket nem művelhették, ettől nemcsak szigorú parancs tartotta vissza őket, hanem az a prózai tény is, hogy az ígásállatok nagy részét a központi telep rendelkezésére kellett bocsátaniuk. A parasztok jobb híján afféle passzív rezisztenciába fojtották sértettségüket. Az elcsendesedett porták lakóira mintha örökös vasárnap köszöntött volna. Az emberek látszatra boldogan adták át magukat a mindent megemésztő tétlenségnek, de az agyuk szüntelenül járt, zakatolt, a kiskiolástól a dédszülőkig egyként azt kutatták, hogyan menekülhetnének a kutyaszorítóból.

A szövetkezetben megvolt a jóindulat, szerette volna legalább fölszántatni a ligeti földeket, de a gépállomás traktorai nem álltak kötélnek. Amikor aztán felsőbb parancsra mégiscsak meg kellett kísérelniük a lehetetlent, a gépek, mintha valóban szabotázsakcióról lett volna szó, sorba beleragadtak a kíméletlen őszi sárba, az egyik közülük ott is húzta ki oldalára borulva valamelyik vízmosás szélén az egész telet. A katonaság csak tavasszal vonult ki, vontatta be a gépállomásra a ronccsá rozsdásodott körmöst.

Mire nagyüzemi művelésre alkalmatlanná nyilvánították a területet a központ illetékesei, és szóba jöhetett volna az a megoldás is, hogy legalább részben visszajuttassák a földet eredeti tulajdonosaiknak, azok jó része már nem volt a faluban. A maradék meg éppen menni készült, ki valamelyik városba a fiatalok után, ki meg a temetőbe a hetediziglen ősei mellé. Így történt, hogy sorra mindenki visszautasította a szabadfalvi tanács, mert közigazgatásilag ide csapták a községet s nem a közeli Avaskérhez, föld-visszaszármaztatási javaslatát.

Egyedül az öreg Kántor állt kötélnek. Jövevény volt, újgazda, azért ragaszkodott minden ésszerű tanácsnak fittyet hányva ilyen megátalkodottan a földhöz. A felesége évekkel ezelőtt meghalt, a fia a katonaidejét töltötte, az istálló,

a szín, a góré, az ólak mind üresen tátongtak, düledeztek, néhány tollahullajtó vén tyúkon kívül semmi nem zavarta a gaz felverte udvar nyugalját, ő mégis habozás nélkül mondta ki az igent, próbált meg újra gyökeret eresztetni az ekkorra már csaknem teljesen elnéptelenedett faluban. Ettől a szándékától semmi nem térítette el.

Az egyetlen kulturális intézmény, a Gabányi-féle kocsmá is kénytelen volt bezárni közönség hiányában. A levegőben a romlás leplezetlen, erdő leheletű illata érzett, még estére kelve sem enyhítette meg sem a tej, sem a trágya otthonosan szivárgó melege. Aki egyszer kitette innen a lábát, sohasem tért vissza többé. Csupán néhány öregember tartott ki 'a nekünk úgyis mindegy' jelszavával. Egyik temetés a másikat érte. Sanda gyanakvással fürkészték egymást, mintha folyton azt találgatták volna, ki lesz a következő. Sokáig senki se bírta idegekkel ezt a morbid játékot, előbb-utóbb mindenki megfutamodott. Egyesek szerint még az utálatos, egérszagú szeretetotthonok is lakályosabbnak bizonyultak a pusztulófélben lévő falu légkörénél.

A házak egyszer csak azt vették észre, senki se lakik bennük, a törött ablakokon ki-be ugrándoztak az elvadult macskák, az ablakpárkányokra lerakódott porból kihajtott a kutyafulú disznóparéj, húsos levelei szeles éjszakákon kísértetiesen sikálták a helyükön maradt, repedés szabdalta üvegtáblákat. A kiürült házak, az elhagyott földek, a fölmagzott mezők ijedten azon tűnődtek, ki lesz az új gazda, s ha lesz, mit kezd velük, mi lesz a sorsuk, lesz-e megújulás, vagy bele kell törődniük a végső pusztulásba? Öreg Kántor nem hitt a mesékben, amit pedig az eltávozottak közül többen is rebesgettek, hogy bizonyos láthatatlan hatalmak azért üldözik el a népet, mert szemet vetettek a földre, erre az évezredek óta olyannyira megbecsült, mondhatni már-már túlbecsült, éppen ezért véráztatta földre, alig várják, hogy megürüljön, akkor eljönnek, bagóért felvásárolják, s az elpusztított magyar világ helyébe fölépítik a magukét. Nem hitt még a saját szemének sem, eszelős dühvel, immár so-

kadszor látogatta végig az összes elvadult portát, semmi-
képpen sem akarta tudomásul venni aényt, hogy végérvé-
nyesen egyedül maradt. A magány, amit annak idején a
szőlőhegyi munkához menekülve olyan önfeledten keresett,
most, amikor végérvényesen el kellett jegyeznie magát vele,
megrémítette.

A templomban keresett, ugyan, hol másutt kereshetett
volna, menedéket. Amennyire kerülté régen, éppen annyira
igényelte most Isten közellétét, szinte beköltözött a hajlékába.
Órákig elüldögélt a szúrágta padok valamelyikében, minden
badarságot összevissza motyogott magában azon az örvön,
hogy ő Istennel beszélget. Közben az éhes baglyok egerekre
vadászva vinnyogtak a feje fölött. Teljességgel érthetetlen volt,
hogyan vándorolhatott ide ennyi egér, amikor látszólag
semmi, de semmi táplálék nem csábította őket. Éhségükben a
korhadó berendezési tárgyaknak estek neki, szétrágták például
a gyóntatószék egyik lábát, úgyhogy az most a falnak dölve
volt kénytelen várni a bizonytalan jövőt. A padok térdeplői és
minden földközeli fa alkatrésze szép sorjában áldozatul esett
az egerek mohóságának. Az emészthetetlen táplálék azonmód
távozott belőlük, ahogy befalták, morzsalékos, fűrészporszerű,
áthatóan szagló ürülékük az egész templomot elárasztotta.
Hiába járt a törött ablakokon állandóan ki-be a huzat, a lehe-
tetlen egérszagot nem tudta kiszellőztetni. Szaporaságuk,
amelynek még a horgas tél is csak alig-alig tudott megálljt pa-
rancsolni, arra vallott, a szűkös táplálkozási viszonyok elle-
nére jól érzik magukat a templom oltalmában.

Öreg Kántor szertartásosan illetudó ember volt annak
idején, a magányosság azonban szinte a fölismérhetetlenség-
ig megváltoztatta. Nagyon is elvetette a sulykot. Ha ráérett
a szükség, akár az utcán jártában-keltében elvégezte. Nem
kímélte a templomot se. Abban meg külön a kedvét lelte,
hogy az egerek milyen undorító buzgalommal esnek neki, ta-
karítják el utána a mocskot. Képes volt vén, összeaszalódott
szemérmét az oltár előtt kilógnatni, levizelni a gyertyatartó an-
gyalok lábát. A végeérthetetlen imádkozás szüneteit használta

föl e csínytevésekre. Egyáltalán nem érzékelte cselekedeteinek Istentől elrugaszkodott voltát, inkább cinkos szövetség jelképeiként fogta fel őket. A végén aludni se ment haza. Valamelyik padban vetett magának ideiglenes ágyat. Itt is halt meg, a térdeplő korhadékai közé roskadva.

Dénes, a fia, már csak a fehérre rágott csontokkal találkozott, amikor hazatért. Unottan piszkált közéjük a bakan-csa orrával, s olyan közömbösen, mint valami szakmáját unt, hétpróbás régész. Nem lepte meg, amit látott. A hírek mindenhova elszivárogtak utána, igen, még a börtönbe is. Ennek ellenére alig várta, hogy hazatérhessen. Örült neki, hogy a falu üresen fogadja. Nem szívesen beszélt volna senkinek arról a kilenc évről, amit távol töltött. Úgy érezte, meg van bélyegezve, és egyetlenegy esélye van arra, hogy életben maradjon, ha elbújik a kíváncsi tekintetek elől.

Ekkor már, ahogy az orvosok diplomatikusan fogalmaztak, nem volt teljes értékű férfi. Mielőtt a börtön viszonylag nyugalmas világa befogadta volna, hónapokig vergődött a vérszomjas kiképzőtiszt, Karacsó őrmester karma között. Ez a primitív, parancsoláshoz szokott ember mindenáron rajta akarta kiélni a békeidők elferdítette katonai ambícióit. Ennek érdekében a legkülönbébb szabályzati túlkapásoktól se riadt vissza. Egyetlen célja volt, rábírní Dénest fogadalma megszégésére, miszerint nem foghat fegyvert a kezébe. Dénes azonban ellenállt. Nyugodt, lenéző fölénnel figyelte az őrmester erőlködését, amitől annak szinte megatványozódtak az energiái. Meg volt győződve róla, a törött csontok, a szétvert heregolyók mind, mind a rátermettségét bizonyítják.

Mindezek tudatában nem lepődhetünk meg azon, hogy Dénesnek a börtön a megváltást jelentette. Egy kivételével mind begyógyította a sebeit. Ezt az egy be nem gyógyulót azonban sohase tudta megbocsátani a sorsnak. Türelmesen várta, hogy rettenetes bosszútervei, melyeket a Biblia tanításai alapján koholt, bekövetkezzenek. Olyan tűzőzőnt, világégést jövendölt, amely mindenkit elpusztít, csupán őt és a hittársait hagyja életben. Éppen ezért túl hosszú időre nem

akart berendezkedni, hiszen a különböző előjelek arra utaltak, a világvége eljövetele nem várat sokáig magára. Addig hullott szilván, vadmadártojáson is kihúzza valahogyan, gondolta. Végzetesen belesüppedni látszott a teljes tétlenségbe, ami lassan a boldog elhülyülés állapota felé kezdte sodorni. Legszívesebben egész nap a sarokban gubbasztott volna, csupán az éhség kíméletlen mardosása bírta rá, hogy a szegényes zsákmány reményében kisebb-nagyobb gyűjtőutakat tegyen a határban.

Egyik ilyen kényszerű bókászása közben katonai dzsipel találkozott. Elbújni se volt ideje. Futni kezdett. Erre a trepjáró, mintha csak tréfából tenné, a nyomába szegődött. Makacsul araszolt utána árkon-bokron, hegyen-völgyön át. Dénes annyira belefeledkezett a menekülésbe, hogy észre se vette, amikor a kocsi utolérte. Jó ideje már ott döcögött mellette karnyújtásnyira. Egy férfi hajolt ki belőle a vezető melléti ülésről. Barátságos karmozdulatokkal arra igyekezett rávenni Dénest, hogy álljon meg. Dénes engedelmeskedett.

Mint később kiderült, Topolya Tivadar, művésznevén Cser Csaba, a meggyeszerzte ismert és közkedvelt szobrászművész volt az illető. Kifejezetten erre az alkalomra kölcsönözte a gépkocsit és a sofőrt a városi helyőrségtől barátja, a megyei pártbizottság másodtitkára, Gömbör Andor segítségével. Nem rejtette véka alá látogatásának célját. A ligeti nagyharangért jött. Ezért kereste Kántor Dénest.

Elvihette volna a harangot minden különösebb ceremónia nélkül is, de ő nem volt tolvaj, mint törvénytisztelő szocialista állampolgár, ezt úton-útfélen hangoztatta, ragaszkodott a szabályos adásvételi szerződéshez. És hát ki mással köthetett volna szerződést, mint Liget egyetlen lakosával, Kántor Dénessel, akire – legalábbis Topolya értelmezése szerint – a község, a régi faluközösség minden joga, így a harang feletti rendelkezés joga is átszármazott. Dénes úgy tett, mintha egy szót se értene az egészből, szerződésről hallani sem akart. Inkább hülyének tette magát, semmint hogy az orrára kösse Topolyának, hogy börtönviselt emberként

életfogytiglan el van tiltva a közügyek gyakorlásától. A faluközösség vagyontárgyai felett rendelkező szerződés aláírása pedig, legalábbis ő így gondolta, mindenképpen közügynek minősül.

Mire kellett Topolyának a nagyharang, senki se firtatta. Megszokták habókos különbségeit, amelyeket ő, alkalmazkodva a társadalmi miliőhöz, művész voltával fedezett. Egyébiránt az életmódja is könnyen megbotránkozás tárgyát képezhetne volna: délben ébredt, délután a kutyájának furulyált, a kutya egészen sötétedésig járta fáradhatatlanul a lassú palotást a méla furulyaszóra. Topolya csak ekkor kapott életre, amikor sötétedni kezdett. Nekilátott a városnak, az összes presszót, kocsmát, éttermet, szóval minden néven nevezhető vendéglátóipari egységet végiglátogatott. Ibolyát tűzött a kacagva tiltakozó presszós lányok blúza elejébe, az unatkozó doktornéknak rózsával kedveskedett, a szegénységükre büszke tanárkisasszonyokat világfájdalmas erkölcsprédikációkkal untatta. A gáláns kalandjairól szóló mendemondáktól csak úgy visszhangzott a város. A felszarvazásuk miatt megmosolygott férfiek mégsem mertek kikötni vele, röstellték volna nyíltan beismerni a vereségüket.

A bohém kalandok előkészítése és lebonyolítása úgy szólván minden idejét lekötötte. Hogyan készültek el akkor mégis a szobrai, ezek a kor ideológiai kliséihez iróniával igazodó, de mégiscsak igazodó panoptikum figurák? A körülötte szövődő legendáriumnak ehhez a rejtélyes, szélhámossgot sejtető pontjához senkinek se sikerült közel férkőznie. Mert hát nem holmi elnagyolt, modern gyökerhasítékok, drótgöngyölegek, roncs-préselvények voltak ezek a szobrok, amelyekből tizenkettő egy tucat, és bármelyik kétbalkezes segéd legyártja őket percek alatt, hanem a középkori mestereket megszegyenítő részletességgel kidolgozott, az eltúlzott mikrorealizmus szellemében fogant alkotások, némelyiken még a ravaszul kitervelt műszúrágások is be voltak lyuggatva. És a mester nem takarékoskodott velük, szinte havonta kikerült egy-egy a műhelyéből.

Az adásvételi szerződés, Kántor Dénes bármennyire is tiltakozott ellene, végül mégiscsak megkötöttet. Topolya egy verőfényes, kora őszi napon jelent meg az előre megfogalmazott, négy példányban legépelt okirattal a ligeti Templom téren. A kölcsönterepjáró sofőrje mellett tanúként a város legismertebb, művészekre szakosodott besúgója, Kaján Berci kísérte. Kaján annak ellenére, hogy besúgói megbízatása köztudomású volt a városban, Topolya kebelbarátjának számított. Készségesen ugrott ki most is a terepjáróból, törtetett be a templomba, és rángatta elő grabancánál fogva a reménytelenül tiltakozó Kántor Dénest.

– Itt írja alá! – mutatott türelmetlenül a templomkerti rönkpadra kiterített árkus papírok egyikére bütykös mutatóujjával Topolya, és a golyóstollat erőszakosan Kántor kezébe nyomta, aki engedve a szelídnek éppen nem mondható erkölcsi terrornak, mind a négy példányt aláírta.

A szerződést megfogalmazó zugüggyvéd, Topolya valamelyik ismeretlenségbe burkolózó kocsmai cimborája a harang árát öt kecskében állapította meg, gondolván, ennyi egy ideális háztáji kecsketenyészet létszáma. A szerződés azt is kikötötte, hogy négy nősténynek és egy baknak kell a nyáját alkotnia.

Tivadar nem sokat teketóriázott, már másnap kivonult egy Tefu taxival a helyszínre. A platón éhesen mekegtek a kecskék. Hamar kicserélték a rakományt. A harangot diadalmenetben vitték a műterembe. A műterem az Ingatlankezelő Vállalaté volt. Tivadar jól ismerte még a régi világból a korrupciós ügyintézés rejtett ösvényeit – a leghasználhatóbb apai örökségnek ez a jártassága bizonyult –, s így sikerült elérnie, hogy részben legalább benne maradt a család egykori ingatlanában. Valóságos hőstett volt ez akkoriban, a nagy, mindent felforgató társadalmi átalakulások idején. A ház másik, nagyobbik felében egyelőre a Terményforgalmi Hivatal tanyázott, de a napjai meg voltak számlálva. Tivadar zsebében már ott lapult a Cser Csaba Munkácsy-díjas szobrászművész nevére kiállított, a Műve-

lődésügyi Minisztérium, a megyei, a városi hivatalok hetvenhét pecsétjével, aláírásával ellátott műterem-kiutalási okmány. Csupán az ügy nehezebbik része volt hátra, érvényesíteni a papíron lefektetett jogokat. Tivadart azonban nem hagyta el kincstári optimizmusa. Már a műterem rendezési tárgyainak összeharácsolásával foglalkozott. Egyesek szerint a harangot is ide szánta.

Különös volt, hogy éppen a harang miatt gyűlt meg a baja a hatóságokkal, amikor annyi, a harangvásárlásnál jóval súlyosabb ballépése fölött máskor készségesen hunytak szemet az illetékesek. Valaki feljelentette. A tárgyaláson dugig megtelt a bíróság nagyterme. A jegyüzérek bomba üzletet zártak. Rekordbevétel született, amely még a helyi krónikákból kitörölhetetlen Honthy Hannás *Csárdáskirálynő*ét is meghaladta. Mindenki a tárgyalásról beszélt. Pártok alakultak. Szenvedélyesen latolgatták az esélyeket. A suttogó propaganda fantasztikus összegű fogadásokról tudósított. Cser Csaba élvezte a népszerűséget. A rossz nyelvek szerint maga jelentette föl magát, így akart szert tenni egy kis hírverésre.

A kétségtelenül rosszhiszemű állítást némileg valószínűsíteni látszott, hogy a bíróság a legnagyobb erőfeszítések árán se volt képes elfogadható gazdát szerezni a harangnak, a kijelölt tulajdonosok sorra visszaléptek. Csupán az a tény látszott bizonyosnak, s ebben többnyire meg is született az egyetértés, Kántor Dénes jogtalanul adta el a fent említett tárgyat Cser Csabának, mivelhogy az nem képezte törvényes tulajdonát. Hiába volt a falu egyetlen lakója, ez még nem jogosította fel arra, hogy szabadon rendelkezék a hajdani egyházközség ingóságai felett. Ráadásul Kántor Dénes börtönből szabadult törvényenkívülként nem tudta ligeti lakhatóságát hivatalos, pecsétes papírokkal bizonyítani.

A bíróság nehéz helyzetét mi sem szemléltette jobban, mint hogy döntését a fellebbezések hatására több ízben is megváltoztatta. Először arról volt szó, hogy a harangot vissza kell vitetni a roskadozó ligeti templomba, és föl kell szelgetni a helyére. Később az egyházközség jogutódjának

ajánlotta fel a bíróság, de a jogutód, az avaskéri plébánia nem ismerte el ezt a jogfolytonosságot, mivelhogy nem volt hely újabb harang számára a toronyban. A harang végül, ahogyan az már előre sejthető volt, ott kötött ki a megyei múzeum valamelyik penészes pinceraktárában, ahonnan aztán egy kölcsönszerződés keretében mégiscsak a művészúr-elvtárs udvarára került.

A kecskék tulajdonjogáról nem folyt ilyen késhegyig menő vita. Kántor Dénesnek vissza kell őket szolgáltatnia, szólt a határozat. Kántor Dénes nem fellebbezett, megadóan vette tudomásul a döntést, annál is könnyebb szívvel, mert mire jogerőre emelkedett, a kecskék egészen előregedtek. Az utódaikból képződött csinos kis nyájra, amely megalapozni látszott Dénes egzisztenciáját, már nem terjedt ki a bíróság figyelme.

Topolya művész úr eleinte nem akarta visszafogadni a kecskéket, méltánytalannak érezte az eljárást Kántor Dénessel szemben, de amikor kiderült, csupán szimbolikus gesztusról van szó, mégis beadta a derekát. Ólat tákoltatott nekik az udvar sarkába, és büszkén mutogatta őket a barátainak, akik valóságos zárandoklatot rendeztek a már-már csodatévőnek kikiáltott jószágok megtekintésére. A kecskéknak azonban hamar elégük lett a dicsőségből, amely csöstül kijutott nekik, de többnyire a mindennapi takarmány helyett. Erről Cser Csaba különös előszeretettel feledkezett meg. A csonttá soványodott tetemek a helybéli sintér gondjára bíztak, ő nyúzta meg és tömte ki őket nagy-nagy ügybuzgalommal. Jelentős szerep várt rájuk. Cser Csaba elképzelései szerint a majdani új műterem bejáratában nekik kell fogadniuk harsány mekegéssel a látogatókat. Feladatuk elvégzésében egy vadonatúj, távkapcsolású magnetofon volt hivatva segíteni őket. A művész úrnak, amint egy kis pénzt érzett a zsebében, a legfantasztikusabb távlatoktól se riadtak vissza az ötletei. És most igazán nem kellett takarékoskodnia.

Az igazgatóság tőle rendelte meg az újonnan épülő szálloda nagytermébe tervezett, egész falat beborító, óriási

domborművet. A témán nem kellett sokat gondolkoznia. Valahogy mindenki természetesnek vette a városban, hogy semmi más, csupán az elmúlt időszak legemlékezetesebb eseménye lehet e nagyszabású művészi vállalkozás témája.

Kántor Dénes a tárgyalás felkeltette érdeklődés kereszt-tüzében egészen fölviányozódott, prófétákat megszegye-nítő vitalitással hirdette úton-útfélen a Bibliából párolt, senkit sem érdeklő jehovista üdvtanát. A népszerűség elül-tével olyan váratlanul és végzetesen egyedül maradt, hogy impotenciája mellé egy kisebbfajta idegösszeomlást is be-szerzett. A szanatóriumi kezelés helyett azonban az ő be-tegségét csupán a kecsketartással járó ügyes-bajos teendők voltak hivatva enyhíteni. Igazán nemcsak hogy nem várt, nem is akart már semmi változást az életében. Számot ve-tett már vele, és minden tiltakozás nélkül bele is törődött, hogy ugyanaz a sors vár rá, ami az apjának kijutott. Talán valóban elhanyagolható különbség, hogy az ő egerek tisztogatta csontjai közé nem tūr majd porlepett bakancsával semmilyen sorsüldözött utód.

VÉGE A TÁNCNAK

A templomkert égerfáinak fekete lombjába szelíden mart bele a kora esti sötétség. Alig-szellője unottan rázogatta az évszázadok súlyától megcsüggedt lombokat, az ágak néhol egészen földig hajoltak, vén kutya ejti ki így foga közül az egykor olyannyira áhított koncot. Azt is hihette volna az ember, hogy valamiféle lovagvári történet díszletei közé tévedt, talán egyenesen Kemény Zsigmond vadregényes birodalmába. A szemlélő azonban, aki lépten-nyomon kénytelen volt szembetalálkozni a tárgyi világ részleteivel, hamar visszazökkent a jelenbe. A fákhoz képest túlon túl kicsire sikeredett templom éppen most készült elhányni tornyáról a zsindelet, a valamikor fehérén világító vakolat mögül szemérmetlenül tolakodott elő a téglá, a vedlett falakon hosszú rozsdacsíkokat húzott a romlástól szétmarcangolt csatornából kicsorgó esőlé. Mindez megcáfolhatatlan bizonyítéka volt annak a feltételezésnek, valahol a huszadik század második felében járunk, a szocializmus építésének rögzös útján botladozó Magyarországon. Olyan korban, amikor nemcsak az egyház csillaga van leáldozóban, de az egyházat s a nemzetet az ezer viszontagság ellenére mindmáig fenntartó hité is. Nincsen pénz az állami műemlékvédelem szempontjából jelentéktelennek ítélt rekvizitumok, különösen az egyháziak állapotának megőrzésére, vannak ennél fontosabb nemzetgazdasági feladatok is, mint például az iparosítási program, a mezőgazdaság korszerűsítése, szólt az álságos magyarázat, amit minden álsága ellenére többé-kevésbé még el is lehetett volna fogadni, legyen így, bízassék minden Isten gondjára, ami Istené. Azt azonban a falusiak, különösen az öregek végképp nem értették, hogy a hit, amely nem rontotta a költségvetés helyzetét, nem buzdított a győzőknek fizetendő hadisarc megtagadására, csupán a szeretetre, ráadásul ellenségeink szeretetére is, miért vált üldözendővé, kiirtásáért miért harcolt olyan engesztelhetetlen dühvel a

párt, a megbékélés helyett miért választotta a békeharc mindezt felperzselő indulatát. Nehéz, csaknem lehetetlen volt megérteni az újkor, ahogy akkoriban mondani szokták, a társadalmi haladás élharcosainak lelki beállítottságát: egyszerre látszottak frusztrált, váratlanul zsarolási pozícióba került akarnok gyerekeknek, a szent cél érdekében szeretteit is megalázni, kifosztani kész zsarnok apának, vagy még inkább a kettőből összegyúrt kiszámíthatatlan életsorvasztó szörnyetegnek.

Nem csoda hát, hogy a mindenáron élni akarás csapdájába szorult kisember a menekülést ígérő mellékutakat kereste. Pillanatnyilag éppen a kiskerti fóliás zöldségtermesztés, valamint a háztáji disznótartás terén. A mindenén áthatoló ammoniaszag kéretlen-kelletlen messziről jelezte, a templomot körülvevő falu a háztáji disznótartás mellett tette le a voksát. A kellemetlen szag némi jómódra is következtetni engedte volna a kíváncsi szemlélődőt, ha nem lett volna botorság már feltételezni is idegen szemlélődő felbukkanását ebben a közhasznú térképeken mára föl se tüntetett, ámbár valamikor szebb napokat látott faluban, Avaskéren.

A Templom térre, amit a templom, a paplak, valamint a pártház fogott háromszögébe, nagyvárosi, kozmopolita diszkózene szűrődött ki. Az egészben csak az volt furcsa, hogy a kultúrház messze volt ide, a falu túlsó végén, a kastélyparkban, a multságokat pedig ott volt szokásban megrendezni. Most az egyszer azonban kivételt tett a szomszéd faluban székelő közös tanács vezetősége, s a pártház féltve őrzött nagytermét dobta oda a katonaérett ifjúság s a faluból éppen kiröppenőben lévő fiatal lányok csapatának prédául. Az ünnepségre, a fegyveres erők napja keretében, Avaskér, ahogy ekkoriban mondani kellett, felszabadulásának, az igazat susmorgók szerint szabad dúlásának harmincadik évfordulója alkalmából került sor.

A hivatalos események már a délutáni órákban lezajlottak. Az örökös részegségtől elmerevedett arcú komoly katonatisztek mostanra mind eltakarodtak a helyszínről,

megunták a kora délután elkezdett kekszrágást, konyakozást, s a tanácsi vezetők kíséretében visszatértek a lakatnyába, hogy ott kerítsenek sort a mulatság vastagabbik részére. A megyeszékhelyről ingázó újsütetű tanácsi dolgozók – hetekkel ezelőtt zajlott le az átszervezésnek nevezett kádercsere – erejéből helyismeret híján ennyire futotta. A régieknek semennyibe se került volna néhány kényszer-malacvágást nyélbe ütve, helyi lakodalmi szakácsnőt szolgálatba állítva hét határra szóló lakomát csapni. De nem. A reform-közigazgatás ifjú bajnokai, a sós-ropogós rágcslálnivalókra esküdtek a lacikonyhás, malacpörköltös feudális dínomdánomok ellenében.

A pénzt egyébként nem sajnálták: vizespohárból nyakalták a legdrágább égetett szeszeket, a Napóleon konyakot, a Hubertust, a Beherovkát, az orosz vodkát mint holmi kertek alján termett, novás vinkót. A tiszteket nem is a szomjúság, sokkal inkább az éhség készítette, hogy a visszavonulás mellett döntsenek, hiszen a laktanya konyháján a tegnapelőtti vadászat maradéka várta őket, meg a tisztos vendégeket is.

A legénység cseppet se bánta, hogy ily módon felügyelet nélkül maradt. Másnap reggelig szólt a rendkívüli eltávozás. Különösen a kopaszok vadultak neki. Ínyükről alig száradt még fel a civil élettől való önkívületi búcsú engesztelhetetlen szabadossága, miközben a kiképzés okozta kényszer-elvonókúra taplószárazra sorvasztotta az érzékeiket. Míg az öreg bakák rendíthetetlen nyugalommal vedelték a márványpadlós, de különben ízléstelenül, olcsón kicicomázott terem szabad sarkába húzódva a sörrel hígított feleseket, az újoncok hörcsögmohósággal vetették magukat a néhány, nehezen összezsúródult, idétlenül vihorászó lány nyomába. Talán ha nyolcan-tízen lehettek a lányok, egyikük se valami harmatos virágszál, eldugott falusi szépség. Csakis a legelvetemültebbek engedtek Törökös Józsi hetek óta tartó, már-már zaklatásszámba menő unszolásának.

Józsi a rendőrőrs lerobbant terepjárójának javításához szükséges alkatrészek csereberéje folytán afféle összekötő-

ként szerepelt mind a laktanya, mind a falu lakóinak szemeiben, s így az ünnepség minden rendezőjének feladatköre szinte törvényszerűen szakadt a nyakába. Hetek óta nem törődött már semmi mással. Kedvét lelte a feladatban. Nyelvét lógatva rohangált fűhöz-fához. Rendszeres munkára egyáltalán nem volt kapható. Csakis olyan dolgokba kezdett bele, amelyeknek semmiféle látható hasznuk nem ígérkezett. Félnótás falubolondjára emlékeztető bohém életvitele ilyenkor, ha neki tetsző munkára lelt, gyökeresen megváltozott. Meglepő találékonyságról, ösztönös intelligenciáról, nemegyszer buldog-szívósságról tett tanúbizonyságot. Amikor aztán bevégezte a munkát, rögvest visszaváltozott azzá, aki volt, mihaszna kocsmatöltelékké. Az imént említett jó tulajdonságok, habár látszólag teljesen hiábavalóan fitogtatta őket, még a falu végzetesen haszonelvű világában is szereztek némi megbecsülést neki.

Józsit nemcsak a megbecsülés, de látszólag a megvetés is teljesen hidegen hagyta. Ízig-vérig ide tartozott a faluhoz, mégis úgy viselkedett, mintha felülállna az itteni szokásokon, fütyülne az általuk képviselt értékrendre. Az előkelő, városi idegen szerepét játszotta. Talán a motorok, autók s a mindenféle gépek iránti rajongásával is ezért tüntetett olyan hivalkodóan. Az azonban sose fordult meg a fejében, hogy egészen hátat fordítson a falunak, hogy tényleg kereket oldjon, s gyári munkásként próbáljon szerencsét akár a közeli Varasdon, kár a fővárosban, mint a kortársai közül a legtöbben, akik pedig egytől egyig földhözragadtabb gondolkodásúak, nehézkesebbek voltak nála. Józsi azonban nem irigyelte a szerencséjüket.

Tulajdonképpen elégedett volt a helyzetével, akkor meg minek kíváncszott volna el, és hova? Lehet, hogy nem is bízott eléggé magában ahhoz, hogy a faluból való menekülés, erős divat volt ez akkoriban, nagy elhatározása megszülessék benne. A gondolattal eljátszott néha, de ennél tovább nem jutott. Az igazi ösztönzést mindenütt a családi háttér adta. Nála, árva gyerek lévén, ez is hiányzott.

Ott ült az öreg katonák gyűrűjében, és keserű, unott fin-
torral szemlélte az újoncok meg a néhány jöttment falusi
lány ugrabugrását, infantilis viháncolását. A világért se ve-
gyült volna közéjük. Egészen addig tartott ez a fölényes vi-
selkedése, amíg meg nem jelent a lányok között Gizi. Józsi
nem akart hinni a szemének. Egyedül Gizit felejtette le a
meghívandók listájáról, nem minden szándékosság nélkül,
és tessék, most mégis itt van. Nem értette, hogyan történhe-
tett meg a baleset. Gyalog Berci, a postás az ő határozott ti-
lalma ellenére is bedobott volna egyet a stencilezett
meghívók közül Giziékhez? Józsi maga se tudta pontosan,
miért éppen Gizit akarta megkímélni a már eleve rosszízű-
nek ígérkező multság viszontagságaitól. Ösztönösen jött az
egész. Eddig eszébe se jutott, hogy Gizit jobban kéne félté-
nie bármitől is, mint akármelyik lányt a faluban. És ha Gizi
nem jelenik meg az előzetes óvatossági intézkedések elle-
nére egy buldogképű újonc karjába kapaszkodva a táncpar-
ketten, talán annyiban is marad az egész, lehet, másnap maga
Józsi se emlékezett volna önkéntelenül tett, gálánsan óvó
gesztusára. Most azonban, miközben a táncba belefeledke-
zett, gyanúsán gondtalanul nevetgélő lányra tévedt a tekin-
tete, szinte összegörnyedt a fájdalomtól. Azt hitte, mindenki
Gizit nézi, és mindenki megbotránkozik a kihívó viselkedé-
sén, ami igazából, a többiekéhez képest nem is volt kihívó.
Annak, hogy Gizi később mégiscsak a figyelem középpont-
jába került, egészen más oka volt. Talán még az sem számí-
tott volna, hogy a Pestet megjárt, levitézlett malteroslányok
alkotta hölgykoszorú csalóka kontrasztja folytán az ő közön-
séges falusi eleganciája, a frissen bodorított haj, a röpködő
múszál csipkék, a szappanillat szinte hercegnőien választé-
kosnak hatott, ha a mindig is kiszámíthatatlanul csapongó
események nem vesznek olyan közönséges fordulatot, mint
amilyent végül is venni kényszerültek.

Józsi bajban lett volna, ha megkísérli, hogy Gizi hirtelen
fölfedezett szépségének mibenlétéről akár csak magának is
számot adjon. Nem, az arca nem nagyon tetszett neki, a

szája túl nagy volt, az orra kunkori, mint a malac farka, a szeme vágott, a pillantása lapos, ami együgyűvé tette a megjelenését, ugyanakkor némi ravaszkodás látszatát is oda-lopta a vonásai közé. Most, itt a táncolók között azonban az arcánál jobban érvényesült a mozgása.

Ne nézze őt senki a buldogképű tulajdonának, hiszen semmi közük egymáshoz, gondolta Gizi. Ide-oda villant a fiú válla fölött a szeme, mégse merete senki lekérni. Pedig a többi lány körül szinte forrt a levegő. Még a tánc szüneteiben is a partnere nyakán maradt, aki ellen egyébként nem volt semmi kifogása, csöndes, udvarias fiú volt, s ha már így alakultak a dolgok, megpróbált jó pofát vágni hozzá. Alighanem azért bántak ilyen kíméletesen vele a többiek, mert túlságosan választékosnak találták ahhoz, hogy leplezetlen, durva kívánságaikkal megrohanják, hosszadalmas udvarlásra pedig, jól tudták, nincsen idő. Gizi zavarában hangosan nevetgélt, lecsipkedte a hajszálakat a buldogképű egyenruhájáról, még a sörébe is beleivott, ami errefelé egészen bizalmas gesztusnak számított.

Józsi szemében föl is lobbant a gyűlölet, de nem Gizi, hanem a buldogképű ellen. Elhatározta, mindenképpen véget vet a kutyakomédiának. Fölállt. A ládából tákolt asztal csaknem összedőlt a váratlan megpróbáltatástól, ugyanis Józsi, hogy lendületet vegyen, kénytelen volt rátámaszkodni a tenyerével. Szétlökdöste a táncolókat, a sörös pult előtt ácsorgókat, ámbár erre a lökdösődésre nem lett volna szükség, utat nyitottak neki anélkül is mindenütt, olyan vészjósló volt az arckifejezése, elszántak a mozdulatai. Hátulról ragadta meg a buldogképű karját. Meglepte, mennyire izmos, ő maga a beesett mellével, a csapott vállával beteges kamasznak hatott mellette, mégsem ijedt meg, elszántabbá vált inkább. Durván megrántotta s szembefordította a fiút, aki se köpni, se nyelni nem tudott a meglepetéstől. Meghunyászkodva tűrte Józsi durvaságát, már-már kiszolgáltatta magát neki. Józsi azonban, bár a legszívesebben ököllel verte volna szét az arcát, nem bántotta. Megelégedett a sza-

vakka. Egyetlen mondatot sziszegett bele az arcába, de azt olyan hévvel, hogy még a nyála is kifreccsent közben:

– Kopj le, érted, kopj le!

A figyelmeztetés azonban teljesen hatástalannak bizonyult. A buldogképű mintha nem értette volna, mibe keveredett. Bután nézett Józsi. Aztán mintha hirtelen megvilágosodott volna, egyetlen karrándítással kitepte magát Józsi szorításából. Kézen fogta Gizit, s így próbált kereket oldani. Józsi agyát elöntötte a vér. Hogy ez az elkényeztetett városi mamlasz, ez a mama kedvence így merészeljen viselkedni, ezt azért nem gondolta volna. Az különösen fájt neki, hogy Gizi szó nélkül engedelmeskedik ennek a senki ficsúrnak, és még csak eszébe se jut, hogy az ő pártjára álljon.

Megragadta a lány kezét, s elrántotta a buldogképű mellől.

– Na, mit csinálsz! – méltatlankodott Gizi. Az elkeskenyedett szem, a félig nyílt ajak ügyetlen álarcnak bizonyult. Nem tudta leplezni, hogy Gizi várta ezt a fordulatot, és most örül neki. – Ha nem jártál is tánciskolába – folytatta okoskodva –, annyi sütnivalód azért lehetne, hogyan kell valakit rendesen lekérni.

– Szabad? – kérdezte Józsi, Gizi barátságos gesztusától egészen fölviillanyozva. Még meg is hajolt a buldogképű előtt, aki azonban rá se hederített. Józsi nehezen türtőztette magát. Csakis Gizi kedvéért próbált meg továbbra is udvariasnak mutatkozni. Gizi apró fejbólintással köszönt el a buldogképűtől, s egy barátságos mosolyt dobva neki vigaszul, máris Józsi karján vonaglott tovább a gépies táncmuzsika ütemére. Józsi jóformán át se fogta a derekát, máris megjelent az újabb táncos. Csúfondáros vigyorral hajolt közéjük. Józsi egyből látta, el van veszve, ezek megszervezték a lekérést.

Tanácstalanul nézett körül. Fogalma se volt róla, mit tegyen. Mindenén áttörtetve vissza az öreg bakákhöz a sörözősarokba, és tőlük kérni segítséget reménytelen, és mi tagadás, kissé nevetséges is lett volna. Ámbár a laktanyán belül feneketlen gyűlölködés tombolt a régiek és az újoncok között, kívülállóval szemben azonban, és Józsi benn-

fontossága ellenére kívülállónak számított, a mundér becsülete mindent felülírt. Józsi volt annyira józan, hogy tudomásul vegye, ezt az aranyszabályt nem fogják áthágni még az őt egyébként tenyerükön hordozó kemény alkoholisták sem.

Ártány Dezső képe látszatra a legjobbkor bukkant föl az ismeretlen arcok között.

– Mi az, öreg, valami baj van? – pislogott Józsi. Józsi zavarba jött. Nem akarta Ártányt beleavatni semmibe, éppen eléggé utálta ahhoz, hogy ne kíváncsodik vele, de hát most szorult helyzetében Ártányon kívül senki máshoz nem fordulhatott. Lehetetlen volt hát nemet mondania, hiába látta Ártány szája szögletében a végzetesen gúnyos mosolyt derengeni. – Elöttem nincsen titok, pajtás – verte hátba Ártány a barátságosnál egy fokkal durvábban Józsi –, látom én, mi a bajod, hiába tagadod. Gizivel szeretnél táncolni, de nem tudod visszakérni, igaz-e?

Józsi megverten bólintott. Nem értette, hogyan láthatott bele Ártány a gondolataiba. Jóformán föl se eszmélt, Ártány máris lekérte Gizit. Odatáncolt vele Józsi elé, s komikus majompofáját átdugva a lány válla fölé, rákacsintott Józsi, s a karjába penderítette Gizit. Ettől fogva aztán viharos gyorsasággal peregtek az események. Gizi alig lépett egyet-kettőt a partnerével, máris ott termett közöttük az újabb táncos, hogy lekérje, és Gizi röppült karból karba. Kissé szédült ugyan, a gyomra bizonytalanul remegett, mintha körhintán ülne, de boldog volt, nevetett. Szántsándékkal nem vett tudomást az idegeit újra meg újra megpendítő tudatalatti félelemről. A lányok, akik pedig eleinte nála sokkal se sokkal kapósabbnak bizonyultak, most csaknem mindnyájan petrezselymet árultak. Ha bákirálynőt választanának, biztosan én győznék, gondolta Gizi. Azért egy kicsit sajnálta a többieket, túlzásnak tartotta, hogy ennyire a háttérbe szorultak.

Ki tudja, milyen véres verekedésbe nem torkollik ez a Gizi körüli kalamajka, ha valami szerencsés véletlen, avagy a technikai személyzet bölcs előrelátása folytán a magnó

éppen a legválságosabb pillanatban föl nem mondja a szolgálatot. Hangos felhördülés fogadta a hírt, amit Kapitány Béla, a magnó kezelője a recsegő hangszóró segítségével hozott a tanácstalanul tébláboló párok tudomására: technikai szünet következik.

Gizi csak most nézett föl a partnerére, akit a véletlen kiválasztott neki ebből a részegítő, boldog kavargásból. Ártány volt az. Ismerte a hírét. Ártány azon kevesek közé tartozott, akiknek a cselekedetei, viselt dolgai nem maradtak meg a laktanya falai között, közbeszéd tárgyát képezték a faluban is. A női nemet célba vevő gáztettei már-már a bünyőzés határát súrolták, helyenként át is lépték. Gizi azonban nem ijedt meg, a fiú rossz híre félelem helyett vakmerő kacérságot ébresztett benne. Eddig is lázadozott a csúnya lánság bélyege ellen, amit a pletykafészek vénasszonyok igyekeztek rásütni minden áron. Most azonban a váratlan báli sikertől megbódulva egészen elveszítette a fejét. Hát most megmutatom nekik, én is érek valamit, lobbant fel Giziben a bizonyítási vágy. Úgy érezte, semmibe se kerül neki, hogy akár ezt a hétpróbás csirkefogót is az ujjá köré csavarja. Ha akarom, a lábam elé kuporodik, és dorombolni kezd, akár egy közönséges macska, gondolta, és egyenesen Ártány szeme közé nevetett.

Ártány nem restellte a szégyenlős kisfiút játszani. Úgy fogta meg Gizi kezét két ujjal, óvatosan, ahogy a lepkét az árokparton a szurtos, mocskos parasztyerek. Gizi már ebből is megsejthette volna, ha akarja, hogy benne sem lakozik több kímélet, de nem akart tisztán látni semmiképpen sem. Hagyta vezetni magát. Nevetve huppant le a sörösládákból rögtönzött asztal mellé. Egy hajtásra kiitta a sört a kis papírpohárból. Észre se vette, hogy Ártány, mielőtt eléje tolta volna, jócskán rátöltött a zsebéből előhúzott laposüvegből. Utólag ugyan elcsodálkozott, mennyivel más, jobb íze volt most a sörnek, mint egyébként. Eddig egész pohárral sose ivott. Nemcsak az illendőség tarttatta meg vele a mértéket, amikor lakodalmak, keresztelők alkalmával bele-belekóstolt

a nyakra-főre kínálgatott kőbányai világosba, hanem az a penetráns egéríz is, ami már az első kortyoknál megborzongatta a hátát. Most azonban meglepődve tapasztalta, semmi ilyesmit nem érzett. Annyira szomjas volt, s annyira kellemesen zsibbadt a szájpadrólása az előző pohártól, hogy a másodikhoz is kedvet érzett. Szégyellt volna újat kérni, de nem is kellett a kéréssel vesződni, alighogy kiürült a pohara, Ártány azonnal újratöltötte, és kacsintva biztatta.

– Igyál, kislány! – mondta. – Ugye, jobb, mint az otthoni, nem olyan keserű? – Ezt az utóbbi megjegyzést már nem is Gizinek címezte, hanem a körülöttük kornyadozó bakáknak, akik jól látták, miben mesterkedik, mégse avatkoztak közbe. Hangos röhögéssel nyugtázták Dezső ormóttan szellemeskedését. Eszük ágában sem volt megsajnálni Gizit, inkább valami kárörömféle volt fölfedezhető az arcukon, a roncsolt vonások mögött. Úgy kell neki, gondolták, miért kezd vele, hiszen tudhatná, kiféle, miféle. A jobb érzésűek ugyan, mert volt ilyen is közöttük, eleresztettek az asztal fölött egy-két figyelmeztető megjegyzést, de teljesen hatástalanul.

Gizin ekkorra már úrrá lett az enyhe részegség, nem volt képes értékelni az eseményeket, a várható következmények meg végképp kívül estek a látókörén. Hiába bélyegezték a díszes társaság tagjai ütődött kéjencnek, liliomtiprónak, s illették egyéb, nyomdafestéket még kevésbé tűrő jelzőkkel Ártányt, Gizi mindenben csak nevetett, kacagva bökdöste a férfi oldalát:

– Hallja-e, mit mondanak magáról, hát hagyja ezt? – Ártány már az első pillanatban letegezte, ő mégse volt képes visszategezni, még az alkohol hatására se, hiába tudta, így illenék ebben a szabados társaságban. A magázáshoz való görcsös ragaszkodás volt az utolsó kapocs, ami a megszott erkölcsökhöz kötötte, egyébként végérvényesen kicsúszni látszott lába alól a talaj. Mire Józsi áttörtetett a lány körül lézengő udvarlók csapatán, s Gizi közelébe jutott, már késő volt. Első indulatában arra gondolt, belecsap Ártány pofájába, kést ránt, ölre megy vele, de aztán fölmérte, meny-

nyire kilátástalan, nevetséges a helyzete, s inkább Gizit próbálta meggyőzni, ne higgyen Ártálynak, hagyja faképnél, de hiába.

Józsi egyelőre saját maga előtt is titkolni próbálta, hogy – talán éppen viszontagságos, veszélyeztetett népszerűsége miatt – beleszeretett Gizibe. Korábbi rokonszenve egyik pillanatról a másikra végzetes szenvedéllyé változott. Bármelyik falubeli lányt megvédeném, bizonygatta, ha hasonló helyzetbe kerülne, mert ez kutya kötelességem. Arról bölcsen megfeledkezett, hogy makacs kapacitálással ő vezette mindegyiket a veszély elébe, és egyáltalán nem törődött vele, mi lesz a sorsuk. Cinikus legyintéssel hessentett el magától mindenféle aggályt. Tudnak azok vigyázni magukra, mondta, ha éppen akarnak. Gizi azonban más volt, és legfőképpen más lett, egészen más a szemében.

Eszeveszetten kapott a lány meztelen, pihés karja után, próbálta elrángatni sikertelenül Ártány közeléből. Gizi méltatlankodva szabadította ki a karját Józsi szorításából.

– Na, hagyjál már! Mit csinálsz!

– Beszélni akarok veled! – Józsi szerette volna, ha Ártány közbelép, most úgy érezte, mégiscsak az volna a legjobb, ha végre tengelyt akasztanak. Ártány azonban nem szólt egy szót se, bölcs nyugalommal a háttérbe húzódva hallgatott, miközben már a harmadik poharat csempészte észrevétlenül Gizi keze ügyébe.

– Aztán miről? – kérdezte csúfondárosan Gizi. Váratlanul vesztette el a beszéd fonalát. Megrázkódott, majd az enyhe szédülés okozta imbolygás után lefordult a támlátlan székről. Egyenesen a padlóra esett volna, ha Ártány ölbe nem kapja. Ketten vitték a karjukon kifelé, úgy, hogy a lába se érte a földet: Ártány és az őt árnyékként követő fullajtárja, Görhes Pali. Józsit egy egész kis csapat fogta közre, s akadályozta meg benne, hogy Gizi után iramodjék.

Pali kicsi, csaknem púpos gyerek volt, de a nevével ellentétben egyáltalán nem görhes. Állandóan, még a legnagyobb télben is atlétatrikóban sétafikált, hogy dagadó izmait

mutogassa. Már-már szektás haraggal gyűlölte az inget. Ennek ellenére a lányokkal nem sok szerencséje volt. Ezért is lett, úgy lehet, Ártány önkéntes csicskása, hogy az elhulajtott morzsákkal némileg kárpótolja magát.

Mire Józsi átverekedte magát az előtte itt is, ott is röhögve összezáró csoportosuláson, Ártálynak, Görhesnek és Gizinek már híre-hamva se volt. Hiába kérdezősködött, mindenki úgy tett, mintha fogalma se volna, hova tűnhettek. Józsi egészen beleszédült az eredménytelen rohangálásba, kérdezősködésbe. Letagadnák ezek, gondolta, még a csillagot is az égről. Megadóan, szinte örömmel hátrált meg, hagyta, hogy valaki visszaterelje az asztalhoz, lenyomja egy üres székre. Elszánt pofával kezdte nyakalni a sört, mintha kötelességének érezte volna, hogy minél gyorsabban behozza a lemaradását, és ő is a sárga földig lerészegedjék.

Mint az áldatlan falusi utakon zötykölődő teherautót a porfelhő, úgy vette körül az eszméletlenség fojtogató köde, ez a köd azonban nemcsak fojtogatta, jótékony védelmet is nyújtott a körülötte tomboló józanul már-már kibírhatatlannak érzett káosz ellen. Ha valaki fékevesztett kedvében az arcába nem vágja azt a meglehetősen diszkrét női alsóneműt, talán sose eszmél föl ebből a bambaságba oldódó apatikus nyugalomból, így azonban gyorsan, túlságosan is gyorsan kijózanodott. Megtépázott női ruhák keringtek, szálltak a magasban az esztelenül kurjongató, hahotázó bakák feje fölött. Gizi toalettje.

Fölugrott. Vadászkutyát meghazudtoló szenvedéllyel vetette magát az elrongyolódott ruhadarabok után. Megpróbálta elkapni őket, kitépni valamelyik vigyorgó újonc kezéből, de azok, mintha megbabonázta volna őket valaki, az utolsó pillanatban kisiklottak a keze közül. Az utolsó pillanatot azonban mindig kivárták. Józsiban a szenvedély már-már embertelen méreteket öltött, szinte eszét veszítette a dühtől, annyira belelovalta magát a ruhák üldözésének csak azért is lázába, de hamar összeroppant. Pár perc elég volt hozzá, hogy a részegség kábulata újra birtokba vegye.

Megroggyanva, tehetetlenül támolygott ide-oda a cinikusan jókedvű katonák között, akik olyannyira egy húron pendülve ugratták, cselezték ki, mintha egy jól összeszokott profi kosárlabdacsapat tagjai lettek volna. Cinkos hunyorítással jelezték egymásnak, vigyázz, indul, s lenéző ajkbiggyesztéssel tértek ki aztán. Józsi teste már nem engedelmeskedett az akaratának, akár egy tehetetlen bábu, egy vihar tépázta madárijesztő löködött ide-oda, mindig megkésve, lemaradva.

Egyszer csak Ártánnyal találta szembe magát. Ebben a szempillantásban újra visszatért belé az akarat. Nekirontott Ártánnak.

– Mit csináltál vele, te szemét?

– Kivittük a friss levegőre – tolta előtérbe magát kéretlenül is Görhes. – Olyan meleg volt – tette hozzá Gizi hangját utánozva, miközben az ő mozdulatait karikírozva, kényeskedve legyezgette magát. Majd hirtelen stílust váltott. – Most aztán szellőzködhet – mondta nyersen, és röhögve a magasba, a piros selyempapírral bevont lámpák felé dobta Gizi elrongyolódott kombinéját.

– Hol van? – ragadta meg Görhes mellén a zubbonyt Józsi.

– A plébános úrnál – szólalt meg Ártány unottan, olyan lassan ejtve ki a szavakat, mintha nehezeére esne a beszéd.

– Neki mindjárt meg is gyónhatja a bűneit – tette hozzá fontoskodva Görhes Pali. Látszott, szívesen folytatta volna tovább a magyarázkodást, ha Józsi ököllel szájon nem vágja. Nem lehetett valami nagy ütés, mert Görhesnek a szeme se rebbent, vissza se ütött, csak ellökte magától a feléje hanyatló Józsit. Neki egyenesen a buldogképűnek, az meg vissza. Kis kör képződött a balhét kedvelő kíváncsiakból, szervezni se kellett. Hangos kurjongatások közepette lökdösték egymásnak a józansága és ereje utolsó morzsáit is fölélő Józsit. Hideg, kíváncsi pillantások követték minden mozdulatát. Mondhatni, kíméletesen bántak vele. Nem ütöttek meg, nem rúgtak bele, csupán ellökte magától, mintha önvédelemből tenné, akinek nekitántorodott, de még ezt se

durván, ezt se erőszakosan. Józsi sokáig föl se fogta a helyzet fonáságát, tágra nyitott szeme bizalommal viszonzott minden egyes tekintetet, amit sikerült elkapnia, de hát miért, de hát hogyan, kérdezte, mi lett vele, hol van, motyogta maga elé rendületlenül, amíg csak hasra nem vágódott, ott nem maradt a gyorsan feloszló kör közepén, és el nem vesztette egészen az eszméletét.

A zene semleges, jótékony zsongása újra elárasztotta a termet, a multság, igaz, kicsit megcsillapodva, de azért lát-szatra zavartalanul csörgedezett tovább a vészesen közelgő záróra irányába. Ekkor lépett a színre Kapitány, a hangmester. Lepakcsolta a magnót.

– Vége a táncnak! – kiáltotta el magát. A katonák kellett-lenül, de fegyelmezetten szedelőzködtek. Hamarosan kiü-rült a terem. Csak Józsi maradt hanyatt fekvé a padlón. A hamuszürke hajnal az arcába világított, azonban ettől se tért magához. A lábánál fogva kellett kihúzni az árokparti gyepre, hogy ne akadályozza az alaposan helybenhagyott terem sürgős nagytakarítását.

HAJNALI MADÁRSZÓ

Máskor is előfordult vele, hogy álmában kitakarózott, s az éjszakai hűvösség megborzongatta. Az első pillanatban nem gondolt hát semmi különösre. Néhány tizedmásodperc elég volt azonban ahhoz, hogy ráeszméljen, most valami egészen másról van szó. A madarak zsibongása szemérmetlenül, tolakodón közlőről csattant föl, a bőrét csiklandozta ez a cikázoló hangzavar. Úgy érezte, a féktelen kedvű csőrök, a rigó, a csíz, a pitypalatty habókos karma mind a hajába gabalyodik. Szárnyak tollmotoszását vélte érezni a nyaka, a vállá környékén, surrogva futottak végig rajta az érintések a feje búbjától hivalkodóan duzzadó mellén, horpadt hasán, ágyékán át egészen a lábujja körméig. Még nem fogta fel egészen, mit jelent mindez. Arra is, hogy hajnalodik, csupán a madarak nyughatatlan viselkedéséből következtethetett, hiszen csaknem teljes volt a sötétség. Az elhanyagolt, ismeretlen kert, amit követkehetlen buzgalommal vert fel a csalán, lepett be a bozót, bélelt ki a fű, a moha, bizonytalan rémképeket, semmihez se hasonlító árnyékszörnyeket vetített feléje.

Nem csak a sötétség akadályozta abban, hogy ráébredjen a valóságra, ösztönösen ódzkodott a tájékozódástól. Azt remélte, amíg nem ismeri föl a helyszínt, nem emlékszik vissza az előzményekre, nem kell számot vetnie a következményekkel sem. Ezt, a következményekkel való szembenézést nagyon szerette volna elkerülni, bár legbelül érezte, semmi esélye rá. Ideig-óráig ennyi-annyi haladékot kicsikarhat magának, de végül minden kiderül, föl kell ébrednie, ha már föl nem ébredt, és ébren nincs most is. A tenyerével többször végigsimította lúdbőrző, mégis lázasan forró testét, tudta hát, mégis képtelen volt tudomásul venni, hogy meztelen. Azt is pontosan tudta, nem álom ez, mégis valami ébredésfélében reménykedett. Az ébredés azonban elmaradt.

Be kellett látnia, fel kell öltöznie. Annyira fázott, hogy a foga összekoccant. Nehezen, szinte mesterségesen lelassított

mozdulatokkal tapogatózott a ruhája után, de nem akadt a keze ügyébe semmi. Ettől ijedt meg. Kapkodva kezdte keresni a bugyit, a harisnyát, a kombinét, a blúzt, a szoknyát, a cipőt. Nem értette: hogyhogy nincsenek sehol? A józanság jeges zuhanyként öblítette le eszméletéről az álom és a már amúgy is tűnőben lévő részegség keverék kábulatát. Amikor először volt kénytelen télvíz idején a tornác takarítása közben könyéig a jeges felmosóvödörbe nyúlni, akkor kapta el ugyanez a dermesztő érintés, igaz, csak könyéig. Most végigsiklott a bőrén, egészen a feje búbjától a lábujja hegyéig. És befelé is, egészen az emlékezet idegvégződés-érzékeny nullpontjáig.

Újra látott mindent, de pontosabban, világosabban, kegyetlenebbül, mint akkor, amikor valóban látta. Ártány közlegény, bár ő magát zászlósnak mondta, tolakodó, mézesmázás pofája, mímelt előzékenységtől zsibbadt mosolya közelképben, a túlpúderezett arcbőr repecskes térképe belerögzült a zuhanásba. Utálta Ártányt, de legfőképpen magát, hogy engedett neki. Nem értette, hogyan történhetett, amikor pedig mindent tudott róla, mindent, de mindent. Mégis megszédült. Azt hitte, vele más lesz, hiszen valóban másnak mutatkozott. Az ujjja köré csavarhatja, azt hitte.

Bizonyos fokig érthető volt, hogy elveszítette a fejét.

Ha valakinek nem volt, az itteni szóhasználat szerint, aranyos pofikája, hosszú volt mondjuk az orra, hegyes az álla, egyből rámondták a kérges lelkű vénasszonyok, hogy csúnya. Gizi is hiába érezte az ítélet igazságtalanságát, hiába tiltakozott ellene nemcsak az értelme, hanem testének minden, a tükör előtt megnyilatkozó porcikája is, nem volt fellegezés, ahogy a falusiak tudákosan hajtogatták, apelláta.

A büszkeségével, a fennhéjázásával tüntetett e durvának és igazságtalannak érzett megbélyegzés ellen. Az más kérdés, milyen eredménnyel. Annak ellenére, hogy ez az urizálás kissé szánalmasra sikeredett, bizonyos értelemben mégis sikeresnek volt mondható, a falusiak többségét mindezenesetre bosszantotta. Gizinek pedig ennyi elég is volt. Tudta, annál többet nem érhet el, minthogy némi borsot tör

a nyelvüket rajta köszörülők orra alá. Hadd prüsszköljenek, gondolta magában, és ilyenkor még nevetni is volt kedve. Csekély kárpótlást jelentett mindez, ráadásul a helyzetén cseppet sem javított.

Ugyan, mire vág föl annyira, morogták ingerülten az ügyeletes pletykafészek, talán arra a vacak érettségijére, na hiszen, elmehet vele a sóhivatalba. És tovább köszörülték rajta a nyelvüket. Tudta, most már aztán végképp nem talál tisztességes udvarlót hetedhét faluban sem. Ha nem éri be valamelyik idejekorán megözvegyült trágya- meg pálinkaszagú állatgondozóval, hát vénlány marad. Ezt már húszéves korában rámondták akárkire. Nem, ezt a végkifejletet, elhátározta, nem várja meg, akkor inkább fölül az éjféli gyorsra, s meg sem áll, amíg valamelyik építőipari vállalat munkásszállásán helyet nem szorít neki az állam egy emeletes vaságy kiteknösödött fészkében.

A kezdeti időkben sok-sok ilyen malteros lány rebbant ki a faluból. A legtöbbször végleg nyoma veszett. Nem érkeztek róluk hitelt érdemlő tudósítások, csak a pletyka kíméletlen malma örölte tovább a valamikori hírluket, költött róluk mesébe se illő, rosszhiszemű történeteket. Többnyire nem találtak rá soha többé az eltévelyedőkre. Hiába utazott fel egynek-egynek az apja vagy valami más katonaviselt rokona a fővárosba, kezdett kutatni, kérdezősködni az elveszett után minden világjáró tapasztalatát latba vetve, szinte sohase jutott eredményre, ami nem is csoda. Ha véletlenül sikerült is átvergődnie a pályaudvari váróteremben vizslató rendőrökön, a beláthatatlanul kusza nevű vállalatok személyzeti archívumainak kartotékdobozai akkor se nyíltak meg előtte. Mélységes titokként kezelték az ideköltözötték adatait az illetékesek. Maga a hétfejű sárkány se láthatta volna el különül ezt a feladatot, mint az osztályvezetői székekbe ez időre jócskán belepuffadt, kiérdemesült agitkák, akik a valamikori párkák szerepét átvéve sanda rosszindulattal fonták, tépték, szaggatták a nekik kiszolgáltatott sorsok fonalát.

Voltak néhányan, akik nem bírták az idegenbe vetettség megpróbáltatásait, s hazatértek, tudván-tudva, hogy legtöbbször még a szülői megértést, jóindulatot is nélkülözniük kell. Mégis inkább választották a megszokott környezet által emberszabásúvá szelídített törvényenkívüliség állapotát, semmint a nagyváros minden – számukra az anyatej ízével együtt megismert – rendnek fittyet hányó brutális étvágyának való kivetettséget. Igaz, sorsuk itt is a számkivetettség maradt, de legalább itthon voltak, valahogyan mégis összetartoztak azokkal, akik kivetették, lenézték őket. Ők voltak a szerencsés visszatérők. Számos hazatérőnek azonban már csak csendes temetésére gyűlt össze a legszűkebb rokonság, s még az is foghíjasan.

Akik a tegnapi katonamulatságra szóló meghívást elfogadták, többnyire ehhez a kaszthoz, a megtért malteros lányok kasztjához tartoztak. Talán csak Gizi lógott ki a sorból. Elkényeztetett boltos lány létére meg sem jelent volna ebben a kétes társaságban, ha Törekös Józsi őt is hívja, mint a többieket. Igen, akkor biztosan lemondja a részvételt, vagy le se mondja, egyszerűen nem jelenik meg, ahogyan a többiek is tették. Józsi, a főszervező volt az oka mindennek. Ha nem hagyja ki a névsorból, nincsen semmi baj. Így azonban el kellett mennie, csak azért is, hogy megmutassa, tesz ő Törekös Józsi stencilezett meghívóira. Annyit se érnek azok, mint a múlt heti Szabad Föld, mint a körme feketéje. Rajta aztán nem fog ki se Józsi, se más, azt tesz, amit akar, oda megy, ahova akar, akár hívják, akár nem, elvégre a maga ura. Igen, ezt meg kellett mutatnia.

Néha besegített az anyjának a boltban, de össze azért nem törte magát. Hogyne, érettségizett lány létére csak nem fog az örökös savanyúcukorka-szagban megáporodni. A tanácsháza, a termelőszövetkezet irodája mind tele voltak már az előtte végzett lányokkal, alább pedig ő se akarta adni, az anyja még kevésbé. Majd éppen, hogy kiröhögtesse magát! Az anyja is elsüllyedt volna szegényében, ha a lányát kapával, gráblával a kezében látják a mezőre, a rétre jární, mun-

kaegységért képesztetni Gizit, ahogy a többi tanulatlan falusi lányt, nem, ezt mindenképpen el akarta kerülni, nemcsak Gizi, ő is. Szinte hallotta a szomszédokat susmorogni: Na, látod-e, mi lött az Abosné lányábu, mögsütheti azt a hírs bizonyítványát, erre köllött annyira fönnhordani az orrát, erre vót jó az a nagy flanc?

Így aztán Gizi otthon múlatta az idejét, hol kellemes, hol kellemetlen semmittevéssel. Az érettségi óta az anyja még a házimunkától is igyekezett megkímélni, nehogy kirepedezzen a keze, letöredezzon a körme. Egy alig húszéves lánynak nem éppen mulatságos a falu kényszere által rászabott vénlány-szerepet eljátszani, különösen nem akkor, amikor egész testében az elfojtani semmiképpen sem vágyott életöröm forrong.

Lázadni akart hát mindenáron. És ez a bál, ez a katonabál, bármilyen kényszeredetten összeeszkábált multság volt is, vagy talán éppen azért, megfelelő terepnek bizonyult indulatai levezetésére. Tombolt a lázadás az ősök hülye népdalokba fojtott fájdalomja ellen. A magnóból recsegve-ropogva előzőnlő harsány angol szavak, talán éppen azért, mert egyet se értett belőlük, mitikus távlatot adtak ennek a Szabad Európa Rádió által amúgy is a földöntúli jelenségek körébe emelt zenének. A ritmikusan ki-bekapcsolgatott fényszórók, a falusi multságokon eddig sose tapasztalt hangerő, s a szomszéd laktanya kiskatonái meg a kaszagyári ifjúmunkások okozta állandó lökdösődés megtették a hatásukat. A gyerekként megtanult, de azóta szégyellnivalóvá vált falusi táncok mozgulatai ugyanúgy egy szempillantás alatt a feledésbe merültek, mint az újmódi tánciskolai tudnivalók. A kollektív vonaglás, amit elsősorban a teherautóval ideszállított kaszagyáriak diktáltak, mindenkit, így Gizit is megbabonázta.

Mint mérges darázsraj, úgy dongta körül az okvetetlenkedő Törökös Józsit félrelökve az Ártány Dezső vezette laktanyai különítmény. Gizi hirtelen szédült bele a csábító démon szerepébe, abba a szerepbe, amelyre álmában sem számított soha. Nem csoda, hogy elvesztette a fejét.

Igyál, kislány, ez nem árt, jaj, csak egy-két korty sö-
röcske, meg egy pohár kóla. Így duruzsolt a fülébe Ártány
meg a többiek, és ő engedelmesen ivott. Fölé hajoltak, csak
egy csókot adjál, kislány, s ő a táncban elbódulva adott.

Ártány s a többi részeg legény erős, mohó mancsa per-
zselő lángként kapkodott feléje, a derekát, rezgő mellét ta-
pogatta. Ölelgették, nem engedték.

Igyál, kislány, ez nem árthat, csak felfrissülsz tőle! Ivott,
táncolt boldogan, nevetve, jaj, de hol van, hova szédült, mi-
lyen mély verembe?

Az Ártány vezérelte díszes kompánia, mint a forgósél
ragadta magával. A paplak kertjét övező hátsó téglakerítés
rejtekében estek neki, meztelenre vetköztették, s aztán azt
tették vele, amit tehettek. Végül áthajították a kerítésen a
túloldalt burjánzó sűrű csalánosba. A ruháin megosztotztak,
mint prédán a farkasok, kinek a blúz jutott, kinek a szok-
nya, a harisnya, a buldogképű a bugyira csapott le, nagy ke-
letje lesz neki, gondolta, a laktanyában. Így széledt szét
jöllakottan a zsákmány birtokában a horda.

Minderről Giziben már csak valami emlékféle zsongott,
mint az anyaméh születés előtti sejtelve, amelyről ugyan-
csak semmit nem tudunk, de amelyet mégis képtelenek va-
gyunk egy életen át elfelejteni.

A kert trópusi izgalma egyszer csak megfagyott. A ma-
darak elhallgattak, a levelek moccanatlanul meredtek a ső-
tétbe. Ez a csönd, ez a mozdulatlanság azonban csöppet sem
volt megnyugtató, olyan volt, mint a kényszerűen hosszú
ideig visszatartott lélegzet okozta kimerültség, az ájulás kö-
zeledtének káprázata. Vélt zajok, vélt moccanások lobban-
tak elő mindenünnen a könnyelműen kényükre hagyott
zugokból. Gizi ijedten szökött föl a helyéről, és szégyenlő-
sen, egyik kezével az ágyékát, másikkal a mellét takarva fu-
tott előre az egyre ritkuló lombok között a meztelen talpát
sajgató kőzúzalékos ösvényen. Nem gondolt semmire, a
bőrét beborító csaláncsípések hangyaérintésnyi tűnyomaira
se, üres volt a feje, akár egy őszi madárfészek, de neki most

nem is gondolkodnia kellett, sokkal inkább cselekednie. Cselekednie, bármi áron.

A paplak tornáca elé érve megtorpant. Ekkor tudatosult benne, hol is van. Már-már azon volt, visszafordul, amikor belülről, a zöldre festett, hólyagosan hámló faajtó mögül harsány kutyaugatás hangzott fel. A várható hatással ellenkezőleg Gizit ez megnyugtatta. Megállt a lépcső előtt, és várt. Maga elé képzelte a plébános úr magas, kissé görbedt alakját, a fekete reverenda úgy lóg rajta, mit egy jobbvágású madárijesztőn a folt hátán folt kidobott télikabát, a vakítóan fehér csontgallér fölött a fekete szeme mintha egyenesen a másvilágról világítana. Nem, nem jó, igazította ki magát Gizi, azért aludni talán ő is pizsamában alszik. Vagy meztelenül, ahogy azt a kommunista agitátorok beszélik róla, s mielőtt lefeküdne, éjfélig táncol a tükör előtt, a sarka úgy kopog a kemény tölgyfapadlón, mint a kecskepata.

Árky atya körül, ahogy megérkezett és elfoglalta a hivatalát, egyből magasra csaptak az ellentétes szenvedélyek hullámai. Sokaknak már pusztá hallásra sem tetszett a hír, miszerint a megszokott, idevalósi Szajczy plébános úr helyett idegen érkezik, méghozzá a tekintélyes, ugyanezért többek által meglehetősen rossz szemmel nézett, irigy lenézéssel emlegetett Torosnyékről. Arra a mellékkörülményre ügyet se vetettek, hogy ez a helycsere Árky atya bukásával s Szajczy plébános úr fölemelkedésével volt egyenlő, mert hiszen akkor nem úgy kellett volna fogadniuk, mint egy pökhendi püspöki fullajtárt, s határtalan ellenszenvükbe vegyíthettek volna némi kis megértést is. Talán ha Árky atya egyedül, szemlesütve érkezik, vagy ruháit megszagatva átkokat szór az elhagyott Torosnyékre, a kegyükbe férközhetett volna, de nem, Árky atya nem egyedül jött.

Időrágta Mária-zászlók lobogtak a feje felett az eső fenyegette októberi szélben, a keserű zsoltárok örvényének fogságában. A zsoltárokat megfeketedett szájú, rajongó hívők fűjták, a zászlónyelek is az ő kezükben ingadoztak. Errefelé szokatlan volt az efféle vakbuzgó hívők, ne mond-

jam, rajongók csapatos felvonulása. Így aztán nem volt meglepő, hogy tisztelet helyett hangos röhögés fogadta a bevonulást, még a tisztes, templomjáró vénemberek részéről se tellett többre megbocsátó fejcsóválásnál. Néhány magáról megfélelkezett vénasszony csatlakozott csak a menethez.

Árky atya egyáltalán semmi hajlandóságot nem mutatott az ellentétek összebékítésére, esze ágában sem volt enyhíteni a föltűnése okozta meghökölést, nem tűnt el az őt kíváncsian fürkésző rajongó és ellenséges tekintetek elől valahova a sekrestye borzongó homályába, nem hunyászkodott meg, le se rázva reverendájáról a felfröcskölt sarat, azonnal a szószékre hágtott, és bejelentette, misézni fog.

A templom a szokatlan időpont ellenére hamarosan megtelt. A padokban szorongó zarándokok köré odagyűltek a falu lézengői, a nehéz munkától megkímélt öregek, gyerekek, a kocsmakerülésbe belefélelkezett életerős férfiakon is úrrá lett a kíváncsiság, ők is átugrottak az átellenben működő csapzékából, de még Weisz felvégi kocsmájából is érkeztek lóhalálában igyekvő borközi legények. Árky atya rekedt, kissé fojtott hangon latinul celebrálta a misét, de hát nem is ez volt most az érdekes. Mindenki a szentbeszédet várta.

S elkövetkezett az is. Árky atya hangja nem szárnyalt, nem járt be virtuóz magasságokat és mélységeket, ahogy azt Szajczy plébános úr szájából megszokták, de olyan szenvedély, olyan kétségbeesett hit járta át, hogy még a legelvetemültebb kocsmatöltelékek háta is, akik pedig jószerivel csak röhögni ugrottak át egy jó balhé reményében, beleborzongott, ők se tudták kivonni magukat a hatása alól. Néhányan közülük zokogva borultak le a padra, verték a mellüket, hogy ők nem és nem, soha többé nem vétkeznek, nem néznek a pohár fenekére, és akkor, ott, Árky atya sötéten tűző tekintete alatt, hitték is, amit megfogadtak, de mise végeztével alig fordultak ki a templom kapuján, máris a kocsmapult mellett találták magukat, ahol is még mindig föl-fölzokogva villámgyorsan a teljes eszméletlenségig részegedtek. Amikor végül a kocsmáros kidobta őket a sáros,

hideg éjszakába, és sikerült föleszmélniük, gyűlölettől vérben forgó szemmel meredtek a templomra, rázták fenyegetően feléje az öklüket. Egészen mostanáig békés, kellemes időtöltés volt a mindennapi lerészegedés, most ezt az örömet is elvette tőlük az átokverte pap, még itt se hagy békít senkinek, a kocsmában, eléri őket akkor is, amikor a kikapós Pupákné szoknyája körül ólálkodnak. Úgy érezték, ott lohol az átkaival szívósan mindig a nyomukban, akárhova is veti őket a jó vagy a balsors, nem lesz nyugovásuk, a megszokássá tespedt hétköznapiakat e tolakodó buzgalom folytán a lelkiismeret utálatos ébersége teszi egyre lakhatatlanabbá. Mégis, az önkívületig hatoló fáradtság, a nyomában lecsapó szédült részegség utáni kijózanodás lelkiismeret-furdalás gyötörte pillanataiban azt kellett érezniük, jobb emberek lettek, mint annak előtte voltak.

A buzgó torosnyéki gyülekezet a mise után hamarosan eltávozott a darázsészekként felbolygatott faluból, Árky atya magára maradt, de hamar támadtak új rajongói itt is. A már jó ideje elbutult, csöndességben kérődző faluban hirtelen mindennaposak lettek a nemegyszer tettelegességig fajuló torzsalkodások. Hamar doktor rendelőjében egymás sarkát taposták a bevert fejű, megtépett hajú, fölkaromlt arcú, látéletért kilincselő kárvallottak. Mindenki kiélhette a szenvedélyét, régóta elfojtott, visszaszorított indulatok törtek fel, meg nem torolt sérelmek nyertek orvoslást a vallás ürügyén kirobbant viszálykodások leple alatt. Árky atya hiába tudott róluk, nem árthatta bele magát e csetepatékba, amelyek látszólag miatta dúltak.

Ez a hallgatás a hétköznapi életben nem is esett neheze, annyira gyámoltalannak mutatkozott, hogy már-már maga is szégyellte, a tüzelőt is a fájós lábú, beteges nagynénjének kellett megrendelni helyette.

A szószék azonban más volt. Itt nem tudott lakatot tenni a szájára. Égő szomjúság kínozza egész héten át, ami csakis a vasárnapi megszólalásban oldódott fel némiképp. Mintha valami hirtelen ízű forrásvíz végtelen kortya perzselte volna

végig a torkát, nem tudott parancsolni a szavaknak, amelyek minden megfontolás nélkül áradtak kifelé a melléből, ha megéreztek az igazság közelségét, a csöndes mormolásból egyszerre mellverdeső önostorozásba csaptak, majd a szemérmetlen gyónás kínos pillanatai következtek, de csak azért, hogy az elvakult kinyilatkoztatások körül az illő csöndet megteremtsék.

Tudta, Torosnyékről már-már botrányossá nőtt népszerűsége miatt kellett távoznia. Elhatározta hát, uralkodik magán, tárgyyszerű lesz, nem rugaszkodik el a mai napra rendelt szent evangélium szavaitól, még csak a szokásos semleges aktualizáló magyarázatot sem fűzi hozzá, és nem beszél tovább tíz percnél, nem emeli föl a hangját, a tekintetét, a kezét odaragasztja a szószék karfájához, nem zavarja meg az előre leírt, betanult szöveg monotoníáját mindenféle hadonászással, semmivel. Amikor azonban szembetalálta magát a hívők gyülekezetével, lett légyen ez a gyülekezet akár csupán néhány agyérelmeszesedéstől elbutult vénasszony, összevissza selypegő unoka, menten elveszítette a fejét. A gügye, mongol idióta kis Majtán Flóri jelenléte éppúgy lázba hozta, ha nem jobban, mint az előkelő városi érdeklődők látogatása. A lélek, amelyből hiányzik a mérték, talán ezt szokás Istennek nevezni, egyformán kiszolgáltatott és mégis hozzáférhetetlen, akár a csapongó intellektus, akár a végzetes tudatlanság fogságában senyved. Létezik-e ez a mérték egyáltalán? Az emberek többsége boldogan vonja kétségbe, így legalább gátlás nélkül merülhet bele a világ ördögi üzelmibe, hagyhatja eluralkodni magán a mindennapos létharc kicsinyes, könyörtelen acsarkodását.

Itt, ezen a ponton próbált meg Árky atya megálljt kiáltani. Önmaga zsigerekig ható őszinte elemzésével kezdte. Jól tudta, ez az egyetlen út, ha van ilyen út egyáltalán, ami a meggyőzéshez vezet.

Eleinte Torosnyéken, kezdő korában, amikor öt-hat lézengő öregasszony volt minden hallgatósága, nem is volt semmi baj. Akkor váltak a nézetei elítélendőkké, különösen

a minden szentbeszédét méla unalomba fullasztó püspök úr s az éberén figyelő egyházügyi megbízottak szemében, amikor kezdett népszerűvé válni. Előfordult, hogy egy-egy jeles ünnepen az összesereglett hívek be se fértek a templomba. A kint rekedtek a téren csoportosultak, s pisszegve fülelték Árky atya szavait, amelyek mikrofon nélkül is betöltötték a telített akusztikájú barokk hajót, s harsogva tódultak ki az utcára a nyitva hagyott ajtón keresztül, nem tudta elnyomni őket az állami gazdaság traktorainak pöfögése sem, pedig közülük vagy négy-öt makacsul, az egész mise ideje alatt ott körözött minden vasárnap a templom körül.

Árky atya számára, aki elkényeztetett, külföldet járt, művelt városi sihederként lépett a papi pályára, Avaskér a világ végét jelentette, de nem ez riasztotta meg, sem a sötét elmaradottság, amivel, úgy képzelte, szembe kell szállnia, hanem az a megalázó tény, hogy idehelyezése nem küldetés, hanem száműzetés volt. Személyes megbántottsága azonban nem akadályozta meg abban, hogy komolyan, talán a kelleténél is komolyabban vegye a kínálkozó feladatot, s megpróbáljon kihívásának megfelelni. Nemzet-
halálról prédikált, az angyalcsinálás miatt ostromozta a makacs vénasszonyokat, s a poklok poklát, a kínok kínját ígérte a vétkeseknek, s mindezt olyan reszkető, vészterhes hangon, hogy a templom szinte megtelt az égő fahasábok s a fortyogó szurok kesernyés illatával, képes volt belecsalni a rémületet még a zugbábaasszonyok gyűlölettől szárazon szikrázó tekintetébe is. Az egyik vasárnap este aztán, megelégtelve a kénköves szidalmakat, valaki papírzacs-
kóba csomagolt friss ürüléket csattantott a paplak tornácára, egyenesen a tisztelendő úr ajtaja elé.

Ha Árky atya átsiklik a jelentéktelennek is fölfogható incidens fölött, talán annyiban is marad az egész, senki se figyel föl rá, ő azonban nem ezt tette, nem, megint csak nem a józan megfontolás útját választotta. Fölháborodástól fuldokolva lépett a szószékre. Percekig meg se tudott szólalni, pedig egész héten erre az alkalomra várt, hogy szembeke-

rüljön végre a tettesekkel. Volt abban némi igazságtalanság, hogy az egész falut azonosította a csíny elkövetőivel, hiába voltak az érvei szinte cáfolhatatlanok. Szerinte a falu közvéleményének el kellett volna ítélni e durva tréfa elkövetőit, s nem cinkos kacsintással nyugtázni az eseményeket, térti napirendre fölöttük. Olyan megszégyenítő beszédet kanyarított a hívei nyakába, hogy még a szelíd tekintetű Kocsor méhészszebenében is kinyílt a bicska. Szerencsére a régi bicskázó hagyományok otromba tréfálkozássá szelídültek mára, s így nem folyt vér, de az imént említett tréfához hasonlók egész láncolata indult el, mígnem e tréfák végül is ide torkollottak, e talányos éjszakai látogató megjelenésébe.

Azt lehetne mondani, Árky atya várta már ezt a találkozást, és most mégis, Gizi láttán, földbe gyökerezett a lába. A csapzott haj, a holdsütéstől krétafehérre sápadt arc valószínűtlenül nemtelen, angyali jelenést ígért, de a meztelen emlők ingerlő reszketése, a horpadt has, az elfojtott vágyakozástól darázs-potrohként kissé túlduzzadt csípő, alább már nem is merészelt tévedni a tekintete, valami egészen mást sejtetett. A kimondani szándékozott szó úgy olvadt szét a tisztelendő úr szájában, mint az első csók forróságát a téli éjszakába lehelő kamasz lány nyelvén a hópihe. A hírtelemben a hálóinge fölé kapott hétköznapi csuha szerencsére túl bő redői mögött önkéntelen görbedt meg, rázkódott végig a gerince. Röviden sújtott le rá a gyönyör. Kielégülést nem érzett. Hideg és ragadós szégyen maradt utána, semmi más. Meztelenebbnek érezte magát a lánynál, aki, mi tagadás, némi méltósággal, már-már otthonosan viselte a maga ruhátlanságát: még a mellét, a szemérmét se takarta el, úgy lépett föl a tornác mohos téglalépcsőin, s indult meg a tisztelendő úr irányába.

– Uramisten! – csapta össze a kezét a nagynéni. Hitetlenkedve leskelt elő a homályos előszobából. Reszketeg, agg hangjának felcsattanása kizökkentette Árky atyát bódulatából. Gizi ekkor már ott állt közvetlenül a tisztelendő úr előtt, annyira közel, hogy az érezni vélte leheletének

párás erdő- és mohaillatát, reszketeg mellbimbóinak érintését a reverenda és a hálóing kettős anyagán át. Gizi macskaügyességgel időzött el ennél az önkéntelennek is fölfogható érintésnél, nem hőkölt vissza, de nem surrant tovább az előszoba irányába sem, pedig bármelyiket akadálytalanul megtehetette volna. Árky atya érezte a lány vérének mohó lüktetését, ami szöges ellentétben állt az arcán felejtett szégyenlős mosollyal.

– Nem tudnának rajtam segíteni? – törte meg Gizi a csendet. A nagynéni szúrós, számonkérő pillantásai alatt be kellett látnia, nem térhet ki a magyarázkodás elől.

A tisztelendő úr reszketeg, bizonytalan közelléte fölszabadította szunnyadó ösztöneit, amelyek olyan frissen, érintetlenségük minden báját visszanyerve ébredtek föl, mintha meg se gyalázta volna őket Ártány meg a bandája. Gizi boldognak érezte magát, olyan boldognak, amilyenek még talán sohase eddigi rövid életében, mohón itta magába Árky atya közellétét, hálás volt a sorsnak e találkozás minden percéért, már-már Törekös Józsinak, Ártánnak is megbocsátott, mégse volt képes valami hosszú, megbocsátásra érdemes mesét kiötlölni.

– Megtámadtak – mondta olyan egyszerűen, mintha valami egészen hétköznapi dolgot jelentene be –, és elvették a ruhámat. – A nagynéni nem szólt egy szót se, csak bólintott kényszeredetten, jelezve, érti, miről van szó, s ott hagyta őket kettesben.

Gizi a maga részéről azt szerette volna, ha ez a pár perc, amíg a nagynéni visszavonultan a szekrényben a maga elnyűtt vénasszonygöncei között keresgél kettesben hagyva őt a tisztelendő úrral, örökké tartana. A tisztelendő úr a reverenda alatt is reszketett. Gizinek több oka lett volna rá, de őt belső oldottságának önfeledt állapota, amelyet a tisztelendő úr lényéből sugárzó, az Ártány képviselte alpári ösztönök mérgét semlegesíteni képes aura idézett elő, megvédte a pillanatnyi élethelyzet szégyenérzetétől, biztosabb oltalmat nyújtott neki, mint a legkifogástalanabb állig öltözet.

Aztán ez a mákonyos, véletlen szülte idill is véget ért. A nagynéni visszacsoszogott az előszobába. Meg se várta, hogy Gizi közelébe érjen, már messziről feléje hajított egy fekete kendőbe csomagolt mosószappanszagú csomagot. Élemedett korát meghazudtolva célozta meg a lány fejét. Gizi alig tudott elhajolni. A csomag a haját érve suhant el a bal füle mellett, s a lépcső alján földet érve begurult az enyhe lejtőn egészen a bokrok alá.

– Itt van a ruha, ötözzön fő – adta ki a parancsot a nagynéni, és mellbe lökte Gizit, aki ettől megtántorodott. Hát-rálva próbált lebotorkálni a lépcsőn, de elesett. Nem ütötte meg magát, egyszerűen csak a fenekére huppant, bele a puha fűbe. Ha nem lett volna ennyire keserű a szájíze, biztosan elneveti magát, annyira visszás volt a helyzete.

Még egy utolsó pillantást akart vetni a plébános úrra, de már csak a bezárt ajtó hólyagos háta meredt vissza rá. Minden csendes és mozdulatlan lett újra, csak a vaskos tölgyfaajtó puskalövészerű dörrenése himbálózott még mindig kitartóan a levegőben, akár egy pókfonálra függesztett légytetem. Ez a dörrenés aztán le is zárta az eseményeket, habár nem egyszer s mindenkorra.

Gizi anyja, ha tehette volna, a boltot se nyitja ki soha többé, de még az ablakon a zöld zsalugáttert se. Legszívesebben mindörökre eltűnt volna a falu szeme elől, amikor hosszú és kíméletlen vallatás után megtudta végre, mi történt. Később, úgy egy-két óra dühödő zokogás után kezdte csak el hideg fejjel értékelni az eseményeket, s arra a következtetésre jutott, legjobb, ha megpróbálnak mindent titokban tartani. Ahhoz pedig úgy kell viselkedniük, mintha nem történt volna semmi.

Gizi falfehéren bólogatott. Már a tízórás misén megjelent, egy kis púderrel, festékekkel így-úgy eltüntette arcáról a törődöttség nyomait. A legnagyobb csodálkozására a misét egy idegen pap tartotta Árky atya helyett. Nem nézte volna ki a nagynéniből, hogy képes ilyen villámgyors intézkedésre. Látzólag senkinek nem volt érdeke szellőztetni az esetet, sem az

Ártány-féle bandának, sem a tisztelendő úréknak. Egy idő után Árky atya, úgymond, ideggyógyintézetbe került, Ártányt s a buldogképű zászlóst az ország másik végébe helyezték át szolgálatra. Minden jel arra mutatott, sikerül a történeteket el-tussolni. Csodák csodája, mégis minden napvilágra került. Ahogy az már lenni szokott, a szóbeszéd a valódi eseményeknél jóval cifrábbakról is tudni vélt. Mindez nem harsány fölismerésként robbant bele az emberek tudatába, lassan, mondhatni alattomosan szivárgott szét, mint a vályogházak falában a talajvíz. Honnan táplálkoztak a mendemondák, senki se tudta volna megmondani. Szívós terjedésük, már-már kegyetlen céltudatosságuk némi tervszerűséget sejtetett. Nem látszott ajánlatosnak még csak találgatni se, kinek vagy kiknek állt érdekében a botránynak ez a felemás el-tussolása. Tényekkel állni elő, szemtanúk és tárgyi bizonyítékok birtokában bíróság elé vinni az ügyet, ahogyan pedig kellett volna, most már lehetetlen volt. A főszereplők mind eltűntek a színről.

Még Gizi maradt legtovább, de körülötte is egyre elviselhetetlenebb lett a légkör. A végén már az iskolás gyerekek is összesúgtak a háta mögött, ha végigment az utcán, és ujjal mutogattak rá. Így aztán senki se csodálkozott rajta, amikor egy szép napon ő is megszökött. Állítólag még az anyja se tudta, hová. Az, hogy Törökös Józsi se lehetett megtalálni a kocsmakörnyékén, jóval később szűrt szemet az embereknek.

Kettejük eltűnését eleinte csak a legmerészebb fantáziájú vénasszonyok próbálták kapcsolatba hozni egymással. Lassan azonban szinte magától bizonyossággá vált közös szö-késük. Végül még szemtanúk is akadtak, akik együtt látták fölszállni őket az éjféli gyorsra. Itt, ezen a ponton ejtette el őket a falu szája, hullott ki alakjuk az ügyeletes pletykák pókhálójából.

A tisztelendő urat sokáig siratták, majd próbálták követni újsütetű, fanatikus hívei. Egyik szanatóriumból a másikba zarándokoltak utána, ájtatos imádságok mellett jóféle haza-

ival is megvigasztalva a vasárnapi látogatások alkalmával. Valahol a lipótmezei ideggyógyintézet táján vesztették nyomát. A megyei kórházból állítólag ide szállították. A hatalmas épületben azonban senki se akart róla tudni semmit: a portás a betegnyilvántartóba, a betegnyilvántartó az ügyeletre, az ügyelet a mentőszolgálathoz küldözgette a hívőket, de az óriás, asztallapnyi könyvek, a mágikus sorba rendezett kartotékok mindenütt némák maradtak, kaján vigyorral ásitottak a tájszólásban perlekedő, megfáradt utasok arcába, és a világért se adták volna ki a titkukat. É ezzel azt is kétségsé tették, hogy egyáltalán létezik ez a titok.

FOGGAL, KÖRÖMMEL

A kocsmából jött éppen, szinte fulladásig teli volt a sok tisztátalan fröccsel, a pattogzó szóda még bizonytalanabb ízűvé tette az amúgy is elég bizalmatlan kinézetű bort, amit valószínű maga pancsolt a vén Weisz, és sose látott tőkét, de hát mindenki ezt itta. Miért éppen neki ne lett volna jó? Ha más megissza, megihatom én is, gondolta, és nem nagyon figyelte, hány pohárral csúszott le a torkán. A belső tisztátalanság érzése azonban mostanára egészen a hányingerig fokozódott benne.

Szerette volna kimosni magát belülről. Elképzelte, kifogatja valaki egészen, mint a zoknit, az inget-gatyát szokás, s úgy lötyböli az Örvényes sárga, malacszagú vizében, aztán a burjánzó bürökbozóra teríti száradni. Érezni vélte a bürök balzsamos, keserű illatát, a napsütés lányujj-érintés melegét, de nem hunyta be a szemét. Annyira azért nem volt tanácsos megfeledeznie magáról. Hamar visszatért képzelete képei közül a földre, a létező lehetőségek közé. Pálinkával leégetni ezt a moslék-ízt, az is elég volna. Eszébe jutott, hogy otthon, a konyhaszekrényben van egy kis pálinka, s így ez a kívánsága hamarosan teljesülhet, hacsak az asszony el nem dugta valahová az üveget. Meggyorsította a lépteit.

Sietett, de a gondolatai vissza-visszatértek a kocsmába. Van itt egy állás, mondta a sógora. Vele ivott. A disznót adták el, annak az árából futotta kocsmázásra. Miért nem vállalod el? Rohacc mög itt a máséba. Nem, dehogy kellett őt rábeszélni. Azért hallgatott, mert ilyesmi vele még sose történt, hogy állást ajánlott volna neki valaki. Állásban lenni, és ráadásul a vasútnál, ez olyan elérhetetlenül előkelő lehetőség volt a szemében, hogy eleinte nem is tudta komolyan venni. Azt hitte, a sógor csak ugratja, de végül kiderült, komolyan beszél.

Ezer akadály tornyosult eléje, de ha egyszer menni akar, tudta, az Isten se tarthatja vissza. Mindig is makacs volt. Ha megvadult, nem merészelt eléje állni senki. Utána aljas

áskálódással visszafizették a sértést, amit a gyávaságuk miatt kellett elszenvedniük, de ott, abban a pillanatban meghátrált mind.

Amikor a lovakat kezdték csereberélni, akkor is odaállt az agronómus elé, és megmondta:

– Az én lovaimat pedig el nem vöszi sönki a kezem alól, mert aki hozzájuk nyúl, annak vasvellával ontom ki a bélit.
– És látszott rajta, hogy nem a levegőbe beszél.

– Azok a lovak nem a maga lovai, közös tulajdon, és én rendelkezem velük – morogta az agronómus, de csak a háta mögött, ügyelve rá, hogy meg ne hallja. Amikor az elszámolásnál kevesebb munkaegységet kapott, mint azok, akik nem végeztek fele annyit se, mint ő, de hagyták, hogy mindenféle idegen kézben tönkremenjenek a lovaik, nem lepődött meg. Egy szép napon megtörtént az is, amitől eleitől fogva tartott: kiselejtezték a lovait. A tudta nélkül. Selejtezni kellett a gépesítés miatt, hát az övéin kezdték.

Siheder korában, amikor először szántani ment, szinte megrészegült, ahogy az eke belehasított a földbe, és könnyörtelenül és frissen kidobta az első barázdát. Dehogy hitte, hogy a végén ezt is képesek lesznek megutáltatni vele, magát a földet, pedig képesek voltak. Megalázták, és ezt nem tudta elfelejteni.

Ezt még az apjától se tűrte el. Az első adandó alkalommal, ahogy elég erőt érzett magában, odaállt elejbe, a szemébe nézett, és csöndesen, de azért úgy, hogy súlya legyen a szónak, azt mondta: velem többet ne kiabáljon, és megmozdította a vállát. Nem azért, hogy az erejét fitogtassa, hanem csak úgy, nem árt, ha az apja is látja, most már férfival van dolga. Láta, milyen nehezen nyeli le az apja, hogy vereséget szenvedett, de lenyelte.

Megállt a kapu előtt. Elnyűtt, mohaette léckapu volt. A korhadástól összevissza álló lécek zabolátlan rendetlensége földegesítette. Közéjük rúgott. Úgy érezte, ijesztő iramban válnak egyre rendezetlenebbé a dolgok körülötte, s megfojtják, ha nem menekül el előlük. Ekkor döntötte el végleg, hogy

megy. Ebben a pillanatban olyan kézzelfoghatóan valóságosnak és egyszerűnek látszott minden, amilyennek soha eddig. A cselekvés magától jött, nem kellett törődnie a körülményekkel, mérlegelni, fontolgatni, a következmények mintha nem is rá tartoztak volna. Már-már végzetesen leegyszerűsödött a helyzet, és ő elfogadta a kihívását.

Beszélek az asszonnyal, ezzel nyitott be a konyhába, de ott egyszerre inába szállt a bátorsága. Amikor hosszú gólyalábát komikusan emelgetve átboladozott az udvaron, még semmi baj sem volt, nemtörődöm mozdulattal söpörte félre maga elől a gyerekeket. Volt belőlük jó néhány. Ha jöttek, hát jöttek, nem sokat törődött velük. Úgy tartotta, az asszony dolga. Rágta is eleget a fülét miattuk az anyja: minek ez a sok gyerekek, ha nekünk ölég vótá te, akkor neköd minek ennyifelé pazaruni a vagyont. A vagyont, legyintett, ugyan, hol van az már. Az anyja azonban nem hagyta magát csak olyan egyszerűen leinteni. Az a kis ház, az is vagyon, meg amit kereső, így sose möntök sömmire, aszongyák a faluba, na, ennek a Királnak is csak arra van esze, hogy gyereköket csinyájjon, másra se, osztán még a seggik is kilátszik a nadrágbu, és igazuk van, más házat épít, te mög még mindig abba a putriba laksz, amit az asszony örökölt, hát nem szégyüllöd magadat! Még egy röndös konyhabútorotok sincs, a kerítés is majd bedűl. Naninca ángyod ölég angyalt csinált már, nem tört vóna le a keze, ha még egy-kettőt a másvilágra segít, a többi ügyis elmönt vóna magátu.

Erre megmérgesedett. A rosseb ott ögye mög az angyalcsináló vénasszonyokat, mondta, és rávágta az ajtót az anyjára, de az utánajött, nem lehetett olyan könnyen lerázni.

Ha csak az a baj, folytatta, emöhattök orvoshoz is, nem tuttam, hogy ilyen fővilágosultak vagytok, vagy mi. Fölül az asszony a vonatra, Varasdon egy nap elintézi az egészet. Nem mondom, nincs ingyen, de csak egyszer köll érte fizetni, ha mög mögszületik, akkor mindönnap pénzbe kerül. Nem akarja az asszony, mondta. De az anyja most valahogy a szokottnál is telhetetlenebb volt, egyre hangosabban kia-

bált utána, szórta a válogatott szidalmakat: Na, mi van, nálatok az asszony hordja a nadrágot? Az apáddal hogy elbántál annak idején, most mög már nem mersz odaállni az asszony elejbe se, hogy gyerünk, asszony, szödölődzködj, irány Varasdra! Teli van a nadrág, mi?

A többit nem hallotta. Gőgösen, fennhéjázva hagyta faképnél az anyját. Most adott csak hálát az Istennek, hogy van saját háza, van hova visszavonulnia. A ház a felesége öröksége volt, szegényes örökség, de önállóvá tette már a házasságuk első percétől fogva. Talán ezért is vette el Rozit, a rözselángként perzselő hirtelen szerelem önmagában talán kevés lett volna ehhez a szegről-végről mégiscsak törvénytelen, hiszen minden beidegzettségnek ellentmondó elhatározáshoz. Rangon aluli házasság volt ez akkor, a szülei nem is akartak beleegyezni, de düledezett már a régi törvény, így erős akarattal ki lehetett alóla bújni.

Rendes körülmények között húsz hold egyedüli várományosa aligha vehetett volna feleségül egy roskatag, vén vályogházba ragadt szegény árva lányt. Aztán a sors finctoraként mégis mi derült ki, a rozoga kis ház tartósabb örökségnek bizonyul a szilárd, mindennek ellenálló földnél, s ez maradt egyedül mindenük. Nem csak a földet kellett beadniuk a közösbe, a gazdasági épületeket, a lakóházat is elvették, és kolhozközponttá nyilvánították. A szülei attól fogva, hogy a fiuk, mint utólag kiderült, kevesebbet hozott a házasságba Rozinál is, csak még makacsabban meggyűlöltek a menyüket. Béla igazságtalan indulataik miatt elítélte ugyan a szüleit, de az elítélt, méltatlannak vélt érzelmekből az őket kiirtani igyekvő észérvek ellenére, velük dacolva mégiscsak átragadt valami lappangó, víruslelkű gyanú, és megfertőzte ott, ahol a legsebezhetőbb volt, az ösztönök mélyén. Nehezen viselte el, hogy a családban ő lett hirtelen a nincstelen senki, és az asszony hozta a vagyont. Amennyire dolgos volt kezdetben, annyira nemtörődömmé lett később. A máséba csöppent. A miénk fogalma a családi megrögzöttségek miatt

sohasem ereszthetett gyökeret a lelkében. Amekkora egzisztenciális megrendülést okozott neki ez a változás, olyan elemi erővel szabadította fel minden felelősség alól. És szégyen ide, szégyen oda, jól érezte magát e felelőtlen állapotban: kocsmáról kocsmára szédelegni, örökösen a haverokkal lógni a részeg kábulat édeni ködében támo-lyogva, mi tagadás, sokkal kellemesebb volt, mint az ősi törvény szerint napról napra a betevő falatért, a lassú gyarapodásért küzdeni életfogytiglan.

Az asszony éppen a levest kavarta, amikor belépett. Ösz-szerezzen, szinte megijedt az ajtónyitástól, mintha váratlanul érte volna, pedig számított rá, nagyon is számított. A fakanál megállt a kezében, de nem fordult hátra. Meg-mondom neki, ez járt a fejében, nem várok tovább, most aztán megmondom, velem ugyan nem járátja a bolondját, de közben az arcát egyre mélyebbre dugta a bableves puha gőzébe, mintha lehetséges volna elrejtőznie benne, mintha megvédhetné ez a gőz bármitől is. Pedig a szavak készen voltak, szinte a szájában tartotta őket, mint áldozáskor a szentostyát, és egyre csak szaporodtak, kimondani meg egyet se tudott közülük. Szinte fuldokolt a belső monológ-tól: Folyton a faluban kujtorogsz, aztán sose nézöl felém. Talán öleged van a gyerekökből? Jól van, hallottam én ezt már másoktól is, anyád se tött lakatot a szájára soha, de azért még nem kõne, mint a leprást, elkerülnöd. Persze, ha te így, akkor én amúgy. Nehogy azt hidd, senkinek se köllök már. Azért olyan öreg még nem vagyok.

Forrt benne a méreg, a szégyen, a megbántottság. Negy-venéves volt, de a sok munka, a bört kicserző mezei szél rajzolta szarkaláb-ráncok, a gyerekszülések nem csúfítot-ták el, talán még egykori gyereklány mivoltánál is kívá-natosabbá tették. Kicsattanó vad erő érződött minden mozdulatából, bizonyos kihívás, hogy mindezek ellenére itt vagyok, ragyogok. Hallatlan magabizás süttött a moz-dulataiból, a tekintetéből, a bőre ráncaiból, a haja fényé-ből. Talán e szélsőségesen nőies tulajdonság volt az a

vonzóerő, ami darázsként csípte meg a közelébe került férfiakat. Ha megjelent valahol nyilvános helyen, tejsarnokban, piacon, közös munkán, templomban, a férfiak nyomban körülöngták. Büszke volt, de melyik nő nem volna, erre a népszerűségre. Nehezére esett nem élni vissza vele. Ez a marha meg, itt az urára gondolt, mintha nem venne észre semmit az egészből. Pedig dehogynem. Csak éppen tanácstalan volt, az egész falu férfinépével úgyse kelhetek versenyre, gondolta. Rábízta Rozira a dolgot. Döntse el maga, mit akar.

Bolond ez a Jóska, vetette hátra haját az asszony, megvárja, amíg végleg elveszítem a türelmemet. Miért szeretné, ha kurva lennék, hogy pofozhasson, hogy verhessen, talán azért? A konyhaszekrény ajtajának prózai csattanása viszont átérítette a képzelete rajzolta lelki dráma színteréről abba a valódi, kecskelábú asztallal, faragott paddal, konyhaszekrénnel, kemencével, spórral berendezett konyhába, ahol most a levest főzte. Az urának. Ennek a marhának, aki alighogy megjön, még csak nem is köszön, máris a pálinkásüveget nyaggatja. Tudta, azért rángatja a konyhaszekrény ajtaját, hogy kivegye belőle a pálinkásüveget. Láta az előbb, amikor az edények után kotorászott, hogy ott van. Miért is nem dugtam el? Az ember tettetetten köhögött, krákolott, mintha csak azt akarta volna bizonygatni, mennyire jólesett neki az ital. Az asszonyt idegesítette ez a mohóság, ahogy a férje rácsapott az üvegre. Hiszen nem esik jól neki, tudta. Annyira beteg lett mindig az ivástól, hogy napokig képes volt utána ágyban feküdni, amire egyébként semmilyen betegség nem tudta rákényszeríteni.

- Már mögint az üvegöt nyaggatod? – mondta.
- Nyaggatja a ménkű, csak iszom belőle.
- Hogy az isten rohasztaná mög azt a bűdös pálinkát!
- Talán sajnálod tülem?
- Sajnálja a rosseb.
- Hát akkor mi bajod van vele?
- Erre van pénzöd.

– Úgy kaptam a Sándor komámtól, mert segítöttem neki fölvinni a búzáját a padlásra. Nem kerút ez egy бүдös vasba se – mondta, és beleivott újra. – Csak azt sajnálod, hogy jól-esik. – Elnevette magát. – Igaz-e? – Odalépett az asszonyhoz, meg akarta ölelni, de az ellökte magától.

Önkéntelenül tette, amit tett, dehogyis akarta ő ellökni ezt a bolondot, a méreg azonban, amit akaratlan forralt föl benne az ittas ember otromba tétovasága, nem ismert könnyöretet. Király meghökkent. Sok mindenre számított, csak éppen erre nem.

– Haggy engöm békit – mondta az asszony.

– Hiszön hagylak – húzódott vissza a férfi. – Egy darabig egészen békén hagylak most már – mondta, és furcsán, idegenül elhúzta a szavakat.

– Hogy értöd ezt?

– Elmögyök.

– Hova?

– Állásba.

– Miféle állásba?

– A vasúthó.

– Hova?

– Pestre – ez a szó úgy hatott az asszonyra, mint az áramütés, egészen belefeketedett az arca.

– Nem is mondtad.

– Nem. Most szölt a sógor.

– Az öcsém, Pista?

– Ö.

– A bolond. Annak se nő be a feje lágya, úgy látszik, sohase.

– Nagyon is röndös vót. Mégiscsak más az, igazi állásban lönni Pestön, és nem itt ezökkal a szarjankökkal cigánykodni. Möglátod, jobb lösz – mondta, és odalépett az asszonyhoz, megpróbálta újra átölelni.

Az asszony most türte, hogy a férfi magához szorítsa, de a teste merev volt, mint egy fabábué, ott lapult benne a rejtett visszautasítás.

– Aztán mikor indulsz? – a férfi zavarában újra fölvette az asztalról a pálinkásüveget. Meghúzta.

– Nem kérsz? – tolta az asszony elé. Mintha ő maga is érezte volna, milyen otromba tréfára vetemedett, már félútról visszahúzta a kezét, s szinte szégyenlősen somfordált oda a konyhaszekrényhez, hogy visszategye az üveget.

– Mit szórakozol? – mondta az asszony. – A pesti kurvákra gondolsz, azért van olyan jó kedved?

– Ugyan, érdeklőnek is azok engöm. Azért mögyök, hogy pénzt keressek. Tudod te is. Olyan ruhát vöszök neköd a születésnapodra, amilyen az egész faluban senkinek sincs.

– Köll a fenének. Maradnál inkább itthun. Mit csinálók egyedül a gyerekekkel? Apjuk nélkül mi lösz velük?

– Möglösznek azok, sose féltsd őket, aztán mög hazagyüvök én, nem maradok örökre ott. Egy hónap szolgálatra két hét szabadság jut. Ledógozom annyi idő alatt itthun is, ami rám esik, és két kereset üti a markunkat. Végre vihetjük valamire.

– De amikor én nem akarom vinni sömmire, neköm ölég vóna, ha föl tudnánk nevelni a gyereköket. Mire jó ennél többre vágyakozni?

– Mindön asszonyt mögüt a guta, amikor a templomba mégy, olyan ruhát hozok neköd.

– Hagyd már el. Azt hiszöd, fölöném? Hiszön eddig is az vót a bajod, hogy olyan sokan mögfordutak utánam.

– Ha itt lösz, majd fölvészöd – mondta a férfi szinte egykedvűen, mintha már nem is ennek a beszélgetésnek a körében élne. Bement a szobába. Az asszony a szekrényajtó nyikorgásából kitalálta, hogy tiszta ruha után kutat.

– Hagyd, majd én becsomagulok – mondta, és bement a szobába, eltolta az embert a szekrénytől. – Nem mondtad, hogy ilyen sürgös.

– Mög van beszélve. A hat húszassal. Nem löhet sokáig halogatni. Ilyen állásra nem akad mindönnap az embör.

A férfi az asztalnál ült, előtte ott gőzölgött kimerítve a bableves. Szórakozottan kevergette. Bele se kóstolt, mint

aki egyáltalán nem éhes. Az asszony nézte. A legszívesebben kifakadt volna: mi az, már nem ízlik a bableves, a flancos pesti vendéglőkre spórolod az éhődet, de meggondolta magát, azért a hallgatásából is előszivárgott valahogyan a szemrehányás mérge.

– Mért nem örülsz, hát te semminek se tudsz örülni? – nézett föl a férfi a leves kavargatásból.

– Minek örüljek, hogy egész hónapban nem löszöl itthon, annak?

– Hát annak is.

– De sok eszöd van! Ha tunnád, mennyit zaklatják az embőrt, nem így beszélnél. A férfiak mind azt hiszik, egy magányos asszony szabad préda.

– Na hiszön, a Pintér Jóska egész nap a felesége szoknyáján ül, mégis csak az nem tősz kárt az asszonyban, aki nem akar.

– Te könnyen beszélsz, mert tégöd ott fönn, abba a fene nagy városba senki se lát, azt csinász, amit akarsz, de engöm itt akkor is kikezdenek, ha hónapszám nem mozdulok ki az udvarbu. Ha nem mögyök el a templomba, az a baj, ha meg elmögyök, akkor az. Ismeröd őket.

– Ne törőggy velük.

– Csak aztán te se törőggy!

– Nem is, ha nem lösz rá okom.

– A gyanakvásra mindig van ok.

– Hagyd már abba, mit köll előre idegeskődni – szeretete volna föloldani valahogy a helyzetet a férfi. Nehéz volt ilyen feszült hangulatban búcsúzni, pedig már nagyon indulnia kellett volna. – Háromszor annyi pénzt keresők, mint itthon. És ez biztos pénz. Fix fizetés. Möglásd, könnyebb lösz nekőd is.

– Löhet – mondta az asszony minden meggyőződés nélkül, de nem látszott megenyhülni. Kiment az udvarra. A nyitott ajtóból szólt vissza: – Hívom a gyereköket. – Behallatszott, ahogy a kiabálása áthatította a meghitten csöndes kacsahápo-gást. A gyerekek nagy lábdobogással tódultak föl a tornácra.

– Már vacsorázunk, ilyen korán? – kérdezték méltatlankodva, egymás szavába vágva, egyáltalán nem voltak éhesek, annyira bele voltak merülve a játékba.

– Mén el apátok – mondta az asszony.

– Hova?

– Pestre – mondta az asszony kelletlenül. Ahogy körül nézett a gyerekeken, egyből látta, nincs itt mindegyik. – Hát Pista, Palkó hol van?

– Nem gyűnnek – mondta Julcsa. Ő volt a legnagyobb, tízéves múlt tavasszal.

– Mért?

– Játszanak.

– Na, mőnj értük, Juliskám, hívd ide őket, búcsúzzanak el az apjuktól!

– Mért pont én...

– Na, siess, ne duzzogj! – hajolt le hozzá sürgetve az anyja, igaz, barátságosan, de még hátba is verte, hogy lóduljon.

A férfi elkészült az evéssel. Odament a konyhaszekrényhez. Kicsit tétoázott, mielőtt kinyitotta volna, de aztán mégis kivette újra a pálinkásüveget, becsavarta egy újságpapírba, és a belső zsebébe csúsztatta. A bőrdőnt a kezébe vette, s kilépett a tornácra.

– Egy igazi bőrlabdát akarok, meg egy indián fejdísz, egy tomahawkot, egy babát, igazi alvóbabát! – ugrálták körül a gyerekek.

– Hagyjátok már abba – igyekezett megállítani a kérésáradatot az asszony.

– Nekőm léggömböt hozzál, nekőm talicskát, nekőm egy kicsi ásót, kicsi gereblét, mög kicsi bácsikat! – A férfi egykedvűen lábalt le a tornác lépcsőjén, át az udvaron.

– Na, köszönetők már apátoknak, mert mindjárt elmőgy! – próbálta jobb belátásra bírni a gyerekeket az anyjuk.

– Dicsértessék a Jézus Krisztus! – kiabálták azok összevissza.

– Jók lögyetők – mondta a férfi. Visszalépett, sietve megcsókolta az asszonyt, aztán hosszú gólyalépteivel nekiindult az állomás felé vezető útnak.

A fölkében már volt valaki, egy apró, fekete ember ült a műbőrhuzatos ülésen, a sarokba húzódva, és aludt. A feje előrecsuklott, a haja közepén szétvált, és a homlokába, a szemébe lógott, a szája félig nyitva volt. Az ajtónyitásra öszszerezzen. Fölébredt, de az álom tehetetlenségi ereje egy darabig még magával sodorta. Amikor Király ráköszönt, ijedten húzta magához a degeszre tömött, rongyos aktatáskát. Az aktatáska szíját a csuklójára fűzte. Király földobta a bőrdöndőt a csomagtartóba, hátravágta magát a szemközti ülésen, és kifelé bámult az ablakon. Bosszantotta a férfi bizalmatlansága, de nem akarta mutatni.

Sohase nézte még ezt a vidéket, az ismerős, meg-megrezzenő dombokat ilyen idegenként, s ezért még sohase látta őket szépnek. Annyira beléjük volt növe, nem látott az orránál tovább, sokszor még addig se. A lovak farát, fényesen hullámzó vagy izzadtan sötétlő tomporukat látta, a sötéten fölszakadó barázdákat. Amíg itt élt, mintha sohase emelte volna föl a fejét, mintha sohase lett volna módja fölemelni. Most nézett először körül úgy, hogy nem szorította semmi kötelesség, semmi gond. Részezségtől megütve lebegett a rezzenésekkel teli táj fölött. A zölden egymásra toluló dombok hajlatában fehéren világítottak a présházak, mögöttük tömör tölgyesek tolongtak, előttük szőlőkarók gombostűi tarkázták a hajlatot, lejjebb, a dombok kiterülő szoknyáján a meleg szélről piruló szántások bogárháta barnállott.

A kis ember mocorogni kezdett az ülésen, úgy látszik, nem tudott újra elaludni. Izgágán próbálta fölhívni magára a figyelmet, de Király rendületlenül, szinte megbabonázva bámult kifelé az ablakon. A kis ember megszólította Királyt.

– Szógalat?

– Az – mondta Király. Igyekezett foghegyről lökni a szót, mintha régi, hétpróbás ingázó volna ő is, amilyenek az öreg látszott, nem pedig olyan zöldfülű, amilyen valójában. Elővette az üveget, abban bízott, hogy így jobban sikerül lepleznie zöldfülű mivoltát. Kivette a dugót, megtörölte az üveg száját, és odanyújtotta az embernek. – Na, igyék! – a

kis ember szabódott, hogy így meg úgy, ő nem szokta, de azért nagyokat nyelt, hogy csak úgy mozgott bele a gigája.

– Csak a maga kedvéért – mondta, és még egyszer meghúzta az üveget. Röstelkedve adta vissza, mintha szégyellte volna, hogy így beleivott. – Bitang erős – mondta. – Hova utazik?

– Pestre.

– Hát, az jó messze van. A család mög otthon, mi? – és hunyorított rá. – Hát az asszony mit szól hozzá?

– Mit szóna? – vont a vállát Király.

– Nem vádolnám el a vasutat sömmi pénzért. Nem mondom, a régi világban, akkor még vót értelme, de manapság... Persze maga tuggya.

– Ahogy mondja. – Király hirtelen megharagudott a kis emberre. A pálinkámba hogy beleivott, gondolta, aztán meg piszkálódik, micsoda szemét emberek vannak. Tüntetően nézett ki az ablakon. Azt remélte, így a másik abbahagyja a faggatózást, de azt nem nagyon érdekelte Király sértődöttsége. Talán észre se vette. Egészen belelendült a beszélgetésbe.

– Aztán meddig lösz oda? – kérdezte.

– Egy hónap – mondta Király.

– Sok.

– Sok, de letelik.

– Le, eccör mindön – mondta ravaszul a kis ember, és szedelőzködni kezdett, ami abból állt, hogy újra megtapogatta az aktatáskáját, a zsebeit, megvan-e mindene. Amikor nyugtázta, hogy nem hiányzik semmi, elégedetten pattant föl a helyéről. – Na, én itt leszálok – mondta. – Isten álgya!

Király vissza se köszönt, forrt benne a méreg.

Egyedül jobban telt az út. Akkor volt csak bajban, amikor megérkezett. Úgy volt, várja a pályaudvaron egy falubeli ember, akit látásból ismert. A sok idegen között, ha ott lett volna, talán akkor se talál rá. De alighanem ott se volt. Mi érdeke lett volna, hogy idejöjjön? Érdek nélkül meg manapság nem tesz semmit az ember. Ebbe bele is nyugodott.

Majd csak boldogulok, gondolta. A cím ott lapult a zsebében. Meg hát, legalábbis úgy gondolta, a vasúti szállónak valahol itt kell lennie a pályaudvar közelében. Nem tudta, hogy több pályaudvar is van a városban, egyik messzebb, mint a másik.

Odament a portáshoz, hogy érdeklődjék. A portás először a fejét csóválta, aztán nagy fontoskodva kibökte, alighanem a ferencvárosi lesz. Elmondta, milyen villamosokkal, autóbusszokkal, hogyan teheti meg az utat. De hogy azok a villamosok, autóbusszok honnan indulnak, azt már neki magának kellett volna kitalálnia. Az utcán nem merészelt megszólítani senkit, félt, hogy tolakodónak tartják. Tudta, semmi értelme ennek a tartózkodásnak, most összefutnak, aztán soha többet nem látják egymást, teljesen mindegy hát, ki mit gondol róla. Valahogy mégse volt képes túltenni magát a gátlásain. Volt, hogy odaállt egy-egy járókelő elé, hogy feltartóztassa, aztán mégis hagyta elmenni. Mintha véletlenül keresztezte volna az útját, úgy tett. Végül egy sétapálcás öregúrnál mégis sikerrel járt, de akkor meg kiment a fejéből, mit is kellene kérdeznie, hányas autóbusz megállóját is keresi. Zavarában nem is tudta, mit mondjon. Mondania azonban kellett valamit. Előkotort a zsebéből egy cigarettát, és tüzet kért. Az öreg végigmérte, s nem válaszolt, sietve húzódott el tőle. Hát olyan ijesztő vagyok én, nézett végig magán Király, s vad düh és keserűség kerítette hatalmába. Legszívesebben most rögtön hazautazott volna. Szerencsére meglátta a keresett autóbust elhúzni a járda mellett. Megindult hát utána, s addig gyalogolt, amíg a megállóba nem ért. Le kellett ülnie a bőröndjére, olyan fáradt volt.

Az autóbuszon újabb, már-már megoldhatatlannak látszó akadályokba ütközött. Hol szálljon le, ezt megint csak kérdezősködéssel kellett volna eldöntenie. Mire rászánta magát, és valakitől megkérdezte, elérték-e már a keresett megállót, kiderült, hogy el is hagyták. Nem volt kedve a visszafelé járó buszt megvárni, gyalog tette meg az utat.

A szállóra a portás nem akarta beengedni, mert nem voltak meg az iratai. A munkafelvétel ilyenkor este már zárva volt. Azt remélte, bent a szállón megtalálja a komáját. Arra nem számított, hogy esetleg be se engedik. De a portás nagyon megmakacsolta magát. Valamit adni kéne neki, gondolta, de hát mit?

Kínjában elővette a pálinkásüveget a belső zsebéből. Nem azzal a szándékkal, hogy ezt adja oda. Pénz után kutatott. A portás azonban gyorsan kikapta a kezéből az üveget, s a pult mögé rejtette. Mintha nem is látná Királyt, átnézett a feje fölött, s közben hadarva a fülébe súgta: na, menjen jóember, gyorsan, gyorsan, és keresse meg a haverját, de engem nem látott, velem nem találkozott, engem nem ismer, megértette?

Király boldog volt. Nem szívesen töltötte volna a szabadban, álmatlanul az éjszakát. Jobban el volt fáradva, mintha egész nap zsákolt volna. Azt már megszokta, az csak az izmait vette igénybe, de itt minden egyes idegszálát meg kellett feszítenie, és ettől még az izmaiba is valami ismeretlen, a munka fáradságánál bizonytalanabb kimerültség remegett. Nem csoda, hogy úgy megörült a félig ismert komának, Danóczinak. Itt a folyosón könnyen fölismerte, mintha csak az édestestvére lett volna. A koma közel se látszott ilyen boldognak. Meglehetősen kelletlen volt. Király már-már attól tartott, szóba se áll vele. Akkor pedig végképp nem tudta volna elképzelni, mihez kezdjen. Egyedül ebben az irdatlan városban, úgy érezte, elpusztulna. Szerencsére a koma hosszas homlokráncolások után hajlandó volt elvállalni a pártfogását. Elmagyarázta, mit kell tennie.

A portással ne törődjön, azt mondta, majd szerez ő egy üres ágyat, ahol elalhat. Ha van nála valami hazai, kis bor, kis kolbász, szívesen megengedik valamelyik szobában, ahonnan hazautazott egy hálótárs, hogy annak az ágyában meghúzza magát. Holnap reggel aztán végleg elrendezik a dolgot. A koma tényleg állta a szavát, Király jóformán körül

se nézett, máris minden el volt intézve. Nagy szerencse volt ez rá nézve, hiszen teljességgel képtelennek érezte magát most bármiféle cselekvésre. Alkalmazkodóképességének utolsó tartalékait is elhasználta. Alig tette le az idegen párnára a fejét, az önkívülethez hasonló álmom lett úrrá rajta. Föl-fölriadt. Ilyenkor kinyitotta a szemét, csodálkozva vette tudomásul az idegen környezet ittasan kékes derengését, a bútortalan kopárságot, az éjszakai város villanyszínű vibrálását, ami a hegesztőfény tágulásához s összeugrásához hasonlított. Olyan érzése volt, mintha álmodott volna, de hogy mit, arra nem emlékezett.

Azt se tudta, hol van, amikor a komája megrázta a vállát:

– Na, keljen már fel, nem érek rá, nem dada vagyok, hogy itt magát köttögessem.

Király készségesen ugrott talpra, öltözött, csapott kis hideg vizet csak úgy tenyéből az arcába.

A koma türelmesen vezette végig az ismeretlen utcákon, folyosókon.

– Jól figyeljen, mondta, mert aztán nem kísérgetem tovább, hónaptu egyedü kell járnia. – Minél jobban figyelt, annál inkább úgy érezte, képtelen megjegyezni bármit is, a házak annyira hasonlóak voltak egymáshoz, mint egyik tojás a másikhoz, lehetetlennek látszott eligazodni közöttük. Mély tisztelet ébredt benne a koma iránt, akiben már-már természetfölötti képességeket sejtett. Szégyellte, hogy nem adott neki semmit. A pálinkája a portásnál maradt, az elemózsia a szobatársaknál. Pedig bármit jó szívvel odaadott volna. Egy fröccsre meghívhatnám valamelyik kocsmába, ha nem utasít vissza, gondolta. Amikor kifele jöttek a nagy állomásépületből, ahol a munkafelvételt meg a szálót intézték, rászánta magát, odafordult a komához.

– Nem inna meg egy fröccsöt velem? – kérdezte. A koma vállat vont, de azért nem utasította vissza. Királynak ez nagy örömet okozott. Úgy érezte, meg van becsülve. Legszívesebben átölelte, megcsókolta volna a komát, de aztán mégis visszariadt az érzelemnyilvánításnak ettől a formájától.

Lassan elrendeződött körülötte a világ, kezdte kiismerni, s némileg otthon érezni magát. Volt saját helye, hivatalosan kiírt szobaszám, ágyszám tartozott hozzá, megvolt a munkája, a váltótársa. Ismert embereket, a váltótársát, a szobatársait. Legalábbis úgy érezte, ismeri őket, habár semmit nem tudott róluk. Ugyanígy volt a portással. A pálinka jogán hozzá azért egy lépéssel közelebb érezte magát.

A váltótárs mérges, apró ember volt. Dühös volt Királyra. Ez a mérge nem Király személyének szólt, hanem a helyzetből fakadt.

– Már megint egy hülye, bunkó paraszt, akit nekem kell tanítanom, aki helyett dolgozhatok, füstölgött magában az ember, akire a neve is, mintha csak gúnynev lett volna, úgy illett: Sovány.

Meg se fordult a fejében, hogy alig néhány éve ő is ugyanígy keveredett föl a falujából, ugyanilyen nehezen tört bele az itteni életbe, ugyanezekkel az akadályokkal találta szembe magát. Vagy ha gondolt erre, ez a gondolat nem együttérzést, inkább ellenállást szült benne. Nekem se segített senki, én is megállottam a magam lábán, akkor én minek abajgassak másokat? Tanulja meg mindenki a saját bőrén, mit jelent boldogulni. S félszavakat lökött csak, ha Király valamiről érdeklődött. Olyan németből ferdített szak kifejezéseket, amelyekből a tudománya a valóságosnál sokszorosan nagyobbak mutatkozhatott, mint amilyen valójában volt.

Király, bárhogy figyelt, nem értette Sovány zavaros magyarázatát. Újra kérdezni meg nem akart, félt Sovány szúrós, pökhendi szavaitól, félt, hogy kiröhögi, értetlennek tartja. Majd csak boldogulok valahogy, gondolta. Alig várta, hogy Sovány elmenjen, s egyedül maradjon az éjszakai pályaudvar fekete csörömpölésében. Mindjárt éjszakára osztották be, magának úgylis mindegy, mondták, szállón lakik, nem a családnál. Nem tiltakozott. Nemcsak azért, mert tudta, hiába, új embernek kuss a neve, hanem mert azt remélte, a sötétség leple alatt jobban elbújhat, nem szúr sze-

met az ügyetlenkedése. Szégyellte volna, ha megáll mellette valaki, és rászól, nem így kell ezt, hé, hanem úgy, mi van, most jött faluról? Éjszaka veszélyesebb volt ugyan a szolgálat, de azt remélte, legalább nyugodt lesz.

Bárhogyan bízott magában, amikor Sovány végül megunta a kelletlen magyarázkodást, s indulni készült, inába szállt a bátorság. Nehezére esett, de kérlelni kezdte Soványt, legalább azt várja meg, amíg egyedül megpróbál egy kapcsolást. Ne segítsen, ne szóljon közbe, csak a végén mondja meg, rendben van-e minden. Sovány a fejét csóválta, de kisfiú lettél hirtelen, gondolta, nagy melákja, most ugrálj, ne a kocsmában. Utált minden embert, aki magasabb volt nála, mert úgy érezte, lenézik a kicsisége miatt, és ahol csak tehetett, borsot tört az orruk alá, éreztette velük a felsőbbrendűségét. Ha egy-egy új váltótársat kapott, mindig eljátszotta a boszorkányos, mindentudó mester szerepét. Minden alkalmat megragadott, hogy megleckéztesse a szerencsétlen tanoncot. Talán csak ezért maradt itt, hogy a körülbelül fél-évenként cserélődő váltótársakat szabadon szekálhassa. Mert fél évnél szinte egyik se bírta tovább.

Nevetve, fejcsóválva nézte végig Király ügyetlenkedését, de amikor ki kellett volna javítania a kapcsolást, amiben Király minden buzgalma ellenére belecsúszott egy-két hiba, már sehol se volt. Megszökött a pizok, morgott magában méltatlankodva Király, és kiköpött az olajos-tompán csikorgó zúzalékágyra. Maga kezdte vizsgálni a kapcsolást, s egyedül is fölfedezte a hibát. A tömlők, láncok, horgok maguk adták magukat. Ha figyelmesen és nyugodtan dolgozhat, talán még élvezi is a munkát. Csakhogy a mozdulatokra most kevés idő maradt. A gurítódombról egyre újabb és újabb kocsik indultak, s rohanni kellett, nehogy valami baj legyen. Alig fejezte be az egyiket, jött a másik. Az időt, amit a kapcsolásban való járatlansága miatt elvesztegetett, futással igyekezett behozni. Folyt róla a víz, lihegett. Mintha magával az éjszakával kellett volna birkóznia, s életre-halálra.

Elkésett. Az egyik kocsi túl nagy lendülettel vágódott neki a szerelvéynysornak, s kinyílt az ajtaja. A megrepedt zsákokból a liszt a mocskos talpfákra folyt. Az ólmos szűr-
keségben már jól lehetett látni mindent. Király észre se vette, hogy megvirradt. Csak amikor Sovány foghegyről odalökte neki a jó reggelt, akkor neszelt föl, nézett az újonnan érkezettre, de olyan bamba pofával, olyan hályogos szemmel, mint aki még mindig nem fogta föl, ki az, aki ráköszönt. Sovány nem állhatta meg ugratás nélkül:

– Na, mi az, nem ismer meg? – kérdezte. – Én vagyok az állomásfőnök, és most jól megbüntetem magát ezért itt, ni – mondta, és belerúgott a kicsorgott liszthalomba. – Annak kell megfizetnie a kárt, aki okozta. Nézzük csak, egyhavi fizetése talán elég lesz, de csak azért, mert vajszívű vagyok. Egyébként két hónapot is levonhatnék, és olyan fegyelmet akaszthatnék a nyakába, hogy arról kódulna, amíg él.

Király szeme előtt a tárgyak apró buborékokká oszlottak. Nehezen kecmergett ki az ütközők közül. Zavartan rugdosta szét ormótlan bakancsával a lisztet, próbálta valahogyan belekenni a kövek közé. Sovány elégedett volt az eredménnyel, odament a kocsihoz, becsapta az ajtaját, a plombát összedrótózta, aztán lenéző mosollyal a bajusza alatt Királyhoz fordult:

– Mit van úgy beijedve? Ne féljen, nem jelentem föl, nem rohanok a rendészetre, az állomásfőnökhöz, a forgalmistához, az anyám kinyájához, mint sokan. Vannak ilyenek, akik egy szabadnapért az anyjukat földadnák, börtönbe, bíróság elé juttatnák a legjobb barátjukat, de tőlem nem köll félnie. Remélem, maga se fog sokat ugrálni. Nem ajánlom, hogy megpróbálja. Úgyis maga húzná a rövidebbet. Szóval jól jegyezze meg: akármit lát, hallgasson! – Király rábólintott a kioktatásra.

– Nahát, csak azért mondtam, jóindulatból. Elfáradt?

– Hogy a belpoklos istenbe ne!

– De nem eléggé. Olyan erőbe van, hogy még most is szétdurrogatja azokat a marhaerős zsákokat.

– Durrogatta a fészkes fene, szétmöntek azok maguktól is.
– Mit morog, örüljön, hogy megúsza ennyivel, és nem a fél kezit vitte le a kerék, vagy a belit nyomta ki az ütköző. Volt már ilyen. Nem is egy. Na, Isten álgya! – mondta Sovány. – Aztán pihenje ki magát!

– Maga csak ne féltsön engöm – mordult vissza Király.
– Ilyenkor, amikor elkerülnek az asszony szoknyája mellül, mind azt hiszi, ő a legnagyobb legény a világon. Másnap aztán se látnak, se hallanak, még jó, ha csak az áruban tesznek kárt, és nem magukban. De jól vigyázzon, fél karal a kurvákat fogdosni is csak fél élvezet!

– Isten álgya kendet is! – köszönt el Király meglegelve a kellemetlen szóáradatot. Sovány kaján vigyorral fordított hátat. Macskaügyességgel bujkált az egymáshoz csattanó ütközők között, emelte a horgot, csavarta a tömlőt, mintha közöttük született volna.

A szállóban csönd volt, a folyosón – bármilyen óvatosan próbálta is a kövezetre illeszteni Király a bakancsa talpát – ijesztő idegenséggel koppantak a léptei, mintha még a lefegő sarokvas idegesítő csilingelése is kihallatszott volna belőlük. A szobában hat emeletes ágy állt. Az ablakok a szemközti oldalon nyíltak, kicsik voltak, és magasan, közvetlenül a mennyezet alatt helyezkedtek el, foszladozó, sötétkék csomagolópapír fedte őket, hogy az éjszakások is tudjanak valamit aludni. Az ajtónyitásra az egyik takaró megmozdult, a gazdája vadul tekergőzni kezdett alatta, majd kiveckendezett a huzattalan pokrócból, és fölült az ágyon. A kásás hang, a lópofa ismerős volt valahonnan Királynak, de nem tudta eldönteni, mikorról és honnan.

– Na, mi van? – meredt Királyra a férfi, és merően az arcába nézett. – Nem ismer meg? – Királyt idegesítette ez a tolakodó bizalmaskodás.

– Jó röggelt! – lökött oda egy kelletlen köszönést, és fordult a saját ágya felé, hogy lefeküdjék. A szobatárs azonban nem hagyta ennyiben. A kezét nyújtotta, amit Király kénytelen volt elfogadni.

– Svihák vagyok – mondta a férfi, és kacsintva hozzátoldotta: – még mindig. – Így próbálta Királyt emlékeztetni rá, hogy egyszer már megtörtént ez a bemutatkozás. És valóban, a lehetetlen név ismerősen csengett Király fülében. De hát ez azért még nem ok arra, hogy ilyen szemtelenül tolakodjon valaki, és ne hagyjon aludni, morgott magában Király.

– Maga mér nem alszik?

– Nem vagyok álmos.

– Én mög az vagyok.

– Én is álmos volnék, lehet, ha egész éjszaka a Veres Kakasban forgatom a nőket. Vagy nemcsak forgatta?

– Haggyon engem békén, azt se tudom, mirü beszél. Dógoztam egész éjszaka, olyan fáradt vagyok, hogy már lefekünni is alig bírok, maga mög itt folyton pofázik.

– Mi baja van, bántottam talán? Érdeklődtem csak, mi újság van a Veres Kakasban, ennyi az egész. Ne féljen, ha vóna egy kis pénz a zsebemben, én se itt rohadnék. Vidámban is el tudnám tölteni az időmet.

– Az a maga dóga, semmi közöm hozzá – mondta Király, és vetközni kezdett. Ledobálta a ruháját csak úgy csomóba az ágya melletti székre.

– Nincs magánál egy pintesüveg? – kérdezte sietve Svihák. Nem akarta megvárni, míg Király elalszik.

– Minek az magának?

– Meghúznám.

– Mért nem hord magánál, ha annyira szereti?

– Hordok, csak az enyim már kifogyott.

– Akkor aluggyon! – mondta Király és a fejére húzta a takarót. Svihák azonban nem adta föl.

– Hát nem szán meg? – Várt egy darabig a válaszra, amikor nem jött, csüggedten visszafeküdt maga is. – De nagyon sajnálja tülem azt a kis piát. Na, rendben van, ha sajnálja, hát sajnálja, de akkor mért nem mondja meg egyenesen a szemembe: nem adok, és kész. Ne tettesse itt magát nekem, hogy alszik, amikor úgyis tudom, hogy nem alszik. – Király nem

mozdult. A felső ágyon fölébredt valaki. Álmosan, de ellentmondást nem tűrő határozottsággal szólta le a földszintre.

– Kuss! – Svihák elhallgatott. Egy darabig a fölötte lévő emeletes ágy sodronyát bámulta, a húgyfoltos, foszladozó matracokat. Nem tudott elaludni. Éberén vibráltak az idegei. Ha egy korty pálinkát bedobhatott volna, délig biztosan elvan a takaró alatt, még ha fát vágnak a hátán, ahogy mondani szokás, akkor se ébred föl.

Király úgy dőlt be az ágyba, mint egy farönk, a takarót is csak átabotában rángatta magára. Amikor a bádog éjjeliszekrényen ugrálva megszólalt az ébresztőóra, nem akart hinni a fülének. Arra ébredt, fogalma sincs, hol van, és mi történik vele. Mintha egy szemhunyaszt se aludt volna. Talpra szökött. Sietnie kellett, fizetésnap volt. Amikor a borítékkal a zsebében kilépett az iroda ajtaján, Danóczi, a falubeli koma már ott állt az utca túloldalán a falnak támaszkodva, mintha egyenesen rá várna. Arra gondolt, észrevétlen elslisszan mellette. Valahogy kényelmetlennek érezte a találkozást. Kellemetlenül érintette, hogy még csak nemrég is mennyire rá volt utalva Danóczi. Úgy vezettetette magát vele, mint valami óvodás gyerek. Nem akart erre emlékezni. Különösen most, amikor már, úgy érezte, minden rendben van körülötte. Sikerült különösebb baj nélkül maga mögött tudnia ezt az első két hetet, kapott egy rendkívüli szabadnapot, rendes ruhába öltözött, megborotválkozott, beolajozta s gondosan hátrafésülte a haját, s menni készült haza.

Tudta, tartozik Danóczinak, de tele volt mardosó bizonytalansággal, hogyan egyenlíthetné ki ezt a tartozást. Hálát érezni valaki iránt kényelmetlen. A legtöbb ember szívesen lerázza magáról ezt az érzést. Király azt hitte, hogy ő nem ilyen, nem bújik ki a kötelezettségek alól, de hát most mégse tudott ellentmondani az ösztöne sugallta rossz tanácsnak.

Danóczi csak a szeme sarkából nézett föl, úgy figyelte Királyt. Elmosolyodott. Tudtam, előre tudtam, ez volt ebben

a gúnyos mosolyban, te se vagy jobb a Deákné vásznánál. Nem sietett, kivárt az utolsó pillanatig, hagyta egészen az épület sarkáig osonni Királyt. Akkor szólt rá, amikor az már elhitte, sikerült megszöknie. Király megállt. Arra se volt érzése, hogy megpróbálja leplezni zavarát.

– Hát maga hova siet? – kérdezte Danóczi kedélyesen. – Valami kocsmába talán? Úgy látom, még nyakkendőt is kötött. Csak nem a Vörös Kakasba készül? Hallja, azért ez nem szép magától, hogy amikor teli a zsebe, akkor meg se ismeri a szegény embert. Bezzeg amikor az állást kellett intézni, meg a szállót, akkor nem hordta ennyire fönn az orrát.

– Ne haragudjon, hogy nem vöttem észre, de... Hát szóval el vótam gondolkozva. Hazamögyök. Először mögyök haza, amióta ide vagyok.

– Csak nem akarja azt mondani, elmenne anélkül, hogy beugorják a Vörös Kakasba?

– Sose vótam még.

– Na, majd most lesz... – Danóczi elrugaszkodott a faltól, és odalépett Királyhoz. Király már visszaoldalgott a sarokról, de igazán közel nem merészkedett Danóczihoz. Szégyellte magát, hogy ilyen csúnyán el akart iszkolni a jótevője előtt. Danóczi barátságosan hátba verte, jelezve, nem haragszik. – Na, menjünk – mondta.

– Hova? – kérdezte ijedten Király.

– Hát a Vörös Kakasba. Vagy nem akar meghívni már egy pofa fröccsre se?

– Dehonnem – mondta Király.

A Vörös Kakasban nagy volt az élet, mint mindig ilyenkor, fizetés után. A zene is szólt. A zenekar egy zongoristából, dobosból s egy klarinétosból állt. Egyelőre semleges slágerek voltak műsoron, régi s új vegyesen, a *Duna parti csónakházban* éppúgy sorra került, mint a *Kislány a zongoránál* című. Hű, de mi lesz itt este! Látszott a zenészek elvetemült arckifejezésén, nem sokat tétováznak, ha eljön a megfelelő hangulat, belevágnak egyből a közepébe, akkor aztán szinte futószalagon követik egymást a sikamlósnál si-

kamlósabb zugdalok, s a fáradtságba s részegségbe merevülő hajnali záróra idejéig nem csillapodnak. A mulatság úgy ér majd véget, mint valami katasztrófa, a legéktelenebb csinnadratta közepén.

Amikor Danóczi és Király beléptek, még csak fél ház volt, szabad székeket lehetett találni, de asztal már egy se volt üres. A helyiséget vastag, tapadós cigarettafüst ülte meg, s a bizalmatlan kinézetű arcokat jótékony homályba takarta. A hangulat még nem volt túlságosan emelkedett, de már ki-kioldódott az egyébként görcsösen hallgatag, legfőljebb káromkodva hangos férfiakból egy-egy felszabadult kurjantás.

Király csupán látásból ismert néhány arcot a szállóról, Danóczinak azonban minden asztaltól odaköszöntek.

– De nagyon ismerik itt magát! – mondta Király őszintén hangot adva csodálkozásának.

– Mint a rossz pénzt – mondta szerényen, mégis némi büszkeséggel a hangjában Danóczi. Örült, hogy végre megmutathatja Királynak s Királyon keresztül, úgy érezte, az egész falunak, hogy vitte valamire, megállta a helyét itt ebben a nagy, idegen városban, és nem olyan anyámasszony katonájaként ténfereg ide-oda, mint ez a Király is, mint a legtöbben, akik fölkerülnek. Hiába nagy marha ember, az erejével elmehet a sóhivatalba, ha ő nem segíti, egyedül talán még a munkaügyi irodába se talált volna el. Otthon a faluban pöffeszkedő, gőgös parasztok, de ha elkerülnek idegenbe, ilyen kicsik lesznek e, mint a körmöm feketéje, erre gondolt mosolyogva magában.

Leültek az egyik asztalhoz, ahol már ketten iszogattak, két fiatalember. Ismerősei lehettek Danóczinak, de nem barátkoztak vele feltűnően. A pincérnőnek integettek. Amikor az a kért itallal megérkezett, és az asztalukra tette a poharaikat, kétértelmű megjegyzésekkel zaklatták. A pincérnő – ezt Király fölöttébb furcsállta – egyáltalán nem ütközött meg a szemtelenségen, annyira természetesnek vette, hogy még csak nem is válaszolt, lepergett róla, mint falról a borsó.

Király is ivott. Sörrel kezdte, nagyon szomjas volt, a meleg tavaszi napsütés a torkára forrt, s a Danóczival történt kellemetlen találkozás cserepesre szikkasztotta még a szája padlását is. Egy üveggel rendelt. A sör állott volt, mintha kicsit savanyú is lett volna, de félt szólni, és otthagyni is szégyellte. Ha itt hagyom, még azt hiszik, kényeskedem, gondolta, és begyűrte inkább az egészet. A rossz sör nem javított a kedvén. Azt leste, hogyan szökhetne meg. Lelkiismeret-furdalása volt, amiért nem ment mégis haza. Az órájára nézett. Most indul éppen a vonatom – gondolta kedvetlenül. Senki se figyelt rá. De szívesen beült volna a rázkódó fapadosba! Amikor az asszonyra gondolt, a horpadt gyomra tájékába is belemarkolt a szemérmetlen hiányérzet.

– Igyék, na – kínálta Danóczi, és eléje tolt egy konyakos poharat. Király mohón kihúzta, hogy valamivel elfojtsa a romlott sör hányingerlőn föl-fölbőfögő ízét.

– A magáét issza – mondta az egyik suhanc, és felröhögött, miközben éppen belekortyolt a sörébe. Még nem sikerült lenyelnie, így az félig a tüdejébe szaladt, félig az orrán fröcskölt kifelé. Danóczi szeme ingerülten villant. A suhanc fölállt, és bocsánatkérő fintorgás kíséretében az illemlhely felé távozott.

– Ne törődjön vele – mondta Danóczi Királynak –, gyerek még, nem tudja, mit beszél. – Királynak azonban szöveget ütött fejébe a mondat. Hát ezek mind velem akarják kifizettetni, amit itt összevedelnek?

Fölugrott, és elindult a fiú után. Tisztázni akarta a helyzetet, de elkésett. A suhanc kimosakodva, frissen vizezett-fésült hajjal jött szembe vele az asztalok között, és gúnyosan vigyorgott rá. Így aztán odalett Király bátorsága, egyszeriben meghátrált.

Éjfél után elszabadult a hangulat. A zene az ösztönök legalját csiklandozta. *Szalad a Fáni a nagy kufferral*, zengtek, röhögtek a zenészek, s aztán meg azt, hogy: *Majd megtudod, hogy mi a szerelem*. Már nem is hümmögtek a kényes részekhez érve, se a virágnyelvű átköltéseket nem

használták, kimondtak mindent úgy, ahogy kellett. Részségtől rekedt ordenáré röhögések, kurjantások s csiklandós női sívítás, vinnyogás szakították félbe a zenét, gátlástalanul adva hangot a tetszésnyilvánításnak.

Király homloka egyre kínzóbban lüktetett. Szerencsétlen alkatánál fogva őt az ital nemhogy fölszabadította volna, éppen ellenkezőleg, újabb és újabb feszültségekkel oltotta be. Tudatosította és nem feloldotta a gátlásait. A rosszullét úgy ütötte kupán, mint egy furkósbot. Becsukta a szemét, hogy ellenálljon a környezet tántorgásra csábító tétova jeleinek. Amikor újra körülnézett, már a vécében volt, Danóczi tartotta csap alá a fejét.

– Na, jobban van?

– Ühüm – bólogatott Király, de értelmes választ nem tudott adni. A foga közé ragadva még ott érezte az eszméletlenségében rátört hányás maradványát. Kiöblítette a száját. A hideg víz néhány kortya akaratlanul lecsorgott a torkán, s megállt a gyomrában. Külön érezte minden cseppjét. Megpróbálta letisztogatni a zakóját, aztán megnézte magát a tükörben. Elégedett volt a látvánnyal.

Igaz, kissé sápadtabb volt a szokottnál, de ez inkább előnyére, semmint hátrányára vált. Danóczit kereste, de már nem volt sehol. Király kilépve a vécéből az asztal felé indult. Az összekapaszkodott párok előtt megállt. Annyira sűrűn préselődtek egymáshoz a szűk táncparketten, hogy nem lett volna ajánlatos zene közben átvágni közöttük.

Egyébként esze ágába se lett volna táncolni, de ez a hirtelenül jött kijózanodás egészen felelőtlenné tette, leplezetlen kíváncsisággal nézett a táncoló nők arcába, de ezek az arcok mind olyan barátságtalanul, fennhéjázón fordultak el tőle, utasították vissza, hogy nem volt bátorsága mégse az elhatározásának engedelmeskedni, lekérni valamelyiket. Egyébként is, a furcsán tarka, kihívó ruhák inkább riasztóan hatottak rá, semmint csábítóan. A véletlen lendület lökte ki a tülekedésből eléje az asztaltársát, az előbbi suhancot karján terebélyes, de azért nem túl kövér partnerével. A nőn piros alj és közép-

zöld kosztümkabát feszült. A kabát ki volt gombolva, látszott a lila blúz, s alatta jól sejlett az óriási mell. A nő teljes súlyával rálépett Király lábára, és egy darabig rajta is maradt, lustán kászálódott csak le róla. Még hátra is fordult.

– Bocsánat – mondta, és elmosolyodott.

– Szabad? – kérdezte Király. A suhanc meg se hallotta, tovább szorította a nőt, de az nem törődve a szorítással, könnyedén elvált partnerétől, és Királyhoz lebbent. Király alig merte átölelni, pedig lassú szám ment. A nő azonban nem sokat teketóriázott, magához szorította a férfit, annak szinte még az ina is beleremegett ebbe a nyílt, szemérmetlenül célratörő ölelésbe. De alig egy-két szempillantás múlva ott termett a következő táncos, s a nő ugyanolyan mohón vetette magát annak is a karjába, ahogy az imént az övébe. Király tett még egy kísérletet, hogy visszaszerezze a partnerét, de most még gyorsabban lekérték, mint az előbb. Visszavonult hát. Valahogy az volt az érzése, jó előre ki volt ez már főzve, s csak nevetségessé tenné magát, ha tovább erőlködne. Különben is gyors szám következett, a heringként összepréselődött párok szétspricceltek. Néhányan, akik már egymásra leltek, összebújva az ajtó felé szállingóztak, s eltűntek az éjszakában, a többiek meg visszakucorodtak az asztalokhoz, a színen csak néhány eszeveszett jampec maradt. Szabad lett az út Király előtt is.

– Hát akkor fizethetnénk – mondta Danóczi, s némi célzatossággal Királyra nézett. Király készségesen nyúlt a pénzért, már régen beletörődött, hogy ő fizet, s kísérletet se tett, hogy kibújjék e kínos kötelezettség alól. A boríték azonban nem volt sehol, pedig jól emlékezett rá, ide tette, azon mód, számolatlanul, ahogyan megkapta, a belső zsebébe.

Király szeme végigvillant az asztaltársaságon. A szemtelen suhanc hiányzott. A másik legény kárörvendő vigyora csak még jobban megerősítette a gyanúját: ő volt az a piszok, ő vette ki a zsebéből a pénzt. Talán összejátszott a nővel, villant át az agyán. Fölugrott, és a kijárat felé rohant. Valami azt súgta neki, hogy odakint az utcán megtalálja a

tolvajt. A suhanc az ajtóban állt, egyáltalán nem úgy, mint aki el akar bújni, még rá is szólt szemtelenül:

– Hova-hova ilyen sietve? Csak nem a fizetés elől akar meglépni?

Király nem sokat teketóriázott, a fiú arcába vágott. Nehézkedő testének minden erejét beleadta ebbe az ütésbe, érezte, ha eltalálja, menten szörnyethal ott előtte az a vézna, semmi kis alak. Már bánta is, hogy így nekihuzakodott. Szinte megkönnyebbült, amikor az arc eltűnt a szeme elől, s ő maga nekivágódott a falnak. Váratlan erővel s alattomosan hasított öklébe a fájdalom. A fiú után vetette magát. Egy darabig hallotta maga előtt a csattogó lépéseket, aztán ezt is fölszívták a város hajnali mocorgásának zajai.

Ki fizetett, ki nem, sose tudta meg. Azt se, hogyan került vissza az ágyába, ahonnan föl se kelt egész nap. Sajgott minden porcikája, mintha vasbotokkal verték volna össze. A hazautazásból így hát nem lett semmi. Száraz kenyérdarabokat, szalonnabőrt rágcsált, állott vizet ivott az asztalon felejtett befőttesüvegből. Koszos, benedvesített zsebkendőjét kötözte a keze fejére borogatásnak, de ez sem segített, egyre jobban sajgott a középső bütyke, be is dagadt jócskán. Fogni is alig tudott. Csak nem törött el, ijedt meg, de túltette magát az ijedtségen. Reggel, mintha mi sem történt volna, fölvette a munkát. Nem akart az orvos elé járulni, inkább fél kézzel kínlódta át a napot. A végére egészen megszokta, hogy nem tud rendesen fogni a jobb kezével.

A pénze nem lett meg. Minden este úgy aludt el, hogy holnap bemegy az irodába, és valami ürüggyel előleget kér, csak azt nem tudta, mivel álljon elő. Az ebédén kívül is – aminek az árát szerencsére levonták a fizetéséből – ennie kéne valamit. Aztán meg hétvégén, mert akkor már mindenképpen mennie kell, sem állíthat haza egyetlen fillér nélkül. Szinte félt a hazautazás egyre vészjóslóbban közelgő pillanatától. Ahogy végzett, azonnal a szállóra ment, nem vacsorázott, azon éhesen lefeküdt, és el is aludt nyomban. Észre se vette, mikor szállingóztak haza a többiek.

A portás ingerült volt, amikor benyitott Királyék szobájába. A kimerült kórusban-horkolás hallatán elfintorodott. Utálta ezt a sok szerencsétlen bűdös parasztot, mit keresnek itt, mért nem mennek vissza az eke szarvához, a tehén farához, oda, ahova valók, dohogott magában, de azért volt annyira tapintatos, hogy nem gyújtott villanyt. Odament az első ágyhoz. Meg se nézte, ki fekszik benne, úgy mordult rá a benne alvóra.

– Hé, keljen fel! – az áldozat meg se mozdult. A portás erre elhúzta a takarót az arca elől. A zseblámpájával egyenesen a szeme közé világított. – Ébredjen, na, távirata gyűtt, a hétszentségit!

– Mi van? – fordult végre ki az ember a fal mellől, nézett bele hunyorogva a zseblámpa halvány, de az álmos szemnek mégis vakító körébe. Fölült az ágyon, a szemét dörgölte. – Mi az isten – dörmögött csodálkozva, az álmoságtól kábultan az orra alatt, és bizonytalan, akadozó mozdulattal vette föl a borítékot, amit a portás a takaróra dobott. Amikor kibetűzte a címzést, ingerületen lökte vissza a borítékot:

– De hiszen ez nem én vagyok. Az istenit, hogy még aludni se hagyják az embert! – mondta, és morogva, szitkozódva visszabújt a takaró alá. A portás nem tudta, mit tegyen, tanácstalanul továbbra is a fölkelte ember ágya mellett toporgott.

– Nem ismeri, mellik az a Király?

– Nem – köpte ki a szavakat a takaró alól az ember. A komája segített, ő szólt oda nevetve a szomszéd ágyról:

– Ott ni, a sarokban.

– Előbb is megmondhatta volna – lökte oda köszönöm helyett a portás a méltatlankodó mondatot.

– Mondtam volna, ha kérdezi – mordult ki utoljára a takaró alól az ember.

Király gyorsan fölébredt. Türelmetlenül várta, hogy a sötétben botorkáló portás végre az ágyához érjen. A portás neki is belevilágított a szemébe.

– Vigye innen azt a lámpát, maga marha! – a portás nagy kegyesen elengedte füle mellett a szitkozódást, és le-

dobta Király elé a borítékot. Király megpróbálta kibetűzni a szöveget, de nem ment. – Ide világítson, a papírra, ne a szömömbe!

– Nekem maga nem parancsol! – mondta a portás, és eloltotta a lámpát.

– Világítson már ide, lögyön szíves!

– Látja, ez mindjárt más! – vált álnokul nyájassá a portás hangja, s megvilágította a papírt. – Na, mi van?

– Beteg az asszony – jött a kedvetlen válasz. – Kórházban van.

Király fejében összevissza ugráltak a különböző, egybe nem tartozó ötletek, összeilleszthetetlen gondolattörödékek. Fogalma se volt, mit kéne tennie. Valahogy egyszerre rohanta meg minden. Legszívesebben se szó, se beszéd kerekét oldott volna, úgy itt hagyott volna mindent, hogy a színét se lássák többet, de ez lehetetlen volt. A pénzét ellopták, pénz nélkül pedig nem utazhat. Még ha elkészülne a vasúti igazolványa, a szabadjegye, akkor se, hiszen a kórházba csak nem állíthat be üres zsebbel.

Előleget kérek, határozta el. Az előleget a vártnál sokkal simábban megkapta. Bemutatta a táviratot. Kitöltött valamilyen űrlapot, és már mehetett is a pénztárba. Gondolta, elintézi egyben a szabadságot is. Megállt a főnök ajtaja előtt. Kicsit téblábolt, nem érezte volna illendőnek ajtóstól rontani a házba. Végül is elszánta magát, kopogott. Nem jött válasz. Közelebb hajolt az ajtóhoz, ami mögül kiszűrődtek a jelenlét egészen apró moccanásai: az összegyűrt, kosárba dobott papír zizegése, gépkopogás, aztán egy sutogva folytatott telefonbeszélgetés részletei. Király kivárta a telefon végét, s belépett a kopár, szemében mégis fényűzőnek látszó irodába. A főnök ráemelte a tekintetét.

– Hát maga hogy kerül ide?

– Király Lajos vagyok.

– Mit akar?

– Egy szabadnapot szeretnék.

– Mikor?

– Hónap.

– Hoolnap?

– Igen – megpróbálta mellőzni a tájszólást.

– Aztán miért? – Királynak valahogy nem akaródzott kinyögni a választ. Pedig ott volt a száján, ezt fogalmazta, készítette egész idő alatt, és most mégse jött. Dühödt igyekezetében még dadogni is elkezdett, ami pedig nem volt szokása. Egyszer csak hirtelen a mondat közepén találta magát.

...beteg – mondta –, beteg az asszony. Kórházban van. – Izgatottan kotorászott a zsebében, mire meglelte a táviratot.

– Itt van – mondta, és letette az asztalra – a távirat. Most kaptam. – A főnök szórakozottan forgatta az ujjá között a borítékot, de nem nézte meg.

– Nézze, jóember – mondta –, én megértem magát, de maga is értsen meg engem. Ha most elengedem, kit teszek a helyére, tud valakit ajánlani?

– Nem, de hát én is helyettesítettem már. Nem is egyszer.

– Így is többet végez mindenki, mint amennyit szabadna, amennyit az előírás megenged, hát még, ha mindenkinek a hóbortját kiszolgálnánk! – Elfordult Királytól. Király mohón várt. A főnök fölállt, összecsomagolt, és indult volna kifelé a szobából. Király még mindig makacsul az asztal előtt toporgott.

– Szóval nem kapok – morogta maga elé. A főnök fölállt. Apró, köpcös ember volt, s maga előtt lökdösve kiterelte Királyt a szobából.

A reggeli fény átvilágította az utcát. A nap nem látszott ugyan, elnyelte a szürke, ködös égbolt, a szórt fény árnyéktalan közelsége azonban a tűző napnál is erőszakosabban hatolt be mindenüvé, még az egyébként védett, árnyékos zugokba is. Királynak hunyorognia kellett, hiába húzta szemébe a sapkája ellenzőjét, nem segített az sem. Mintha sohasem akarna vége szakadni a hosszú gyárkerítésnek, aminek mentén a szállóhoz vélt jutni, úgy érezte, pedig tudta, tíz perc gyaloglás az egész, megtette már az utat nemegyszer az embermagasságú betűkkel rótt jelszavak oltalmában.

A szálló előtti kis téren, akár egy falusi templom előtt, mindig voltak lézengők, a portás alkalmi barátai, beszélgetőtársai, nem lehetett úgy elmenni, hogy valakibe bele ne ütközzék az ember. Királynak pedig most éppen semmi beszélgethethetnékje nem volt. Fölvett egy hullott vakolatdarabot, eldobta, s egykedvűen bámult utána. Hátat fordított. Mintha arra már nem is lett volna kíváncsi, hogyan porlad szét puffanva a kövön.

A portás nem volt egyedül, egy félkarú, idegen férfi ácsorgott vele, akit Király eddig még sose látott. Valamit bizalmasan súgtak-búgtak, a fejük szinte összeért a kapualj adta szélárnyékban, szájuk sarkában nyálasan füstölgött a tövig szítt csikk. A másik férfi alacsony volt, zakója egyik karja üresen fityegett, még csak be se gyűrte a zsebébe, hagyta, hadd himbálja a szél. Király megpróbált beszélgetésbe elegyedni a félkarúval. Rámutatott az üres kabátujjra:

– A háború vitte el?

– Nem, a vasút.

– Elnézést – hadarta fontoskodva a portás –, még be se mutattam magukat egymásnak. Király... hogy is... mi is a másik... na, megvan... Lajos, igaz, Lajos... Ő meg a barátom, rendész a pályaudvaron... – Király és a félkarú kezét fogtak. Királyt zavarta, hogy bal kézzel kellett kezét fognia, mert a másiknak éppen a jobbjára hiányzott. Először a jobbal próbálkozott, mint mindenki, ösztönösen. A félkarú mosolygott, megszokta már az efféle ügyetlenkedést, de azért látszott rajta, nem esett jól neki.

Most, hogy a bemutatkozás megtörtént, igazán illet volna valamiről elbeszélgetni, de így hármasban igazán nem volt miről. Amikor Király elment, a két régi barát cinkosan összenézett. Na, ettől a kellemetlen alaktól is sikerült megszabadulnunk, ez volt a tekintetükben.

Akkor is hazamegyek, határozott Király. Nem érdekel engem, mit döntöttek, ott rohadjon meg minden főnök, az anyja bűdös istenit, ahol van. Aztán mégis fölébredt benne a kötelességérzet. Megkérem Soványt, nyomja le helyettem

a műszakot, gondolta. De megteszi-e? Hátha! Elvégre felesége neki is van, lehet beteg ő is.

– Mi van – nézett rá Sovány megütkezve –, maga meg mit keres itt, nincs nyitva a kocsmá?

– Beteg a feleségöm. Kórházban van. Érte kőne mönnöm.

– Kísérjem el?

– Mög akartam kérni valamire.

– Aztán – komorodott el Sovány – mi legyen az?

– Maradna itt helöttem, amíg hazautazom.

– Mennyi idő az?

– Hónap röggel itt löszök, a négy húszassal.

– Rendben van, de aztán igyekezzék, mert ha nem ér vissza, én nem várok. Most elmegyek, megbeszélem az aszszonnyal, addig vegye át a helyemet.

– Köszönöm – mondta Király mohón. Tudhattam volna, korholta magát Király gondolatban, hogy itt kell kezdenem legalul, mi meg tudunk egyezni, mert többé-kevésbé egyenrangúak vagyunk, rászorulhatunk egymásra.

Sovány állta a szavát, hamar visszajött.

– Na, most már mehet. Ha siet, még eléri a tíz tizenötöst – mondta. – Isten áldja! – köszönt szinte elérzékenyülve. Meg volt hatva magától, hogy ilyen nagy jót tett valakivel. Kezet azért nem adott. Király nem bánta, nem volt sok ideje a vonat indulásáig. Eredetileg szeretett volna visszamenni a szállóba, hogy megborotválkozzék, de úgy számolta, most már nem futja az időből.

Szerencséje volt, busz, villamos, minden mintha rendelésre jött volna. Kicsit korábban is érkezett. Megkereste a vonatját. Behúzódott az egyik üres kupéba. Senki se volt a vonaton. Már-már azt hitte, rossz szerelvényre szállt. Megkérdezte a kalauzt, ez a szerelvény megy-e Varasdra. Ez hát, mondta a kalauz, hangjában az avatatlanoknak kijáró lenézással.

Gyorsan visszabújt a kupéba, s behúzódott a sarokba. Levette a zakóját, nehogy még jobban összegyűrődjön, elég gyűrött volt már amúgy is, s fölakasztotta a fogasra. Egyik

szárnyát az arcára borította, mintha aludna. Valaki fölnyitotta az ajtót. Király oda se nézett. Nem akart most találkozni senkivel. Először úgy tervezte, hazamegy, megnézi a gyerekeket is, de nagy kitérő lett volna. Felesége Varasdon volt a megyei kórházban. Ha haza akar menni, le kellett volna szállnia Sárdombón, s megvárnia a személyt, s erre most nem volt ideje. A gyors, amire fölszállt, meg se állt Avaskéren, a sebesség irigy kézzel rántotta el orra elől még a falu látképét is.

A varasdi kórház százéves, elhanyagolt épület volt, talán utoljára a háború után nyúltak hozzá, próbálták a harcok okozta sérüléseket úgy-ahogy rendbe hozni. Azóta még a festés-mázolás is nehezen járt ki neki. Királyt ez egyáltalán nem akadályozta meg abban, hogy elhatalmasodjék rajta a leküzdhetetlen lámpaláz. Sosem volt még kórházban, a gyerekek is mind otthon születtek, és senki a családban nem vitte addig a betegséget, hogy kórházba kerüljön, vagy meggyógyult, vagy belehalt otthon, de a kórházat mind elkerülték.

A folyosó tele volt székekkel, mégse ült le, sétált, toporgott, hátha így gyorsabban meghallgatásra talál. Jött is a nővér, hamar, Király elállta az útját.

– Mi tetszik? – kérdezte a nővér.

– A feleségömet keresöm – mondta Király, és előhúzta a zsebéből a táviratot. – Ihol ni, a távirat, hogy behozták...

– Hogy hívják?

– Királ, Királ Lajos vagyok.

– Nem magát, a feleségét!

– Királnénak, hogyan másképp!

– Jól van, na, azért ne sértődjön meg! Manapság ez már nem olyan természetes. Egyéként várni kell egy kicsit – mondta a nővér homlokát ráncolva, bocsánatkérő udvarias-sággal igyekezett tompítani iménti fölényét, mert időközben megsajnálta Királyt. Király cigarettát vett elő. A nővér már indult volna, de még visszaszólt: – Itt nem szabad dohányozni! – Király eltette a cigarettát, és türelmetlenül do-

bolni kezdett az ablakpárkányon. A nővér bement a szemközti ajtón. Az ajtót nem csukta be rendesen maga mögött, ki lehetett hallani a szavait: – Itt van a férje annak az aszszonynak, akit a múltkor operáltunk vakbéllel.

– Küldje be – morogta az orvos. Király nem tudta, mérges-e, vagy magától ilyen a hangja. A nővér kinézett az ajtóresen.

– Jöjjön be, a doktor úr várja!

– Jó napot! – mondta Király, és megállt az ajtóban.

– Jó napot! – mondta az orvos tettetett kedélyességgel. – Már azt hittük, itt hagyja nekünk a feleségét.

– Szolgálatban vótam, nem gyűhettem hamarébb.

– Hol dolgozik?

– Pestön, a vasútnál. – Az orvos beleegyezően bólogatott, mintha valóban érdekelték volna Király munkahelyi viszonyai.

– Hazaviheti a feleségét – mondta. Király nem mozdult, csak állt, és továbbra is az orvost nézte, az arcán kifejezés-telen egykedvűség ült. – Na, mi az, nem is örül?

– Igaz, hogy mögoperálták? – bökte ki a kérdést Király.

– Igaz – mondta az orvos –, de már nincs semmi baja, a seb szépen gyógyul, egy hét múlva akár futballozhat is. – Király nem értette a tréfát, morgott is magában sértődötten, mit gondol ez a doktor az én feleségömrű, na, majd ippen a futbal. Mér nem a saját feleségivel szórakozik, minek az enyimmel? Ingerült morfondírozásából a doktor harsány, jókedvű biztatása zökkentette ki. – Na, de siessen, mert a felesége már nagyon várja! – Kezet nyújtott, aztán megpróbálta, némi enyhe erőszakot alkalmazva, kitesseklni Királyt a szobából. Király megmakacsolta magát. A kezét a nadrágzsebébe mélyesztette, néhány gyűrött százast húzott elő, és az orvos felé nyújtotta.

– Tudom, hogy ez szörény fizetség, de azért csak tögye el, doktor úr!

Az orvos némi furcsálkodó mosolyt nyomva el a szája szögletében, elhárította Király kezét.

– A magáé. Tögye csak el – erősködött Király, és az orvos zsebébe gyűrte a pénzt. Az orvos azonban nem engedett, egy újabb kézfogás ürügyén visszacsúsztatta Király kezébe a bankjegyeket.

– Nem azért tettem, higgye el, jóember. Ahogy elnézem, jobban kell ez a pénz magának, mint nekem. – Király, kezében a gyűrött százasokkal, zavartan hátrált ki a folyosóra. A fehér ajtók idegenül állták útját, mi van mögöttük, nem tudhatta. Megállt az egyik előtt. Kopogott. Nem jött válasz. Újra kopogott. Várt. Hiába. Elveszítette a türelmét: lenyomta a kilincset. A túlzott óvatosság megbosszulta magát, az ajtó hosszan, kíméletlenül nyikorgott. Női kórteremben van, azt egyből látta. Azonban még mielőtt zavarba jöhetett volna, az ajtó melletti ágyról egy kövér asszony azonnal ráköszönt.

– Nem volt szép, hogy ilyen sokáig nem jött, pedig a felesége nagyon várta már magát – támadt neki mindjárt ott-honosan, mintha ismerné. Király ijedten nézett körül. Szégyellte magát ennyi idegen nő előtt. Szerencsére meglátta a feleségét, az ablak melletti ágyon feküdt. Lehajtott fejjel oldalgott oda hozzá.

– Hogy nézöl ki – korholta az asszony –, igazán fölvehetted volna az ünneplődöt.

– Nem vótam otthun.

– A táviratot mögkaptad?

– Mög.

– Mégse gyüttél.

– Szolgálatban vótam. Most is hónap röggel már dógoznom köll. Nem engedtek el, suttyomban cseréltem egy komával. Hazaviszlek, aztán máris mögyök vissza.

– A doktorral beszéltél?

– Beszéltem – monta Király. Az asszony erre fölült az ágyban, odahajolt a férje füléhez, és suttogva hadarta:

– És pénzt, pénzt adtál neki?

– Akartam, de nem fogadta el.

– Talán kevesellte?

– Mög se számúta, ahogy a markába nyomtam, azonmód visszalökte. Nem köll a koszos pénze magának.

– Ezt mondta?

– Nem, csak gondúta. Különben mért lökte vóna vissza?

– Beletöttem kopertába?

– Minek töttem vóna?

– Úgy szokták.

– Honnan az isten nyilábu vöttem vóna kopertát!

– Azért lökte vissza.

– Visszalökte, visszalökte, jó helön van nálunk is, nem igaz? Úgy köll neki, mért vót olyan finnyás!

– Te könnyen beszélsz, nem tégöd operált.

– De hát honnan vögyek kopertát?

– Szörzök én – mondta az asszony, és tettetett fürgeséggel lecsusszant az ágyról. Odament a szomszédasszonyához, összedugták a fejüket. A susmorgás vége az lett, a szomszédasszony kihúzta az éjjeliszekrénye fiókját, és kivett belőle egy tiszta, fehér borítékot. Király felesége zavartan, de boldogan nyúlt érte. – Köszönöm, Iluskám – mondta –, de hát mivel tartozunk?

– Semmivel.

– Ne csináld ezt velünk, mondd meg, mi az ára, megfizetjük, de ingyen nem kell! – Király elcsodálkozott az asszonyon, milyen ügyesen kerüli a tájszólást, mintha sose állt volna rá a szája.

– Megharagszom – mondta Ilus, és tréfásan összeráncolta a szemöldökét.

– Jaj, jaj – sopánkodott Királyné –, hogy fogjuk ezt mi viszonzni neked?

– Hagyd el – mondta Ilus –, jó szívvel adtam, ajándékba. Ajándékot nem kell viszonzni. – Hirtelen arcon csókolta Királynét, aki ettől egészen zavarba jött. Könnyekig elérzékenyülve jött vissza az urához, karolt bele, vezette kifelé a folyosóra.

Röstellte a többiek előtt, hogy ilyen tesze-tosza, semmit sem intéző ember az ura. Bezzeg az Ilusé, az nem így jött

be, nem ilyen oldalazva, kopott, gyűrött ruhában. Egy kazal virággal rohant végig az ágyak között, mindenkinek adott belőle, és mégse fért el, még a maradék se, az éjjeliszekrényen. Csak úgy osztogatta a pénzt mindenkinek, orvos, nővér egyformán szerették, jól is bántak a feleségével. És milyen boldog volt, amikor megoperálták az asszonyt, szinte az arcára volt írva, csak úgy fénylett az a kövér képe, majd kicsattant a boldogságtól. Ha hazavihetem, nem engedem dolgozni az én kis feleségemet, mondta, többet a kezébe se veheti a kapát, én fogom tisztán tartani még a virágoskertet is, mert a többihez eddig se engedtem nyúlni, haha. Hát ilyen emberek is vannak. Mért kell mindig olyan búval béleltnek lenni, mint ez a Lajos. Hirtelen melegség ébredt benne. Valamikor régen, lány korában éppen ezt szeretete meg benne, az esetlenségét. Igen, mert még nem tudhatta, milyen nehéz lesz majd elviselni.

– Látod, mégiscsak sikerült szörözni – mondta, és odaadta Királynak a borítékot.

– Mennyit tögyek bele?

– Hát egy ezrest.

– Mennyit?

– Egy ezrest.

– Kevesebbet nem löhet?

– Nem.

– Miért?

– Ez a szokás. Van aki többet ad, de kevesebbet senki. Az már sértés vóna.

– De hiszön akkor egy vasunk se marad.

– Nem baj – mondta az asszony –, a vonat elvisz ingyen is, szabadjegyünk van, nem? – Király bólintott, aztán elővette a pénzt, a csaknem szakadásig gyűrött százasokat, kisimogatta, de nem tette bele őket a borítékba. – Mi van, mért nem készíted be, sajnálod tőlem? – Király sietve telerakta, aztán leragasztotta a borítékot. – Jaj, minek ragasztottad le!
– kapott a kezéhez ijedten az asszony.

– Nem köllött volna?

– Nem hát.

– Hanem?

– Csak úgy be szokták gyúrni.

– Nem tudtam.

– Én voltam bolond, hogy rád bíztam – mondta az asszony, és elhúzódott. Az ablaknak támasztotta a homlokát. Látszólag nyugodt volt, de a szeméből sűrűn peregtek a könnyek. Nem törölte le őket, engedte, hadd hulljanak szabadon a poros ablakpárkányra.

– Te sírsz?

– Nem – mondta az asszony, és csüggedten Király kezébe adta a borítékot. Király elindult az orvosi szoba felé.

Amikor Király visszajött, az asszony idegesen csapott le rá:

– Na, sikerült?

– Nem vót a helin. A nővér eresztött be. Letöttem az asztalára. Ott hattam.

– Csak mögmondja neki a nővér, hogy mi küldtük.

– Ha el nem töszi magának.

– Hogy mondhatasz ilyet!

– Mit védöd őket, attu, hogy fehér köpenyt hordanak, attu még nem szentők. Ippen olyanok, mint a többi embör.

– A többi embör se mind lop.

– Nem hát, csak amellik töheti.

– Eh, bolond vagy te.

– Mönni kéne – mondta Király –, mert nem érjük el a vonatot.

– Már becsomagútam – mondta az asszony –, fölötözöm, aztán indúhatunk.

Amikor kiléptek a kórházkapun, az asszony megbocsátón bújt oda Királyhoz, aki görnyedten baktatott, egyik kezében az asszony holmija, a másikban a saját nyúzott aktatáskája, s nem sokat törődve a felesége állapotával, makacsul szaporázta a lépteit. Az állomáson leültek a padra. A bőröndöt maguk mellé tették. Volt idejük, most mondta a hangozsbemondó, hogy a vonat húsz percet késik.

– Kőne valamit vönni a gyerököknek – mondta az asszony.

– De hiszön nincs egy vasunk se – mondta Király.

– Nálam maradt néhány forint. – Előkotorta a pénztárcáját, s odament a váróterem végében álló kis üvegbódéhoz. Sokáig válogatott, csak amikor a hangosbemondó közölte, hogy a szerelvény beállt, akkor jött vissza kezében az apró kis ajándékokkal: műanyag babák, katonák, egy zacskó cukorka. – Nézd – mutatta büszkén.

– Mennyi vót? – kérdezte Király.

– Egy ötvenesbü még vissza is kaptam. – Király oda se nézett, komoran törtetett föl a lépcsőn. Már a peronon állt, türelmetlenül fordult vissza, na mi lesz már, mért nem jön ez az asszony. Elöntötte a szégyen, amikor látta, idegen emberek segítik föl a feleségét. És még az asszony szabadkozott: – Húzódik a sebem, nem tudok olyan magasra föllépni egyedül.

Találtak egy üres kupét, a sarokba telepedtek. Az asszony Király vállára hajtotta a fejét, pedig nem volt álmos. Királyban türelmetlenül rajzoltak föl a régi, mára szinte szégyellnivalóvá élesedett emlékek. Behunyta a szemét, hogy elűzze magától őket, de csak még forróbban lepték el. Átkarolta az asszony derekát, ha nem is olyan sürgetően, de csaknem ugyanolyan félénken, mint legény korában. Az asszony erre fölszisszent, s barátságosan, boldogan, de odébb tolta a kezét:

– Na, te, mit csinálsz! Fáj ám, ha ennyire szorítasz. – Király engedelmesen odébb húzta a kezét.

– Mi van a gyerökökkel?

– Jól vannak, anyádék legalábbis azt üzenték. Mert bent nem vótak nálam egyszer se.

– Anyáméknál vannak a gyerökök? – csodálkozott el Király.

– De most hazahozom őket.

– Ilyen betegön?

– Nem vagyok már beteg. Hidd el, rosszabb lönne egyedül. Segítenek már, hiszön Juli egész nagylány.

– Nem mögyök vissza többet, de ezt az egy napot muszáj. Mögígértem a komának, aki most helöttesít. Mög az

egész havi pénzöm is odaveszne. Azt még azért ki akarom hajtani belőlük. Aztán ott ögye mög üket a fene. – Az asszony hálásan simult hozzá. – Hazagyüvök, persze csak akkor, ha te is akarsz.

– Bolond vagy. Hát hogyan akarnám.

– Akkor jó.

Már délután volt, amikor a szülői házba beállítottak. Visszük a gyereköket, mondta az asszony. Köszönöm, hogy vigyáztak rájuk eddig is, hogy bajlódtak velük. Ó, mondta Király anyja, nem volt ezekkel sömmi baj, mind olyan engedelmes volt, legalábbis a nagymamának mindig szót fogadtak, igaz-e, kislányom, fordult Julihoz, aki távolról szemlélte, a kicsik hogy tolazkodnak oda az anyjukhoz, apjukhoz, hogy rángatják a kezüket-ruhájukat, követelve a remélt ajándékot. Majd otthon mögkapjátok, mondta nevetve az asszony. Azért nem adta elő itt, amit hozott, nehogy megszólja az anyósa. Tudta, előbb-utóbb úgyszólván eljut hozzá a hír, mit kaptak a gyerekek, s a szájára nem tesz akkor se lakatot, de most ezt a pillanatot legalább szerette volna megúszni bosszúság nélkül. Este lett, mire hazaértek. Föltett egy kis levest, s amíg a leves főtt, kipakoltak, előkerültek az ajándékok is.

– Te add oda nekik – súgta oda az asszony az urának. Király szinte megrészegett a hálától. Átkarolta az asszonyt, s amit még sohase tett, ott a gyerekek szeme láttára szájon csókolt. Éhes, vak szenvedély ébredt föl benne. Mintha attól félt volna, igen, hogy elveszíti. Lefekvéskor bebújt az asszony mellé az ágyba.

– Hogy fogsz aztán huszonnégyórán? – kérdezte aggódóan az asszony, de már húzódott is odébb, készítette neki a helyet az átfüлт, forró takaró alatt.

– Majd alszom a vonaton – mondta a férfi.

– Csak aztán vigyázz, tudod, hiszen még fáj a sebem.

Lajos be se ment a szállóba, egyből a váltáshoz sietett. Sovány mogorván tette a dolgát. Most még kisebbnek, még ráncosabbnak látszott, mint eddig, szinte törpévé aszalódott, de a mozdulatain egyáltalán nem érződött a fáradtság. Csak a tekintetéből sütött a feneketlen kimerültség.

– Azt hittem, sose gyün meg – lökte ki a foga közül a szinte érthetetlenül keményre rágott szavakat.

– Későtt a vonat.

– Hogy van az asszony?

– Jól. Hazavitettem. Elmögyök én is. Itt hagyom ezt a rohadt kócerájt. – Nem akarta elmondani, és éppen Soványnak nem, e hosszas tépelődés eredményét, de valahogy most annyira kikíváncozott belőle, nem tudott uralkodni magán.

– Sejtettem – mondta Sovány –, de a szabadságot, azt még kiveszi, mi?

– Hát persze – vigyorodott el Király –, bolond azért nem vagyok.

– Igaza van – mondta Sovány –, ha otthon jobban kijön. Mennék én is, de nincs hová, nekem már nincs. Aki szökhethet, az elején szökjön, mert aztán vége, úgy jár, mint én, itt marad örökre. Különben jó hírem van. Éjfélkor leváltják.

– Kicsoda?

– Svihák. A szállón lakik. Ismeri, nem?

Nappal könnyen múlt az idő, alig volt fáradtabb a szokásosnál. Csak néha vett erőt rajta a szédülés. Ahogy besötétedett, kezdtek egyre sűrűbbé válni a rohamok, és most már nem is csak egy-egy összerázkódás idejéig tartottak, volt, hogy le is kellett ülnie, majdnem elaludt. Csak az ijedség ugrasztotta talpra.

Jócskán elmúltott éjfél, de Sviháknak híre-hamva se volt. Becsapott ez a Sovány, gondolta Király. Persze Svihákban se lehetett bízni, ha beveszi magát egy kocsmába, ismerte, amíg a pénze vagy a hitele tart, addig biztos, hogy nem jön elő. Svihák végül mégiscsak megjött. Egyáltalán nem zavarta, hogy elkésett. Egy fél órácska, mit számít az, mondta röhögve. Volt már benne valami nyomás.

– Már mögint ivott? – förmedt rá Király mogorván.

– Mi köze hozzá? – rántotta meg a vállát Svihák.

– Na, fogja – mondta Király, és ledobta Svihák lába elé a szerszámokat.

– Látja, én nem vagyok olyan irigy, mint maga – egy laposüveget húzott elő a kabátja alól, és Királynak nyújtotta. – Húzza meg – mondta. – Jó kisüsti van benne – egészen közel furakodott Királyhoz, és az orra alá tolta a pálinkásüveget. – Csak nem utasít vissza? – Király, bármennyire ellenére volt, beleivott az üvegbe. A pálinka forró-jeges marásától összerándult az egész benseje. Hogy az öklendezését elfojtsa, újabb kortyokat kellett az első után erőltetnie. Ettől aztán váratlanul kitisztult a feje. A fáradtság föloldódott, valami lebegő, földöntúli könnyedség foglalta el a helyét. Futva indult el a sínek között a sötétbe.

– Hova fut? – kiabált utána Svihák.

– Haza.

– Arra? – de Király a kérdést már meg se hallotta. Vadul csikorgott lába alatt a sínágy zúzaléka.

Amilyen hirtelen gyorsultak föl és könnyebbedtek meg a mozdulatai a pálinka hatása alatt, olyan váratlanul lett most nehéz és lassú minden. Mintha az éjszaka egész feneketlen súlyát neki kellett volna a vállán cipelnie egyedül. Odatámaszkodott az egyik kocsi oldalához, s várta, hogy elmúlják róla a tehetetlenségnek ez a mindent megemésztő érzése. Az éjszaka, mintha számításból tenné, már-már túlzott kedvességgel ölelte át.

Megpróbálta kinyitni az egyik kocsi ajtaját, de nem sikerült. Á, nem ez az, gondolta. Még napközben túl nagy lendülettel csapódott be egy kocsi, és ettől kinyílt az ajtaja. Sietve visszahúzta, be is drótozta, de az a drótozás annyi, mint halottnak a csók, egyetlen rántással föltépheti. Csak találjam meg, szinte betegesen vibrált benne a kívánság.

Ekkor valami neszezést hallott a kocsi másik oldalán. Nem mozdult. Az őr volna az? És ha ő? Csak nem ijedek meg egy félkarú vénembertől? Jól is néznénk ki. Azért megvárta, hogy a lépések eltávolodjanak. Na végre, morogta elégedetten, amikor felnyílt a vagonajtó, már azt hittem, sohasem találalak meg. Sietve a kabátja szárnya alá rejtette, ami a keze ügyébe akadt, és futni kezdett, mert közben újra kö-

zeledni hallotta az őrt. Nem törődött vele, hogy így még jobban felhívja magára a figyelmet. Hallotta háta mögött az őrkialtását, álljon meg, álljon meg, de oda se figyelt. Gyorsan, könnyedén bujkált át az ütközők között, futott végig a talpfákon. Az őrlépései messze elmaradtak mögötte.

Megállt egy pillanatra, hogy belehallgasson az éjszakai pályaudvar ismerős zajaiba, nem észlel-e valami gyanúsat. A szokásos zajokon kívül semmit se hallott. Megnyugodott. Nem bírt a kíváncsiságával. Elővette a kabátja alól a zsákmányt. Egy kis fehér papírdoboz volt színes ábrákkal az oldalán. Ki akarta bontani, hogy megnézzze, mi van benne, de a doboz leesett a földre. Egy hajszárító bomlott ki belőle. Mi lehet ez, tűnődött el Király. Biztosan valami háztartási gép, gondolta, jó lesz az asszonynak a születésnapjára.

El volt merülve a gondolataiban, nem vette észre, hogy a dombról elindult egy kocsí, és hangtalanul gurult feléje. Lehajolt a földre, fölvette a hajszárítót, aztán újra lehajolt a dobozért. Jobb, ha visszateszem bele, gondolta, úgy olyan, mintha egyenesen a boltban vettem volna, talán még a jótállási cédula is benne van. Ez az ötlet fölvidította, csaknem elmosolyodott. Kár, hogy egy kicsit piszkos lett, gondolta, benyálazta az ujját, így próbálta letörölgetni a koszt a dobozról.

Csak annyit érzett, valaki gyöngéden meglöki hátulról. Előrenyúlt, széttárta a kezét, a hajszárító leesett a földre. Nem értette, hogyan gyöngülhetett el hirtelen ennyire. Tett egy-két kapkodó lépést, hogy visszanyerje az egyensúlyát, de ezek már teljesen automatikus mozdulatok voltak, mintha nem is ő követte volna el őket, aztán fölhagyott e hiábavaló kapkodással is. Végigesett a talpfák között, arca a bazaltzúzalékra csapódott, a keze előrenyúlt. A kocsi semmit se veszítve a lendületéből könnyedén, kattogva gurult át fölötte.

A gerincét törte el az ütköző, s a feje búbját sértette föl valami kiálló vasalkatrész, de éppen csak egy horzsolás erejéig. Már nem is vérzett, amikor megtalálták. Látszólag semmi baja se volt. A szája kissé föl volt nyílvá, mintha mondani akart volna valamit.

NÉGY-ÖT MAGYAR

Nyíratlan, sörhabtól csapzott bajusz, ritkásan őszülő, torzonborz üstök dereng a füstködön át. Cigaretta kerül elő. Nagyujjal fricskázva meg a doboz alját a kéz gyakorlott mozdulattal pöccenti ki az újabb szívnyivalót. Az arcot gúnyos fintor lengi át, mintha valami lenézett, éhenkórász pajtást kínálna, akinek zacskójából elfogyott a dohány. Aztán, hogy nem nyúl a cigarettáért senki, maga gyújt rá. Pedig nem egyedül ül a tenyérnyi asztalnál. Vannak úgy négyen-öten. Mind hasonló szerzet. Azért nem lehet a létszámot pontosan megállapítani, mert egy-kettő mindig elcselleng belőlük, hol a mosdó függőnye mögé, hol az italpulthoz, a fogasok irányába, a kijáratí ajtót nyitogatni, köszöntgetni a szomszédos asztalok valamelyikéhez bevetődő ismerősöket.

Az ütött-kopott eszpresszóasztal tele van poharakkal, italos üvegekkel. Aki itt foglal helyet, nem marad szomjan, torka nem hány száraz nyálakat, mint az elbitangolt szegénylegényé, akiknek vörös gyurkója tele van, csak ritkán.

E díszes kompánia tagjain nem nyargalász a tetvek se-rege, nem penészklik a katonapor, lefürödtek a gyári zuhanyozóban, mielőtt felöltötték volna utcai ruhájukat. És ez az öltözet is egészen rendjén való, a dolmány nem rongyos, viselőjének nincs kint az oldala, nem nehezül sok főttul a nadrág, elgatyásodott kordfarmer mindegyiké. Csupán a csizmával van baj, azt talán valóban elrohasztotta valamikor a sár, mert az alkalmatlan télidő ellenére mindnyájan félcipőt viselnek.

A nyereség, hát igen, az most is vékonyan jár. Morognak is miatta eleget. Alighanem a munkahelyi nyereségosztás után vannak. Itt ülnek mindennap, amíg futja a pénzük, sőt még azután is, hitelben. Az üzletvezető türelme rendszerint kitart a következő fizetésig. Isznak, de csak ritkán részegek. Nem beszélgetnek. A kártyát is alig veszik elő. Többnyire

maguk elé merednek. A cipőjük orrát bámulják, vagy éppen a fröcskölt mintás linóleumot, ahonnét a legkülönfélébb torzalakokat csálja elő a babonás képzelet.

Mintha várnának valamire. Káromkodás, duhaj rikkantás hangzik fel hébe-hóba innen-onnan: Kurv'anya, pajtás, mondják, élünk, mint élhetünk! Ennyivel be is érik. Minek toldanak-foldanak, többet, jobbat, okosabbat egyőjük se tud.

Ide jutottak. Remínsíge, fizetésben nyeresége, tisztességes híre-neve egyiknek sincs, s már nem is hiszik, hogy az idő megfordul, a jószerencse megmozdul. A totót, a lottót azért megveszik, szorgalmasan kitöltögetik minden héten, ámbár nyerni még sohasem nyertek egyetlen petákat se. Mondják is, csalás az egész, urak huncutsága, s fogadkoznak, hogy soha többet, de alig várják a következő hetet, hogy megvásárolhassák az újabb kollektív szelvényeket, s velük az újabb egy hétre szóló hiábavaló reménységet. Nem vaktában, garantált szisztéma szerint, tudományosan kidolgozott kulcsok szerint, megsokszorozott eséllyel játszanak, de hát mi ez a megsokszorozott esély ahhoz, amit közben elvesztegetnek.

Valamikor régen talán volt választásuk, de most már nincs. Mehettek volna bujdosásra, nagy idegen földre, de nem mentek, itt maradtak. Munkásszállás a lakásuk. A tehetősebbeké albérlet. Valamikor nyári konyhának hívták ezeket a víz, villany nélküli, a városszéli házak kertvégebe rakott kulipintyókat, amelyeknek bére ma a bérlő fele fizetését viszi el havonta. Így aztán nem csoda, ha a szegénylegény házasodni nem mér, mert sok költséget kér. Elvadult, megrögzött agglegény mindegyikük. Ha nem is nőgyűlölő. Alkalmi szerelmet gyakran vásárolnak, ha adósság bánja, akkor is. A családi életnek csupán a kellemesére vágyakoznak, arra is ritkán, karácsonykor, esetleg húsvét táján, a többi, a felelősséget, a vesződséget könnyen elvetik.

Betanított munkásként, alkalmi kisegítőként dolgoznak. Mesterséghez fognyi? Nehéz már tanulni! Így vannak vele. Sokkal többre akkor se mennének, vallják. Lehet, hogy iga-

zuk van? Mindenesetre nem próbálják meg. Így aztán biztosan igazuk marad.

Nem beszélnek róla, ahogyan semmiről se, de azért tudják, a romlás bűneikből fakad, a nagy kegyetlenségből, egymás ellen való méltatlan irigységből. Kegyetlenek s nőgyógyász szikéjére.

Borgőzös állapotban, úgy záróra felé nemegyszer rágyújtanak a cinikus dalra: Az paraszt embernek fogd meg a szakállát, hajtsd el a marháját, verd pofon őt magát! Mintha saját magukon csúfolódnának, hiszen a legtöbbjük ilyen szakállon fogott, pofon vert parasztemberből lett öntudatos városi bujdosóvá. Az öntudatukkal nagyra vannak, fontoskodva tartják maguk elé, akár valamiféle pajzsot. Ha néhanapján népdal szívárog a rádióból, köpnek egyet, s gyorsan lezárják, nehogy bárki gyanút fogjon származásukat illetően.

Kétes státusukra a végletekig büszkék. Nem cserélnének, ahogy mondják, magával a hercegprímással se. Ez ugyan a jelen pillanatban nem nagy áldozat, de ők nem tudnak róla. A maguk módján élik világukat. Sötét tekintetükből csak úgy süt a kétségeesett önelégültség: a munka mocskából kifürödve, zsebedben szerény fizetiségeddel idebent, ebben a füstös-koszlott, Rodostóhoz címzett eszpresszóban mégiscsak te vagy a legény, Tyukodi pajtás.

Hej, Rákóczi, Bercsényi, magyarok híres vezéri, Bezerédi, hol vannak? Legföljebb néhány ásatag tudományos munka, sarokba vágott iskolakönyv, megrozsdásodott utcanévtábla őrzi emléküket, egyébként a kutya se foglalkozik velük, még a rádió-televízió ismeretterjesztő műsorai is megfélelkeztek róluk, egyébiránt ők maguk se nagyon törekszenek az egyre hálátlanabb jelenlétre. Bundi András, Zöld Demeter, Török Péter, a sok névtelen azonban, akinek olcsó a vére, három rossz forint szegénynek bére, itt rostokol most is hűségesen. Nincs mit csodálkozni rajta. Mindig így volt: csak a szegények, s nem úrfiak véreket onták.

Elszántan várakoznak, de arról, hogy mire, fogalmuk sincsen. Talán nem is várakozás ez már. Minden, ami meg-

történik, önmagáért történik. Az események látszatra semmiféle kapcsolatot nem tartanak se a múlttal, se a jövővel, de talán még a jelennel se, mintha valóban az volna az egyetlen küldetésük, hogy az enyészet könyörtelen folytonosságát igazolják.

KUTYAKOMÉDIA

Eleinte szemügyre se vettem, miféle cifrapalotáról van szó, csak a házszámot figyeltem. Alig akartam hinni a szememnek, nem gondoltam volna, hogy ilyen könnyedén célhoz érek. Pedig a jelek szerint váratlanul mégiscsak ez történt.

Nem voltam ismerős a házat rejtő előkelő villanegyedben. Ha voltam is itt egyszer-kétszer látogatóban, na, nem ennél a háznál, csak éppen a környéken egy-két, hogy is mondjam, pozicionált barátom, igen, vannak, vagyis jobban mondva voltak ilyenek, meghívásának eleget téve, valamilyen kibogozhatatlan eredetű belső kényszer következtében gyorsan és maradéktalanul elfelejtettem a járást. Nem akartam eltévedni, ezért minden egyes lépésemet előkészítettem, megterveztem. A saját kezűleg rajzolt térkép vázlat ott lapult zakóm belső zsebében. Próbáltam megadni a módját: ünneplő öltöny, ha nem is bordó, de azért nyakkendő, fehér ing. Minden tölem telhetőt megtettem, hogy méltósággal jelenjek meg a találkozón.

Azonban a gondos előkészület fölöslegesnek bizonyult, hiszen a térkép vázlatot elő se kellett vennem. Az ösztöneim biztosabban elvezettek a célhoz, mintha holmi előre kiokoskodott útiterv kutyapórázára bíztam volna magamat. Ezen meg is lepődtem, talán még bosszankodtam is, de nem tulajdonítottam túlzott jelentőséget neki. Pedig talán kellett volna.

A harmincas évek elején épült villa, amelybe Dallos elvtárs országos kinevezése alkalmával költözhetett, sajátos építészeti elképzelés szülötte volt. A tervező egyszerre próbálta megidézni a népi építészet szakrális hajlamát, valamint a Bauhaus modern racionalizmusának hivalkodó, gőgös ateizmusát. E bigámista frigyből abszurd palota kerekedett. Akár Dallos elvtárs maga választotta az elhagyott javak osztályán tartalékolt villák közül az épületet, akár valamely nagyhatalmú személyzeti főnök jelölte ki számára, a lakhelyválasztás telitalálat volt. Összebékíteni, ami ösz-

szebékíthetetlen, tűzzel-vassal, ízlésficamos kényszerrel, Dallos elvtárs is ezen fáradozott hosszú, eredményekben gazdag és most hirtelen meredeken felfelé ívelni látszó politikusi pályafutása alatt. Legalább olyan sikerrel, mint a lakhelyét megálmodó ismeretlen építész. Még kilátszott néhány tetődísz, kelő napot utánzó oromfal a geometrikus diktatúra börtönéből, de az már régen eldőlt, ki lesz, ki lehet itt a győztes.

Ahogy ezt Dallos elvtárs is a lelke mélyén, habár lehetséges, hogy a Dallos elvtárshoz hasonló engesztelhetetlen pártharcosok esetében lélekről beszélni merő anakronizmus, réges-rég eldöntötte. Fölösleges találgatásokra épített okoskodásom mentségéül szolgálhat, hogy a hosszú, hiábavalónak tetsző várakozás ideje alatt valamivel csak el kellett ütnöm az időt. Azt reméltem, bármilyen meddőnek tetszik fáradozásom, azért ha közvetlenül nem is, legalább valamiféle értelmetlennek tetsző kerülőút segítségével közelebb visz kénytelen Canossa-járásom okainak megértéséhez.

Tudtam, hosszú, idegtépő várakozásra kell felkészülnöm.

Aztán egyszer csak mégis elfogyott a türelmem. Nem várok tovább, hazamegyek, határoztam el. Haza, de hova? Haza a magasba! Már megint egy idézet, bosszankodtam. Nem voltam abban az állapotban, hogy bárminek is örülni tudtam volna. Különösen egy idézetnek nem, amely végérvényesnek tetsző szavaival eltorlaszolja előlem a saját válaszáadás lehetőségének megkísérlését is. Ha válaszolni kell, és erre a kérdésre mindenképpen kellett, most és azonnal kellett válaszolnom, akkor ne más mondja ki helyettem a szükséges szavakat, gondoltam, keressem meg őket saját magam, bármilyen lehetetlennek és eleve kudarcra ítéltnek látszik is ez a keresés.

Az én pillanatnyi hazám, ez a bizonytalan várakozás, ahonnan se előre, se hátra nincsen út, így aztán, ha akartam volna, se hagyhattam itt a vártát, osztályrészem, miért ne engedhetném meg magamnak e kissé fellengzős fogalmazást, a végső kitarítás maradt.

Nem személyes, egzisztenciális számítás motivált, amikor e számonkérő szembenézés kikényszerítésére rászántam magam, lélekbe hasítóbb, egyetemesebb indulat annál.

Először lépve a színpadra, semmi mást nem akartam, csak játszani. Önmagáért való, mindenkinek tetsző játékot játszani. Önfeledt diákönkívület volt ez. Furcsa véletlen, hogy a küldeteses színház utolsó királynője belepillanthatott felelőtlen ifjúkoromba, és egy diákelőadás fél felvonásának láttán megüzenhette, sorsom a színpad. Az élet e látnoki jóslatot nem akarta igazolni.

Jaj, de nagyon nem!

Asztalosinasként az én egyszemélyes képzelt monodrámám főhősét idézve rekedten szavaltam bele a szélbe:

*„Magyar vagyok. Legszebb ország hazám
Az öt világrész nagy területén.*

...

*Magyar vagyok. S arcom szégyenben ég,
Szégyenlenem kell, hogy magyar vagyok!*

...

*De semmi kincsért s hírért a világon
El nem hagynám én szülőföldemet,
Mert szeretem, hőn szeretem és imádom
Gyalázatában is nemzetemet.”*

Bódultan álltam a hídkorlátnak dőlve a Duna fölött. Mámorító érzés kerített hatalmába, azt képzeltem, mit képzeltem, tudtam, ha átvetném magam a híd korlátján a vijjogó sirálycsapattól kísérve, a lobogó szélben kabátom kitért szárnyán lebegve, akadálytalanul röpkölnék átszelve a magyar Alföldet, a Vaskapu bérceit le egészen az Al-Dunáig és még tovább. Hajsza! híja volt, hogy bele nem vettem magamat ebbe a cseppet sem kétes kimenetelű kalandba. Talán még mindig ott lebegnék ég és föld között, vagy éppen a szennyvíz fertőzte hullámok ölén puffadozna a hullám, ha valaki abban a sorsdöntő pillanatban a vállamra

nem teszi a kezét, de a vállamra tette, megszólított. Valami baj van, kérdezte együtt érzően. Tagadólag ráztam a fejem, eszem ágában sem volt, hogy kiadjam magamat. Pedig jól ismertem a fiút, több mint egy évig jártunk ugyanabba az amatőr színjátszó körbe, játszottunk ugyanazon a színpadon a lelkes amatőröket megbocsátó rokonszenvvel tapsoló külvárosi közönség előtt. Barátkozni azonban sose barátkoztam vele, taszított fennhéjázó, mindent és mindenkit lenéző modora. Azóta ő már igazi színész lett, végzős a főiskolán, tévéjátékokban, filmekben statisztált, az egész ország ismerte az arcát, az enyémet meg?

De hát nem az imént szavaltam, „semmi kincsért, hírért a világon el nem hagynám én szülőföldemet”? Jó, igaz, nem is várja senki, hogy elhagyjam. Ellenkezőleg. De hogy eláruljam, azt igen. Akár naponta többször. Apró kis árulások volnának ezek, de mégiscsak árulások. Például némi élet-rajz-kozmetikázással – ha például egy könnyed sasszélépéssel megkerülöm 56-os árvaságomat – már én is főiskolás lehetnék, játszhatnék szovjet színdarabban, hangjátékban, de hazudhatnék akár magyarban is, kiröhögtethetnék mindent, ami magyar. Ha nem teszem, hallgassak és várjak a soromra!

Tehát vártam. Azonban szerencsére nem a senki földjén. Külvárosi színjátszó körű kalandozásaim során olyan, a pályájukról letaszított szellemi nagyságokkal találkoztam, amilyenekkel a felsőbb körökben sohasem hozhatott volna össze a sors. Ők biztattak, ne adjam föl, küldetésem van, mondták, és én szerencsétlen, hittem nekik.

Csöndben nyílt ki előttem a varasdi színház színészbejárója. Igen, az ő tapintatosan eltitkolt közbenjárásuk következtében. Fészekmeleg műhely fogadott. Egy-két klasszikust leszámítva az én ízlésem szerint olcsó repertoár. Nem ez lepett meg, hanem az, hogy ezt velem együtt csaknem mindenki tudta, és azon mesterkedett, hogy a hazug vagy jobb esetben csak üres sablonok mögé egy-két csökevényes igazságcsírárt, némi emberi tartalmat csempésszen. Apró gesztusok voltak ezek, észrevehetetlen lázadások, de lázadások

mégis. És minket, habár tudtuk, csaknem semmire se jó, kielégített a szembeszegülésnek ez a veszélytelen formája.

Ezt a korlátozott idillt robbantotta fel Rózsa. A nőkkel én – a rólam, mint veszélyes hódítóról kialakított hiedelemmel szemben – mindig hadilábon álltam. Rózsa, a nemzet csalógánya, amikor egy nyári fesztivál-előadás erejéig közénk röppent, maga sem tudta, mennyire felbolydította ezt a mi szerény, az általunk oly nagyra tartott belső értékekre épülő közösségünket. Először is az első pillantásra szerelmes lettem belé. Ezzel az érzéssel nem voltam egyedül. A társulat minden férfitagja elveszítette a fejét, és úgy dongták körül Rózsát, mint részeg darazsak az érett szőlőfürtöt. Csupán direktorunk, a mi rettegetve szeretett Sándor bátyánk lógott ki a sorból. Lehet azonban, hogy ő is csak azért, mert direktorként adnia kellett a látszatra, őriznie kellett a tekintélyét. Én más okból titkoltam el az érzésemet. Nem akartam Rózsa esetleges visszautasításának kitenni magamat, hogy hoppon maradt hősszerelmesként nevetségessé váljak. Meg aztán az is zavart, hogy túl sok jeles szeretőt kellett volna követnem a sorban. Akkor is, ha a szóbeszédet elosztjuk tizzel, tekintélyes társaság gyülekezett volna össze az elbocsátott férfiháremben. Rózsa azonban nem véletlenül volt az, aki. Hihetetlen érzékenysége, kifinomult intelligenciája előtt semmi nem maradhatott titokban. Nem delezett kutató pillantásokkal, mégis azonnal belém látott. Belém látott, de nem leplezett le, nehogy megszégyenítsen. Hagyta, hadd forrjon ki minden magától.

Mikor elment közülünk, tudtam, én sem maradhatok sokáig. Direktorunk a fejét csóválta.

– Ugrás a semmibe? – emelte rám kérdően a tekintetét. Én meg lesütöttem a magamét.

– Nincs más választásom – vallottam be szégyenkezve. Azt, hogy akár lámpaoltogató vagy díszlettologató is szívesen lennék, csakhogy Rózsa közelébe kerüljek, nyíltan magamnak sem vallottam be, úgyszólván kitérő választ adtam. A direktor úr ennek ellenére mindent értett. A fejét csóválva engedett utamra.

– Ha bármi baj ér, csak szólj, ide közénk bármikor visz-szajöhetsz, amíg élek. – Hányszor, de hányszor eszembe ju-tott ez a hívás, és mentem volna is nemegyszer, de nem volt visszaút.

A nyugalmas, epekedően romantikus díszlettologatás he-lyett főszerepekkel birkóztam, egyik pillanatról a másakra az ország legnépszerűbb színházában találtam magamat, forga-tásról forgatásra rohantam, mint aki munkamérgezéssel pró-bál véget vetni az életének. Meg akartam állni, de már nem voltam a magam ura. Tudom, megtakaríthattam volna itt is, ott is egy kis energiát a túlélés reményében, de én mindig és mindenütt a legjobbat akartam, ha bele kell halnom, hát be-lehalok, gondoltam. De hát mibe, te szerencsétlen? Ez a kér-dés akkor merült fel bennem, amikor annyi, az etika erőterében költői szavakkal megidézett klasszikus hős életre keltése után egy kortárs magyar darabban sikerült, ahogy a kritikusok írták, maradandót alkotnom. Az egész ország a do-bozoló magyar őrnagyon röhögött. A hazájához hű magyar katona megalázására rendezett propaganda-hadjáratnak ez volt a végső stációja. Az igazi nagy dráma háttérben szösz-mötölő, arctalan rendezője ezt szánta kegyelemdöfésnek. Ehhez járultam én hozzá életem utolsó morzsáit is felélve, ehhez az alpári sikerhez. A kételyek mind az álmatlanul töl-tött éjszakákat használták fel, hogy rám zúduljanak. Miért szavaltam, hogy „sose hull le a vörös csillag”, amikor pedig titkon reméltem, hogy egyszer mégiscsak lehull, miért, hogy „Dunának Oltnak egy a hangja”, amikor tudtam, hogy dehogy, s miért mondtam üdvözetet a győzőknek, a magyar Erdélyt eltipró, az Alföldet kifosztó, s végül a Nemzeti Mú-zeumot is csaknem kirabló román hadseregnek? Csak azért, mert az egyik legnagyobb magyar költő így gondolta?

Úgy éreztem, megnyílt a föld alattam, és én a semmiben kalimpálok. Megfordult a világ velem, álmomban voltam ébren, és ébren álmodtam, mintha már nem is éltem volna.

És ekkor lobbant fel újra a látkörömben Rózsa. Kávét kavargatva imbolygott a Rádió pagodájának büféjében.

Összevillant a tekintetünk. Láttam, azt várta volna, hogy valamiféle magyarázatot adok eltűnésemre. Nem adtam. Köszönni is elfelejtettem.

– Légy a feleségem! – mondtam. Elkerekedett a szeme. A kávéscsésze lecsúszott a kis tányérkáról, és a tányérral együtt csörömpölve hullott a padlóra, a kávé a vakítóan fehér kosztűmre loccsant egy agyament Pollock-festmény első nekifutásaként.

– Nem kérhetnék egy kis gondolkodási időt? – szabadkozott Rózsa nevetve.

– Nem – mondtam. – Menjünk most azonnal a paphoz. – Erre nevetve a kidekorált kosztűmre mutatott.

– Ezt nem tisztítatom ki, nem dobom el, elteszem emlékébe – és a nyakamba ugrott, szájon csókolt. A nyelve íze, lükte-tése elbódított, de meg is döbbsentett ugyanakkor. Egyszerre volt ez a csók az önkéntelen odaadás őszinte jele és az oly sok férfit meghódító rafinált cselvetések kimódolt kelléke.

Mégis meg voltam mentve. Egyelőre legalábbis. Jaj, akkor kellett volna meghalnom, abban a pillanatban, amikor semmi nem érdekelt, semmi, ami összeomlani készült körülöttem, csupán Rózsa üde reggeli dudorászása, remegő mellbimbója, harmatos öle, és a szavai, ezek az eddig általam sose érzékelt bölcsességet sugalló, megnyugvást ígérő szavak. Igen, valamikor ott, első együttléteink idején, amikor még nem lehetett tudni, hogy e röpké idillt a kapcsolatunkba lassan beszivárgó, kegyetlen, ideges káosz hogyan falja fel. Igen, akkor, amikor még jó volt. Amikor még nem tudtuk, hogy a túlélők boldogtalanok.

Aztán egyik pillanatról a másikra színház nélkül maradtam. Arccal zuhantam a semmibe, mint a Taigetoszról lelőtt hülyegyerek. Ez a végkifejlet engem nem lepett meg. Rózsát azonban igen. Szaladni akart fűhöz-fához, hogy akár régi szeretők kegyeiért kuncsorogva visszakönyörögjön valamelyik színházba, én azonban letiltottam e kegyes korteshadjáratot. Rózsa látszólag engedelmeskedett, annak azonban nem járhattam utána, nem próbált-e mégis itt-ott

közbenjárni az érdekekben. Ha próbált is, kevés sikerrel. A színházak bezárultak előttem, de járhattam az országot. Szerzte e hazában mondhattam a verseket.

És mondtam is. És figyeltem a közönséget. Láttam a megriadt, tanácstalan tekinteteket. Mint kés, hatolt belém a felismerés, nem tudják, mint jelent a szó: magyar. Úgy semmiképp sem, ahogyan Ady ejtette, Petőfi lángolta, Balassi élte, Arany szenvedte, Kosztolányi féltette, Babits óvta, Móricz simogatta. Hát ezért kellett nekem előttük megvallanom a magyar költészet léleküzenetét, hogy mindenki a szovjet gázzal fűtött panellakásban, a TV előtt is büszke lehessen rá, magyar.

Ez az országjárás sem tartott azonban sokáig. Talán egy fél év telt el, amikor megérezttem, hogy vége. Arctalan döntés volt, betiltó határozatot senki nem hozott. Egyszerűen csak nem hívtak sehova. Ha valamelyik barátom ajánlott, vagy magam hoztam szóba egy régi meghívást, mindig kitérő, halogató volt a válasz. Aki mégis hajlandó volt a döntését megmagyarázni, arra hivatkozott, ez a hazafiaskodás már kiment a divatból. Hiába mondtam, hogy ez nem az én hazafiaskodásom, ez a magyar költészet hangja, amely, mi tagadás, az enyém is, zavart vállvonogatáson kívül más magyarázatot nem kaptam. Végül egy fiatal, feltörekvő népművelő adta meg a választ. Hát éppen ez az, mondta, ezért ment ki maga a költészet is divatból, ezért nem kell már senkinek a vers. De hát az én estjeim mind telt házzal mennek, próbáltam érvelni. Az csak valami tévedés lehet. Nekem a hivatalos állásponthoz kell igazodnom, zárta le ellentmondást nem tűrő hangon a vitát. Nem lepődtem meg, hiszen csaknem minden előadásomon ott ült egy-egy jegyzetelő, ceruzás ember. A jelentések ezek szerint célba értek, már állásfoglalás is született belőlük. Méghozzá hivatalos.

Rózsát ugyanakkor elhalmozták jobbnál jobb szerepekkel, díjakkal, külföldi utakkal, jószerével alig járt haza, nemigen volt ideje rá, hogy kudarcomat a lelkére vegye, de az nagyon jólesett, hogy kitartott mellettem így is, pedig láthatta,

végérvényesen reménytelen eset vagyok. Még egy szerepet is lemondott a kedvemért, hogy otthon maradjon velem, vigasztaljon. Leült a konyhaasztalhoz, az utóbbi hónapokban ez volt választott őrhelyem, innen jól lehetett bámulni a szemközti hatemeletes ház tűzfalát.

– Beszéljünk okosan! – kezdte, mint anyja a hülyegyereknek a lelkifröccsöt, ha valami csínytevésen kapja.

– Miről? – kérdeztem.

– Rólad.

– Rólam? De hiszen én már nem létezem.

– Hogy mondhatsz ilyet, amikor az egész ország rajong érted.

– Érdekes feltevés, miközben senki se veszi észre, hogy eltűntem. Eltűntettek.

– Ez csak a pillanatnyi helyzet, a tehetséget nem lehet véka alá rejtteni.

– Lári-fári, mese habbal! Különben is, te könnyen beszélsz. Könnyű így kioktatni a másikat, hogy neked nem kell, nagyon nem kell a véka alatt kuksolnod. – Olyan mélykút, szédítő szemet azelőtt se, azóta se láttam, amilyenre Rózsáé kerekedett. Nézett, csak nézett rám, és az arca közben, akár a kicserepesedett föld, olyan érzéketlenül keményre változott. Már-már attól kellett tartanom, átharapja a torkomat, amit meg is érdemeltem volna. Átültem hozzá, próbáltam magamhoz ölelni, békíteni, de ellökött.

– Hagyjál! – mondta. – Talán azt szeretnéd, hogy veled együtt süllyedjek el? Ha akkor nem nyúlok a hónod alá, ismer most valaki téged? Ott táncikálnál még mindig az Isten háta mögött bugyuta operettekben a bamba parasztoknak. Jó, kegyvesztett lettél, de mégiscsak ismert színész, akiért egy egész ország rajong. Legyinthetsz rá, de mégis így van.

Elsötétült előttem a világ. Rosszul mondom, inkább elfehéřült. Vagy azt sem. Semmivé vált. A két szín közötti ürességben találtam magamat.

Igen, itt a gyógyóban, ahogy sorstársaim végérvényes parkolópályájukat, az Országos Elmeegőgyintézetet neve-

zik. Szerencsémre, vagy szerencsétlenségemre, ezt még így utólag is elég bajos eldönteni, az irányomban már-már túlzott empátiát tanúsító Somogyi doktor gyógyító felügyelete alatt. Egyen-pizsamában a felhólyagozott festésű kerti padon üldögélve fogamzott meg bennem a terv, amelynek eredményeképpen most itt vagyok, ebben az idegesítően puccos villanegyedben, és már vagy fél napja, az órámra pislantva azt kellett megállapítanom tíztől-tízíg, bizony az annyi, a makacsul késlekedő Dallos elvtársra várok.

Annyira el voltam merülve a magam gyártotta rémképekkel való viaskodásban, hogy meg se hallottam a fülsike-títő fékcsikorgást, amelyet a térdkalácsomtól tíz centiméterre leblokkoló fekete szolgálati kocsi adott ki magából. Kábulatomból eszmélve első ijedt dühömben felkaptam egyet a lábam előtt heverő öklömnyi betondarabokból, s már lendítettem is a karomat, hogy azt az emberi méltóságomban megalázó gépkocsi szélvédőjébe vágjam. Nem tudom, mi tartott vissza tőle, hogy a mozdulatot befejezzem. Lehanyatlott a karom, az utcakő elernyedtt markomból a lábam elé hullott.

A köhajtás botrányától megrémült sofőr háborogva ugrott ki a volán mögül. Egyébiránt pirospozsgás, örökké jókedvű ember volt ez a sofőr, akinek arcán az évek múlásával sem halványult a kényelmes állás megszerzése fölött érzett elégedettség keltette bárgyú vigyor, most azonban, e váratlan ellenállást észelve az optimizmust sugárzó kedély hirtelen hisztérikus dühkitörés áldozata lett.

– Maga mit keres itt? – ordította az arcomba, és még mellbe is akart bokszozni, de én elhajoltam, ő pedig a túlfutó lendülettől megtántorodott. Térdre esett. Föltápáskodva megszázsorozott indulattal támadt rám.

– Hagyja Böczögő elvtárs, inkább álljon be a garázsba – hangzott fel a háttérből Dallos elvtárs fojtott hangja. A sofőrrel megfordult a világ, de azért nem adta föl.

– Ez az alak, ez az egyén, a napnál világosabb, egyszerű ellenforradalmár.

Dallos elvtárs liberális hírnevéhez méltóan nem a tekintélyelv felől közelítette meg a kérdést, megértőnek próbált mutatkozni.

– Böczögő elvtárs, lehet, hogy magának igaza van, de engedje meg, hogy a konfliktust én oldjam meg! Álljon be gyorsan a garázsba, és lépjen le! – A pirospozsgás sofőr engedelmesen kúszott a vezetőülésre, farolt a garázsba, szívdott föl.

Már csak a revolverével unottan, de mégis feltűnően babráló személyi testőr, Krausz, a volt avaskéri vérengző őrsparancsnok maradt az egyetlen kéretlen tanú az elszámoláshoz.

Mindhárman réges-régen, mondhatni az ősidőkből ismertük egymást, mégis zavart Krausz jelenléte. Dallos elvtársnak pedig szemmel láthatóan esze ágában sem volt a testőr eltávolítása. Azt hiszem, csupán erkölcsi gyávaságból tartotta maga mellett, hiszen azt jól tudhatta, bármennyi méltánytalanságot követett is el a rovásomra, tettlegességre semmiképpen sem vetemedem. Hiába érdemelné meg, hogy felpofozzam, hogy ököllel törjem be az orrát, szétrúgjam a heregolyóját, mivel holmi múlt századi, elavult, reakciós téveszméknek behódolva azt képzelem magamról, hogy úriember vagyok, tartózkodom attól, hogy ilyen alantas színvonalon vegyek elégtételt. Egy kiélezett, intellektuális szópárbaj pedig egyáltalán nem igényelte volna Krausz tanúságtevő jelenlétét. Nagyon is nem. Már-már azon voltam, hogy visszavonulok. Nem, nem megfutamodásra gondoltam, arról szó sem lehetett, hiszen előbb-utóbb, tudtam, meg kell vívnunk a harcunkat egymással. Csupán azt mérlegeltem, jobb alkalom reményében elodázható-e ez az ütközet. Jobb alkalom kibontakozására azonban egyáltalán nem láttam esélyt. Egyébként is, már benne voltam a csapdában. Krausz a hátam mögé került, a gumibotját csóváltgatva, láttam, készen áll arra, hogy lesújtson rám. Minden taktikázásnak lőttek. Megpróbáltam nem törődni a sunyin fenyegető Krausszal, Dallos elvtárs tekintetét kerestem. Amikor sikerült a szeme közé nézнем, úgy nézett vissza rám, mint egy varangyos békára, amelytől undorodik,

de amelytől fél is, mivel hogy ez a béka, a legenda szerint, vakságot okozó mérges vizeletével bármelyik pillanatban szembe hughozhatja. Öntudatos ateistaként Dallos elvtársnak minden mítoszt, minden legendát tudománytalan, ostoba babonaságnak tartva le kellett néznie, és meg kellett vetnie, azonban tudat alatt – mivelhogy kultúrlény mivoltából csak félig-meddig sikerült kivetkőznie – mégiscsak tartott tőlük.

Talán ennek köszönhető, hogy engem se köpött le, nem távolított el a hátam mögött handabandázó Krausszal azonnal a helyszínről, de azt is nagyon rühellte, hogy a saját gyengeségének engedve mégiscsak szóba elegyedett velem. Próbálta az ügyet elbagatellizálni. Először is úgy tett, mintha fogalma se volna róla, ki vagyok. Ezt nem volt nehéz eljátszania, mivelhogy nagyon szerette volna, ha úgy állhat velem szembe, hogy semmiről nem tud semmit. Ugyanakkor látszott rajta, zavarja, hogy ilyen átlátszóan hazudik, hiszen akkor is, ha az avaskéri, varasdi múltat semminek tekintjük, az a tucatnyi tévéjáték, film, színházi főszerep, amit eljátszottam, igen, ráadásul az ő nagyúrelvtársi jóváhagyásával, nyilvánvalóan nem maradhatott észrevétlen előtte.

Na, jó, ha szerepet kell játszanunk, hát akkor játsszunk, és nyújtottam a kezem, gondoltam, bemutatkozom. Dallos elvtárs azonban önkéntelenül felém lendülő kezét óvatosan visszahúzza úgy döntött, nincs kímélet, el kell viselnem a megaláztatás újabb stációját is. Kinyújtott jobbom egy darabig ott maradt a levegőben. Nem szemrehányás gyanánt, de talán mégis annak hatott. Ezt azért gondolom, mert Dallos elvtárs ideges lett, legalábbis a szája szögletén többször átfutó gyíkfark-rángatózás erre vallott. Azonban egyelőre türtőztette magát. Negédes, áludvarias hangnemben szólított meg.

– Maga mit keres itt?

– A szerepemet! – mondtam. – Voltam már Rómeó és III. Richárd, Ádám és Lucifer, voltam Bánk bán, Bolyai János, Tiborc még nem, de nem azt kérem, nem konkrét szerepet, csupán hogy színpadra léphessek, akár egyszerű kutyaként!

– Ez már nem az eltervezett jelenetezés része volt: négy-

kézlábra ereszkedtem. Önkéntelenül helyezkedtem bele Bundás kutyám – akivel az ideggyógyintézeti száműzetés előtti néhány évet átbohóckodtuk, átszenvedtük, átélveztük – lelkiállapotába, teremtettem újra a mozdulatait, lelkes, szeretetétéhes csaholását. Nem dicsekedni akarok, de meg kell jegyeznem, meglehetősen élethűre sikerült.

– Lelőjem, Dallos elvtárs? – tette föl Krausz a nem éppen költői kérdést, miközben idegesen kicsatolta a pisztolytászkát, s előbányászta a börtökből a szolgálati fegyvert, amelyet rám szegezve kibiztosított.

– Krausz elvtárs, tegye el a fegyvert! Nem látja, hogy a nemzet – és ezt a szót a végén felpöndörödő, idegenes, gúnyosan éneklő hangszúllyal ejtette ki – színészeivel áll szemben? – intette le az okvetetlenkedő testőrt Dallos elvtárs.

– De ez akkor is nyílt, ellenforradalmi lázadás, amit meg kell torolni!

– Igaza van – mondta Dallos elvtárs –, csakhogy hőst azért mégsem kellene csinálnunk belőle. Mi segítettük ilyen magasra, a világot jelentő deszkákra, és mi is penderítettük le onnan. Várjuk ki, sikerül-e megkapaszkodnia. Nyújt-e segítő kezet feléje valaki. Ha igen, azt kell eltörnünk, azt a kezet, őt azonban nem szabad bántanunk. Amikor már senki sem emlékszik rá, akkor jövünk mi, krokodilkönnyeket hullatva fogjuk elsíratni. De úgy, hogy hetedízíglén ükunokái-ükunokái is tanuljanak belőle.

– Nem értem, Dallos elvtárs miért védi ezt a pofátlan ellenforradalmárt, akinek először is ki kéne verni a fogát, le kéne tépni a körmét mind egy szálig, szét kéne rúgni a tökét, és ha már fölakasztani nem lehet, legalább diliházba kéne dugni, zárt osztályra, hogy ott rohadjon meg az összes magafajtaival együtt.

– Krausz elvtárs, magának nem kell mindent érteni. Úgy-hogy most húzódjon a háttérbe!

Krausz erre eltűnt az egyik kerti fenyő öles törzse mögött, éppen csak a tányérsapkája simlédere kandikált elő az utcai lámpa fényétől csillámolva.

Dallos elvtárs gyanútlanul fordult felém, mint akinek fogalma sincs arról, hogy háttérsusmorgásuk minden szavát hallottam. És azokat a szavakat is, amelyeket ki se mondtak, fél ajkbiggyesztésükről a szemem sarkából kiolvastam. Nem tudhatta, hogy az igazi színésznek, aki nemcsak a színpadon ténfergő, beszélő, éneklő, táncoló báb, halló és látó embernek is kell lennie egyszersmind. Meg kell hallania a körülötte kavargó mondatokat, a rég elhangzottakat is, meg kell látnia a láthatatlannak vélt ajkbiggyesztéseket, az elfojtott öröm szikráit a félrekapott tekintetben, a szívélyes mosoly mögött lappangó hiúzkegyetlenséget, mindent, amiről majd aztán számot adhat, ha egyszer részegeződnék a tekintetek. Mindegy milyen szerepben nyilatkozik meg, azt a kollektív östudatot kell megszemélyesítenie, amelynek rejtjeleihez csak az igazán beavatottak találhatják meg a kulcsot. Nem mondom, hogy én megtaláltam, de keresem. Azt kerestem a bolondok között magánzárkám légypiszkos falát bámulva naphosszat, és az imént is Dallos elvtárs és Krausz eltorzított, suttogó szavait figyelve.

– Medve elvtárs, én megértem magát. A színész, voltam én is, ha nem játszik, olyan, mint a partra vetett hal. De mit tehetnék magáért? Nem vagyok se színházigazgató, se főrendező. Alighanem eltévesztette a házszámot.

– Nem, nem tévesztettem el. A térkép is ezt mutatja – mondtam, és bizonyítékul előhalásztam a kockás papírra rótt vázlatot a zakóm zsebéből. – Egyébként meg mindenki tudja, hogy a szálak végső soron Dallos elvtárs kezében futnak össze. Tudom, Dallos elvtárson múltott, hogy az ország legnépszerűbb színházában főszerepeket játszhattam, megjelenhettem a filmvásznon, a televízióban, mint ahogyan az is, hogy végül mostanra a legkisebb művelődési ház ajtaja is bezárult előttem. Színész vagyok, a pillanattal harcolok. Ha a pillanat meghal, meghalok én is. Nem kérek mást, egy tenyérnyi helyet a színpadon, eljátszom a legjelentéktelenebb szerepet, a tányérnyaló, házörző kutyáét akár.

Négykézláb, ugatva körülugráltam Dallos elvtársat. Hallottam, ahogyan a fa mögött Krausz törvénytelenül vihogni kezd. Dallos elvtárs is elnevette magát, kinyújtotta a kezét, hogy megsimogassa a buksimat.

Megalázottságom minden dühét beleadva a csuklójába haptam. Az akció a szándékoltnál jobban sikerült. Kifröccsent a vér. Kutyatartásomat nem adva föl óvatosan figyeltem. Dallos elvtárs akkurátusan kapta elő a zsebkendőjét, és a sebre szorította. A tekintetével intett Krausznak, aki azonnal az oldalamnál termett, és úgy vesén rúgott, hogy menten felhőmbörödtem. Éles, velőbe hasító füttyjele nyomán máris két bikanyakú fogdmeg csavarta hátra a karomat, s térdre kényszerítve állítottak oda Dallos elvtárs elé, aki legszívesebben szemközt köpött volna, de türtőztette magát, láthatóan nemesebb bosszút forralt. Zsebkendőjét a csuklójára szorítva fájdalmas arccal, szemrehányóan nézett rám.

– Rendben van – mondta –, megértettem a kérését. Meglesz a szerep.

Minderre már a vijjogó mentő gyomrában gondoltam vissza. Őrült száguldással serpentineztünk le a hegyről, robogtunk a kórház felé, amely teljes kivilágításban várt, mint egy gyertyát zabáló tökkoponya. Kényszerzubzonyban, amit még a mentőben erőltettek rám, két tagbaszakadt ápoló vezetett végig a zegzugos folyosókon, de nem arra, amerre mennünk kellett volna vissza, az eredeti helyemre, hanem éppen ellenkezőleg, a közkeletűen dühöngőnek nevezett gumiszoba felé. Anélkül, hogy megszabadítottak volna a kényszerzubbonytól, teljes erővel belöktek az ajtón, amit azon nyomban kulcsra zártak mögöttem. Fejem a lendülettől a szemközti falnak csapódott, és mivel mindkét kezem hátra volt kötözve, nem tudtam az ütközést kivédeni. Hiába volt gumiból a fal, az orrom azonnal vérezni kezdett. Megfordultam. Ülőhelyzetbe ereszkedtem. Mérhetetlen nyugalom szállt meg, mintha a galaktikus semmiben keringenék minden történés végpontja felé imbolyogva. Egykedvűen figyeltem, ahogy lassú cseppekben hull, méregzöld nyakkendőmön egyre növekvő fekete foltot

hagyva oromból a vér. A csöndes, jólesően semmitmondó zsibbadást a hólyaggörcs borotvaéle hasította ketté. Olyan hirtelen történt mindez, hogy mielőtt a váratlanul rám törő vizelési ingeren megpróbálhattam volna úrrá lenni, halványrózsaszínével a vesesérülésről árulkodó, forrón párolgó folt máris ott éktelenkedett világos nadrágomon. Ekkor nyílt rám, mikor máskor nyílt volna, az ajtó. Somogyi doktor intett magához. Megpróbáltam az engem ért megaláztatások szennyes nyomait, amennyire csak lehetett, ha nem is könnyed, de legalább természetes eleganciával viselni. Azonban minden színeszi találékonyság és elhivatottság kevésnek bizonyult hozzá. Jézusnak sikerült egyedül a történelemben, de hát ő mégiscsak Isten fia volt, én meg csupán egy megalázott, százszor megsarcolt, kifosztott, elárult és önmagát is folyamatosan eláruló népé. Mit volt mit tennem, a vizsgálóba lépve megszégyenülten roskadtam össze.

Somogyi doktor kioldotta hátamon a kényszerzubbony összebogozott csomóját.

– Fürödj meg – mondta.

Tiszta pizsamát, törülközőt nyomva a kezembe a zuhanyozó felé terelt, és egy frissen sterilizált műanyag kórházi papucsot dobva a lábam elé barátságos hátbavágással indított el újjászületésem útján.

Visszatérve a vizsgálóba nem az íróasztal mögött találtam, a kis, kerek tárgyalóasztal mellett foglalt helyet, s oda invitált engem is. Leültem, és kérdően néztem rá.

– Valamit nagyon elrontottál – mondta, de nem volt szemrehányás a szavaiban, sokkal inkább megbocsátás és aggodalom. – Mindegy – folytatta –, majd csak rendbe jönnek a dolgok valahogy. Legfontosabb, hogy nyugodj meg! Később megbeszéljük, mi történt, most nincs rá időnk, Rózsa rettetesen ki van borulva, nem akarom megvárakoztatni.

S már nyitotta is az ajtót. Elállt a lélegzetem. Rózsa elragadóbb volt, mint valaha. A vizsgálót, amelyben Somogyi doktor tapintatának következtében kettesben maradtunk, bódító szerelemillat töltötte be. Az óriási virágcsokrot, amit

eddig az ölében tartott, a kisasztalon lévő üres vázába helyezte. Átölelt, megcsókolt, magához szorított.

– Jaj, de jó, hogy megtaláltalak. Annyi rosszat hallottam felőled, azt is rebesgették, talán már nem is élsz – mondta, és sírva fakadt.

Zavartan feszengtem. Megpróbáltam visszaölelni, de a karom lehanyatlott, mint egy zsinórja szakadt fabábué. Eszembe jutott, milyen hálátlan és komisz voltam vele. Nem érdemlem meg a szeretetét. És még most is, amikor pedig éppen annak van itt az ideje, hogy jóvátegyek valamit a régi hibáimból, tele vagyok gyanakvással és szemrehányással, és az jár a fejemben, könnyű most engem szeretni, amikor mint színész, mint pályatárs megsemmisültem. Amikor még úgy nézett ki, rám is jut valami figyelem, én is lehetek valaki, sokkal, de sokkal nehezebb volt. Talán valóban lehetetlen. Igen, tudom, főként az én hibámból, de most mégis fáj, hogy nem akkor közeledet felém így Rózsa.

– Gyógyulj, erősödj – suttopta a fülembe –, mert szükségünk van rád. – Igen, nekem elsősorban, de nemcsak nekem. Nem is gondolnád hányan aggódnak érted.

– Ezt csak azért mondd, hogy megvigasztalj. Én itt legbelül érzem az igazságot: utálnak, mindenki utál. De most megnyugodhatnak. Egy életre megszabadultak tőlem.

– Ne légy ilyen pesszimista. Tudom, érzem, minden megváltozik, készül már a te időd. Nem hagyhatod el magadat. Pihenj és erősödj, hallgass Somogyi doktorra, ő jót akar, szeret minket.

– Téged biztosan, ezt láttam rajta, magammal kapcsolatban már akadnának kétségeim.

– Jaj, ne szemétkedj, vagy tudod mit, mégis inkább igen, mert ez azt mutatja, újra elemedben vagy – mondta, és nevetett. Nevettem én is. Boldogan és felszabadultan nevetünk, mint régen, amikor még minden együtt történt velünk, s nem írt külön-külön sorsot számunkra az élet. Hihetetlen volt egy ilyen nap végén újra érezni a hajdani felhőtlen boldogság ízét.

És Rózsa régóta nélkülözött anyaölelését. S még inkább a lenge blúzon és a pókhálóssá kopott kincstári pizsamán átparázsló mellbimbók érintése nyomán belém hasító, már-már mindörökre elveszettnek hitt vágy szőlítésát, amely a végkimerülés kábulatból térített vissza. Ez a sebezhető pillanat azonban nem sokáig tartott. Kibontakozva a bódult ölelésből, ajkát félrevonva esdeklő csókjaimtól Rózsa egy kulcsot csúsztatott a kezembe.

– Zárd be az ajtót – mondta, s amikor értetlenül néztem rá nem akarva elfogadni a kulcsot, nevetve nyugtatott meg.

– Somogyi doktor adta, hogy kettesben maradhassunk.

– De hát – mondtam, s idegesen a mennyezet alól sunyin pislogó kamerákra mutattam –, akkor is látnak.

– Ne törődj velük – mondta Rózsa, és átölelt újra, de ez már nem ugyanolyan ölelés volt. A kamerával szemben mí-melt lett minden érintés, minden szó, minden mozdulat.

Leültünk a sarokban terpeszkedő kanapéra, és szótlanusan fogtuk egymás kezét. Talán egy óra is eltelt ebben a néma, de boldog tétlenségben, mire Rózsa szedelőzködni kezdett.

– Mennem kell – mondta –, de visszajövök érted. – Fölkelt, hogy távozik, de megtorpant, felém fordult, a fejemet magához szorította. Éreztem, hogy egész lényében remeg. Átkaroltam, de mielőtt megcsókolhattam volna, kibontakozott az ölelésemből, s elhagyta a szobát. Légy jó, vigyázz magadra, ez a két mondat maradt utána, meg a vizsgáló kulcsa, amit gondosan a virágváza mellé a kisasztalra ejtettem.

A doktor úr gondomat viselte. Csupán Rózsa kedvéért, vagy alanyi jogon is ilyen jóindulatú lett volna, arra nem derült fény. Mindenesetre megmenekültem a dühöngőtől. Visszatérhettem a szobámba. Ki tudja, hónapokig, de az is lehet, évekig semmivel nem kellett törődnöm, csupán saját magammal, de igazán még magammal se. Mindent az ápolók intéztek: gyógyszerek, étkezés, fürdés, séta, takarodó. Az én dolgom az volt, hogy gondolkozzam. Gondoljam át, mi történt velem, de rendre kitértem a szembenézés, a számvetés elől. A semmit hallgattam, a bennem lakó, ugyanakkor

mindenen áthatoló ragályos semmit. Ilyen nyugodt és súlytalanul boldog időszaka nem volt, és nem is lesz többé az életemnek, ebben most már csaknem biztos vagyok.

Szirénázó mentőautók érkezése, távozása a mindennapi események közé tartozott. Megszoktam, hogy ez már engem nem érint. Meglepődtem, amikor az egyik ilyen mentő ajtócsapkodását követően a főápoló nálam kopogtatott.

– Művész úr! – idebent, mintha egy örökös színházi öltözőben lettem volna, ez a megszólítás járta, eltűnt az elvtársozás. – Önért jöttek.

– Értem? – csodálkoztam. – Biztosan valami tévedés.

– Nem hiszem, a színháztól rendelték a fuvart. Olvasópróbára várják a művész urat.

Átöltözni se volt időm. Gondolkodni, dönteni meg végképp nem. Végül is elég régóta voltam idebent, megszokhattam, és meg is szoktam már, hogy nincs beleszólásom abba, mi történik velem. Csupán az volt furcsa, hogy ez a hipnotikus tér most az intézet falain túlra is kiterjedt. A különösen még különösebb volt, hogy ez az erő a színpadon is – amelyet sokáig szuverenitásom legvégső terepének tartottam – akadálytalanul érvényesült.

Azt se tudtam, mit játszunk, pedig a főszerepet osztották rám. Egy mai magyar darabét. Afféle énekes, táncos kutya-komédiáét. Én, a lázadó ember, aki örökösen elégedetlen az őt körülvevő világgal, az egyébként pedig tökéletes társadalmi renddel, egy szép napon arra ébredék, hogy kutává változtam. Eleinte nem tetszik a helyzet, de aztán jóakarátú gazdám vezetésével lassacskán ráébredék arra, hogy ez a világ, amelyben élek, élünk, a lehetséges világok legjobbika. A darab csúcspontjában a fényes-puccos promenádon gazdám pórázán tetszelegve aztán elénekelhetem a boldog megelégedettség dalát. Ez a jelenet már a próbákön is óriási sikert aratott. Eleinte csak a gazdám dúdolta velem a dalt, majd a nézőtérén helyet foglaló alkalmi közönség, a takarítók, a pihenő idejüket töltő díszletmunkások, a főpróbán meg már maga a minisztériumi cenzor is.

– Zseniális vagy! – súgta a fülembé a rendező. – Ha a bemutatón is hozod magad, teljes bűnbocsánatot nyersz. Ezt állítólag maga Dallos elvtárs mondta, legalábbis a direktor szerint, akivel együtt nézték végig a főpróbát az egyik lefüggönyözött páholyból.

Voltak ellendrukkerek is, akik szemmel láthatóan a bukasomért szorítottak, de valahogyan sem a barátok biztatása, sem irigyeim rosszindulata, sem az előadás sorsa nem érdekelt már, nem úgy, mint régen.

Amikor a bemutatóra indultunk, akkor is olyan közömbösen szálltam be a mentőautóba, mintha csak a büfébe ugrottam volna le kefirért, kifliért meg az elmaradhatatlan sportújságért. Semmi izgalom, a régi, bemutatók előtt olyan sokszor megtapasztalt gyomorszorító, idegzsibbasztó feszültségnek most a nyomát sem tudtam felfedezni magamban. Észre se vettem, mikor kezdődött el az előadás, mikor léptem át hétköznapi helyzetemből a színpadéba. Mégis minden rendben lévőnek látszott. Óriási siker előszele mocorgott a levegőben. Minden poénon nevetett a közönség, és még azokon is, amiken nem akartam, hogy ne vessenek, amelyeket megpróbáltam elrejtetni, hogy majd csak a végén essen le a nézőknél a tantusz, az utolsó nagyjelenet eufóriájába keveredjen bele titkos mérgük.

Az első sorban, a szemem sarkából végig figyeltem őket, illusztris vendégek ültek. Középen maga Dallos elvtárs. Jobbján Krausz, balján egy másik, általam nem ismert testőr. Minisztériumi emberek, besúgók, sajtócézárok, feleségek és jobb oldalt a legszélen Rózsa. Dallos elvtárs arcát figyeltem. Igen, tudtam, őt kell most levennem a lábáról, de úgy, hogy mégse hazudjak, hogy ha kutyanyelven is, de azt mondjam ki, amit gondolok, de ő közben egészen mást értsen rajta.

Élveztem a helyzetet. Közeledve a nagyjelenethez már szinte szemem előtt láttam a felállva tapsoló nagyérdeműt, és magamat, ahogy fölényesen kiegyenesedem, és finoman meghajlok a függöny előtt. De ekkor, éppen abban a pillá-

natban, amikor belekezdtem volna a boldog megelégedettség dalába, találkozott a tekintetem Dallos elvtársával. Durva, fennhéjázó gőg áradt belőle. Én erre aprólékos mozdulatokkal elkezdtem lecsatolni nyakamból a vörös pórázt, majd kirántottam gazdám kezéből, és Dallos elvtárs szeme közé dobtam. Mikor a gazdám meg akart ebben akadályozni, rámordultam.

Pisszenéstelen, feszült csönd támadt. Az innen-onnan felhangzó árva kacajok csak még idegtépőbbé tették ezt a csöndet. Mindenki várt valamit, de senki sem tudta, nem is sejtette, mi következik. Én sem, de aztán átszakadt a gát. Belekezdtem magánszámomba. Kutyahangon, de a bennem élő domesztikálatlan ösztönnek engedelmeskedve dúdolni kezdtem a farkasok dalát. Először úgy, hogy senki más ne hallja, csakis Dallos elvtárs. Láttam rajta, érti az üzenetet, mert belesápadt. Fokoztam a hangerőt. Nem emberi hangon, nem magyar szavakkal énekeltem, ráadásul a dallamot is én találtam ki, jobban mondvá álmodtam meg előző éjszaka, mégis egyre többen értették, miről van szó. Néhányan föl pattantak a helyükről, eleinte csak dúdolva majd egyre hangsúlyabban, teli torokból énekelni kezdték a farkasok dalát:

*Átlöve oldalunk,
Részünk minden nyomor,
De szabadok vagyunk.*

Úgy zúgott, úgy csapott föl ez a szabadok vagyunk, szabadok vagyunk, mint a parti köveken elporló s újra meg újra megképződő fáradhatatlan tengerár. Mintha sohase akarnák abbahagyni. Fölegyenesedtem. Letéptem nyakamról a nemzetiszín nyakörvet, kokárdát hajtogattam belőle, és a zakóm szivarzsebébe tűztem. Csendre intettem a közönséget, de csak azért, hogy egy utolsó énekléssel véget vessünk a kutyalétnek, és szabad emberként búcsúzzunk el egymástól.

Természetesen tudatában voltam annak, hogy sebzetten, nyomorba taszítva nem lehet az ember szabad, de mégis,

akkor is, mindenesetre szerettem volna ezt hinni, eljegyezheti magát a szabadság mellett. Ahogyan én most. Számot vetve természetesen azzal, hogy kiállásáért, ahogyan pillanatnyilag nekem is erre mutatkozott a legtöbb esélyem, akár a halált is el kell fogadnia.

Láttam közben, hogy odalent az első sorban nagy a kapkodás, fejetlenség. Dallos elvtárs hevesen magyaráz valamit Krausznak, aki erre nyomban intézkedni indul. Mielőtt sikerült volna karmesterként a farkasok búcsúdalának vezénylesébe belekezdenem, elsötétült a színpad, a nézőtéri lámpák pedig kigyulladtak.

A nézőkből a sötétség leple alatt verbuválódott szabadságkórus hirtelen felbomlott. Többen, akik nem vállalták a nyilvános lázadást, hanyatt-homlok próbáltak menekülni, csak néhányan tartottak ki, és énekelték végig „lesz, ami lesz” elszántsággal a dalt.

– Gyere, fussunk! – duruzsolt Rózsa a maga utánozhatatlan hangján a fülembe. Megfogta a kezemet, és a zegzugos díszletek között a vészkijárat felé vezetett. Egy szempillantás alatt az utcán voltunk, és mielőtt bárki felocsúdhatott volna, már Rózsa kocsijában ülve a várost is magunk mögött hagytuk.

– Hová megyünk? – kérdeztem, amikor nyilvánvalóvá vált, se nem Rózsához, se nem az én lakásomhoz közelítünk. – Különben bocsáss meg! – próbáltam megkövetni Rózsát. – Igazán nem akartam bajt hozni a fejedre. Nem így terveztem. A próbákon még rendben volt minden. Túlságosan is rendben. Aztán egyszer csak elszakadt a cérna. Ami történt, ellenemre történt, de éreztem, így kellett történnie, egészen egyszerűen nem történhetett másként. Lehet, a gyógyszerek tették, lehet, Somogyi doktor hipnotizált, hogy végleg eltávolítson téled, és akkor megszerezzen magának.

– Ne szabadkozz! Zseniális voltál. Egyszerűen zseniális. Láttam őket, még a görbe nyakú kis Homolya Feri is kihúzta magát, besúgóból egy pillanat alatt szabadsághőssé változott.

– Ferit ne bánts! A barátom. Jó, tudom, be kell súgnia, mert kényszerítik rá, és ő gyenge. Tudom, nekem bevallotta. De különben a légynek se árt.

– Dehogy bántom én Ferit. Különben sem róla van szó, hanem rólad. Ez a te estéd volt. Holnap az egész város rólad beszél, és egy életre megjegyzi magának, amit tőled tanult. De most el kell tűnnöd, mert Dallos elvtárs, láttam az arcán, bosszút esküdött.

– Hova viszel, árul el már végre!

– Avaskérre. Avaskérre senki nem gondol, arról csak mi tudunk ketten.

– Szeretlek! – súgtam Rózsa hajfürtjei közé szinte diákos örömmel.

– Nem értem, mit mondasz, mert fúj a szél – kiabálta az ablakon besüvítő léghuzatba.

– Nincs a világon még egy ilyen asszony! – kiabáltam. Rózsa boldogan nevetett. Nevettem én is. Fékevesztett jókedvünk az egész három órás út alatt kitartott.

Csak a célhoz közeledve, a szeszélyes, dimbes-dombos mellékutakon kanyarogva csendesedtünk el. Izgatottan vártuk a megérkezést. Jóval elmúlt már éjfél. A nagynéném biztosan alszik. Fölébred-e ha megérkezünk? Megismer-e, beenged-e? Rózsában még ezek a kérdések is felmerültek. Nem egészen oktalanul. Csaknem tíz év telt el azóta, hogy így együtt látogatóban voltunk itt. Akkor hoztam el Rózsát, az esküvőnk előtt, hogy megmutassam.

Az aggodalmunk hiábavalónak bizonyult. Nagynéném az első ablakkocogtatásra fölébredt. Beengedett. Örült nekünk. Rózsának különösen, mivelhogy nem gondolta volna annak idején, hogy kitart mellettem. Túl szépnek találta. El fog hagyni, mondta. És most örült, hogy nem vált be a jóslata. Szent asszony, ezt is mondta. Kicsit meglepődtem. Bármilyen magasztaló jelzőt el tudtam képzelni Rózsa neve mellett, talán a szentet legkevésbé. Szent, mert kitartott melletted. Pedig nem lehetett könnyű. Hát nem, ismertem be.

Rózsa azonnal indulni akart, egyrészt, hogy ne keltsen gyanút, másrészt, mert holnap reggel fontos szakmai megbeszélése volt, amit nem volt célszerű elhalasztania. Már búcsúzkodtunk, amikor a nagynéném közbelépett. Nem mégy sehova, mondta, itt alusztok, és kész. Nem kockáztathatod semmiért az életedet. Rózsa boldogan vonult vissza. Örült, hogy végre valaki dönt helyette, kislánynak nézi és nem nagyasszonynak. Sokáig beszélgettünk olyan semiségekről, amelyek sokkal közelebb állnak a mindenséghez, mint az általunk talán túlságosan is nagyra tartott művészet és politika. A hajnali madárszó parancsolt bennünket ágyba. Összefonódva aludtunk el, úgy is ébredtünk, nagyobb egyetértésben, mint a nászéjszakán.

Dél lett, mire előkaszálódtunk a tisztaszobából a frissen készült ebéd csalogató illatára. Ebéd után megint a beszélgetésnek nevezett áradó mesedélutánban találtuk magunkat. Rózsa most már végleg nem hagyta magát. Menni kell, mert ha sokáig marad távol gyanút kelt, keresni kezdik, az pedig egyáltalán nem hiányzik most egyikünknek sem. Nem önző indokok vezérlik, mondta, hanem a kettőnk – pillanatnyi elbizonytalanodás után rám kacsintva azonban helyesbített – vagy talán hármunk biztonsága. Ennek az érvelésnek már a nagynéném se próbált ellenállni.

Búcsúzzunk el, hagyott magunkra. Megbabonázva simogattam Rózsa kibontott, csípőig leomló zuhataghaját. Majd az arcát, a szemét, úgy próbáltam becézni, mint egy gyereket.

– Hagyjál elmenni, muszáj indulnom, és így nem tudok – mondta. Keresgélt egy darabig a táskájában, aztán letett az asztalra egy vaskos füzetet. – Írjál! – mondta. – Gyógyulnod kell, és azt mondják, az írás gyógyít. Bár, ha néhány író ismerősömet elnézem, azt kell látnom, inkább pusztít. Igaz, ők ebből élnek, és túl sokat kell hazudniuk, de neked nem kell. Írhatsz, amit akarsz, nem kell törődnöd vele, hányan olvassák el, hányan nem, csak azzal, hogy igaz legyen, és lehet, hogy ez valóban gyógyít. Megálmodtam, érzem, tudom, és hallottam is innen-onnan, hamarosan minden

megváltozik, és akkor nagy szükség lesz az olyan emberkre, mint te vagy, szükség lesz rád.

– Túl sokan mondták ezt már, és igazán sohasem lett. De azért köszönöm, hogy törődsz velem. És köszönöm a füzetet. Ha másra nem, arra biztosan jó lesz, hogyha én már nem leszek, belelapozhass, és elbeszélgethess velem, legalább így, üzenő füzetten át.

– Jaj, már megint ez a döglesztő pesszimizmus!

– A közelgő hiányodból szivárogo.

– Ne légy telhetetlen! – suttogetta Rózsa. – Miért nem arra gondolsz, mennyire boldogok voltunk tegnap is, ma is. Soha életemben mással ennek még az ezredrészét se élhettem át. És ez akkor is megéri, ha a nyomában járó szenvedés sokszorosa az átélt boldogságnak. Mert a boldogság, bármilyen mulékony, érvényesebb a szenvedésnél. Ezt jól jegyezd meg!

Megfogtam Rózsa vállát és karnyújtásnyira távolítottam őt magamtól.

– Menj békével! – mondtam. Megfordítottam a tengelye körül, és az ajtó felé irányítottam. Fölvetem a táskáját, és az autóig követtem. A nagynéném a verandaajtóban állt, és megkönnyezte a búcsúnkat. A zsebkendőjét is elővette, és sokáig törölgette a szemét.

Most meg Rózsa nem akart elindulni. Nekem kellett, pedig nagyon nem akaródzott, kegyetlennek mutatkoznom, betuszkolni a kocsiba, és hamisan csengő bátorító szavakkal útjára bocsátanom.

Ahogy Rózsa elment, s a kocsija beletemetkezett az egekig szökő porfelhőbe, új időszámítás kezdődött számomra. Színészként a napi feladatokkal küzdöttem szinte megállás nélkül, az ideggyógyintézetben a létlen létidő üres panaszfalát bámultan apatikusan. Most a cselekvésre készen álló száműzött szerepébe kellett volna beletanulnom, de nem volt rá receptem.

Rózsa töltötte ki időm java részét. Egyrészt minden éjszaka ezt a visszaemlékezésfélét írtam, másrészt a róla

szóló sajtó, rádió és televíziós recepciót böngészttem. Ünnepeztél színésznő volt mindig is, a most hirtelen hatványozottan reá zúduló dicsőségözhöz azonban nehezen volt értelmezhető önmagában. Örültem neki, de azért fájt is mindez egy kicsit. Igen, éreztem, az én semmibevevésem iránti társadalmilag kodifikálódott vágy önfeledt kiteljesedése is benne lüktetett. Természetesen azt is tudtam, jobb így, mintha fordítva volna. Volt néhány évig, de jaj, arra a kibíratatlan káoszra gondolni se vagyok képes. Így rendjén való minden, ahogy van. Még a Rózsa kétes szerelmi kalandjaira való utalások sem zavartak túlságosan. Egyrészt volt alkalmam a lelkes hazugsággyártást a túloldalon is megtapasztalni, és elszenvedni, tehát nem hittem az egésznek. Másrészt, tulajdonképpen igazat adtam volna Rózsnak, ha hébe-hóba megvigasztalódik valamely üresfejű bonvivánnal, hiszen én képtelen vagyok, ezt be kellett látnom, folyamatosan vigaszt nyújtani neki. Harmadrészt, és ez volt számomra a leglényegesebb, ömlöttek a levelek, naponta órákat telefonáltunk. És ez minden rosszindulatú pletykát felülbírálván azt bizonyította, hogy Rózsa, ha esetleg meg-megbotolna is néha-néha, végérvényesen és igazán azért velem van.

A Rózsa leveleivel és telefonjaival töltött órák eufóriája a legszakszerűbb pszichiátriai kezelésnél is többet jelentett számomra. Néhány hónap elmúltával gyógyultnak nyilváníttam magam. Beszámoltak ezek a levelek mindenről, ami azokban az időkben körülöttünk zajlott, kerekasztal-tárgyalásokról, új pártok alakulásáról, 56 rehabilitációjáról, Nagy Imre újratemetéséről, ahol Rózsa maga is díszsorfalat állt, láthattam volna a televízióban, ha nézem. Nem néztem. A kertben álló – a legenda szerint száz éves – almafán kívül nem néztem akkoriban semmit. Azt gondoltam, ha valami, ez tarthat meg, az almafa, a jövőnek.

Az utolsó hívás a kórházból érkezett. Miféle kórházból, próbáltam faggatni Rózst.

– Ne törődj vele! – jött az ingerült válasz.

- De hát akkor mivel törődjek?
- Azzal, hogy gyermeket várok.
- Kitől? – kérdeztem.
- Hülye! – mondta, és lecsapta a kagylót. Én pedig a leg-
szükségesebbeket összekészítve máris rohantam a vonathoz.

...

A füzet összefüggő feljegyzései ezen a ponton véget értek. A leghátsó laptól visszafelé haladva néhány töredékes gondolat még akadt benne. Egy darabig tétováztunk, közzé tegyük-e ezeket is, aztán úgy döntöttünk, nincs jogunk a füzet anyagát cenzúrázni.

...

A tébolyra inni kell!

Részeg voltam, százhuszonhatszor is részeg, amikor elindultam a vészterhesen szuszogó szörnyeteg ellen. Nem azért, hogy legyőzzem, a biztos vesztes tudatában is meg akartam mérkőzni vele.

Nem akarok csak színész lenni, nem akarok mindenáron mindenkinek tetszeni, nem akarok kurva lenni. Lenni vagy nem lenni, ha nincs más választás, mint a kurvalét vagy a tiszta nemlét, akkor én az utóbbit választom.

Na, hát így álunk most, ez a semmi én hazám.

Elképesztő ideglázban éltem. Nem írtam verset, de mintha mégis minden költőnél tisztábban hallottam volna magának a költészetnek, a magyar költészetnek a hangját, amely sokkal inkább az én hangom volt, semmint azoké a költőké, akik papírra vetették a szavakat, amelyekbe én leheltem életet, amelyeket én vezettem át a meghallás ingatag, lélektől lélekig lebegő hajszálhídján.

Azok az eszmék, amelyekért most még hősként halhatok meg, közröhej tárgyává lesznek nemsokára.

Patikamérlegen próbáltam kimérni a gesztusokat, önkívületig gyötörtem magam, hogy beilleszkedjem a megfelelő készenység kalodájába, de aztán a döntő pillanatban, a megnyilatkozás pillanatában az ösztön felrúgott mindent.

Most azt mondják, disznóölés. Mi nem megöltük a disznót, tort ültünk fölötte. Nagyanyám egész évben kényeztette, csemegékkel, kukacokkal, pajorokkal, miegymással kínálta, ami éppen akadt a ház körül, a füle tövét vakargatta a sündörgő malacból lassacskán másfél mázsás disznóvá cseperedő jószágnak, aki legbelül, valahol a sejtjei mélyén maga is tudta, egyszer majd, az adandó pillanatban fel kell áldoznia magát érettünk. Ha nem is mondta ki, mert beszélni nem tudott, hogy egyétek és vegyétek, mert ez az én testem, már-már boldogan adta át magát a szakrális, áldozati szertartásnak, s szabadult meg az életétől, hogy a miénket táplálja. Ezt a szertarást nem lehetett volna elviselni a pálinka mámorea nélkül. Egész évben készülni kellett az alkalomra, erre az évenként ismétlődő, velőig hatoló színjátékára. Naponta összegyűjtöttük a szegfűkörte-termést a fa alól, hordóba csömöszköltük, végül agyaggal letapasztva a végéig érleltük a cefrét. Aztán következett az utolsó, titokban végzett – mert börtön járt volna érte, ha kitudódik – alkimista szertartás, a nyárillatú, olajosan sűrű-remegésű, mégis szinte láthatatlanul áttetsző cseppek leparlása a disznóól mögötti fészerben.

A szabadságharc véget ért. Az önfeladás évtizedei következnek. Én ezt már nem akarom a száműzetés keserű kényerén végigélni. Nem akarok elevenen meghalni. Felejtsetek el, mintha soha nem is éltem volna!

...

Az özvegy saját kezű feljegyzése a temetésről valószínűleg véletlenül került a füzetbe. Egy négyrét hajtott levélpapíron találtuk a művésznőre jellemző tetszetős gyöngyírással. Úgy gondoltuk, hiba volna közlésétől eltekinteni, mivelhogy a

levél a történet olyan rejtett pontjaira világít rá, amelyek nélkül az semmiképpen sem érthető meg. Annak ellenére, hogy a művésznő mereven elzárkózott az írás közlésének engedélyezésétől, az esetleges pereskedés ódiumát is vállalva vele fejezzük be ezt a történetet.

...

Már az országos lapok is megírták, a fővárosban biztosít díszsírhelyet a nemzet öngyilkos színészének a kormány. A hivatalos, protokolláris temetésből azonban nem lett semmi. A nagynéni, aki az öngyilkosságot is kétségbe vonta, nem engedett a hivatalos szervek nyomásának, a fenyegetéseknek, semminek, a minisztérium által felajánlott temetési segílyt visszautasította. Harcában messzemenőig támogattam. Nekem is az volt a véleményem, ne akarjanak most azok nemzeti gyászt rendezni Szabolcs sírja fölött, akik halálba kergették. Mert igen, az a nézet is lábra kapott bizonyos körökben, hogy Szabolcs nem magától esett a kezek alá, miközben megkísérelt felugrani a falu fölötti kanyarban lassítani kényszerülő gyorsvonal lépcsőjére, hanem a nyitott vagonajtóból talán éppen Dallos elvtárs tanácsára kilendülő ávos birgerli csizma lökte oda.

Az értelmiségi szájhagyomány az öngyilkosság mellett döntött. Valahogyan dramaturgiailag ezt érezte a leghitelesebbnek. Lehet, az igazságot akkor is képtelenség lett volna kideríteni, ha történetesen érdekel valakit, de nem érdekelt senkit, hátat fordítva a múltnak mindenki a hirtelen beköszöntő szabadság léha délibábjait kergette inaszakadtáig.

A titokban tartott temetés a kettőnk, ahogy a faluban emlegették, „a két fektébe öltözött asszony” magánügye lett. Csupán néhány falubeli ismerős kísérte a pap által vezetett kis csapatunkat föl a dombtetőn roskadozó régitemető egyik félreeső parcellájában megásott sírhoz. A nagynéni az én karomba kapaszkodott, én viszont az övébe, így támogat-tuk egymást. Amikor a göröngyök dübörögve a koporsóra zúdultak, a szívem alatt hirtelen megmozdult a magzat. A hasamra szorítottam a kezemet, hogy megnyugodjék.

A kondoleálók sora igencsak rövidre sikerült, mégis tartogatott meglepetést. Utolsónak Homolya Feri, aki Szabolcsnak nemcsak barátja, őt árnyékként követő besúgója is volt, nyilvánította ki a részvétét. Meglepett, hogy szemében a teátrálisan kibuggyantott könnyek mögött őszinte fájdalom parázslott. Amikor minden jóra fordulhatott volna, most látszott teljesen kilátástalannak a jövő, de jobbra fordulásáért úgy éreztem, mégis foggal-körömmel, a gyermek rúgkapálásának engedelmeskedve most már életfogytiglan harcolnom kell.

TARTALOM

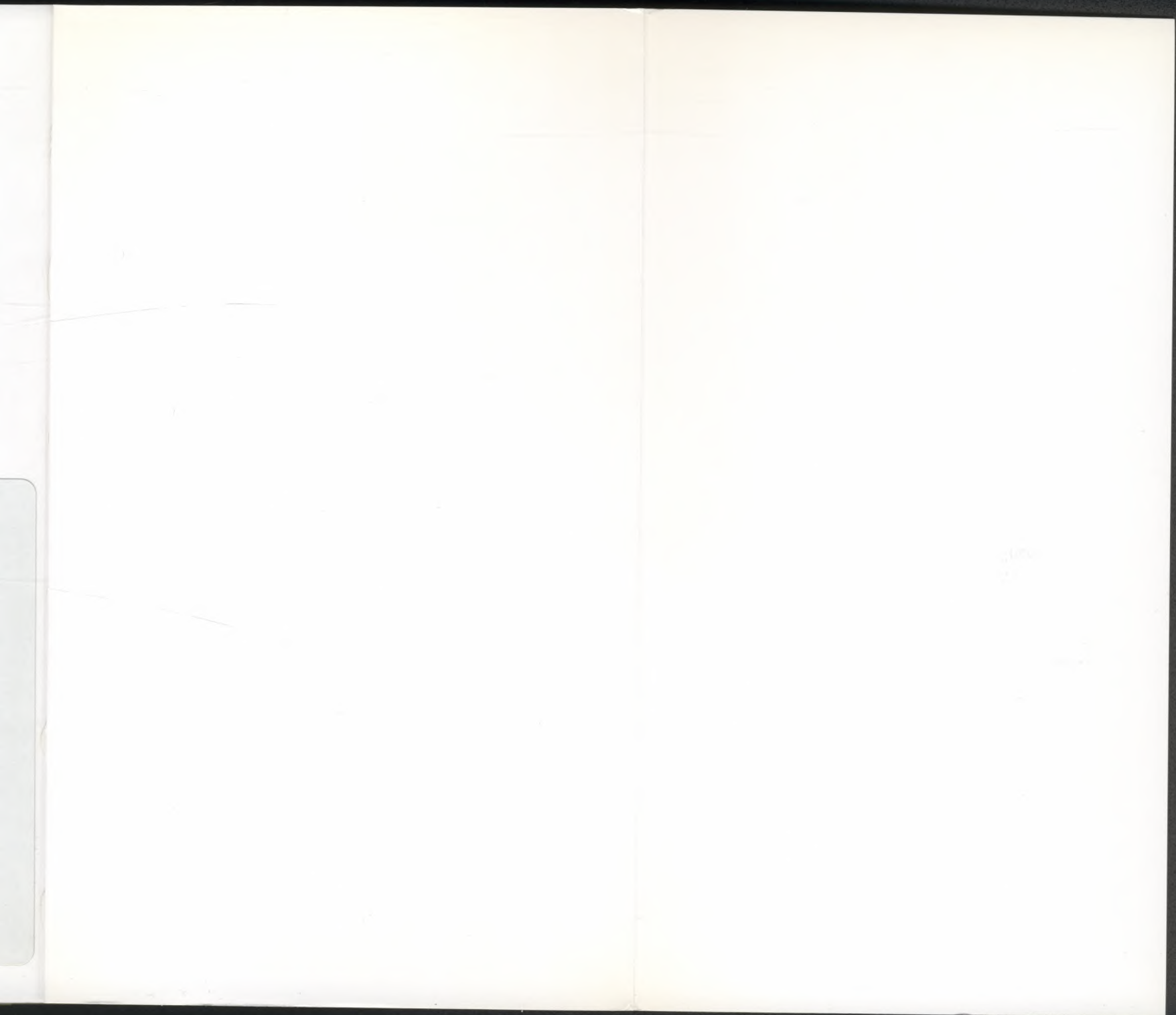
Katonák	5
Az Örvényes	11
Nagymama	14
A farkaskölyök	18
Vasalt bakancs	26
Májusi por	30
Hétágú szederfa	38
Isten báránya	49
Levelibéka	82
Fölkel a nap	86
Nincs Isten	95
Tücskök, bogarak	113
Az intéző háza	121
Hajnaltól estélig	135
Az éjféli gyors	140
Kölcsönkenyér	152
Koppány doktor	169
Október mérge	181
Papírsárkány	190
Az elveszett hivatal	203
Fekete üröm	265
A ligeti harang	279
Vége a táncnak	291
Hajnali madárszó	305
Foggal, körömmel	321
Négy-öt magyar	364
Kutyakomédia	368

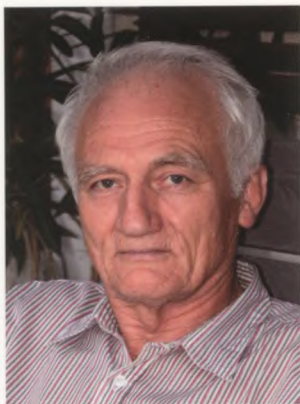
247/12

*A Magyar Napló Kiadó az 1795-ben alapított
Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének,
valamint az 1999-ben alapított
Könyves Szövetségnek tagja
www.konyves-szovetseg.hu*

Magyar Napló Kiadó Kft.
1062 Budapest, Bajza u. 18.
www.magyarnaplo.hu
Felelős kiadó a Magyar Napló Kiadó vezetője
Felelős szerkesztő Zsiga Kristóf
A könyvet gondozta Bíró Gergely
Tördelőszerkesztő Molnár Csenge-Hajna
A borítót Árkossy István terve alapján
Zách Eszter készítette
Készült a Pannónia Print Kft.-nél, Budapest

OLÁH JÁNOS (1942, Nagyberki) költő, író. A Kilencek alkotócsoporthoz tagjaként indult az Elérhetetlen föld antológiával. 1994-től a Magyar Napló folyóirat fő-szerkesztője. Greve- (1992), József Attila- (1994), Március 15-e- (2007) és Bethlen Gábor-díjas (2009). A Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje ki-tüntetést 1993-ban vehette át. Kötetei: Fordulópont (versek, 1972), Közel (regény, 1976), Visszatérés (re-gény, 1979), Jel (versek, 1981), Az örült (regény, 1983), Az Örvényes partján (novellafüzér, 1988), Na-gyító fény (válogatott versek, 1991), Kenyérpusztítók (hang- és színjátékok, 1993), An unexpected meeting – Váratlan találkozás (versek, 1995), Vérszerződés (novellák, 2001), Por és hamu (versek, 2002).

„Krausz és Horkai elengedték az öreget, Savoó lelépett a mocskos, olajos padlóra. A vér sötétén szívódott be a deszkák közé, és szét-szívárgott a szálak mentén. Nem tudott fölállni. Ült a priccsen, és a három rendőrt nézte. Krausz háttal állt neki, hanyagul az ablakfélfá-nak támaszkodott. Horkai az asztal lapjára könyökölt, nem sok tartot-ta vissza tőle, hogy odahasaljon a százasok meg a krumplihéjak közé, és elaludjon. Hirtelen ütötte fejbe a részegség. Csak Béla állt szem-ben vele, véres kezét ügyetlenül tartotta maga előtt. Savoó, mintha csak most eszmélt volna rá, mi is történt vele, váratlanul fölívöltött. Zavaros szitkozódásából egyetlen mondat maradt meg Béla emléke-zetében: majd mögbüntet bennetöket az Isten! Aztán ugyanolyan vá-ratlanul, ahogyan kezdte, abba is hagyta az üvöltést. Konokul harap-ta be a száját, fénytelen pillantását Bélára szegezte. Találkozott a te-kintetük. Béla véres kezét védekezőn emelte az arca elé. Ujjai közül kicsúszott a borotva, és koppanva esett le a padlóra.

– Na, makacskodik még? – kérdezte szórakozottan, szinte az ablak-tól Krausz.

– Aláírok – hörgögte Savoó –, hun az ív?”

(Az intéző háza)

„Kegyetlen az írói optika, mert nincs felmentés és megértő jovialitás, legalább a saját arcáért mindenkinek felelnie kell. A kötet egy reflek-tálatlan, leginkább az első jelzőrendszer alapján működő társadalmi mikrovilágot panorámatechnikájával drámaiságában is egzakt pon-tossággal kelt életre – mely a háború utáni évtized Magyarországnak a kortárs prózában leghitelesebb dokumentuma is egyben.”

(Pécsi Györgyi)

„Most meg lehet mutatni leplezetlenül a kommunista diktatúra éve-i-nek elmondhatatlan történeteit. Meg lehet írni kegyetlen nyíltsággal azt, amire 1988-ban is inkább csak utalni lehetett.”

(Kodolányi Gyula)

2499 Ft

OLÁH JÁNOS • SZÁMÚZÖTT TÖRTÉNETEK